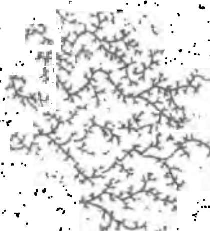
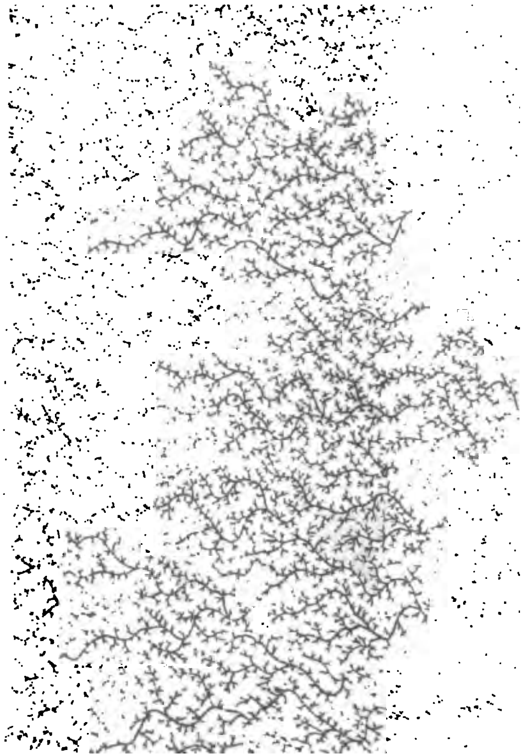

P. VIRGILII MARONIS

O P E R A.

[illegible]

P. VIRGILII MARONIS

O P E R A.

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

ACCURATE EDITA.

EDITIO STEREOTYPA.

LIPSIAE

SUMTIBUS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITII.

1829.

Ladenpreis 8 Groschen.

P. VIRGILII MARONIS

B V C O L I C O N

L I B E R.

TITYRVS. ECLOGA I.

MELIBOEVS. TITYRVS.

Me. Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
Silvestrem tenui Musam meditaris avena:
Nos patriae fines et dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
Formosam resonare doces Amaryllida silvas.
Ti. O Meliboee, deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi semper deus; illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum
Ludere, quae vellem, calamo permisit agresti.
Me. Non equidem invideo; miror magis. Vndique totis
Vsque adeo turbatur agris. En, ipse capellas
Protenus aeger ago; hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter densas corulos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! silice in nuda connixa reliquit.
Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
De coelo tactas memini praedicere quercus.

[Saepe sinistra cava praedixit ab ilice cornix.]
Sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.
Ti. Vrbem, quam dicunt Romam, Meliboee, puta
Stultus ego huic nostrae similem, quo saepe solemus
Pastores ovium teneros depellere fetus.
Sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
Noram; sic parvis componere magna solebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit urbe
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.
Me. Et quae tanta fuit Romam tibi caussa vidend
Ti. Libertas: quae sera, tamen respexit inerten
Candidior postquam tondenti barba cadebat;
Respexit tamen, et longo post tempore venit.
Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit
Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat
Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.
Quamvis multa meis exiret victima septis,
Pinguis et ingratae premeretur caseus urbi,
Non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat.
Me. Mirabar, quid moesta deos, Amarylli, vocare
Cui pendere sua pateris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. Ipsae te, Tityre, pinus,
Ipsi te fontes, ipsa haec arbusta vocabant.
Ti. Quid facerem? neque servitio me exire liceb
Nec tam praesentes alibi cognoscere divos.
Hic illum vidi iuvenem, Meliboee, quotannis
Bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
Pascite ut ante boves, pueri; submittite tauros.
Me. Fortunate senex, ergo tua rura manebunt!
Et tibi magna satis; quamvis lapis omnia nudus
Limosoque palus obducat pascua iunco.
Non insueta graves tentabunt pabula fetas,
Nec mala vicini pecoris contagia laedent.

Fortunate senex, hic, inter flumina nota
Et fontes sacros, frigus captabis opacum!
Hinc tibi, quae semper vicino ab limite sepes
Hyblaeis apibus florem depasta salicti,
Saepe levi somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras;
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.
Ti. Ante leves ergo pascentur in aethere cervi,
Et freta destituent nudos in litore pisces;
Ante, pererratis amborum finibus, exsul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim;
Quam nostro illius labatur pectore vultus.
Me. At nos hinc alii sitientes ibimus Afros;
Pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxem,
Et penitus toto divisos orbe Britannos.
En, unquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis et tuguri congestum cespite culmen,
Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?
Impius haec tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? en, quo discordia cives
Produxit miseros! en, quis consevimus agros!
Insere nunc, Meliboee, piros, pone ordine vites.
Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
Non ego vos posthac, viridi proiectus in antro,
Dumosa pendere procul de rupe videbo;
Carmina nulla canam; non, me pascente, capellae,
Florentem cytisum et salices carpetis amaras.
Ti. Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem
Fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
Castaneae molles, et pressi copia lactis;
Et iam summa procul villarum culmina fumant,
Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

ALEXIS. ECLOGA II.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini; nec, quid speraret, habebat.
Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
Assidue veniebat. Ibi haec incondita solus
Montibus et silvis studio iactabat inani:
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil nostri miserere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant;
Nunc virides etiam occultant spineta lacertos;
Thestylis et rapido fessis messoribus aestu
Allia serpyllumque herbas contundit olentes.
At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
Nonne fuit satius, tristes Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia? nonne Menalcan?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.
O formose puer, nimium ne crede colori!
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Despectus tibi sum, nec, qui sim, quaeris, Alexi:
Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.
Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
Lac mihi non aestate novum, non frigore defit.
Canto, quae solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.
Nec sum adeo informis: nuper me in litore vidi,
Quum placidum ventis staret mare. Non ego Daphnin
Iudice te metuam, si nunquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi sordida rura
Atque humiles habitare casas, et figere cervos,
Haedorumque gregem viridi compellere hibisco!
Mecum una in silvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera coniungere plures

Instituit; Pan curat oves oviumque magistros.
Nec te poeniteat calamo trivisse labellum:
Haec eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?
Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens: Te nunc habet ista secundum.
Dixit Damoetas; invidit stultus Amyntas.
Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die siccant ovis ubera; quos tibi servo.
Iam pridem a me illos abducere Thestylis orat;
Et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades, o formose puer: tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphae calathis; tibi candida Nais,
Pallentes violas et summa papavera carpens,
Narcissum et florem iungit bene olentis anethi;
Tum, casia atque aliis intexens suavibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat;
Addam cerea pruna; honos erit huic quoque pomo;
Et vos, o lauri, carpam, et te, proxima myrte:
Sic positae quoniam suaves miscetis odores.
Rusticus es, Corydon; nec munera curat Alexis;
Nec, si muneribus certes, concedat Iolas.
Heu, heu, quid volui misero mihi? floribus Austrum
Perditus, et liquidis immisi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens? habitarunt di quoque silvas,
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipsa colat; nobis placeant ante omnia silvae.
Torva leaena lupum sequitur; lupus ipse capellam;
Florentem cytisum sequitur lasciva capella;
Te Corydon, o Alexi: trahit sua quemque voluptas.
Adspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci,
Et sol crescentes decedens duplicat umbras:

Me tamen urit amor; quis enim modus adsit amori?
Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!
Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.
Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
Viminibus mollique paras detexere iunco?
Invenies alium, si te hic fastidit, Alexin.

PALAEMON. ECLOGA III.

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEMON.

Me. Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboei?
Da. Non, verum Aegonis; nuper mihi tradidit Aegon.
Me. Infelix o semper, oves, pecus! ipse Neaeram
Dum fovet, ac, ne me sibi praeferat illa, veretur,
Hic alienus oves custos bis mulget in hora;
Et succus pecori et lac subducitur agnis.
Da. Parcius ista viris tamen obiicienda memento.
Novimus et qui te, transversa tuentibus hircis,
Et quo, sed faciles Nymphae risere, sacello.
Me. Tum, credo, quum me arbustum videre Miconis
Atque mala vites incidere falce novellas.
Da. Aut hic ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum
Fregisti et calamos: quae tu, perverse Menalca,
Et, quum vidisti puero donata, dolebas;
Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.
Me. Quid domini faciant, audent quum talia fures!
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?
Et quum clamarem: Quo nunc se proripit ille?

Tityre, coge pecus; tu post carecta latebas.
Da. An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit: et mihi Damon
Ipse fatebatur, sed reddere posse negabat.
Me. Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera
Iuncta fuit? non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?
Da. Vis ergo, inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
Me. De grege non ausim quidquam deponere tecum:
Est mihi namque domi pater, est iniusta noverca;
Bisque die numerant ambo pecus, alter et haedos.
Verum, id quod multo tute ipse fatebere maius,
(Insanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, caelatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos edera vestit pallente corymbos.
In medio duo signa, Conon; et quis fuit alter?
Descripsit radio totum qui gentibus orbem,
Tempora quae messor, quae curvus arator haberet.
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Da. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum est ansas amplexus acantho;
Orpheaque in medio posuit, silvasque sequentes.
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laudes.
Me. Nunquam hodie effugies; veniam, quocunque vocaris.
Audiat *haec tantum . . . vel* qui venit, ecce, Palaemon.
Efficiam, posthac ne quemquam voce lacessas.

DA. Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla;
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palaemon,
Sensibus haec imis, res est non parva, reponas.
PA. Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbor;
Nunc frondent silvae; nunc formosissimus annus.
Incipe, Damoeta; tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis; amant alterna Camenae.
DA. Ab Iove principium Musae; Iovis omnia plena.
Ille colit terras; illi mea carmina curae.
ME. Et me Phoebus amat; Phoebo sua semper apud me
Munera sunt, lauri et suave rubens hyacinthus.
DA. Malo me Galatea petit, lasciva puella;
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.
ME. At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amyntas;
Notior ut iam sit canibus non Delia nostris.
DA. Parta meae Veneri sunt munera: namque notavi
Ipse locum, aëriae quo congessere palumbes.
ME. Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi; cras altera mittam.
DA. O quoties et quae nobis Galatea locuta est!
Partem aliquam, venti, divûm referatis ad aures!
ME. Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amynta,
Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo?
DA. Phyllida mitte mihi; meus est natalis, Iola;
Quum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.
ME. Phyllida amo ante alias; nam me discedere flevit,
Et, *Longum*, formose, *vale*, *vale*, inquit, Iola.
DA. *Triste* lupus stabulis, maturis frugibus imbre

Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.
Me. Dulce satis humor, depulsis arbutus haedis,
Lenta salix feto pecori, mihi solus Amyntas.
Da. Pollio amat nostram, quamvis est rustica, Musam:
Pierides, vitulam lectori pascite vestro.
Me. Pollio et ipse facit nova carmina: pascite taurum,
Iam cornu petat et pedibus qui spargat arenam.
Da. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet;
Mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum.
Me. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi;
Atque idem iungat vulpes, et mulgeat hircos.
Da. Qui legitis flores et humi nascentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
Me. Parcite, oves, nimium procedere: non bene ripae
Creditur; ipse aries etiam nunc vellera siccat.
Da. Tityre, pascentes a flumine reice capellas:
Ipse, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.
Me. Cogite oves, pueri; si lac praeceperit aestus,
Vt nuper, frustra pressabimus ubera palmis.
Da. Heu, heu, quam pingui macer est mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori pecorisque magistro.
Me. His certe neque amor caussa est; vix ossibus haerent.
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
Da. Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat coeli spatium non amplius ulnas.
Me. Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores; et Phyllida solus habeto.
Pa. Non nostrum inter vos tantas componere lites.
Et vitula tu dignus, et hic. At quisquis amores

Aut metuat dulces, aut experietur amaros.
Claudite iam rivos, pueri: sat prata biberunt.

POLLIO. ECLOGA IV.

Sicelides Musae, paullo maiora canamus;
Non omnes arbusta iuvant humilesque myricae.
Si canimus silvas, silvae sunt consule dignae.
Vltima Cumaei venit iam carminis aetas;
Magnus ab integro saeclorum nascitur ordo.
Iam redit et Virgo; redeunt Saturnia regna;
Iam nova progenies coelo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina: tuus iam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc aevi, te Consule, inibit,
Pollio; et incipient magni procedere menses.
Te duce, si qua manent, sceleris vestigia nostri
Irrita perpetua solvent formidine terras.
Ille deûm vitam accipiet, divisque videbit
Permixtos heroas, et ipse videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu,
Errantes ederas passim cum baccare tellus
Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipsae lacte domum referent distenta capellae
Vbera; nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet et serpens, et fallax herba veneni
Occidet; Assyrium vulgo nascetur amomum.
At simul heroum laudes et facta parentis
Iam legere, et quae sit poteris cognoscere virtus:
Molli paullatim flavescet campus arista,
Incultisque rubens pendebit sentibus uva;

Et durae quercus sudabunt roscida mella.
Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis,
Quae tentare Thetin ratibus, quae cingere muris
Oppida, quae iubeant telluri infindere sulcos.
Alter erit tum Tiphys, et altera quae vehat Argo
Delectos heroas; erunt etiam altera bella;
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi iam firmata virum te fecerit aetas,
Cedet et ipse mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces; omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non vinea falcem;
Robustus quoque iam tauris iuga solvet arator.
Nec varios discet mentiri lana colores:
Ipse sed in pratis aries iam suave rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto;
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.
Talia saecla, suis dixerunt, currite, fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcae.
Adgredere o magnos, aderit iam tempus, honores,
Cara deûm suboles, magnum Iovis incrementum!
Adspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, coelumque profundum:
Adspice, venturo laetantur ut omnia saeclo.
O mihi tam longae maneat pars ultima vitae,
Spiritus et, quantum sat erit tua dicere facta.
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis atque huic pater adsit:
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem:
Matri longa decem *tulerunt* fastidia menses.
Incipe, parve puer: cui non risere parentes,
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

DAPHNIS. ECLOGA V.

MENALCAS. MOPSVS.

ME. Cur non, Mopse, boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare leves, ego dicere versus,
Hic corulis mixtas inter considimus ulmos?
Mo. Tu maior; tibi me est aequum parere, Menalca:
Sive sub incertas Zephyris motantibus umbras,
Sive antro potius succedimus. Adspice, ut antrum
Silvestris raris sparsit labrusca racemis.
ME. Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.
Mo. Quid, si idem certet Phoebum superare canendo?
ME. Incipe, Mopse, prior: si quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.
Incipe; pascentes servabit Tityrus haedos.
Mo. Imo haec, in viridi nuper quae cortice fagi
Carmina descripsi et modulans alterna notavi,
Experiar. Tu deinde iubeto certet Amyntas.
ME. Lenta salix quantum pallenti cedit olivae,
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
Mo. Sed tu desine plura, puer; successimus antro.
Exstinctum Nymphae crudeli funere Daphnin
Flebant: vos coruli testes et flumina Nymphis:
Quum, complexa sui corpus miserabile gnati,
Atque deos atque astra vocat crudelia mater.
Non ulli pastos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boves ad flumina; nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Poenos etiam ingemuisse leones

Interitum, montesque feri silvaeque loquuntur.
Daphnis et Armenias curru subiungere tigres
Instituit, Daphnis thiasos inducere Bacchi,
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.
Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvae,
Vt gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis:
Tu decus omne tuis. Postquam te fata tulerunt,
Ipsa Pales agros atque ipse reliquit Apollo.
Grandia saepe quibus mandavimus hordea sulcis,
Infelix lolium et steriles nascuntur avenae.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
Carduus et spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis; inducite fontibus umbras,
Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis;
Et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen:
Daphnis ego in silvis, hinc usque ad sidera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.
ME. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale sopor fessis in gramine, quale per aestum
Dulcis aquae saliente sitim restinguere rivo.
Nec calamis solum aequiparas, sed voce magistrum;
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen haec quocunque modo tibi nostra vicissim
Dicemus, Daphninque tuum tollemus ad astra;
Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoque Daphnis.
Mo. An quidquam nobis tali sit munere maius?
Et puer ipse fuit cantari dignus, et ista
Iam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
ME. Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.
Ergo alacris silvas et cetera rura voluptas
Panaque pastoresque tenet Dryadasque puellas.
Nec lupus insidias pecori, nec retia cervis

Nec tantum Rhodope mirantur et Ismarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animaeque marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis; ut his exordia primis
Omnia, et ipse tener mundi concreverit orbis;
Tum durare solum et discludere Nerea ponto
Coeperit, et rerum paullatim sumere formas;
Iamque novum terrae stupeant lucescere solem,
Altius atque cadant summotis nubibus imbres:
Incipiant silvae quum primum surgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhae iactos, Saturnia regna,
Caucasiasque refert volucres, furtumque Promethei.
His adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamassent, ut litus, Hyla, Hyla, omne sonaret.
Et fortunatam, si nunquam armenta fuissent,
Pasiphaën nivei solatur amore iuvenci.
Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit!
Proetides implerunt falsis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen ulla secuta est
Concubitus, quamvis collo timuisset aratrum,
Et saepe in laevi quaesisset cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice sub nigra pallentes ruminat herbas;
Aut aliquam in magno sequitur grege. Claudite, Nymphae,
Dictaeae Nymphae, nemorum iam claudite saltus
Si qua forte ferant oculis sese obvia nostris
Errabunda bovis vestigia: forsitan illum,
Aut herba captum viridi, aut armenta secutum,
Perducant aliquae stabula ad Gortynia vaccae.
Tum canit Hesperidum miratam mala puellam;
Tum Phaëthontiadas musco circumdat amarae
Corticis, atque solo proceras erigit alnos.

Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit una sororum;
Vtque viro Phoebi chorus adsurrexerit omnis;
Vt Linus haec illi divino carmine pastor,
Floribus atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos, en accipe, Musae,
Ascraeo quos ante seni; quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynei nemoris dicatur origo:
Ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo.
Quid loquar, ut Scyllam Nisi, quam fama secuta est,
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto
Ah! timidos nautas canibus lacerasse marinis?
Aut ut mutatos Terei narraverit artus;
Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit;
Quo cursu deserta petiverit, et quibus ante
Infelix sua tecta supervolitaverit alis?
Omnia, quae, Phoebo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, iussitque ediscere lauros,
Ille canit; pulsae referunt ad sidera valles;
Cogere donec oves stabulis numerumque referre
Iussit, et invito processit Vesper Olympo.

MELIBOEVS. ECLOGA VII.

MELIBOEVS. CORYDON. THYRSIS.

ME. Forte sub arguta consederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon et Thyrsis in unum,
Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas;
Ambo *florentes aetatibus*, Arcades ambo,
Et cantare pares, et respondere parati.

Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerraverat. Atque ego Daphnin
Adspicio; ille ubi me contra videt: Ocius, inquit,
Huc ades, o Meliboee; caper tibi salvus et haedi;
Et, si quid cessare potes, requiesce sub umbra.
Huc ipsi potum venient per prata iuvenci;
Hic virides tenera praetexit arundine ripas
Mincius, eque sacra resonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida, habebam,
Depulsos a lacte domi quae clauderet agnos;
Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.
Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
Alternis igitur contendere versibus ambo
Coepere. Alternos, Musae, meminisse volebam.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.
Co. Nymphae, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phoebi
Versibus ille facit; aut, si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.
Th. Pastores, edera crescentem ornate poëtam,
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro;
Aut, si ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
Co. Setosi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramosa Micon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, laevi de marmore tota
Puniceo stabis suras evincta cothurno.
Th. Sinum lactis et haec te liba, Priape, quotannis
Exspectare sat est: custos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus; at tu,
Si fetura gregem suppleverit, aureus esto.
Co. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,

Candidior cycnis, edera formosior alba;
Quum primum pasti repetent praesepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
Th. Imo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior rusco, proiecta vilior alga;
Si mihi non haec lux toto iam longior anno est.
Ite domum pasti, si quis pudor, ite iuvenci.
Co. Muscosi fontes, et somno mollior herba,
Et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra,
Solstitium pecori defendite; iam venit aestas
Torrida, iam laeto turgent in palmite gemmae.
Th. Hic focus et taedae pingues, hic plurimus ignis
Semper, et assidua postes fuligine nigri.
Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
Co. Stant et iuniperi, et castaneae hirsutae;
Strata iacent passim sua quaeque sub arbore poma;
Omnia nunc rident. At si formosus Alexis
Montibus his abeat, videas et flumina sicca.
Th. Aret ager; vitio moriens sitit aëris herba;
Liber pampineas invidit collibus umbras:
Phyllidis adventu nostrae nemus omne virebit;
Iupiter et laeto descendet plurimus imbri.
Co. Populus Alcidae gratissima, vitis Iaccho,
Formosae myrtus Veneri, sua laurea Phoebo:
Phyllis amat corulos; illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.
Th. Fraxinus in silvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluviis, abies in montibus altis:
Saepius at si me, Lycida formose, revisas,
Fraxinus in silvis cedat tibi, pinus in hortis.
Me. Haec memini, et victum frustra contendere Thyrsin.
Ex illo Corydon *Corydon est* tempore nobis.

PHARMACEVTRIA. ECLOGA VIII.

DAMON. ALPHESIBOEVS.

Pastorum Musam Damonis et Alphesiboei,
Immemor herbarum quos est mirata iuvenca
Certantes, quorum stupefactae carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus;
Damonis Musam dicemus et Alphesiboei.
Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis aequoris; en erit unquam
Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium; tibi desinet. Accipe iussis
Carmina coepta tuis, atque hanc sine tempora circum
Inter victrices ederam tibi serpere lauros.
Frigida vix coelo noctis decesserat umbra,
Quum ros in tenera pecori gratissimus herba;
Incumbens tereti Damon sic coepit olivae:
DA. Nascere, praeque diem veniens age, Lucifer, almum;
Coniugis indigno Nisae deceptus amore
Dum queror, et divos, quamquam nil testibus illis
Profeci; extrema moriens tamen alloquor hora.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Maenalus argutumque nemus pinosque loquentes
Semper habet; semper pastorum ille audit amores
Panaque, qui primus calamos non passus inertes.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Mopso Nisa datur: quid non speremus amantes?
Iungentur iam gryphes equis; aevoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
Mopse, novas incide faces: tibi ducitur uxor.

Sparge, marite, nuces: tibi deserit Hesperus Oetam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
O digno coniuncta viro! dum despicis omnes,
Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellae,
Hirsutumque supercilium, promissaque barba;
Nec curare deûm credis mortalia quemquam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Sepibus in nostris parvam te roscida mala
(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me iam ceperat annus;
Iam fragiles poteram a terra contingere ramos.
Vt vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc scio, quid sit Amor: duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Saevus Amor docuit gnatorum sanguine matrem
Commaculare manus. Crudelis tu quoque, mater.
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer; crudelis tu quoque, mater.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc et oves ultro fugiat lupus; aurea durae
Mala ferant quercus; narcisso floreat alnus;
Pinguia corticibus sudent electra myricae;
Certent et cycnis ululae; sit Tityrus Orpheus:
Orpheus in silvis, inter Delphinas Arion.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Omnia vel medium fiant mare. Vivite silvae.
Praeceps aërii specula de montis in undas
Deferar; extremum hoc munus morientis habeto.
Desine, Maenalios iam desine, tibia, versus.
Haec Damon: vos, quae responderit Alphesiboeus,
Dicite, Pierides; non omnia possumus omnes.
Al. Effer aquam, et molli cinge haec altaria vitta;

Verbenasque adole pingues et mascula tura:
Coniugis ut magicis sanos avertere sacris
Experiar sensus; nihil hic nisi carmina desunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Carmina vel coelo possunt deducere Lunam;
Carminibus Circe socios mutavit Vlixi;
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Terna tibi haec primum triplici diversa colore
Licia circumdo, terque haec altaria circum
Effigiem duco; numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo: et, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Limus ut hic durescit, et haec ut cera liquescit
Vno eodemque igni: sic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, et fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Talis amor Daphnin, qualis, quum fessa iuvencum
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
Propter aquae rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec serae meminit decedere nocti;
Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara sui: quae nunc ego limine in ipso,

Terra, tibi mando; debent haec pignora Daphnin.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Moeris; nascuntur plurima Ponto.
His ego saepe lupum fieri, et se condere silvis
Moerin, saepe animas imis excire sepulcris,
Atque satas alio vidi traducere messes.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti
Transque caput iace; ne respexeris. His ego Daphnin
Adgrediar; nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Adspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. Bonum sit!
Nescio quid certe est; et Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, iam parcite carmina, Daphnis.

MOERIS. ECLOGA IX.

LYCIDAS. MOERIS.

LY. Quo te, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?
MOE. O Lycida, vivi pervenimus, advena nostri,
Quod nunquam veriti sumus, ut possessor agelli
Diceret: Haec *mea sunt;* veteres migrate coloni.
Nunc victi, tristes, quoniam Fors omnia versat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus haedos.

GALLVS. ECLOGA X.

Extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,
Carmina sunt dicenda. Neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, quum fluctus subterlabere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.
Incipe; sollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent simae virgulta capellae.
Non canimus surdis; respondent omnia silvae.
Quae nemora, aut qui vos saltus habuere, puellae
Naides, indigno quum Gallus amore periret?
Nam neque Parnasi vobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neque Aonie Aganippe.
Illum etiam lauri, etiam flevere myricae;
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Maenalus, et gelidi fleverunt saxa Lycaei.
Stant et oves circum, nostri nec poenitet illas;
Nec te poeniteat pecoris, divine poëta;
Et formosus oves ad flumina pavit Adonis.
Venit et upilio; tardi venere bubulci;
Vvidus hiberna venit de glande Menalcas.
Omnes, unde amor iste, rogant, tibi? Venit Apollo:
Galle, quid insanis? inquit, tua cura Lycoris
Perque nives alium perque horrida castra secuta est.
Venit et agresti capitis Silvanus honore,
Florentes ferulas et grandia lilia quassans.
Pan deus Arcadiae venit: quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit. Amor non talia curat.
Nec lacrimis crudelis Amor, nec gramina rivis,
Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellae.
Tristis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec vestris; soli cantare periti

mihi tum quam molliter ossa quiescant,
s olim si fistula dicat amores!
ım ex vobis unus, vestrique fuissem
gregis, aut maturae vinitor uvae!
nihi Phyllis, sive esset Amyntas,
que furor, (quid tum, si fuscus Amyntas?
iolae, sunt et vaccinia nigra)
:r salices lenta sub vite iaceret.
Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
ontes; hic mollia prata, Lycori;
hic ipso tecum consumerer aevo.
us amor duri me Martis in armis
nedia atque adversos detinet hostes.
ı patria (nec sit mihi credere tantum!)
dura, nives et frigora Rheni
a vides. Ah te ne frigora laedant!
eneras glacies secet aspera plantas!
alcidico quae sunt mihi condita versu
astoris Siculi modulabor avena.
in silvis, inter spelaea ferarum
tenerisque meos incidere amores
crescent illae; crescetis, amores.
ıtis lustrabo Maenala Nymphis,
enabor apros. Non me ulla vetabunt
rthenios canibus circumdare saltus.
er rupes videor lucosque sonantes
'artho torquere Cydonia cornu
Tanquam haec sint nostri medicina furoris,
le malis hominum mitescere discat! —
Hamadryades rursum nec carmina nobis
ıt; ipsae rursum concedite silvae.
nostri possunt mutare labores;
oribus mediis Hebrumque bibamus,
ıe nives hiemis subeamus aquosae,
n moriens alta liber aret in ulmo,

Aethiopum versemus oves sub sidere Cancri
Omnia vincit Amor; et nos cedamus Amori.
Haec sat erit, Divae, vestrum cecinisse p(
Dum sedet, et gracili fiscellam texit hibisco,
Pierides; vos haec facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in ho
Quantum vere novo viridis se subiicit alnus.
Surgamus: solet esse gravis cantantibus um
Iuniperi gravis umbra; nocent et frugibus un
Ite domum saturae, venit Hesperus, ite cap(

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
LIBER PRIMVS.

Quid faciat laetas segetes, quo sidere terram
Vertere, Maecenas, ulmisque adiungere vites
Conveniat; quae cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori; apibus quanta experientia parcis:
Hinc canere incipiam. Vos, o clarissima mundi
Lumina, labentem coelo quae ducitis annum,
Liber et alma Ceres; vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
Poculaque inventis Acheloïa miscuit uvis:
Et vos, agrestum praesentia numina, Fauni,
Ferte simul Faunique pedem Dryadesque puellae:
Munera vestra cano. Tuque o, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percussa tridenti,
Neptune; et cultor nemorum, cui pinguia Ceae
Ter centum nivei tondent dumeta iuvenci;
Ipse nemus linquens patrium saltusque Lycaei,
Pan, ovium custos, tua si tibi Maenala curae,
Adsis, o Tegeaee, favens; oleaeque Minerva
Inventrix; uncique *puer monstrator* aratri;
Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum:
Dique deaeque omnes, studium quibus arva tueri;

Aëriae fugere grues; aut bucula coelum
Suspiciens patulis captavit naribus auras;
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo;
Et veterem in limo ranae cecinere querelam.
Saepius et tectis penetralibus extulit ova
Angustum formica terens iter; et bibit ingens
Arcus; et e pastu decedens agmine magno
Corvorum increpuit densis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, et quae Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas,
Et studio incassum videas gestire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellae
Nescivere hiemem: testa quum ardente viderent
Scintillare oleum et putres concrescere fungos.
Nec minus ex imbri soles et aperta serena
Prospicere et certis poteris cognoscere signis:
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna,
Tenuia nec lanae per coelum vellera ferri;
Non tepidum ad solem pennas in litore pandunt
Dilectae Thetidi alcyones; non ore solutos
Immundi meminere sues iactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt campoque recumbunt;
Solis et occasum servans de culmine summo
Nequidquam seros exercet noctua cantus.
Apparet liquido sublimis in aëre Nisus,
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
Quacunque illa levem fugiens secat aethera pennis,
Ecce inimicus, atrox, magno stridore per auras
Insequitur Nisus: qua se fert Nisus ad auras,
Illa levem fugiens raptim secat aethera pennis.
Tum liquidas corvi presso ter gutture voces

ıater ingeminant; et saepe cubilibus altis,
ı qua praeter solitum dulcedine laeti,
e foliis strepitant; iuvat imbribus actis
ıiem parvam dulcesque revisere nidos.
equidem credo, quia sit divinitus illis
um, aut rerum fato prudentia maior:
ı, ubi tempestas et coeli mobilis humor
ere vias, et Iupiter uvidus austris
t, erant quae rara modo, et, quae densa, relaxat;
ntur species animorum, et pectora motus
alios, alios, dum nubila ventus agebat,
ɔiunt. Hinc ille avium concentus in agris,
tae pecudes, et ovantes gutture corvi.
ero solem ad rapidum lunasque, sequentes
e, respicies; nunquam te crastina fallet
neque insidiis noctis capiere serenae.
revertentes quum primum colligit ignes,
ɾum obscuro comprenderit aëra cornu,
ıus agricolis pelagoque parabitur imber.
virgineum suffuderit ore ruborem,
s erit; vento semper rubet aurea Phoebe.
tu quarto, namque is certissimus auctor,
ıeque obtusis per coelum cornibus ibit:
et ille dies, et qui nascentur ab illo
ım ad mensem, pluvia ventisque carebunt;
ıe servati solvent in litore nautae
ɔ et Panopeae et Inoo Melicertae.
ɔque et exoriens, et quum se condet in undas,
dabit; solem certissima signa sequuntur,
e mane refert, et quae surgentibus astris.
i nascentem maculis variaverit ortum
us in nubem, medioque refugerit orbe:
:ti tibi sint imbres; *namque* urget ab alto
busque satisque Notus pecorique sinister.
sub lucem densa inter nubila sese

Diversi rumpent radii, aut ubi pallida surget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu male tum mites defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans salit horrida gra
Hoc etiam, emenso quum iam decedet Olymp
Profuerit meminisse magis: nam saepe videm
Ipsius in vultu varios errare colores;
Caeruleus pluviam denuntiat, igneus Euros.
Sin maculae incipient rutilo immiscerier igni;
Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis
Fervere. Non illa quisquam me nocte per alt
Ire, neque a terra moneat convellere funem.
At si, quum referetque diem condetque relat
Lucidus orbis erit; frustra terrebere nimbis,
Et claro silvas cernes Aquilone moveri.
Denique, quid vesper serus vehat, unde seren
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Aus
Sol tibi signa dabit. Solem quis dicere falsum
Audeat? Ille etiam caecos instare tumultus
Saepe monet, fraudemque et operta tumescere b
Ille etiam exstincto miseratus Caesare Roma
Quum caput obscura nitidum ferrugine texit,
Impiaque aeternam timuerunt saecula nocten
Tempore quamquam illo tellus quoque, et aequora ponti,
Obscenique canes, importunaeque volucres
Signa dabant. Quoties Cyclopum effervere in a
Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammarumque globos liquefactaque volvere s
Armorum sonitum toto Germania coelo
Audiit; insolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgo exaudita silentes
Ingens; et simulacra modis pallentia miris
Visa sub obscurum noctis; pecudesque locuta
Infandum! sistunt amnes, terraeque dehiscun
Et moestum illacrimat templis ebur, aeraque sudant.

insano contorquens vertice silvas
'um rex Eridanus, camposque per omnes
abulis armenta tulit. Nec tempore eodem
us aut extis fibrae apparere minaces,
:eis manare cruor cessavit; et altae
:tem resonare, lupis ululantibus, urbes.
ias coelo ceciderunt plura sereno
a; nec diri toties arsere cometae.
ıter sese paribus concurrere telis
as acies iterum videre Philippi;
ıt indignum superis, bis sanguine nostro
iam et latos Haemi pinguescere campos.
t et tempus veniet, quum finibus illis
la, incurvo terram molitus aratro,
ınveniet scabra robigine pila,
ıvibus rastris galeas pulsabit inanes,
iaque effossis mirabitur ossa sepulcris.
'ii Indigetes, et Romule, Vestaque mater,
Tuscum Tiberim et Romana Palatia servas,
ıaltem everso iuvenem succurrere saeclo
hibete. Satis iam pridem sanguine nostro
donteae luimus periuria Troiae.
idem nobis coeli te regia, Caesar,
,atque hominum queritur curare triumphos:
: ubi fas versum atque nefas: tot bella per orbem,
ıultae scelerum facies; non ullus aratro
s honos; squalent abductis arva colonis,
vae rigidum falces conflantur in ensem.
ıovet Euphrates, illinc Germania bellum;
e ruptis inter se legibus urbes
ferunt; saevit toto Mars impius orbe:
um carceribus sese effudere quadrigae,
t in spatia, et frustra retinacula tendens
equis auriga, neque audit currus habenas.

P. VIRGILII MARONIS

G E O R G I C O N

LIBER SECVNDVS.

Hactenus arvorum cultus et sidera coeli;
Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
Virgulta, et prolem tarde crescentis olivae.
Huc, pater o Lenaee; tuis hic omnia plena
Muneribus; tibi pampineo gravidus auctumno
Floret ager, spumat plenis vindemia labris;
Huc, pater o Lenaee, veni; nudataque musto
Tinge novo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia est natura creandis,
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipsae
Sponte sua veniunt, camposque et flumina late
Curva tenent: ut molle siler, lentaeque genestae
Populus, et glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine: ut altae
Castaneae, nemorumque Iovi quae maxima fronde
Aesculus, atque habitae Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silva:
Vt cerasis ulmisque; etiam Parnasia laurus
Parva sub ingenti matris se subiicit umbra.
Hos Natura modos primum dedit; his genus omne
Silvarum fruticumque viret nemorumque sacrorum.

iunt alii, quos ipse via sibi reperit usus.
: plantas tenero abscidens de corpore matrum
posuit sulcis; hic stirpes obruit arvo,
adrifidasque sudes, et acuto robore vallos;
ʼarumque aliae pressos propaginis arcus
spectant, et viva sua plantaria terra.
radicis egent aliae; summumque putator
ud dubitat terrae referens mandare cacumen,
in et caudicibus sectis, mirabile dictu!
iditur e sicco radix oleagina ligno.
saepe alterius ramos impune videmus
tere in alterius; mutatamque insita mala
re pirum, et prunis lapidosa rubescere corna.
uare agite o, proprios generatim discite cultus,
icolae, fructusque feros mollite colendo;
ı segnes iaceant terrae. Iuvat Ismara Baccho
ıserere, atque olea magnum vestire Taburnum.
que ades, inceptumque una decurre laborem,
ecus, o famae merito pars maxima nostrae,
ecenas, pelagoque volens da vela patenti.
ı ego cuncta meis amplecti versibus opto:
ı, mihi si linguae centum sint, oraque centum,
rea vox. Ades, et primi lege litoris oram.
nanibus terrae. Non hic te carmine ficto
ue per ambages et longa exorsa tenebo.
ponte sua quae se tollunt in luminis oras,
ecunda quidem, sed laeta et fortia surgunt;
ppe solo natura subest. Tamen haec quoque si quis
rat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
ıerint silvestrem animum; cultuque frequenti
uascunque voces artes haud tarda sequentur.
non et sterilis, quae stirpibus exit ab imis,
: faciet, vacuos si *sit digesta* per agros:
ıc altae frondes et rami matris opacant,
centique adimunt fetus, uruntque ferentem.

Iam, quae seminibus iactis se sustulit arbos,
Tarda venit, seris factura nepotibus umbram;
Pomaque degenerant succos oblita priores;
Et turpes avibus praedam fert uva racemos.
  Scilicet omnibus est labor impendendus, et omnes
Cogendae in sulcum, ac multa mercede domandae
Sed truncis oleae melius, propagine vites
Respondent, solido Paphiae de robore myrtus;
Plantis et durae coruli nascuntur, et ingens
Fraxinus, Herculeaeque arbos umbrosa coronae,
Chaoniique patris glandes; etiam ardua palma
Nascitur, et casus abies visura marinos.
Inseritur vero et fetu nucis arbutus horrida;
Et steriles platani malos gessere valentes;
Castaneae fagus, ornusque incanuit albo
Flore piri, glandemque sues fregere sub ulmis.
  Nec modus inserere atque oculos imponere simplex.
Nam, qua se medio trudunt de cortice gemmae,
Et tenues rumpunt tunicas, angustus in ipso
Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inolescere libro.
Aut rursum enodes trunci resecantur, et alte
Finditur in solidum cuneis via; deinde feraces
Plantae immittuntur: nec longum tempus, et ingens
Exiit ad coelum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondes et non sua poma.
  Praeterea genus haud unum, nec fortibus ulmis
Nec salici, lotoque, neque Idaeis cyparissis.
Nec pingues unam in faciem nascuntur olivae,
Orchades, et radii, et amara pausia bacca,
Pomaque, et Alcinoi silvae; nec surculus idem
Crustumiis Syriisque piris, gravibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
Quam Methymnaeo carpit de palmite Lesbos;
Sunt Thasiae vites, sunt et Mareotides albae;

Pinguibus hae terris habiles, levioribus illae;
Et passo Psithia utilior, tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam;
Purpureae, preciaeque; et quo te carmine dicam,
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt et Aminaeae vites, firmissima vina;
Tmolius assurgit quibus, et rex ipse Phanaeus;
Argitisque minor: cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, Dis et mensis accepta secundis,
Transierim, Rhodia, et tumidis, Bumaste, racemis.
Sed neque, quam multae species, nec, nomina quae sint,
Est numerus; neque enim numero comprendere refert:
Quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem
Discere quam multae Zephyro turbentur arenae;
Aut, ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Nosse, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
  Nec vero terrae ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
Nascuntur; steriles saxosis montibus orni;
Litora myrtetis laetissima; denique apertos
Bacchus amat colles, aquilonem et frigora taxi.
Adspice et extremis domitum cultoribus orbem,
Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos:
Divisae arboribus patriae. Sola India nigrum
Fert ebenum; solis est turea virga Sabaeis.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno
Balsamaque, et baccas semper frondentis acanthi?
Quid nemora Aethiopum, molli canentia lana?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi sinus orbis? ubi aëra vincere summum
Arboris haud ullae *iactu potu*ere sagittae.
Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris.

Media fert tristes succos tardumque saporem
Felicis mali; quo non praesentius ullum,
Pocula si quando saevae infecere novercae,
Miscueruntque herbas et non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciemque simillima lauro;
Et, si non alium late iactaret odorem,
Laurus erat; folia haud ullis labentia ventis;
Flos ad prima tenax; animas et olentia Medi
Ora fovent illo, et senibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum, silvae ditissima, terra
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hern
Laudibus Italiae certent; non Bactra, neque I
Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
Haec loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertere, satis immanis dentibus hydri;
Nec galeis densisque virûm seges horruit hasti
Sed gravidae fruges et Bacchi Massicus humo
Implevere; tenent oleae armentaque laeta.
Hinc bellator equus campo sese arduus infert;
Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima tauru
Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,
Romanos ad templa deûm duxere triumphos.
Hic ver assiduum, atque alienis mensibus aes
Bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbor.
At rabidae tigres absunt et saeva leonum
Semina; nec miseros fallunt aconita legentes;
Nec rapit immensos orbes per humum, neque ta
Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
Adde tot egregias urbes, operumque laborem,
Tot congesta manu praeruptis oppida saxis,
Fluminaque antiquos subterlabentia muros.
An mare, quod supra, memorem, quodque allu infra?
Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque,
Fluctibus et fremitu assurgens, Benace, mari

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra;
Atque indignatum magnis stridoribus aequor,
Iulia qua ponto longe sonat unda refuso,
Tyrrhenusque fretis immittitur aestus Avernis?
Haec eadem argenti rivos aerisque metalla
Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.
Haec genus acre virûm Marsos, pubemque Sabellam,
Adsuetumque malo Ligurem, Volscosque verutos
Extulit; haec Decios, Marios, magnosque Camillos,
Scipiadas duros bello, et te, maxime Caesar,
Qui nunc extremis Asiae iam victor in oris
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,
Magna virûm: tibi res antiquae laudis et artis
Ingredior, sanctos ausus recludere fontes,
Ascraeumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus arvorum ingeniis: quae robora cuique,
Quis color, et quae sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terrae, collesque maligni,
Tenuis ubi argilla, et dumosis calculus arvis,
Palladia gaudent silva vivacis olivae.
Indicio est, tractu surgens oleaster eodem
Plurimus, et strati baccis silvestribus agri.
At quae pinguis humus, dulcique uligine laeta,
Quique frequens herbis et fertilis ubere campus,
Qualem saepe cava montis convalle solemus
Dispicere: huc summis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus Austro,
Et filicem curvis invisam pascit aratris;
Hic tibi praevalidas olim multoque fluentes
Sufficiet Baccho vites; hic fertilis uvae,
Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
Inflavit quum *pinguis ebur Tyrrhenus* ad aras,
Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

Sin armenta magis studium vitulosque tueri,
Aut fetus ovium, aut urentes culta capellas:
Saltus, et saturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niveos herboso flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt
Et, quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere et presso pinguis sub vomere terra,
Et cui putre solum, (namque hoc imitamur arando)
Optima frumentis: non ullo ex aequore cernes
Plura domum tardis decedere plaustra iuvencis:
Aut unde iratus silvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit: illae altum nidis petiere relictis;
At rudis enituit impulso vomere campus.
Nam ieiuna quidem clivosi glarea ruris
Vix humiles apibus casias roremque ministrat;
Et tophus scaber, et nigris exesa chelydris
Creta, negant alios aeque serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, et curvas praebere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam fumosque volucres,
Et bibit humorem, et, quum vult, ex se ipsa remittit;
Quaeque suo viridi semper se gramine vestit,
Nec scabie et salsa laedit robigine ferrum:
Illa tibi laetis intexet vitibus ulmos;
Illa ferax oleo est; illam experiere colendo
Et facilem pecori et patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, et vicina Vesevo
Ora iugo, et vacuis Clanius non aequus Acerris.
Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit, an supra morem si densa, requiras:
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho;
Densa magis Cereri, rarissima quaeque Lyaeo;

:um capies oculis, alteque iubebis
› puteum demitti, omnemque repones
ıumum, et pedibus summas aequabis arenas.
ınt, rarum, pecorique et vitibus almis
ıber erit; sin in sua posse negabunt
, et scrobibus superabit terra repletis:
ager; glebas cunctantes crassaque terga
a, et validis terram proscinde iuvencis.
ıtem tellus, et quae perhibetur amara,
ıs infelix, (ea nec mansuescit arando,
:cho genus, aut pomis sua nomina servat)
bit specimen: Tu spisso vimine qualos,
: prelorum fumosis deripe tectis;
er ille malus, dulcesque a fontibus undae
um calcentur: aqua eluctabitur omnis
, et grandes ibunt per vimina guttae;
r indicium faciet manifestus, et ora
tentantum sensu torquebit amaror.
item quae sit tellus, hoc denique pacto
ıs: haud unquam manibus iactata fatiscit,
is in morem ad digitos lentescit habendo.
ı maiores herbas alit, ipsaque iusto
. Ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
praevalidam primis ostendat aristis!
·avis est, ipso tacitam se pondere prodit,
e levis. Promtum est oculis praediscere nigram,
cui color. At sceleratum exquirere frigus
: est: piceae tantum, taxique nocentes
m, aut ederae pandunt vestigia nigrae.
nimadversis, terram multo ante memento
ere, et magnos scrobibus concidere montes,
pinatas Aquiloni ostendere glebas,
aetum infodias vitis genus. Optima putri
lo: id venti curant, gelidaeque pruinae,

Et labefacta movens robustus iugera fossor.
At, si quos haud ulla viros vigilantia fugit,
Ante locum similem exquirunt, ubi prima paret
Arboribus seges, et quo mox digesta feratur;
Mutatam ignorent subito ne semina matrem.
Quin etiam coeli regionem in cortice signant:
Vt, quo quaeque modo steterit, qua parte calor
Austrinos tulerit, quae terga obverterit axi,
Restituant. Adeo in teneris consuescere multum e
Collibus an plano melius sit ponere vitem,
Quaere prius. Si pinguis agros metabere campi:
Densa sere; in denso non segnior ubere Bacch
Sin tumulis acclive solum, collesque supinos:
Indulge ordinibus; nec secius omnis in unguem
Arboribus positis secto via limite quadret.
Vt saepe, ingenti bello quum longa cohortes
Explicuit legio, et campo stetit agmen aperto,
Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
Aere renidenti tellus, necdum horrida miscent
Proelia, sed dubius mediis Mars errat in armis:
Omnia sint paribus numeris dimensa viarum;
Non animum modo uti pascat prospectus inaner
Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
Terra, neque in vacuum poterunt se extendere rami.
  Forsitan et scrobibus quae sint fastigia quaer
Ausim vel tenui vitem committere sulco.
Altior ac penitus terrae defigitur arbos,
Aesculus in primis: quae, quantum vertice ad aur
Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbr
Convellunt; immota manet, multosque nepotes,
Multa virûm volvens durando saecula vincit;
Tum fortes late ramos et brachia tendens
Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbra
Neve tibi ad solem vergant vineta cadentem

ter vites corulum sere; neve flagella
pete, aut summa destringe ex arbore
plantas;
amor terrae; neu ferro laede retuso
; neve oleae silvestres insere truncos:
ɔpe incautis pastoribus excidit ignis,
'tim pingui primum sub cortice tectus,
comprendit, frondesque elapsus in altas
m coelo sonitum dedit; inde secutus
ıos victor, perque alta cacumina, regnat,
n involvit flammis nemus, et ruit atram
um picea crassus caligine nubem;
tim si tempestas a vertice silvis
t, glomeratque ferens incendia ventus.
, non a stirpe valent, caesaeque reverti
:, atque ima similes revirescere terra;
ɔuperat foliis oleaster amaris.
ibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
m Borea rigidam spirante moveri.
ɔlu tum claudit hiems; nec semine iacto
tam patitur radicem affigere terrae.
vinetis satio, quum vere rubenti
a venit avis, longis invisa colubris;
'el auctumni sub frigora, quum rapidus Sol
n hiemem contingit equis, iam praeterit
aestas.
:o frondi nemorum, ver utile silvis;
ment terrae et genitalia semina poscunt.
ıter omnipotens fecundis imbribus Aether
is in gremium laetae descendit, et omnes
ɔ alit, magno commixtus corpore, fetus.
m resonant avibus virgulta canoris,
erem certis repetunt armenta diebus;
*t almus ager, Zephyri*que tepentibus auris
arva sinus; superat tener omnibus humor;
vos soles audent se germina tuto

Credere; nec metuit surgentes pampinus austros,
Aut actum coelo magnis aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, et frondes explicat omnes.
Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim: ver illud erat; ver magnus agebat
Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri:
Quum primae lucem pecudes hausere, virûmque
Terrea progenies duris caput extulit arvis,
Immissaeque ferae silvis, et sidera coelo.
Nec res hunc tenerae possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, et exciperet coeli indulgentia terras.
Quod superest, quaecunque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra;
Aut lapidem bibulum, aut squalentes infode conchas:
Inter enim labentur aquae, tenuisque subibit
Halitus, atque animos tollent sata: iamque reperti,
Qui saxo super, atque ingentis pondere testae,
Vrgerent; hoc effusos munimen ad imbres;
Hoc, ubi hiulca siti findit canis aestifer arva.
Seminibus positis, superest diducere terram
Saepius ad capita, et duros iactare bidentes;
Aut presso exercere solum sub vomere, et ipsa
Flectere luctantes inter vineta iuvencos:
Tum laeves calamos, et rasae hastilia virgae,
Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornes;
Viribus eniti quarum, et contemnere ventos
Adsuescant, summasque sequi tabulata per ulmos.
Ac, dum prima novis adolescit frondibus aetas,
Parcendum teneris; et dum se laetus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immissus habenis,
Ipsa acie nondum falcis tentanda; sed uncis
Carpendae manibus frondes, interque legendae.

ıbı iam validis amplexae stirpibus ulmos
int, tum stringe comas, tum brachia tonde.
reformidant ferrum: tum denique dura
:e imperia, et ramos compesce fluentes.
cendae sepes etiam, et pecus omne tenendum,
:ipue dum frons tenera imprudensque laborum:
ıuper indignas hiemes solemque potentem,
ıtres uri assidue capreaeque sequaces
ınt, pascuntur oves avidaeque iuvencae.
ra nec tantum cana concreta pruina,
ravis incumbens scopulis arentibus aestas,
tum illi nocuere greges, durique venenum
is, et admorso signata in stirpe cicatrix.
lliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
itur; et veteres ineunt proscenia ludi,
niaque ingeniis pagos et compita circum
idae posuere; atque inter pocula laeti
bus in pratis unctos saluere per utres.
ıon Ausonii, Troia gens missa, coloni
bus incomtis ludunt risuque soluto;
ue corticibus sumunt horrenda cavatis;
, Bacche, vocant per carmina laeta, tibique
la ex alta suspendunt mollia pinu.
omnis largo pubescit vinea fetu;
lentur vallesque cavae saltusque profundi,
ocunque deus circum caput egit honestum.
rite suum Baccho dicemus honorem
inibus patriis, lancesque et liba feremus;
ctus cornu stabit sacer hircus ad aram,
ıiaque in veribus torrebimus exta colurnis.
; etiam ille labor curandis vitibus alter,
unquam exhausti satis est: namque omne quotannis
e quaterque solum scindendum, glebaque versis

Aeternum frangenda bidentibus; omne levandum
Fronde nemus. Redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
Ac iam olim, seras posuit quum vinea frondes,
Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem;
Iam tum acer curas venientem extendit in annum
Rusticus, et curvo Saturni dente relictam
Persequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, et vallos primus sub tecta referto;
Postremus metito: bis vitibus ingruit umbra;
Bis segetem densis obducunt sentibus herbae.
Durus uterque labor. Laudato ingentia rura,
Exiguum colito. Nec non etiam aspera rusci
Vimina per silvam, et ripis fluvialis arundo
Caeditur, incultique exercet cura salicti.
Iam vinctae vites; iam falcem arbusta reponunt;
Iam canit extremos effetus vinitor antes:
Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus.
Et iam maturis metuendus Iupiter uvis.

Contra non ulla est oleis cultura; neque illae
Procurvam exspectant falcem rastrosque tenaces,
Quum semel haeserunt arvis aurasque tulerunt:
Ipsa satis tellus, quum dente recluditur unco,
Sufficit humorem, et gravidas, quum vomere, fruges.
Hoc pinguem et placitam Paci nutritor olivam.

Poma quoque, ut primum truncos sensere valentes,
Et vires habuere suas, ad sidera raptim
Vi propria nituntur, opisque haud indiga nostrae.
Nec minus interea fetu nemus omne gravescit,
Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis.
Tondentur cytisi, taedas silva alta ministrat,
*Pascuntur*que ignes nocturni et lumina fundunt.
Et dubitant homines serere atque impendere curam?

Quid maiora sequar? salices humilesque genestae,
Aut illae pecori frondem, aut pastoribus umbras
Sufficiunt, sepemque satis, et pabula melli.
Et iuvat undantem buxo spectare Cytorum,
Naryciaeque picis lucos; iuvat arva videre
Non rastris, hominum non ulli obnoxia curae.
Ipsae Caucasio steriles in vertice silvae,
Quas animosi Euri assidue franguntque feruntque,
Dant alios aliae fetus; dant utile lignum
Navigiis pinos, domibus cedrumque cupressumque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustris
Agricolae, et pandas ratibus posuere carinas.
Viminibus salices fecundae, frondibus ulmi;
At myrtus validis hastilibus, et bona bello
Cornus; Ituraeos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliae laeves aut torno rasile buxum
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non et torrentem undam levis innatat alnus,
Missa Pado; nec non et apes examina condunt
Corticibusque cavis vitiosaeque ilicis alveo.
Quid memorandum aeque Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus et ad culpam caussas dedit; ille furentes
Centauros leto domuit, Rhoetumque Pholumque
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.
  O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit aedibus undam;
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasque auro vestes, Ephyreïaque aera;
Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi:
At secura quies, et nescia fallere vita,
Dives opum variarum; at latis otia fundis,
Speluncae, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni

Non absunt; illic saltus ac lustra ferarum;
Et patiens operum exiguoque adsueta iuventus;
Sacra deûm, sanctique patres; extrema per illos
Iustitia excedens terris vestigia fecit.
Me vero primum dulces ante omnia Musae,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant; coelique vias et sidera monstrent,
Defectus solis varios, lunaeque labores;
Vnde tremor terris; qua vi maria alta tumescant
Obiicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant;
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.
Sin, has ne possim naturae accedere partes,
Frigidus obstiterit circum praecordia sanguis:
Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes;
Flumina amem silvasque inglorius. O, ubi campi,
Spercheosque, et virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta; o, qui me gelidis in vallibus Haemi
Sistat, et ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoscere caussas,
Atque metus omnes et inexorabile fatum
Subiecit pedibus, strepitumque Acherontis avari!
Fortunatus et ille, deos qui novit agrestes,
Panaque, Silvanumque senem, Nymphasque sorores!
Illum non populi fasces, non purpura regum
Flexit, et infidos agitans discordia fratres;
Aut coniurato descendens Dacus ab Istro;
Non res Romanae, perituraque regna; neque ille
Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpsit; nec ferrea iura,
Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas et limina regum.
Hic petit excidiis urbem miserosque Penates,
Vt gemma bibat, et Sarrano dormiat ostro.

Condit opes alius, defossoque incubat auro.
Hic stupet attonitus Rostris; hunc plausus hiantem
Per cuneos (geminatus enim plebisque patrumque)
Corripuit. Gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exsilioque domos et dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quaerunt sub sole iacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro:
Hic anni labor; hinc patriam parvosque nepotes
Sustinet; hinc armenta boum, meritosque iuvencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi,
Proventuque oneret sulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems: teritur Sicyonia bacca trapetis;
Glande sues laeti redeunt; dant arbuta silvae;
Et varios ponit fetus auctumnus; et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
Interea dulces pendent circum oscula nati;
Casta pudicitiam servat domus; ubera vaccae
Lactea demittunt; pinguesque in gramine laeto
Inter se adversis luctantur cornibus haedi.
Ipse dies agitat festos; fususque per herbam,
Ignis ubi in medio, et socii cratera coronant,
Te, libans, Lenaee, vocat; pecorisque magistris
Velocis iaculi certamina ponit in ulmo;
Corporaque agresti nudant praedura palaestra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus et frater; sic fortis Etruria crevit
Scilicet, et rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemque una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictaei regis, et ante
Impia quam caesis gens est epulata iuvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
Impositos duris crepitarē incudibus enses.
Sed nos *immensum spatiis* confecimus aequor;
Et iam tempus equûm fumantia solvere colla.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
LIBER TERTIVS.

Te quoque, magna Pales, et te memorande canemus
Pastor ab Amphryso; vos, silvae amnesque Lycaei.
Cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentes,
Omnia iam vulgata. Quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos,
Hippodameque, humeroque Pelops insignis eburno,
Acer equis? Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita supersit,
Aonio rediens deducam vertice Musas;
Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas;
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, et tenera praetexit arundine ripas.
In medio mihi Caesar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, et Tyrio conspectus in ostro,
Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,
Cursibus et crudo decernet Graecia caestu.

, caput tonsae foliis ornatus olivae,
a feram; iam nunc solemnes ducere pompas
elubra iuvat, caesosque videre iuvencos;
cena ut versis discedat frontibus, utque
urea intexti tollant aulaea Britanni.
ribus pugnam ex auro solidoque elephanto
garidum faciam, victorisque arma Quirini;
e hinc undantem bello magnumque fluentem
m, ac navali surgentes aere columnas.
am urbes Asiae domitas, pulsumque Niphaten,
ntemque fuga Parthum versisque sagittis,
uo rapta manu diverso ex hoste tropaea,
ue triumphatas utroque ab litore gentes.
unt et Parii lapides, spirantia signa,
raci proles, demissaeque ab Iove gentis
ina, Trosque parens, et Troiae Cynthius auctor.
lia infelix Furias amnemque severum
ti metuet, tortosque Ixionis angues,
anemque rotam, et non exsuperabile saxum.
rea Dryadum silvas saltusque sequamur
ctos, tua, Maecenas, haud mollia iussa.
ine nil altum mens inchoat. En age, segnes
pe moras; vocat ingenti clamore Cithaeron,
getique canes, domitrixque Epidaurus equorum;
ox adsensu nemorum ingeminata remugit.
tamen ardentes accingar dicere pugnas
aris, et nomen fama tot ferre per annos,
oni prima quot abest ab origine Caesar.
u quis, Olympiacae miratus praemia palmae,
it equos; seu quis fortes ad aratra iuvencos:
ora praecipue matrum legat. Optima torvae
na bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
rurum tenus a *mento palearia* pendent;
longo nullus lateri modus; omnia magna.

Pes etiam; et camuris hirtae sub cornibus aures
Nec mihi displiceat maculis insignis et albo,
Aut iuga detrectans; interdumque aspera cornu,
Et faciem tauro propior; quaeque ardua tota,
Et gradiens ima verrit vestigia cauda.
Aetas Lucinam iustosque pati hymenaeos
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos;
Cetera nec feturae habilis, nec fortis aratris.
Interea, superat gregibus dum laeta iuventas,
Solve mares; mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando suffice prolem.
Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi
Prima fugit; subeunt morbi tristisque senectus;
Et labor et durae rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis:
Semper enim refice; ac, ne post amissa requiras,
Anteveni, et subolem armento sortire quotannis.

Nec non et pecori est idem delectus equino.
Tu modo, quos in spem statues submittere gentis,
Praecipuum iam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generosi pullus in arvis
Altius ingreditur, et mollia crura reponit;
Primus et ire viam, et fluvios tentare minaces
Audet, et ignoto sese committere ponti;
Nec vanos horret strepitus. Illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga;
Luxuriatque toris animosum pectus. Honesti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. Tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit; micat auribus, et tremit artus;
Collectumque fremens volvit sub naribus ignem.
Densa iuba, et dextro iactata recumbit in armo;
At duplex agitur per lumbos spina; cavatque
Tellurem, et solido graviter sonat ungula cornu.
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, et, quorum Graii meminere poëtae,

Martis equi biiuges, et magni currus Achilli.
Talis et ipse iubam cervice effudit equina
Coniugis adventu pernix Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut iam segnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectae.
Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem
Ingratum trahit; et, si quando ad proelia ventum est,
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit. Ergo animos aevumque notabis
Praecipue; hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
Nonne vides, quum praecipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Quum spes arrectae iuvenum, exsultantiaque haurit
Corda pavor pulsans: illi instant verbere torto,
Et proni dant lora; volat vi fervidus axis;
Iamque humiles, iamque elati sublime videntur
Aëra per vacuum ferri, atque assurgere in auras;
Nec mora, nec requies; at fulvae nimbus arenae
Tollitur; humescunt spumis flatuque sequentum:
Tantus amor laudum, tantae est victoria curae.
Primus Erichthonius currus et quatuor ausus
Iungere equos, rapidusque rotis insistere victor.
Frena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere,
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, et gressus glomerare superbos.
Aequus uterque labor; aeque iuvenemque magistri
Exquirunt, calidumque animis et cursibus acrem;
Quamvis saepe fuga versos ille egerit hostes,
Et patriam *Epirum referat, fortes*que Mycenas,
Neptunique ipsa deducat origine gentem.
His animadversis instant sub tempus, et omnes

Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, et pecori dixere maritum;
Pubentesque secant herbas, fluviosque ministrant,
Farraque: ne blando nequeat superesse labori;
Invalidique patrum referant ieiunia gnati.
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes,
Atque, ubi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat, frondesque negant, et fontibus arcent.
Saepe etiam cursu quatiunt, et sole fatigant,
Quum graviter tunsis gemit area frugibus, et quum
Surgentem ad Zephyrum paleae iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
Sit genitali arvo, et sulcos oblimet inertes;
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.
Rursus cura patrum cadere, et succedere matrum
Incipit. Exactis gravidae quum mensibus errant:
Non illas gravibus quisquam iuga ducere plaustris,
Non saltu superare viam sit passus, et acri
Carpere prata fuga, fluviosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis pascant, et plena secundum
Flumina: muscus ubi, et viridissima gramine ripa,
Speluncaeque tegant, et saxea procubet umbra.
Est lucos Silari circa ilicibusque virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen asilo
Romanum est, oestrum Graii vertere vocantes;
Asper, acerba sonans; quo tota exterrita silvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus aether
Concussus, silvaeque, et sicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras
Inachiae Iuno pestem meditata iuvencae.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior instat,
Arcebis gravido pecori, armentaque pasces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.
Post partum cura in vitulos traducitur omnis;
Continuoque notas et nomina gentis inurunt,
Et quos aut pecori malint submittere habendo,

Aut aris servare sacros, aut scindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis:
Cetera pascuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad studium atque usum formabis agrestem,
Iam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
Dum faciles animi iuvenum, dum mobilis aetas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici subnecte; dehinc, ubi libera colla
Servitio adsuerint, ipsis e torquibus aptos
Iunge pares, et coge gradum conferre iuvencos;
Atque illis iam saepe rotae ducantur inanes
Per terram, et summo vestigia pulvere signent.
Post valido nitens sub pondere faginus axis
Instrepat, et iunctos temo trahat aereus orbes.
Interea pubi indomitae non gramina tantum,
Nec vescas salicum frondes, ulvamque palustrem,
Sed frumenta manu carpes sata; nec tibi fetae,
More patrum, nivea implebunt mulctraria vaccae,
Sed tota in dulces consument ubera natos.
Sin ad bella magis studium, turmasque feroces,
Aut Alphea rotis praelabi flumina Pisae,
Et Iovis in luco currus agitare volantes:
Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, et stabulo frenos audire sonantes;
Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, et plausae sonitum cervicis amare.
Atque haec iam primo depulsus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, etiamque tremens, etiam inscius aevi.
At, tribus exactis ubi quarta accesserit aestas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum,
Sitque laboranti similis; tum cursibus auras,
Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Aequore vix summa vestigia ponat arena:

Qualis Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hiemes atque arida differt
Nubila; tum segetes altae campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summaeque sonorem
Dant silvae, longique urgent ad litora fluctus:
Ille volat, simul arva fuga, simul aequora verrens.
Hic vel ad Elei metas et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas;
Belgica vel molli melius feret esseda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere iam domitis sinito: namque ante domandum
Ingentes tollent animos, prensique negabunt
Verbera lenta pati, et duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quam Venerem et caeci stimulos avertere amoris,
Sive boum sive est cui gratior usus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in sola relegant
Pascua, post montem oppositum, et trans flumina lata,
Aut intus clausos satura ad praesepia servant.
Carpit enim vires paullatim uritque videndo
Femina; nec nemorum patitur meminisse, nec herbae.
Dulcibus illa quidem illecebris et saepe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna Sila formosa iuvenca:
Illi alternantes multa vi proelia miscent
Vulneribus crebris; lavit ater corpora sanguis;
Versaque in obnixos urgentur cornua vasto
Cum gemitu; reboant silvaeque et longus Olympus.
Nec mos bellantes una stabulare: sed alter
Victus abit, longeque ignotis exsulat oris;
Multa gemens ignominiam plagasque superbi
Victoris, tum, quos amisit inultus, amores;
Et stabula adspectans regnis excessit avitis.

ıni cura vires exercet, et inter
cet pernix instrato saxa cubili,
ɩus hirsutis et carice pastus acuta;
ıt sese, atque irasci in cornua discit
obnixus trunco, ventosque lacessit
et sparsa ad pugnam proludit arena.
ɔi collectum robur viresque refectae,
.ovet, praecepsque oblitum fertur in hostem:
uti, medio coepit quum albescere ponto,
ɜ, ex altoque sinum trahit; utque volutus
as, immane sonat per saxa, neque ipso
ninor procumbit; at ima exaestuat unda
ɔus, nigramque alte subiectat arenam.
ɜ adeo genus in terris hominumque fera-
rumque,
ıs aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
s ignemque ruunt. Amor omnibus idem.
:e non alio catulorum oblita leaena
erravit campis; nec funera vulgo
ılta informes ursi stragemque dedere
as. Tum saevus aper, tum pessima tigris.
ale tum Libyae solis erratur in agris.
rides, ut tota tremor pertentet equorum
a, si tantum notas odor attulit auras?
ıe eos iam frena virûm, neque verbera saeva,
ɔpuli, rupesque cavae, atque obiecta re-
tardant
a, correptosque unda torquentia montes.
ıt dentesque Sabellicus exacuit sus,
ɜ prosubigit terram, fricat arbore costas
ıinc atque illinc, humerosque ad vulnera
durat.
ıvenis, magnum *cui versat* in ossibus ignem
amor? Nempe abruptis turbata procellis
atat caeca serus freta: quem super ingens
ıat coeli, et scopulis illisa reclamant

Aequora; nec miseri possunt revocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variae, et genus acre luporum
Atque canum, quid, quae inbelles dant proelia cervi
  Scilicet ante omnes furor est insignis equarum
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauc
Potniades malis membra absumsere quadrigae.
Illas ducit amor trans Gargara, transque sonanten
Ascanium; superant montes, et flumina tranant.
Continuoque, avidis ubi subdita flamma medullis
Vere magis, quia vere calor redit ossibus: illae
Ora omnes versae in Zephyrum stant rupibus altis
Exceptantque leves auras; et saepe sine ullis
Coniugiis vento gravidae (mirabile dictu)
Saxa per et scopulos et depressas convalles
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque Solis ad ortus
In Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auste
Nascitur et pluvio contristat frigore coelum.
Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicun
Pastores, lentum destillat ab inguine virus:
Hippomanes, quod saepe malae legere novercae,
Miscueruntque herbas et non innoxia verba.
  Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore.
Hoc satis armentis. Superat pars altera curae,
Lanigeros agitare greges hirtasque capellas.
Hic labor; hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnun
Quam sit, et angustis hunc addere rebus honorem
Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor; iuvat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli devertitur orbita clivo.
  Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
Incipiens stabulis edico in mollibus herbam
Carpere oves, dum mox frondosa reducitur aestas

:a duram stipula filicumque maniplis
'e subter humum, glacies ne frigida laedat
ecus, scabiemque ferat turpesque podagras.
ıc digressus iubeo frondentia capris
sufficere, et fluvios praebere recentes;
ula a ventis hiberno opponere soli
.ium conversa diem: quum frigidus olim
lit, extremoque irrorat Aquarius anno.
oque non cura nobis leviore tuendae;
ıor usus erit: quamvis Milesia magno
. mutentur Tyrios incocta rubores.
r hinc suboles; hinc largi copia lactis.
nagis exhausto spumaverit ubere mulctra,
nagis pressis manabunt flumina mammis.
ıus interea barbas incanaque menta
ii tondent hirci, setasque comantes,
n castrorum, et miseris velamina nautis.
tur vero silvas, et summa Lycaei,
tesque rubos, et amantes ardua dumos.
psae memores redeunt in tecta, suosque
:, et gravido superant vix ubere limen.
nni studio glaciem ventosque nivales,
nor est illis curae mortalis egestas,
ı; victumque feres, et virgea laetus
; nec tota claudes foenilia bruma.
, Zephyris quum laeta vocantibus aestas
ıs utrumque gregem atque in pascua mittet:
'i primo cum sidere frigida rura
ıus, dum mane novum, dum gramina canent,
.n tenera pecori gratissimus herba.
bi quarta sitim coeli collegerit hora,
:u querulae rumpent arbusta cicadae;
:os aut alta greges ad stagna iubeto
tem ilignis potare canalibus undam;
ıs at mediis umbrosam exquirere vallem,
magna Iovis antiquo robore quercus

Ingentes tendat ramos; aut sicubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra;
Tum tenues dare rursus aquas, et pascere ru
Solis ad occasum: quum frigidus aëra vesper
Temperat, et saltus reficit iam roscida luna,
Litoraque alcyonen resonant, acalanthida du
Quid tibi pastores Libyae, quid pascua ve
Prosequar, et raris habitata mapalia tectis?
Saepe diem noctemque, et totum ex ordine men
Pascitur itque pecus longa in deserta sine ull
Hospitiis: tantum campi iacet. Omnia secum
Armentarius Afer agit, tectumque, laremque
Armaque, Amyclaeumque canem, Cressamq pharetram.
Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Iniusto sub fasce viam quum carpit, et hosti
Ante exspectatum positis stat in agmine cast
At non, qua Scythiae gentes, Maeotiaque
Turbidus et torquens flaventes Ister arenas,
Quaque redit medium Rhodope porrecta sub a
Illic clausa tenent stabulis armenta; neque u
Aut herbae campo apparent aut arbore frond
Sed iacet aggeribus niveis informis et alto
Terra gelu late, septemque assurgit in ulnas
Semper hiems, semper spirantes frigora Cau
Tum sol pallentes haud unquam discutit umb
Nec quum invectus equis altum petit aethera, nec quum
Praecipitem Oceani rubro lavit aequore curr
Concrescunt subitae currenti in flumine crust
Vndaque iam tergo ferratos sustinet orbes:
Puppibus illa prius, patulis nunc hospita plau
Aeraque dissiliunt vulgo, vestesque rigescunt
Indutae, caeduntque securibus humida vina,
Et totae solidam in glaciem vertere lacunae,
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.

nterea toto non secius aëre ninguit:
ntereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
'orpora magna boum; confertoque agmine cervi
'orpent mole nova, et summis vix cornibus exstant.
Ios non immissis canibus, non cassibus ullis,
'uniceaeve agitant pavidos formidine pinnae:
ied frustra oppositum trudentes pectore montem
'omminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
'aedunt, et magno laeti clamore reportant.
psi in defossis specubus secura sub alta
)tia agunt terra, congestaque robora, totasque
ldvolvere focis ulmos, ignique dedere.
Iic noctem ludo ducunt, et pocula laeti
'ermento atque acidis imitantur vitea sorbis.
l'alis Hyperboreo Septem subiecta trioni
ìens effrena virûm Rhipaeo tunditur Euro,
:t pecudum fulvis velatur corpora setis.
Si tibi lanitium curae: primum aspera silva
.appaeque tribulique absint; fuge pabula laeta;
'ontinuoque greges villis lege mollibus albos.
llum autem, quamvis aries sit candidus ipse,
'igra subest udo tantum cui lingua palato,
'eiice, ne maculis infuscet vellera pullis
'ascentum; plenoque alium circumspice campo.
Iunere sic niveo lanae, si credere dignum est,
'an deus Arcadiae captam te, Luna, fefellit,
n nemora alta vocans; nec tu adspernata vocantem.
At, cui lactis amor, cytisum lotosque frequentes
lpse manu salsasque ferat praesepibus herbas.
Iinc et amant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,
'.t salis occultum referunt in lacte saporem.
'Iulti iam excretos prohibent a matribus haedos,
'rimaque ferratis praefigunt ora capistris.
'uod surgente die mulsere horisque diurnis,

Nocte premunt; quod iam tenebris et sole cadente
Sub lucem exportans calathis adit oppida pastor:
Aut parco sale contingunt, hiemique reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed una
Veloces Spartae catulos acremque Molossum
Pasce sero pingui. Nunquam custodibus illis
Nocturnum stabulis furem incursusque luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Iberos.
Saepe etiam cursu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas;
Saepe volutabris pulsos silvestribus apros
Latratu turbabis agens, montesque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Disce et odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graves nidore chelydros.
Saepe sub immotis praesepibus aut mala tactu
Vipera delituit, coelumque exterrita fugit;
Aut tecto adsuetus coluber succedere et umbrae,
Pestis acerba boum, pecorique adspergere virus,
Fovit humum. Cape saxa manu, cape robora, pastor
Tollentemque minas et sibila colla tumentem
Deiice. Iamque fuga timidum caput abdidit alte,
Quum medii nexus extremaeque agmina caudae
Solvuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbes.
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squamea convolvens sublato pectore terga,
Atque notis longam maculosus grandibus alvum:
Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, et dum
Vere madent udo terrae ac pluvialibus austris,
Stagna colit; ripisque habitans, hic piscibus atram
Improbus ingluviem ranisque loquacibus explet.
Postquam exusta palus, terraeque ardore dehiscunt,
Exsilit in siccum, et flammantia lumina torquens
Saevit agris, asperque siti atque exterritus aestu
Ne mihi tum molles sub divo carpere somnos,

Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas:
Quum positis novus exuviis nitidusque iuventa
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad solem et linguis micat ore trisulcis.
Morborum quoque te caussas et signa docebo.
Turpis oves tentat scabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum persedit et horrida cano
Bruma gelu; vel quum tonsis illotus adhaesit
Sudor, et hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magistri
Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni;
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti, vivaque sulfura,
Ideasque pices, et pingues unguine ceras,
Scillamque, elleborosque graves, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis praesens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Vlceris os. Alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedet omina poscens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa
Quum furit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos aestus avertere, et inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltae quo more solent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quam procul aut molli succedere saepius umbrae
Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,
Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, et serae solam decedere nocti:
Continuo culpam ferro compesce, prius quam
Dira per incautum serpant contagia vulgus.

Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo,
Quam multae pecudum pestes. Nec singula morbi
Corpora corripiunt; sed tota aestiva repente.
Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine gentem.
Tum sciat, aërias Alpes et Norica si quis
Castella in tumulis, et Iapydis arva Timavi,
Nunc quoque post tanto videat, desertaque regna
Pastorum, et longe saltus lateque vacantes.
Hîc quondam morbo coeli miseranda coorta est
Tempestas, totoque auctumni incanduit aestu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum;
Corrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex; sed ubi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
Saepe in honore deûm medio stans hostia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros
Aut si quam ferro mactaverat ante sacerdos;
Inde neque impositis ardent altaria fibris,
Nec responsa potest consultus reddere vates,
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
Summaque ieiuna sanie infuscatur arena.
Hinc laetis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad praesepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit aegros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.
Labitur infelix, studiorum atque immemor herbae,
Victor equus, fontesque avertitur, et pede terram
Crebra ferit; demissae aures; incertus ibidem
Sudor; et ille quidem morituris frigidus; aret
Pellis, et ad tactum tractanti dura resistit.
Haec ante exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu coepit crudescere morbus:

Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis; imaque longo
Ilia singultu tendunt; it naribus ater
Sanguis, et obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenaeos: ea visa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque refecti
Ardebant, ipsique suos, iam morte sub aegra,
(Dî meliora piis, erroremque hostibus illum!)
Diseissos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
Concidit, et mixtum spumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. It tristis arator,
Moerentem abiungens fraterna morte iuvencum;
Atque opere in medio defixa reliquit aratra.
Non umbrae altorum nemorum, non mollia possunt
Prata movere animum, non, qui per saxa volutus
Purior electro campum petit amnis; at ima
Solvuntur latera, atque oculos stupor urget inertes,
Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor aut benefacta iuvant? quid vomere terras
Invertisse graves? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repostae:
Frondibus et victu pascuntur simplicis herbae;
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina; nec somnos abrumpit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quaesitas ad sacra boves Iunonis, et uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre rastris terram rimantur, et ipsis
Vnguibus infodiunt fruges, montesque per altos
Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat; acrior illum
Cura domat; timidi damae cervique fugaces

Nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Iam maris immensi prolem, et genus omne natantum,
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit; insolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit et curvis frustra defensa latebris
Vipera, et attoniti squamis adstantibus hydri.
Ipsis est aer avibus non aequus, et illae
Praecipites alta vitam sub nube relinquunt.
Praeterea iam nec mutari pabula refert,
Quaesitaeque nocent artes; cessere magistri,
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus.
Saevit et in lucem Stygiis emissa tenebris
Pallida Tisiphone, Morbos agit ante Metumque,
Inque dies avidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
Arentesque sonant ripae, collesque supini.
Iamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
Donec humo tegere ac foveis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus; nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest, aut vincere flamma;
Nec tondere quidem morbo illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam invisos si quis tentarat amictus:
Ardentes papulae, atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur; nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

'. VIRGILII MARONIS

: O R G I C O N

LIBER QVARTVS.

ıs aërii mellis coelestia dona
ır. Hanc etiam, Maecenas, adspice partem.
ıda tibi levium spectacula rerum,
imosque duces, totiusque ordine gentis
:t studia, et populos, et proelia dicam.
labor; at tenuis non gloria; si quem
laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.
pio sedes apibus statioque petenda,
ue sit ventis aditus, (nam pabula venti
ımum prohibent), neque oves haedique petulci
insultent, aut errans bucula campo
: rorem, et surgentes atterat herbas.
: picti squalentia terga lacerti
ıs a stabulis, meropesque, aliaeque volucres;
ous Procne pectus signata cruentis.
am late vastant, ipsasque volantes
ınt dulcem nidis immitibus escam.
li fontes et stagna virentia musco
ɜt tenuis, fugiens per gramina, rivus;
ıe vestibulum aut ingens oleaster inumbret,
n prima novi ducent examina reges

Vere suo, ludetque favis emissa iuventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, seu stabit iners, seu profluet humoı
Transversas salices, et grandia coniice saxa:
Pontibus ut crebris possint consistere, et alas
Pandere ad aestivum solem; si forte morantes
Sparserit aut praeceps Neptuno immerserit Eurı
Haec circum casiae virides, et olentia late
Serpylla, et graviter spirantis copia thymbrae
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Angustos habeant aditus. Nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remitti
Vtraque vis apibus pariter metuenda; neque ill
Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
Explent, collectumque haec ipsa ad munera glut
Et visco et Phrygiae servant pice lentius Idae.
Saepe etiam effossis, si vera est fama, latebris
Sub terra fovere larem, penitusque repertae
Pumicibusque cavis, exesaeque arboris antro.
Tu tamen e laevi rimosa cubilia limo
Vngue fovens circum, et raras super iniice frond
Neu propius tectis taxum sine, neve rubentes
Vre foco cancros; altae neu crede paludi,
Aut ubi odor coeni gravis, aut ubi concava pulsı
Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.
Quod superest, ubi pulsam hiemem Sol aureu
egit
Sub terras, coelumque aestiva luce reclusit,
Illae continuo saltus silvasque peragrant,
Purpureosque metunt flores, et flumina libant
Summa leves. Hinc nescio qua dulcedine laeta
Progeniem nidosque fovent; hinc arte recente

t ceras, et mella tenacia fingunt.
iam emissum caveis ad sidera coeli
aestatem liquidam suspexeris agmen,
aque trahi vento mirabere nubem:
lator; aquas dulces et frondea semper
tunt. Huc tu iussos adsperge sapores,
lisphylla, et cerinthae ignobile gramen;
ue cie, et Matris quate cymbala circum.
sident medicatis sedibus; ipsae
ore suo sese in cunabula condent.
em ad pugnam exierint: nam saepe duobus
ncessit magno discordia motu,
que animos vulgi et trepidantia bello
et longe praesciscere; namque morantes
lle aeris rauci canor increpat, et vox
ractos sonitus imitata tubarum.
idae inter se coëunt, pennisque coruscant,
ae exacuunt rostris, aptantque lacertos,
egem atque ipsa ad praetoria densae
r, magnisque vocant clamoribus hostem.
i ver nactae sudum camposque patentes,
it portis; concurritur; aethere in alto
is, magnum mixtae glomerantur in orbem,
esque cadunt. Non densior aëre grando,
ncussa tantum pluit ilice glandis.
nedias acies, insignibus alis,
animos angusto in pectore versant,
leo obnixi non cedere, dum gravis authos
ersa fuga victor dare terga subegit.
s animorum atque haec certamina tanta
exigui iactu compressa quiescunt.
ubi ductores acie revocaveris ambo:
qui visus, eum, ne prodigus obsit,
i; melior vacua *sine* regnet in aula.
t *maculis auro squalentibus* ardens;
sunt genera; hic melior; insignis et ore,

Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter
Desidia, latamque trahens inglorius alvum.
Vt binae regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliae turpes horrent: ceu pulvere ab alto
Quum venit, et sicco terram spuit ore viator
Aridus; elucent aliae, et fulgore coruscant
Ardentes auro, et paribus lita corpora guttis.
Haec potior suboles; hinc coeli tempore certo
Dulcia mella premes; nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, et durum Bacchi domitura saporem.
At quum incerta volant, coeloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, et frigida tecta relinquunt:
Instabiles animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
Eripe. Non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et custos furum atque avium cum falce saligna
Hellespontiaci servet tutela Priapi.
Ipse thymum pinosque ferens de montibus altis,
Tecta serat late circum, cui talia curae;
Ipse labore manum duro terat; ipse feraces
Figat humo plantas, et amicos irriget imbres.
Atque equidem, extremo ni iam sub fine laborum
Vela traham, et terris festinem advertere proram:
Forsitan et, pingues hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biferique rosaria Paesti;
Quoque modo potis gauderent intuba rivis;
Et virides apio ripae, tortusque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis; nec sera comantem
Narcissum, aut flexi tacuissem vimen acanthi,
Pallentesque ederas, et amantes litora myrtos.
Namque sub Oebaliae memini me turribus arcis,
Qua niger humectat flaventia culta Galaesus,
Corycium vidisse senem, cui pauca relicti

. ruris erant; nec fertilis illa iuvencis,
cori opportuna seges, nec commoda Baccho.
rum tamen in dumis olus, albaque circum
verbenasque premens, vescumque papaver,
ı aequabat opes animis; seraque revertens
domum dapibus mensas onerabat inemtis.
s vere rosam atque auctumno carpere poma;
ım tristis hiems etiamnum frigore saxa
eret, et glacie cursus frenaret aquarum,
mam mollis iam tondebat hyacinthi,
em increpitans seram zephyrosque morantes.
ıpibus fetis idem atque examine multo
s abundare, et spumantia cogere pressis
favis; illi tiliae, atque uberrima pinus;
ue in flore novo pomis se fertilis arbos
rat, totidem auctumno matura tenebat.
iam seras in versum distulit ulmos,
.mque pirum, et spinos iam pruna ferentes,
ıe ministrantem platanum potantibus umbras.
n haec ipse equidem spatiis exclusus iniquis
ereo, atque aliis post me memoranda relinquo.
ıc age, naturas apibus quas Iupiter ipse
it, expediam; pro qua mercede, canoros
um sonitus crepitantiaque aera secutae,
eo coeli Regem pavere sub antro.
communes gnatos, consortia tecta
, habent, magnisque agitant sub legibus aevum;
triam solae et certos novere penates;
ıraeque hiemis memores aestate laborem
riuntur, et in medium quaesita reponunt.
ue aliae victu invigilant, et foedere pacto
entur agris; pars intra saepta domorum
ssi lacrimam, et lentum de cortice gluten,
favis ponunt fundamina; deinde tenaces

Suspendunt ceras; aliae, spem gentis, adultos
Educunt fetus; aliae purissima mella
Stipant; et liquido distendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit custodia sorti;
Inque vicem speculantur aquas et nubila coeli;
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine fac
Ignavum, fucos, pecus a praesepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mel
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii stridentia tinguunt
Aera lacu; gemit impositis incudibus Aetna;
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum
Non aliter, si parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque suo. Grandaevis oppida curı
Et munire favos, et daedala fingere tecta.
At fessae multa referunt se nocte minores,
Crura thymo plenae: pascuntur et arbuta pass
Et glaucas salices, casiamque, crocumque rubent
Et pinguem tiliam, et ferrugineos hyacynthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus un
Mane ruunt portis; nusquam mora; rursus easd
Vesper ubi e pastu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora cura
Fit sonitus, mussantque oras et limina circum.
Post, ubi iam thalamis se composuere, siletur
In noctem, fessosque sopor suus occupat artus.
Nec vero a stabulis pluvia impendente recedun
Longius, aut credunt coelo adventantibus Eur
Sed circum tutae sub moenibus urbis aquantur
Excursusque breves tentant, et saepe lapillos,
Vt cymbae instabiles fluctu iactante saburram,
Tollunt; his sese per inania nubila librant.
Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,

Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem solvunt, aut fetus nixibus edunt:
Verum ipsae e foliis natos et suavibus herbis
Ore legunt; ipsae regem parvosque Quirites
Sufficiunt, aulasque et cerea regna refingunt;
Saepe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultroque animam sub fasce dedere.
Tantus amor florum, et generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quamvis angusti terminus aevi
Excipiat: neque enim plus septima ducitur aestas;
At genus immortale manet, multosque per annos
Stat Fortuna domus, et avi numerantur avorum.
Praeterea regem non sic Aegyptos, et ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
Observant. Rege incolumi mens omnibus una est;
Amisso rupere fidem; constructaque mella
Diripuere ipsae, et crates solvere favorum.
Ille operum custos; illum admirantur, et omnes
Circumstant fremitu denso, stipantque frequentes;
Et saepe attollunt humeris, et corpora bello
Obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.

His quidam signis atque haec exempla secuti,
Esse apibus partem divinae mentis, et haustus
Aetherios dixere. Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, coelumque profundum;
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas;
Scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
Omnia; nec morti esse locum, sed viva volare
Sideris in numerum, atque alto succedere coelo.

Si quando sedem augustam, servataque mella
Thesauris, relines: *prius haustu* sparsus aquarum
Ora fove, fumosque manu praetende sequaces.
Bis gravidos cogunt fetus, duo tempora messis,

Taygete simul os terris ostendit honestum
Plias, et Oceani spretos pede repulit amnes;
Aut eadem sidus fugiens ubi Piscis aquosi
Tristior hibernas coelo descendit in undas.
Illis ira modum supra est, laesaeque venenum
Morsibus inspirant, et spicula caeca relinquunt
Affixae venis, animasque in vulnere ponunt.
Sin, duram metuens hiemem, parcesque futuro,
Contusosque animos et res miserabere fractas:
At suffire thymo, cerasque recidere inanes,
Quis dubitet? nam saepe favos ignotus adedit
Stellio, et lucifugis congesta cubilia blattis;
Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis;
Aut dirum, tineae, genus, aut invisa Minervae
Laxos in foribus suspendit aranea casses.
Quo magis exhaustae fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Complebuntque foros, et floribus horrea texent.
Si vero, quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit, tristi languebunt corpora morbo;
Quod iam non dubiis poteris cognoscere signis:
Continuo est aegris alius color; horrida vultum
Deformat macies; tum corpora luce carentum
Exportant tectis, et tristia funera ducunt;
Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in aedibus omnes,
Ignavaeque fame et contracto frigore pigrae.
Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant;
Frigidus ut quondam silvis immurmurat Auster;
Vt mare sollicitum stridit refluentibus undis;
Aestuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic iam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem et fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit et tunsum gallae admiscere saporem,

rosas, aut igni pinguia multo
l Psithia passos de vite racemos,
ue thymum, et grave olentia centaurea.
os in pratis, cui nomen amello
colae, facilis quaerentibus herba:
o ingentem tollit de cespite silvam,
; sed in foliis, quae plurima circum
violae sublucet purpura nigrae.
ı nexis ornatae torquibus arae.
: sapor. Tonsis in vallibus illum
curva legunt prope flumina Mellae.
ıto radices incoque Baccho,
n foribus plenis appone canistris.
ıem proles subito defecerit omnis,
unde novae stirpis revocetur, habebit:
Arcadii memoranda inventa magistri
ıoque modo caesis iam saepe iuvencis
ıpes tulerit cruor. Altius omnem
ırima repetens ab origine famam.
ıllaei gens fortunata Canopi
so stagnantem flumine Nilum,
ictis vehitur sua rura faselis;
retratae vicinia Persidis urget,
Aegyptum nigra fecundat arena,
uens septem discurrit in ora
atis amnis devexus ab Indis:
c certam regio iacit arte salutem.
mum, atque ipsos contractus ad usus,
us. Hunc angustique imbrice tecti
ae premunt artis, et quatuor addunt,
entis, obliqua luce fenestras.
ı, bima curvans iam cornua fronte,
huic geminae nares et spiritus oris
tanti obsuitur, plagisque peremto
ıtegram solvuntur viscera pellem.
in clauso linquunt, et ramea costis

Subiiciunt fragmenta, thymum, casiasque recentes.
Hoc geritur, zephyris primum impellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat, et visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox et stridentia pennis,
Miscentur, tenuemque magis magis aëra carpunt
Donec, ut aestivis effusus nubibus imber,
Erupere; aut ut, nervo pulsante, sagittae,
Prima leves ineunt si quando proelia Parthi.
 Quis Deus hanc, Musae, qui nobis extudit artem
Vnde nova ingressus hominum experientia cepit
Pastor Aristaeus fugiens Peneïa Tempe,
Amissis, ut fama, apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
Multa querens, atque hac affatus voce parentem.
Mater Cyrene, mater, quae gurgitis huius
Ima tenes, quid me praeclara stirpe deorum
(Si modo, quem perhibes, pater est Thymbraeus Apollo)
Invisum fatis genuisti? aut quo tibi nostri
Pulsus amor? quid me coelum sperare iubebas?
En etiam hunc ipsum vitae mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum et pecudum custodia sollers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, et ipsa manu felices erue silvas;
Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messes;
Vre sata, et validam in vites molire bipennem;
Tanta meae si te ceperunt taedia laudis.
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit. Eam circum Milesia vellera Nymphae
Carpebant, hyali saturo fucata colore;
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque
Caesariem effusae nitidam per candida colla;

ɩpioque, Thaliaque, Cymodoceque,
ue, et flava Lycorias; altera virgo,
n primos Lucinae experta labores;
t Beroë soror, Oceanitides ambae,
ro, pictis incinctae pellibus ambae;
hyre, atque Opis, et Asia Deïopea;
n positis velox Arethusa sagittis.
s curam Clymene narrabat inanem
Martisque dolos et dulcia furta;
o densos divûm numerabat amores.
quo captae dum fusis mollia pensa
t, iterum maternas impulit aures
ristaei, vitreisque sedilibus omnes
re; sed ante alias Arethusa sorores
ns, summa flavum caput extulit unda;
: O gemitu non frustra exterrita tanto,
ror, ipse tibi, tua maxima cura,
istaeus Penei genitoris ad undam
mans, et te crudelem nomine dicit.
ussa nova mentem formidine mater,
, duc ad nos; fas illi limina divûm
ait: simul alta iubet discedere late
qua iuvenis gressus inferret. At illum
n montis faciem circumstetit unda,
e sinu vasto, misitque sub amnem.
omum mirans genetricis, et humida regna,
que lacus clausos, lucosque sonantes,
genti motu stupefactus aquarum,
b magna labentia flumina terra
t diversa locis, Phasimque, Lycumque,
unde altus primum se erumpit Enipeus,
er Tiberinus, et unde Aniena fluenta,
que sonans Hypanis, Mysusque Caicus,
a auratus taurino cornua vultu
: quo non alius per pinguia culta
urpureum violentior effluit amnis.

Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, et gnati fletus cognovit inanes
Cyrene: manibus liquidos dant ordine fontes
Germanae, tonsisque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant mensas, et plena reponunt
Pocula; Panchaeis adolescunt ignibus arae.
Et mater, Cape Maeonii carchesia Bacchi;
Oceano libemus, ait. Simul ipsa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorore
Centum quae silvas, centum quae flumina servan
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.
Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa:
Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Caeruleus Proteus, magnum qui piscibus aequo
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiae portus patriamque revisit
Pallenen. Hunc et Nymphae veneramur, et ips
Grandaevus Nereus; novit namque omnia vates,
Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno visum est: immania cuius
Armenta et turpes pascit sub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, ut omnen
Expediat morbi caussam, eventusque secundet.
Nam sine vi non ulla dabit praecepta, neque illu
Orando flectes; vim duram et vincula capto
Tende; doli circum haec demum frangentur inane
Ipsa ego te, medios quum sol accenderit aestus,
Quum sitiunt herbae, et pecori iam gratior umbra est,
In secreta senis ducam, quo fessus ab undis
Se recipit; facile ut somno aggrediare iacentem.
Verum, ubi correptum manibus vinclisque tenebi
Tum variae eludent species atque ora ferarum.
Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,

sque draco, et fulva cervice leaena;
flammae sonitum dabit, atque ita vinclis
ut in aquas tenues dilapsus abibit.
to ille magis formas se vertet in omnes,
e, magis contende tenacia vincla:
s erit mutato corpore, qualem
icepto tegeret quum lumina somno.
, et liquidum ambrosiae diffundit odorem:
i nati corpus perduxit; at illi
ipositis spiravit crinibus aura,
ilis membris venit vigor. Est specus ingens
re in montis, quo plurima vento
que sinus scindit sese unda reductos;
olim statio tutissima nautis;
isti Proteus tegit obiice saxi.
im in latebris aversum a lumine Nympha
ipsa procul nebulis obscura resistit.
is torrens sitientes Sirius Indos,
coelo et medium sol igneus orbem
arebant herbae, et cava flumina siccis
id limum radii tepefacta coquebant:
teus consueta petens e fluctibus antra
i vasti circum gens humida ponti
rorem late dispersit amarum.
se somno diversae in litore phocae.
t stabuli custos in montibus olim,
i e pastu vitulos ad tecta reducit,
e lupos acuunt balatibus agni,
copulo medius, numerumque recenset.
staeo quoniam est oblata facultas,
ia senem passus componere membra,
ore ruit magno, manicisque iacentem
Ille suae contra non immemor artis,
insformat sese in miracula rerum,

Ignemque, horribilemque feram, fluviumque
quentem.
Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, vict
In sese redit, atque hominis tandem ore locut
Nam quis te, iuvenum confidentissime, nostr
Iussit adire domus? quidve hinc petis? inquit. At
Scis, Proteu, scis ipse; neque est te fallere q
quam;
Sed tu desine velle. Deûm praecepta secuti
Venimus, hinc lapsis quaesitum oracula rebu
Tantum effatus. Ad haec vates vi denique mu
Ardentes oculos intorsit lumine glauco,
Et graviter frendens, sic fatis ora resolvit:
Non te nullius exercent numinis irae.
Magna luis commissa: tibi has miserabilis Orp
Haud quaquam ob meritum poenas, ni fata re
sistant,
Suscitat; et rapta graviter pro coniuge saevit
Illa quidem, dum te fugeret per flumina prae
Immanem ante pedes hydrum moritura puell
Servantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus aequalis Dryadum clamore suprem
Implerunt montes; flerunt Rhodopeïae arces,
Altaque Pangaea, et Rhesi Mavortia tellus,
Atque Getae, atque Hebrus, et Actias Orithyi
Ipse, cava solans aegrum testudine amorem,
Te, dulcis coniunx, te solo in litore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Taenarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingressus, Manesque adiit, Regemque tremend
Nesciaque humanis precibus mansuescere cor
At cantu commotae Erebi de sedibus imis
Vmbrae ibant tenues, simulacraque luce carent
Quam multa in foliis avium se millia condunt,
Vesper ubi aut hibernus agit de montibus imb

ıtque viri, defunctaque corpora vita
nûm heroum, pueri, innuptaeque puellae,
ue rogis iuvenes ante ora parentum:
:um limus niger, et deformis arundo
rdaque palus inamabilis unda
t novies Styx interfusa coercet.
e stupuere domus atque intima Lethi
caeruleosque implexae crinibus angues
es, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
onii vento rota constitit orbis.
edem referens casus evaserat omnes,
ue Eurydice superas veniebat ad auras,
uens; namque hanc dederat Proserpina legem;
bita incautum dementia cepit amantem,
da quidem, scirent si ignoscere Manes;
Eurydicenque suam iam luce sub ipsa
:, heu! victusque animi respexit. Ibi omnis
ıbor, atque immitis rupta tyranni
terque fragor stagnis auditus Avernis.
ı et me, inquit, miseram et te perdidit, Orpheu,
:us furor? en iterum crudelia retro
ınt, conditque natantia lumina somnus.
ale. Feror ingenti circumdata nocte,
que tibi tendens, heu! non tua, palmas!
ex oculis subito, ceu fumus in auras
:us tenues, fugit diversa; neque illum,
em nequidquam umbras, et multa volentem
ıraeterea vidit; nec portitor Orci
obiectam passus transire paludem.
eret? quo se rapta bis coniuge ferret?
ı Manes, qua Numina voce moveret?
em Stygia nabat iam frigida cymba.
llum totos perhibent ex ordine menses

Rupe sub aëria deserti ad Strymonis un
Flevisse, et gelidis haec evolvisse sub ai
Mulcentem tigres, et agentem carmine
Qualis populea moerens philomela sub
Amissos queritur fetus, quos durus arat
Observans nido implumes detraxit: at i
Flet noctem, ramoque sedens miserabil
Integrat, et moestis late loca questibus
Nulla Venus, non ulli animum flexere h
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque
Arvaque Rhipaeis nunquam viduata pru
Lustrabat, raptam Eurydicen, atque ir
Dona querens. Spretae Ciconum quo m matres,
Inter sacra deum nocturnique orgia Ba
Discerptum latos iuvenem sparsere per
Tum quoque marmorea caput a cervice
Gurgite quum medio portans Oeagrius
Volveret, Eurydicen vox ipsa et frigida
Ah miseram Eurydicen! anima fugient
Eurydicen toto referebant flumine ripa
Haec Proteus; et se iactu dedit aequor
Quaque dedit, spumantem undam sub ver
At non Cyrene: namque ultro affata
Nate, licet tristes animo deponere cura
Haec omnis morbi caussa; hinc miserab phae,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in
Exitium misere apibus. Tu munera sup
Tende petens pacem, et faciles venerar
Namque dabunt veniam votis, irasque r
Sed, modus orandi qui sit, prius ordine
Quatuor eximios praestanti corpore tau
Qui tibi nunc viridis depascunt summa
Delige et intacta totidem cervice iuven
Quatuor his aras alta ad delubra dearu

itue, et sacrum iugulis demitte cruorem;
raque ipsa boum frondoso desere luco.
ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
is Orphei Lethaea papavera mittes,
am Eurydicen vitula venerabere caesa,
ram mactabis ovem, lucumque revises.
id mora; continuo matris praecepta facessit.
ubra venit: monstratas excitat aras;
or eximios praestanti corpore tauros
, et intacta totidem cervice iuvencas.
ubi nona suos Aurora induxerat ortus,
is Orphei mittit, lucumque revisit.
ro subitum ac dictu mirabile monstrum
iunt, liquefacta boum per viscera toto
re apes utero, et ruptis effervere costis;
isasque trahi nubes; iamque arbore summa
iere, et lentis uvam demittere ramis.
c super arvorum cultu pecorumque canebam,
er arboribus: Caesar dum magnus ad altum
nat Euphraten bello, victorque volentes
pulos dat iura, viamque affectat Olympo.
irgilium me tempore dulcis alebat
enope, studiis florentem ignobilis oti:
ina qui lusi pastorum, audaxque iuventa,
e, te patulae cecini sub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS

A E N E I D O S

LIBER PRIMVS.

[Ille ego, qui quondam, gracili modulatus aven
Carmen, et, egressus silvis, vicina coëgi,
Vt quamvis avido parerent arva colono:
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Marti

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab ori
Italiam, fato profugus, Lavinia venit
Litora; multum ille et terris iactatus et alto
Vi superûm, saevae memorem Iunonis ob iram:
Multa quoque et bello passus, dum conderet urbe
Inferretque deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi caussas memora, quo numine lae
Quidve dolens, regina deûm tot volvere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores,
Impulerit: tantaene animis coelestibus irae!
Vrbs antiqua fuit; Tyrii tenuere coloni;
Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus unăm
Posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci

Tyrias olim quae verteret arces;
alum, late regem, belloque superbum,
a excidio Libyae: sic volvere Parcas.
us, veterisque memor Saturnia belli,
od ad Troiam pro caris gesserat Argis:
etiam caussae irarum saevique dolores
it animo; manet alta mente repostum
Paridis, spretaeque iniuria formae,
invisum, et rapti Ganymedis honores:
sa super, iactatos aequore toto
liquias Danaum atque immitis Achilli,
onge Latio: multosque per annos
acti fatis maria omnia circum.
olis erat Romanam condere gentem.
onspectu Siculae telluris in altum
unt, laeti et spumas salis aere ruebant;
io, aeternum servans sub pectore vulnus,
um: Mene incepto desistere victam,
Italia Teucrorum avertere regem?
etor fatis. Pallasne exurere classem
atque ipsos potuit submergere ponto,
noxam et furias Aiacis Oilei?
s rapidum iaculata e nubibus ignem,
ue rates, evertitque aequora ventis;
spirantem transfixo pectore flammas,
orripuit, scopuloque infixit acuto.
uae divûm incedo regina, Iovisque
t coniux, una cum gente tot annos
o. Et quisquam numen Iunonis adoret
, aut supplex aris imponat honorem?
ammato secum dea corde volutans,
a in patriam, loca feta furentibus austris,
enit. Hic vasto rex Aeolus antro
ventos tempestatesque sonoras
remit, ac vinclis et carcere frenat.
ntes magno cum murmure montis

Circum claustra fremunt: celsa sedet Aeolus a
Sceptra tenens, mollitque animos, et temperat i
Ni faciat, maria ac terras coelumque profundı
Quippe ferant rapidi secum, verrantque per au
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
Hoc metuens: molemque et montes insuper al
Imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
Et premere, et laxas sciret dare iussus habena
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est
Aeole, namque tibi divûm pater atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus et tollere vento,
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
Incute vim ventis, submersasque obrue puppe
Aut age diversos; et disiice corpora ponto.
Sunt mihi bisseptem praestanti corpore Nymp
Quarum, quae forma pulcherrima, Deïopeam
Connubio iungam stabili propriamque dicabo:
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, et pulchra faciat te prole parentem.
Aeolus haec contra: Tuus, o regina, quid op
Explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi, quodcunque hoc regni, tu sceptra Iovemque
Concilias; tu das epulis accumbere divûm,
Nimborumque facis tempestatumque potenten
Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide mon
Impulit in latus; ac venti, velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt, et terras turbine perfla
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
Vna Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudent
Eripiunt subito nubes coelumque diemque

ı ex oculis: ponto nox incubat atra.
ɔoli, et crebris micat ignibus aether:
ıque viris intentant omnia mortem.
Aeneae solvuntur frigore membra.
:, duplices tendens ad sidera palmas,
refert: O terque quaterque beati,
ıra patrum Troiae sub moenibus altis
ɪpetere! o Danaum fortissime gentis,
ene Iliacis occumbere campis
se, tuaque animam hanc effundere
dextra,
Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
ubi tot Simois correpta sub undis
m galeasque et fortia corpora volvit!
:tanti stridens Aquilone procella
ersa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
r remi: tum prora avertit, et undis
insequitur cumulo praeruptus aquae
mons.
in fluctu pendent: his unda dehiscens
ter fluctus aperit; furit aestus arenis.
s abreptas in saxa latentia torquet:
ıt Itali, mediis quae in fluctibus, Aras:
ımane mari summo. Tres Eurus ab alto
t Syrtes urget, miserabile visu,
radis, atque aggere cingit arenae.
ıe Lycios fidumque vehebat Oronten,
: oculos ingens a vertice pontus
ferit: excutitur, pronusque magister
ı caput: ast illam ter fluctus ibidem
gens circum, et rapidus vorat aequore
vortex.
rari nantes in gurgite vasto;
m, tabulaeque, et Troïa gaza per undas.
m Ilionei navem, iam fortis Achatae,
:tus Abas, et qua grandaevus Aletes,

Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamque hiemem sensit Neptunus, et imis
Stagna refusa vadis, graviter commotus; et alto
Prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
Disiectam Aeneae toto videt aequore classem:
Fluctibus oppressos Troas coelique ruina.
Nec latuere doli fratrem Iunonis et irae.
Eurum ad se Zephyrumque vocat; dehinc talia fatur:
Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
Iam coelum terramque meo sine numine, venti,
Miscere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego. Sed motos praestat componere fluctus.
Post mihi non simili poena commissa luetis.
Maturate fugam, regique haec dicite vestro:
Non illi imperium pelagi saevumque tridentem,
Sed mihi sorte datum. Tenet ille immania saxa,
Vestras, Eure, domos: illa se iactet in aula
Aeolus, et clauso ventorum carcere regnet.
Sic ait, et dicto citius tumida aequora placat:
Collectasque fugat nubes, solemque reducit.
Cymothoë, simul et Triton adnixus, acuto
Detrudunt naves scopulo: levat ipse tridenti;
Et vastas aperit Syrtes, et temperat aequor;
Atque rotis summas levibus perlabitur undas.
Ac, veluti magno in populo quum saepe coorta est
Seditio, saevitque animis ignobile vulgus;
Iamque faces et saxa volant; furor arma ministrat:
Tum, pietate gravem ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent; arrectisque auribus adstant;
Iste regit dictis animos, et pectora mulcet:
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora postquam
Prospiciens genitor, coeloque invectus aperto,
Flectit equos, curruque volans dat lora secundo.

ssi Aeneadae, quae proxima, litora cursu
dunt petere, et Libyae vertuntur ad oras.
ecessu longo locus: insula portum
biectu laterum, quibus omnis ab alto
tur inque sinus scindit sese unda reductos.
que hinc vastae rupes geminique minantur
am scopuli; quorum sub vertice late
a tuta silent: tum silvis scena coruscis
r, horrentique atrum nemus imminet
umbra.
sub adversa scopulis pendentibus antrum;
quae dulces, vivoque sedilia saxo;
arum domus. Hic fessas non vincula naves
nent; unco non alligat ancora morsu.
ptem Aeneas collectis navibus omni
nero subit: ac, magno telluris amore
i, optata potiuntur Troes arena,
tabentes artus in litore ponunt.
num silici scintillam excudit Achates,
itque ignem foliis, atque arida circum
enta dedit, rapuitque in fomite flammam.
ererem corruptam undis Cerealiaque arma,
unt fessi rerum; frugesque receptas
ere parant flammis et frangere saxo.
as scopulum interea conscendit, et omnem
ctum late pelago petit; Anthea si quem
m vento videat, Phrygiasque biremes,
pyn, aut celsis in puppibus arma Caici.
in conspectu nullam: tres litore cervos
cit errantes: hos tota armenta sequuntur
o, et longum per valles pascitur agmen.
tit hic, arcumque manu celeresque sagittas
uit; fidus quae tela gerebat Achates;
resque *ipsos primum*, capita alta ferentes
us arboreis, sternit; tum vulgus; et omnem
gens telis nemora inter frondea turbam.

Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
Corpora fundat humi, et numerum cum navibus aequet.
Hinc portum petit, et socios partitur in omnes.
Vina, bonus quae deinde cadis onerarat Acestes
Litore Trinacrio dederatque abeuntibus heros,
Dividit, et dictis moerentia pectora mulcet:
O socii, (neque enim ignari sumus ante malorum)
O passi graviora; dabit deus his quoque finem.
Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantes
Accestis scopulos; vos et Cyclopia saxa
Experti. Revocate animos, moestumque timorem
Mittite. Forsan et haec olim meminisse iuvabit.
Per varios casus, per tot discrimina rerum,
Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt; illic fas regna resurgere Troiae.
Durate, et vosmet rebus servate secundis.
Talia voce refert: curisque ingentibus aeger
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se praedae accingunt dapibusque futuris:
Tergora deripiunt costis, et viscera nudant;
Pars in frusta secant, veribusque trementia figunt;
Litore aëna locant alii, flammasque ministrant.
Tum victu revocant vires, fusique per herbam
Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae.
Postquam exemta fames epulis, mensaeque remotae:
Amissos longo socios sermone requirunt;
Spemque metumque inter dubii, seu vivere cred
Sive extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
Praecipue pius Aeneas, nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit, et crudelia secum
Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloant
Et iam finis erat, quum Iupiter aethere su
Despiciens mare velivolum, terrasque iacent
Litoraque, et latos populos, sic vertice coel

aibyae defixit lumina regnis.
ales iactantem pectore curas
icrimis oculos suffusa nitentes,
nus: O qui res hominumque deumque
s imperiis, et fulmine terres,
eneas in te committere tantum,
otuere? quibus, tot funera passis,
aliam terrarum clauditur orbis?
omanos olim, volventibus annis,
ctores, revocato a sanguine Teucri,
i terras omni ditione tenerent,
uae te, Genitor, sententia vertit?
occasum Troiae tristesque ruinas
s contraria fata rependens.
fortuna viros tot casibus actos
uem das finem, Rex magne, laborum?
it, mediis elapsus Achivis,
etrare sinus atque intima tutus
norum, et fontem superare Timavi:
novem vasto cum murmure montis
iptum, et pelago premit arva sonanti.
e urbem Patavi sedesque locavit
et genti nomen dedit, armaque fixit
placida compostus pace quiescit.
genies, coeli quibus adnuis arcem,
ndum) amissis, unius ob iram
quē Italis longe disiungimur oris.
ionos? sic nos in sceptra reponis?
ens hominum sator atque deorum
oelum tempestatesque serenat,
t natae; dehinc talia fatur:
Cytherea; manent immota tuorum
nes urbem et promissa Lavini
imemque feres ad sidera coeli
Aenean; neque me sententia vertit.
r enim, quando haec te cura remordet,

Longius et volvens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italia, populosque feroces
Contundet; moresque viris et moenia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit aestas,
Ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.
At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur, (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
Triginta magnos volvendis mensibus orbes
Imperio explebit, regnumque ab sede Lavini
Transferet, et longam multa vi muniet Albam.
Hic iam ter centum totos regnabitur annos
Gente sub Hectorea; donec regina sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
Romulus excipiet gentem, et Mavortia condet
Moenia, Romanosque suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum nec tempora pono:
Imperium sine fine dedi. Quin aspera Iuno,
Quae mare nunc terrasque metu coelumque fatiga
Consilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos, rerum dominos, gentemque togatam.
Sic placitum. Veniet lustris labentibus aetas,
Quum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycen
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Nascetur pulchra Troianus origine Caesar,
Imperium Oceano, famam qui terminet astris;
Iulius, a magno demissum nomen Iulo.
Hunc tu olim coelo, spoliis Orientis onustum,
Accipies secura; vocabitur hic quoque votis.
Aspera tum positis mitescent secula bellis.
Cana Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinu
Iura dabunt; dirae ferro et compagibus arctis
Claudentur Belli portae. Furor impius intus,
Saeva sedens super arma, et centum vinctus aën
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruent
Haec ait, et Maia genitum demittit ab alto,

e, utque novae pateant Carthaginis arces
Teucris, ne fati nescia Dido
ırceret. Volat ille per aëra magnum
alarum, ac Libyae citus adstitit oris.
ıssa facit; ponuntque ferocia Poeni
olente deo; in primis regina quietum
ı Teucros animum mentemque benignam.
ı Aeneas, per noctem plurima volvens,
ım lux alma data est, exire, locosque
re novos, quas vento accesserit oras,
ınt, nam inculta videt, hominesne, feraene,
e constituit, sociisque exacta referre.
in convexo nemorum, sub rupe cavata
ıs clausam circum atque horrentibus umbris
ipse uno graditur comitatus Achate,
nu lato crispans hastilia ferro.
er media sese tulit obvia silva,
os habitumque gerens, et virginis arma
ıe, vel qualis equos Threïssa fatigat
ce, volucremque fuga praevertitur Eurum.
humeris de more habilem suspenderat arcum
ι, dederatque comam diffundere ventis,
nu, nodoque sinus collecta fluentes.
, Heus, inquit, iuvenes, monstrate, mearum
si quam hic errantem forte sororum,
am pharetra et maculosae tegmine lyncis,
nantis apri cursum clamore prementem.
enus; et Veneris contra sic filius orsus:
arum audita mihi neque visa sororum,
ı te memorem? virgo; namque haud tibi vultus
ı, nec vox hominem sonat. O dea certe;
bi soror? An Nympharum sanguinis una?
nostrumque leves, quaecunque, laborem,

Et quo sub coelo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas; ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc et vastis fluctibus acti.
Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore;
Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
Purpureoque alte suras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios et Agenoris urbem;
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
Germanum fugiens. Longa est iniuria, longae
Ambages; sed summa sequar fastigia rerum.
Huic coniunx Sychaeus erat, ditissimus agri
Phoenicum, et magno miserae dilectus amore,
Cui pater intactam dederat, primisque iugarat
Ominibus; sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medius venit furor. Ille Sychaeum
Impius ante aras atque auri caecus amore
Clam ferro incautum superat, securus amorum
Germanae; factumque diu celavit, et aegram,
Multa malus simulans, vana spe lusit amantem.
Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
Coniugis; ora modis attollens pallida miris,
Crudeles aras traiectaque pectora ferro
Nudavit, caecumque domus scelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriaque excedere suadet,
Auxiliumque viae veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus et auri.
His commota fugam Dido sociosque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni
Aut metus acer erat; naves, quae forte paratae,
Corripiunt, onerantque auro; portantur avari
Pygmalionis opes pelago; dux femina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes

rgentemque novae Carthaginis arcem;
e solum, facti de nomine Byrsam,
uantum possent circumdare tergo.
ii tandem, quibus aut venistis ab oris,
etis iter? Quaerenti talibus ille
imoque trahens a pectore vocem:
si prima repetens ab origine pergam
nnales nostrorum audire laborum,
clauso componet Vesper Olympo.
a antiqua, si vestras forte per aures
men iit, diversa per aequora vectos,
Libycis tempestas appulit oris.
Aeneas, raptos qui ex hoste Penates
io mecum, fama super aethera notus;
iaero patriam, genus ab Iove summo.
Phrygium conscendi navibus aequor,
a monstrante viam, data fata secutus;
m convulsae undis Euroque supersunt:
tus, egens, Libyae deserta peragro,
tque Asia pulsus. Nec plura querentem
ius medio sic interfata dolore est:
is es, haud, credo, invisus coelestibus auras
irpis, Tyriam qui adveneris urbem.
do, atque hinc te reginae ad limina perfer.
ibi reduces socios classemque relatam
t in tutum, versis aquilonibus, actam,
augurium vani docuere parentes.
is senos laetantes agmine cycnos;
quos lapsa plaga Iovis ales aperto
coelo: nunc terras ordine longo
e aut captas iam despectare videntur.
es illi ludunt stridentibus alis,
cinxere polum, cantusque dedere;
er puppesque tuae pubesque tuorum
m tenet, aut pleno subit ostia velo.
lo, et, qua te ducit via, dirige gressum.

Dixit, et avertens rosea cervice refulsit,
Ambrosiaeque comae divinum vertice odorem
Spiravere; pedes vestis defluxit ad imos;
Et vera incessu patuit dea. Ille ubi matrem
Agnovit, tali fugientem est voce secutus:
Quid natum toties crudelis tu quoque falsis
Ludis imaginibus? Cur dextrae iungere dextr
Non datur, ac veras audire et reddere voces?
Talibus incusat, gressumque ad moenia tendi
At Venus obscuro gradientes aëre sepsit,
Et multo nebulae circum dea fudit amictu,
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poss
Molirive moram, aut veniendi poscere caussa
Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Laeta suas, ubi templum illi, centumque Sab
Ture calent arae, sertisque recentibus halant.
Corripuere viam interea, qua semita monst
Iamque adscendebant collem, qui plurimus u
Imminet, adversasque adspectat desuper arce
Miratur molem Aeneas, magalia quondam,
Miratur portas, strepitumque, et strata viaru
Instant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, et manibus subvolvere saxa
Pars optare locum tecto, et concludere sulco
Iura magistratusque legunt, sanctumque senat
Hic portus alii effodiunt; hic alta theatri
Fundamenta locant alii, immanesque columna
Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris:
Qualis apes aestate nova per florea rura
Exercet sub sole labor, quum gentis adultos
Educunt fetus, aut quum liquentia mella
Stipant, et dulci distendunt nectare cellas,
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine fa
Ignavum, fucos, pecus a praesepibus arcent;
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia m
O fortunati, quorum iam moenia surgunt!

t fastigia suspicit urbis.
us nebula (mirabile dictu)
miscetque viris; neque cernitur ulli.
rbe fuit media, laetissimus umbrae,
, iactati undis et turbine, Poeni
signum, quod regia Iuno
caput acris equi; sic nam fore bello
facilem victu per saecula gentem.
Iunoni ingens Sidonia Dido
nis opulentum et numine divae;
adibus surgebant limina, nexaeque
foribus cardo stridebat ahenis.
in luco nova res oblata timorem
rimum Aeneas sperare salutem
lictis melius confidere rebus.
ingenti lustrat dum singula templo,
eriens, dum, quae fortuna sit urbi,
manus inter se operumque laborem
et Iliacas ex ordine pugnas,
fama totum vulgata per orbem,
numque, et saevum ambobus Achillem.
lacrimans: Quis iam locus, inquit, Achate,
a terris nostri non plena laboris?
Sunt hic etiam sua praemia laudi;
e rerum, et mentem mortalia tangunt.
; feret haec aliquam tibi fama salutem.
e animum pictura pascit inani,
s, largoque humectat flumine vultum.
bat, uti bellantes Pergama circum
t Graii, premeret Troiana iuventus;
, instaret curru cristatus Achilles.
inc Rhesi niveis tentoria velis
rimans, *primo quae* prodita somno
a vastabat caede cruentus,
vertit equos in castra, prius quam

Bella cient, primaque vetant consistere terra.
Si genus humanum et mortalia temnitis arma,
At sperate deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter,
Nec pietate fuit nec bello maior et armis;
Quem si fata virum servant, si vescitur aura
Aetheria, neque adhuc crudelibus occubat umbris
Non metus, officio ne te certasse priorem
Poeniteat. Sunt et Siculis regionibus urbes,
Arvaque, Troianoque a sanguine clarus Acestes.
Quassatam ventis liceat subducere classem,
Et silvis aptare trabes et stringere remos;
Si datur Italiam, sociis et rege recepto,
Tendere, ut Italiam laeti Latiumque petamus;
Sin absumta salus, et te, pater optime Teucrûm,
Pontus habet Libyae, nec spes iam restat Iuli,
At freta Sicaniae saltem sedesque paratas,
Vnde huc advecti, regemque petamus Acesten.
Talibus Ilioneus; cuncti simul ore fremebant
Dardanidae.
Tum breviter Dido, vultum demissa, profatur:
Solvite corde metum, Teucri, secludite curas.
Res dura et regni novitas me talia cogunt
Moliri, et late fines custode tueri.
Quis genus Aeneadum, quis Troiae nesciat urbem,
Virtutesque virosque, aut tanti incendia belli?
Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni,
Nec tam aversus equos Tyria Sol iungit ab urbe.
Seu vos Hesperiam magnam Saturniaque arva,
Sive Erycis fines regemque optatis Acesten,
Auxilio tutos dimittam, opibusque iuvabo.
Vultis et his mecum pariter considere regnis?
Vrbem quam statuo, vestra est; subducite naves;
Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
Atque utinam rex ipse, noto compulsus eodem,
Adforet Aeneas! Equidem per litora certos

et Libyae lustrare extrema iubebo,
iectus silvis aut urbibus errat.
ium arrecti dictis, et fortis Achates
eneas iamdudum erumpere nubem
Prior Aenean compellat Achates:
quae nunc animo sententia surgit?
i vides; classem sociosque receptos.
:, medio in fluctu quem vidimus ipsi
n; dictis respondent cetera matris.
is erat, quum circumfusa repente
nubes, et in aethera purgat apertum.
neas, claraque in luce refulsit,
sque deo similis; namque ipsa decoram
nato genetrix, lumenque iuventae
n, et laetos oculis afflarat honores:
ius addunt ebori decus, aut ubi flavo
Pariusve lapis circumdatur auro.
ginam alloquitur, cunctisque repente
s ait: Coram, quem quaeritis, adsum
ieas, Libycis ereptus ab undis.
ndos Troiae miserata labores,
reliquias Danaûm, terraeque marisque
xhaustos iam casibus, omnium egenos,
o socias, grates persolvere dignas
t nostrae, Dido, necquidquid ubique est
daniae, magnum quae sparsa per orbem.
qua pios respectant numina, si quid
stitia est, et mens sibi conscia recti,
igna ferant. Quae te tam laeta tulerunt
qui tanti talem genuere parentes?
m fluvii current, dum montibus umbrae
t convexa, polus dum sidera pascet:
nos no*menque tuum,* laudesque mane*bunt,*
nque vocant terrae. Sic fatus, amicum

Ilionea petit dextra, laevaque Serestum;
Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Obstupuit primo adspectu Sidonia Dido,
Casu deinde viri tanto; et sic ore locuta est:
Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
Insequitur? quae vis immanibus applicat oris?
Tune ille Aeneas, quem Dardanio Anchisae
Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulsum patriis, nova regna petentem
Auxilio Beli; genitor tum Belus opimam
Vastabat Cyprum, et victor ditione tenebat.
Tempore iam ex illo casus mihi cognitus urbis
Troianae, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
Seque ortum antiqua Teucrorum ab stirpe volebat.
Quare agite, o tectis, iuvenes, succedite nostris.
Me quoque per multos similis fortuna labores
Iactatam hac demum voluit consistere terra.
Non ignara mali miseris succurrere disco.
Sic memorat; simul Aenean in regia ducit
Tecta; simul divûm templis indicit honorem.
Nec minus interea sociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingues centum cum matribus agnos,
Munera laetitiamque dii.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur, mediisque parant convivia tectis:
Arte laboratae vestes ostroque superbo,
Ingens argentum mensis, caelataque in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum,
Per tot ducta viros antiqua ab origine gentis.
Aeneas (neque enim patrius consistere ment
Passus amor) rapidum ad naves praemittit Achat
Ascanio ferat haec, ipsumque ad moenia ducat;
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.

Munera praeterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre iubet, pallam signis auroque rigentem,
Et circumtextum crocëo velamen acantho,
Ornatus Argivae Helenae; quos illa Mycenis,
Pergama quum peteret inconcessosque Hymenaeos,
Extulerat, matris Ledae mirabile donum:
Praeterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim,
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, et duplicem gemmis auroque coronam.
Haec celerans, iter ad naves tendebat Achates.
At Cytherea novas artes, nova pectore versat
Consilia, ut faciem mutatus et ora Cupido
Pro dulci Ascanio veniat, donisque furentem
Incendat reginam, atque ossibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilingues;
Vrit atrox Iuno, et sub noctem cura recursat.
Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
Nate, meae vires, mea magna potentia solus,
Nate, patris summi qui tela Typhoïa temnis,
Ad te confugio, et supplex tua numina posco.
Frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
Litora iactetur, odiis Iunonis iniquae,
Nota tibi, et nostro doluisti saepe dolore.
Hunc Phoenissa tenet Dido, blandisque moratur
Vocibus; et vereor, quo se Iunonia vertant
Hospitia; haud tanto cessabit cardine rerum.
Quo circa capere ante dolis et cingere flamma
Reginam meditor, ne quo se numine mutet:
Sed magno Aeneae mecum teneatur amore.
Qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem:
Regius accitu cari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura;
Dona ferens, pelago et flammis restantia Troiae.
Hunc ego, sopitum somno, super alta Cythera

Aut super Idalium sacrata sede recondam,
Ne qua scire dolos, mediusve occurrere possit.
Tu faciem illius noctem non amplius unam
Falle dolo, et notos pueri puer indue vultus,
Vt, quum te gremio accipiet laetissima Dido
Regales inter mensas laticemque Lyaeum,
Quum dabit amplexus atque oscula dulcia figet,
Occultum inspires ignem, fallasque veneno.
Paret Amor dictis carae genetricis, et alas
Exuit, et gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus Ascanio placidam per membra quietem
Irrigat, et fotum gremio dea tollit in altos
Idaliae lucos, ubi mollis amaracus illum
Floribus et dulci adspirans complectitur umbra.
Iamque ibat dicto parens et dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce laetus Achate.
Quum venit, aulaeis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamque locavit.
Iam pater Aeneas, et iam Troiana iuventus
Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque canistris
Expediunt, tonsisque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulae, quibus ordine long
Cura penum struere, et flammis adolere Penate
Centum aliae, totidemque pares aetate ministri,
Qui dapibus mensas onerant, et pocula ponunt.
Nec non et Tyrii per limina laeta frequentes
Convenere, toris iussi discumbere pictis.
Mirantur dona Aeneae, mirantur Iulum,
Flagrantesque dei vultus, simulataque verba,
Pallamque, et pictum croceo velamen acantho.
Praecipue infelix, pesti devota futurae,
Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
Phoenissa, et pariter puero donisque movetur.
Ille ubi complexu Aeneae colloque pependit,

m falsi implevit genitoris amorem,
›etit. Haec oculis, haec pectore toto
t interdum gremio fovet inscia Dido,
antus miserae deus. At memor ille
idaliae paullatim abolere Sychaeum
vivo tentat praevertere amore
m resides animos desuetaque corda.
ım prima quies epulis, mensaeque re-
motae,
nagnos statuunt, et vina coronant.
:us tectis, vocemque per ampla volutant
›endent lychni laquearibus aureis
t noctem flammis funalia vincunt.
ı gravem gemmis auroque poposcit
ue mero pateram, quam Belus, et omnes
iti; tum facta silentia tectis:
ospitibus nam te dare iura loquuntur,
um Tyriisque diem Troiaque profectis
, nostrosque huius meminisse minores.
tiae Bacchus dator, et bona Iuno.
coetum, Tyrii, celebrate faventes.
n mensam laticum libavit honorem,
, libato, summo tenus attigit ore;
.e dedit increpitans. Ille impiger hausit
m pateram, et pleno se proluit auro;
roceres. Cithara crinitus Iopas
ıurata, docuit quae maximus Atlas.
errantem lunam, solisque labores;
.inum genus, et pecudes; unde imber
. et ignes;
, pluviasque Hyadas, geminosque Trio-
nes;
um oceano properent se tinguere soles
rel quae tardis mora noctibus obstet.
ıt plausu Tyrii, Troesque sequuntur.
:t vario noctem sermone trahebat

Infelix Dido, longumque bibebat amorem,
Multa super Priamo rogitans, super Hectore mult
Nunc, quibus Aurorae venisset filius armis,
Nunc, quales Diomedis equi, nunc, quantus Achilles.
Imo age, et a prima, dic, hospes, origine nobis
Insidias, inquit, Danaûm, casusque tuorum,
Erroresque tuos. Nam te iam septima portat
Omnibus errantem terris et fluctibus aestas.

P. VIRGILII MARONIS
E N E I D O S
LIBER SECVNDVS.

nticuere omnes, intentique ora tenebant.
e toro pater Aeneas sic orsus ab alto:
ndum, regina, iubes renovare dolorem,
ianas ut opes et lamentabile regnum
erint Danai, quaeque ipse miserrima vidi,
uorum pars magna fui. Quis talia fando
rmidonum, Dolopumve, aut duri miles Vlixi,
nperet a lacrimis! Et iam nox humida coelo
ecipitat, suadentque cadentia sidera somnos.
, si tantus amor casus cognoscere nostros,
breviter Troiae supremum audire laborem,
amquam animus meminisse horret, luctuque refugit,
ipiam. Fracti bello, fatisque repulsi
ctores Danaûm, tot iam labentibus annis,
tar montis equum divina Palladis arte
lificant, sectaque intexunt abiete costas.
tum pro reditu simulant; ea fama vagatur.
c delecta virûm sortiti corpora furtim
ludunt caeco lateri, penitusque cavernas
entes uterumque armato milite complent.
Est in conspectu Tenedos, notissima fama
ula, dives opum, Priami dum regna manebant;
nc tantum sinus *et statio* male fida carinis:

Huc se provecti deserto in litore condunt.
Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu.
Panduntur portae; iuvat ire, et Dorica castra
Desertosque videre locos litusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achille
Classibus hic locus, hic acie certare solebant.
Pars stupet innuptae donum exitiale Minervae,
Et molem mirantur equi: primusque Thymoete
Duci intra muros hortatur, et arce locari,
Sive dolo, seu iam Troiae sic fata ferebant.
At Capys, et quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaûm insidias suspectaque dona
Praecipitare iubent, subiectisque urere flammis;
Aut terebrare cavas uteri et tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterv
Laocoon ardens summa decurrit ab arce;
Et procul: o miseri, quae tanta insania, cives?
Creditis avectos hostes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm? sic notus Vlixes?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
Aut haec in nostros fabricata est machina muro
Inspectura domos, venturaque desuper urbi,
Aut aliquis latet error. Equo ne credite, Teucri
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus inque feri curvam compagibus alvum
Contorsit. Stetit illa tremens, uteroque recusso
Insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
Et, si fata deûm, si mens non laeva fuisset,
Impulerat ferro Argolicas foedare latebras;
Troiaque nunc stares, Priamique arx alta maner
Ecce, manus iuvenem interea post terga revinctum
Pastores magno ad regem clamore trahebant

Dardanidae, qui se ignotum venientibus ultro,
Hoc ipsum ut strueret, Troiamque aperiret Achivis,
Obtulerat, fidens animi, atque in utrumque paratus,
Seu versare dolos, seu certae occumbere morti.
Vndique visendi studio Troiana iuventus
Circumfusa ruit, certantque illudere capto.
Accipe nunc Danaûm insidias, et crimine ab uno
Disce omnes.
Namque, ut conspectu in medio, turbatus, inermis
Constitit, atque oculis Phrygia agmina circumspexit:
Heu, quae nunc tellus, inquit, quae me aequora possunt
Accipere? aut quid iam misero mihi denique restat,
Cui neque apud Danaos usque locus, et super ipsi
Dardanidae infensi poenas cum sanguine poscunt?
Quo gemitu conversi animi, compressus et omnis
Impetus. Hortamur fari, quo sanguine cretus,
Quidve ferat; memoret, quae sit fiducia capto.
Ille haec, deposita tandem formidine, fatur:
Cuncta equidem tibi, Rex, fuerit quodcunque, fatebor
Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo;
Hoc primum; nec, si miserum Fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.
Fando aliquod si forte tuas pervenit ad aures
Belidae nomen Palamedis, et incluta fama
Gloria, quem falsa sub proditione Pelasgi,
Insontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demisere neci; nunc cassum lumine lugent;
Illi me comitem, et consanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
Dum stabat regno incolumis, regumque vigebat
Conciliis, et nos aliquod nomenque decusque
Gessimus. Invidia postquam pellacis Vlixi
(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris:

Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,
Et casum insontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens, et me, fors si qua tulisset,
Si patrios unquam remeassem victor ad Argos,
Promisi ultorem; et verbis odia aspera movi.
Hinc mihi prima mali labes; hinc semper Vlixes
Criminibus terrere novis; hinc spargere voces
In vulgum ambiguas, et quaerere conscius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante ministro —
Sed quid ego haec autem nequidquam ingrata revolvo?
Quidve moror? Si omnes uno ordine habetis Achivos,
Idque audire sat est, iamdudum sumite poenas.
Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridae.
Tum vero ardemus scitari et quaerere caussas,
Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgae.
Prosequitur pavitans, et ficto pectore fatur.
  Saepe fugam Danai Troia cupiere relicta
Moliri, et longo fessi discedere bello.
Fecissentque utinam! Saepe illos aspera ponti
Interclusit hiems, et terruit Auster euntes.
Praecipue, quum iam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt aethere nimbi.
Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phoebi
Mittimus; isque adytis haec tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos et virgine caesa,
Quum primum Iliacas Danai venistis ad oras;
Sanguine quaerendi reditus, animaque litandum
Argolica. Vulgi quae vox ut venit ad aures,
Obstupuere animis, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor, cui fata parent, quem poscat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios; quae sint ea numina divûm,
Flagitat. Et mihi iam multi crudele canebant
Artificis scelus, et taciti ventura videbant.
Bis quinos silet ille dies, tectusque recusat

voce sua quemquam, aut opponere morti.
em magnis Ithaci clamoribus actus,
:o rumpit vocem, et me destinat arae.
: omnes; et, quae sibi quisque timebat,
miseri exitium conversa tulere.
ies infanda aderat; mihi sacra parari,
fruges, et circum tempora vittae.
ateor, leto me, et vincula rupi;
ue lacu per noctem obscurus in ulva
lum vela, darent si forte, dedissent.
iam patriam antiquam spes ulla videndi,
es natos exoptatumque parentem;
fors ad poenas ob nostra reposcent
:t culpam hanc miserorum morte piabunt.
per superos et conscia numina veri,
ua est, quae restet adhuc mortalibus usquam
ıta fides, oro, miserere laborum
m; miserere animi, non digna ferentis.
:rimis vitam damus, et miserescimus ultro.
primus manicas atque arta levari
ıbet Priamus, dictisque ita fatur amicis:
es, amissos hinc iam obliviscere Graios;
ris; mihique haec edissere vera roganti:
em hanc immanis equi statuere? quis auctor?
ıetunt? quae religio? aut quae machina belli?
Ille, dolis instructus et arte Pelasga,
exutas vinclis ad sidera palmas:
:erni ignes, et non violabile vestrum
ıumen, ait; vos, arae ensesque nefandi,
ri, vittaeque deûm, quas hostia gessi:
i Graiorum sacrata resolvere iura,
se viros, atque omnia ferre sub auras,
egunt, teneor patriae nec legibus ullis.

Tu modo promissis maneas, servataque serves
Troia, fidem, si vera feram, si magna rependai
Omnis spes Danaûm et coepti fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit. Impius ex quo
Tydides sed enim scelerumque inventor Vlixe
Fatale aggressi sacrato avellere templo
Palladium, caesis summae custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusque crue
Virgineas ausi divae contingere vittas;
Ex illo fluere ac retro sublapsa referri
Spes Danaûm, fractae vires, aversa deae mens
Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstris.
Vix positum castris simulacrum; arsere coru
Luminibus flammae arrectis, salsusque per ar
Sudor iit, terque ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamque ferens hastamque trement
Extemplo tentanda fuga canit aequora Calcha
Nec posse Argolicis exscindi Pergama telis,
Omina ni repetant Argis, numenque rèducant,
Quod pelago et curvis secum avexere carinis.
Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma deosque parant comites, pelagoque reme
Improvisi aderunt. Ita digerit omina Calchas.
Hanc pro Palladio, moniti, pro numine laeso,
Effigiem statuere, nefas quae triste piaret.
Hanc tamen immensam Calchas attollere mol
Roboribus textis, coeloque educere iussit,
Ne recipi portis, aut duci in moenia possit;
Neu populum antiqua sub religione tueri.
Nam, si vestra manus violasset dona Minerva
Tum magnum exitium (quod dî prius omen in ip
Convertant!) Priami imperio Phrygibusque fu
turum.
Sin manibus vestris vestram adscendisset in url
Vltro Asiam magno Pelopea ad moenia bello
Venturam, et nostros ea fata manere nepotes.

Talibus insidiis periurique arte Sinonis
Credita res, captique dolis lacrimisque coactis,
Quos neque Tydides, nec Larissaeus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinae.
Hic aliud maius miseris multoque tremendum
Obiicitur magis, atque improvida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
Solemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
Horresco referens) immensis orbibus angues
ıcumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt;
ectora quorum, inter fluctus arrecta, iubaeque
nguineae exsuperant undas, pars cetera pontum
ne legit, sinuantque immensa volumine terga;
t sonitus, spumante salo. Iamque arva tenebant,
lentesque oculos suffecti sanguine et igni,
ila lambebant linguis vibrantibus ora;
fugimus visu exsangues: illi agmine certo
coonta petunt. Et primum parva duorum
pora natorum serpens amplexus uterque
licat, et miseros morsu depascitur artus;
ipsum, auxilio subeuntem ac tela ferentem,
ipiunt, spirisque ligant ingentibus; et iam
ıedium amplexi, bis collo squamea circum
a dati, superant capite et cervicibus altis.
mul manibus tendit divellere nodos,
sus sanie vittas atroque veneno;
res simul horrendos ad sidera tollit:
s mugitus, fugit quum saucius aram
s, et incertam excussit cervice securim.
ini lapsu delubra ad summa dracones
nt, saevaeque petunt Tritonidis arcem,
libusque deae, clipeique sub orbe teguntur.
ro tremefacta novus per pectora cunctis
t pavor; et scelus expendisse merentem
ıta ferunt, sacrum qui cuspide robur

Laeserit, et tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque diva
Numina conclamant.
Dividimus muros, et moenia pandimus urbis;
Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subiiciunt lapsus, et stuppea vincula collo
Intendunt: scandit fatalis machina muros,
Feta armis: pueri circum innuptaeque puellae
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent
Illa subit, mediaeque minans illabitur urbi.
O patria, o divûm domus Ilium, et incluta bello
Moenia Dardanidum! quater ipso in limine portae
Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere
Instamus tamen immemores caecique furore,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, dei iussu non unquam credita Teucris.
Nos delubra deûm miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.
Vertitur interea coelum, et ruit oceano Nox,
Involvens umbra magna terramque polumque,
Myrmidonumque dolos; fusi per moenia Teucri
Conticuere; sopor fessos complectitur artus.
   Et iam Argiva phalanx instructis navibus ibat
A Tenedo, tacitae per amica silentia lunae,
Litora nota petens; flammas quum regia puppis
Extulerat, fatisque deûm defensus iniquis,
Inclusos utero Danaos et pinea furtim
Laxat claustra Sinon. Illos patefactus ad auras
Reddit equus, laetique cavo se robore promunt
Thessandrus Sthenelusque duces, et dirus Ulixes
Demissum lapsi per funem, Acamasque, Thoasque
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, et ipse doli fabricator Epeos.
Invadunt urbem somno vinoque sepultam;
Caeduntur vigiles, portisque patentibus omnes

t socios, atque agmina conscia iungunt.
ıs erat, quo prima quies mortalibus aegris
ɜt dono divûm gratissima serpit.
s, ecce, ante oculos moestissimus Hector
esse mihi, largosque effundere fletus,
ı bigis ut quondam, aterque cruento
perque pedes traiectus lora tumentes.
ı, qualis erat! quantum mutatus ab illo
, qui redit exuvias indutus Achilli,
aûm Phrygios iaculatus puppibus ignes,
tem barbam, et concretos sanguine crines,
que illa gerens, quae circum plurima muros
ɔatrios! Vltro flens ipse videbar
are virum, et moestas expromere voces:
ardaniae, spes o fidissima Teucrûm,
ıtae tenuere morae? quibus Hector ab oris
ate venis? ut te post multa tuorum
post varios hominumque urbisque labores
adspicimus? quae caussa indigna serenos
t vultus? aut cur haec vulnera cerno?
l; nec me quaerentem vana moratur;
riter gemitus imo de pectore ducens;
ge, nate dea, teque his, ait, eripe flammis.
abet muros; ruit alto a culmine Troia.
iae Priamoque datum. Si Pergama dextra
possent, etiam hac defensa fuissent.
ıosque tibi commendat Troia Penates
e fatorum comites, his moenia quaere,
ɔererrato statues quae denique ponto.
et manibus vittas Vestamque potentem
.mque adytis effert penetralibus ignem.
so interea miscentur moenia luctu;
s atque magis, quamquam secreta parentis
.e domus arboribusque obtecta recessit,
unt sonitus, armorumque ingruit horror.

Excutior somno, et summi fastigia tecti
Adscensu supero, atque arrectis auribus adsto;
In segetem veluti quum flamma, furentibus Austris,
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata laeta boumque labores,
Praecipitesque trahit silvas, stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.
Tum vero manifesta fides, Danaûmque patescunt
Insidiae. Iam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano superante, domus; iam proximus ardet
Vcalegon; Sigea igni freta lata relucent;
Exoritur clamorque virûm clangorque tubarum.
Arma amens capio; nec sat rationis in armis;
Sed glomerare manum bello, et concurrere in arces
Cum sociis ardent animi. Furor iraque mentem
Praecipitant; pulchrumque mori succurrit in armis.
  Ecce autem telis Panthus elapsus Achivûm,
Panthus Othryades, arcis Phoebique sacerdos,
Sacra manu victosque deos, parvumque nepotem
Ipse trahit, cursuque amens ad limina tendit.
Quo res summa loco, Panthu? quam prendimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu quum talia reddit:
Venit summa dies et ineluctabile tempus
Dardaniae. Fuimus Troes; fuit Ilium, et ingens
Gloria Teucrorum. Ferus omnia Iupiter Argos
Transtulit; incensa Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos mediis in moenibus adstans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet,
Insultans: portis alii bipatentibus adsunt,
Millia quot magnis unquam venere Mycenis:
Obsedere alii telis angusta viarum
Oppositi; stat ferri acies mucrone corusco
Stricta, parata neci; vix primi proelia tentant
Portarum vigiles, et caeco Marte resistunt.
  Talibus Othryadae dictis et numine divûm

as et in arma feror, quo tristis Erinnys,
ıitus vocat et sublatus ad aethera clamor.
e socios Rhipeus, et maximus armis
ɔblati per lunam Hypanisque Dymasque,
adglomerant nostro, iuvenisque Coroebus
des. Illis ad Trȍiam forte diebus
insano Cassandrae incensus amore;
auxilium Priamo Phrygibusque ferebat,
ɩui non sponsae praecepta furentis

confertos audere in proelia vidi,
ıper his: Iuvenes, fortissima frustra
si vobis audentem extrema cupido
ɩui (quae sit rebus fortuna, videtis:
e omnes, adytis arisque relictis,
.s imperium hoc steterat; succurritis urbi
): moriamur, et in media arma ruamus.
s victis nullam sperare salutem.
is iuvenum furor additus. Inde, lupi ceu
atra in nebula, quos improba ventris
ıecos rabies, catulique relicti
exspectant siccis; per tela, per hostes
haud dubiam in mortem, mediaeque
tenemus
r; nox atra cava circumvolat umbra.
em illius noctis, quis funera fando
aut possit lacrimis aequare labores?
qua ruit, multos dominata per annos;
perque vias sternuntur inertia passim
perque domos, et religiosa deorum
Nec soli poenas dant sanguine Teucri;
ı etiam victis redit in praecordia virtus,
ɩue cȁdunt Danai. Crudelis ubique
ıbique pavor, et plurima mortis imago.
ı se, *Danaûm magna* comitante caterva,
*s obfert nobis, s*ocia agmina credens

Inscius; atque ultro verbis compellat ami
Festinate, viri. Nam quae tam sera mora
Segnities? Alii rapiunt incensa feruntque
Pergama: vos celsis nunc primum a navib
Dixit; et extemplo — neque enim respons
bantur
Fida satis — sensit, medios delapsus in ho
Obstupuit, retroque pedem cum voce repr
Improvisum aspris veluti qui sentibus ang
Pressit humi nitens, trepidusque repente
Attollentem iras, et caerula colla tument
Haud secus Androgeus visu tremefactus a
Irruimus, densis et circumfundimur armi
Ignarosque loci passim et formidine capto
Sternimus; adspirat primo fortuna labori
Atque hic successu exsultans animisque C
O socii, qua prima, inquit, Fortuna saluti
Monstrat iter, quaque ostendit se dextra, se
Mutemus clipeos, Danaûmque insignia n
Aptemus. Dolus, an virtus, quis in hoste r
Arma dabunt ipsi. Sic fatus, deinde coma
Androgei galeam, clipeique insigne decor
Induitur, laterique Argivum accommodat
Hoc Rhipeus, hoc ipse Dymas, omnisque
Laeta facit; spoliis se quisque recentibus
Vadimus immixti Danais haud numine no
Multaque per caecam congressi proelia n
Conserimus; multos Danaûm demittimus
Diffugiunt alii ad naves, et litora cursu
Fida petunt; pars ingentem formidine tu
Scandunt rursus equum, et nota conduntu
Heu nihil invitis fas quemquam fidere div
Ecce trahebatur passis Priameïa virgo
Crinibus a templo Cassandra adytisque M
Ad coelum tendens ardentia lumina frust
Lumina; nam teneras arcebant vincula p

hanc speciem furiata mente Coroebus,
edium iniecit periturus in agmen.
mur cuncti, et densis incurrimus armis.
um ex alto delubri culmine telis
m obruimur, oriturque miserrima caedes
facie et Graiarum errore iubarum.
ai gemitu atque ereptae virginis ira
collecti invadunt; acerrimus Aiax,
i Atridae, Dolopumque exercitus omnis:
upto ceu quondam turbine venti
it, Zephyrusque, Notusque, et laetus Eois
uis; stridunt silvae, saevitque tridenti
atque imo Nereus ciet aequora fundo.
, si quos obscura nocte per umbram
insidiis, totaque agitavimus urbe,
t, primi clipeos mentitaque tela
nt, atque ora sono discordia signant.
uimur numero; primusque Coroebus
extra divae armipotentis ad aram
t; cadit et Rhipeus, iustissimus unus
Teucris, et servantissimus aequi:
visum. Pereunt Hypanisque Dymasque,
ociis; nec te tua plurima, Panthu,
pietas, nec Apollinis infula texit.
es, et flamma extrema meorum,
ccasu vestro nec tela nec ullas
ces Danaûm; et, si fata fuissent,
, meruisse manu. Divellimur inde;
lias mecum: quorum Iphitus aevo
Pelias et vulnere tardus Vlixi:
edes Priami clamore vocati.
ntem pugnam, ceu cetera nusquam
nulli tota morerentur in urbe,
domitum, Danaosque ad tecta ruentes
essumque acta testudine limen.
tibus scalae, postesque sub ipsos

Nituntur gradibus, clipeosque ad tela sin
Protecti obiiciunt, prensant fastigia dext
Dardanidae contra turres ac tecta domor
Culmina convellunt; his se, quando ultima
Extrema iam in morte parant defendere t
Auratasque trabes, veterum decora alta p:
Devolvunt: alii strictis mucronibus imas
Obsedere fores; has servant agmine dens
Instaurati animi, regis succurrere tectis,
Auxilioque levare viros, vimque addere v
   Limen erat, caecaeque fores, et perviu
Tectorum inter se Priami, postesque reli
A tergo, infelix qua se, dum regna mane
Saepius Andromache ferre incomitata sol
Ad soceros, et avo puerum Astyanacta tr
Evado ad summi fastigia culminis, unde
Tela manu miseri iactabant irrita Teucri.
Turrim, in praecipiti stantem, summisque
Eductam tectis, unde omnis Troia videri,
Et Danaûm solitae naves, et Achaïa castr
Aggressi ferro circum, quo summa laban
Iuncturas tabulata dabant, convellimus a
Sedibus, impulimusque: ea lapsa repent
Cum sonitu trahit, et Danaûm super agm
Incidit. Ast alii subeunt; nec saxa, nec u
Telorum interea cessat genus.
   Vestibulum ante ipsum primoque in lin
Pyrrhus
Exsultat, telis et luce coruscus ahena:
Qualis, ubi in lucem coluber, mala gramin
Frigida sub terra tumidum quem bruma t
Nunc positis novus exuviis nitidusque iuv
Lubrica convolvit, sublato pectore, terga
Arduus ad solem, et linguis micat ore tri
Vna ingens Periphas et equorum agitato
Armiger Automedon, una omnis Scyria p

Succedunt tecto, et flammas ad culmina iactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesque a cardine vellit
Aeratos; iamque excisa trabe firma cavavit
Robora, et ingentem lato dedit ore fenestram:
Apparet domus intus, et atria longa patescunt;
Apparent Priami et veterum penetralia regum;
Armatosque vident stantes in limine primo.
At domus interior gemitu miseroque tumultu
Miscetur; penitusque cavae plangoribus aedes
Femineis ululant; ferit aurea sidera clamor.
Tum pavidae tectis matres ingentibus errant,
Amplexaeque tenent postes, atque oscula figunt.
Instat vi patria Pyrrhus; nec claustra, neque ipsi
Custodes sufferre valent. Labat ariete crebro
Ianua, et emoti procumbunt cardine postes.
Fit via vi; rumpunt aditus, primosque trucidant
Immissi Danai, et late loca milite complent.
Non sic, aggeribus ruptis quum spumeus amnis
Exiit, oppositasque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnes
'um stabulis armenta trahit. Vidi ipse furentem
'aede Neoptolemum, geminosque in limine Atridas;
'idi Hecubam centumque nurus, Priamumque per aras
inguine foedantem, quos ipse sacraverat, ignes.
iinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
rbarico postes auro spoliisque superbi,
›cubuere; tenent Danai, qua deficit ignis.
'orsitan et, Priami fuerint quae fata, requiras.
›is uti captae casum convulsaque vidit
iina tectorum, et medium in penetralibus hostem,
a diu senior desueta trementibus aevo
ımdat nequidquam humeris, et inutile ferrum

Cingitur, ac densos fertur moriturus in hostes.
Aedibus in mediis, nudoque sub aetheris axe,
Ingens ara fuit, iuxtaque veterrima laurus,
Incumbens arae, atque umbra complexa Penates
Hic Hecuba et natae nequidquam altaria circum,
Praecipites atra ceu tempestate columbae,
Condensae et divûm amplexae simulacra sedeban
Ipsum autem sumtis Priamum iuvenalibus armis
Vt vidit: Quae mens tam dira, miserrime coniun
Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget; non, si ipse meus nunc adforet Hecto
Huc tandem concede; haec ara tuebitur omnes,
Aut moriere simul. Sic ore effata, recepit
Ad sese, et sacra longaevum in sede locavit.
Ecce autem elapsus Pyrrhi de caede Polites,
Vnus natorum Priami, per tela, per hostes
Porticibus longis fugit, et vacua atria lustrat
Saucius. Illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
Insequitur, iam iamque manu tenet, et premit hast
Vt tandem ante oculos evasit et ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
Hic Priamus, quamquam in media iam morte tenetur,
Non tamen abstinuit, nec voci iraeque pepercit.
At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Dî, si qua est coelo pietas, quae talia curet,
Persolvant grates dignas, et praemia reddant
Debita, qui nati coram me cernere letum
Fecisti, et patrios foedasti funere vultus.
At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo, sed iura fidemque
Supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisi
Sic fatus senior, telumque imbelle sine ictu
Coniecit, rauco quod protinus aere repulsum,

clipei nequidquam umbone pependit.
ıs: Referes ergo haec, et nuntius ibis
ıitori; illi mea tristia facta
ıque Neoptolemum narrare memento.
re. Hoc dicens, altaria ad ipsa trementem
n multo lapsantem sanguine nati,
ue comam laeva, dextraque coruscum
lateri capulo tenus abdidit ensem.
Priami fatorum; hic exitus illum
, Troiam incensam et prolapsa videntem
tot quondam populis terrisque superbum
m Asiae. Iacet ingens litore truncus,
ıe humeris caput, et sine nomine corpus.
ım primum saevus circumstetit horror:
subiit cari genitoris imago,
ıequaevum crudeli vulnere vidi
alantem; subiit deserta Creüsa,
domus, et parvi casus Iuli.
:t, quae sit me circum copia, lustro.
omnes defessi; et corpora saltu
misere aut ignibus aegra dedere.
adeo super unus eram; quum limina Vestae
. et tacitam secreta in sede latentem
. adspicio; dant clara incendia lucem
ıssimque oculos per cuncta ferenti.
ıfestos eversa ob Pergama Teucros,
Danaûm et deserti coniugis iras
:ns, Troiae et patriae communis Erinnys,
sese, atque aris invisa sedebat.
gnes animo; subit ira cadentem
riam, et sceleratas sumere poenas.
ec Spartam incolumis patriasque Mycenas
partoque ibit regina triumpho?
ıque, domumque, patres, natosque videbit,

Iliadum turba et Phrygiis comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine litus?
Non ita. Namque, etsi nullum memorabile non
Feminea in poena est, nec habet victoria laude
Exstinxisse nefas tamen et sumsisse merentis
Laudabor poenas, animumque explesse iuvabi
Vltricis flammae, et cineres satiasse meorum.
Talia iactabam, et furiata mente ferebar;]
Quum mihi se, non ante oculis tam clara, vidend
Obtulit, et pura per noctem in luce refulsit
Alma parens, confessa deam, qualisque videri
Coelicolis, et quanta, solet; dextraque prehens
Continuit, roseoque haec insuper addidit ore:
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras
Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recess
Non prius adspicies, ubi fessum aetate parent
Liqueris Anchisen? superet coniunxne Creüsa
Ascaniusque puer? quos omnes undique Graia
Circum errant acies, et, ni mea cura resistat,
Iam flammae tulerint, inimicus et hauserit en
Non tibi Tyndaridis facies invisa Lacaenae,
Culpatusve Paris; divûm inclementia, divûm,
Has evertit opes, sternitque a culmine Troiam
Adspice: namque omnem, quae nunc obducta tu
Mortalis hebetat visus tibi, et humida circum
Caligat, nubem eripiam; tu ne qua parentis
Iussa time, neu praeceptis parere recusa.
Hic, ubi disiectas moles avulsaque saxis
Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumu
Neptunus muros magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit, totamque ab sedibus urbe
Eruit: Hic Iuno Scaeas saevissima portas
Prima tenet, sociumque furens a navibus agm
Ferro accincta, vocat.
Iam summas arces Tritonia, respice, Pallas

nsedit, nimbo effulgens, et Gorgone saeva.
pse pater Danais animos viresque secundas
ufficit; ipse deos in Dardana suscitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque impone labori.
Nusquam abero, et tutum patrio te limine sistam.
Dixerat, et spissis noctis se condidit umbris.
Apparent dirae facies, inimicaque Troiae
Numina magna deûm.
  Tum vero omne mihi visum considere in ignes
lium, et ex imo verti Neptunia Troia;
Ac, veluti summis antiquam in montibus ornum
Quum ferro accisam crebrisque bipennibus instant
Eruere agricolae certatim; illa usque minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat,
Vulneribus donec paullatim evicta supremum
Congemuit, traxitque iugis avulsa ruinam.
Descendo, ac ducente deo flammam inter et hostes
Expedior; dant tela locum, flammaeque recedunt.
  Atque ubi iam patriae perventum ad limina sedis
Antiquasque domos, genitor, quem tollere in altos
Optabam primum montes, primumque petebam,
Abnegat excisa vitam producere Troia,
Exsiliumque pati. Vos o, quibus integer aevi
Sanguis, ait, solidaeque suo stant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me si coelicolae voluissent ducere vitam,
Has mihi servassent sedes. Satis una superque
Vidimus excidia, et captae superavimus urbi.
Sic o, sic positum affati discedite corpus.
Ipse manu mortem inveniam; miserebitur hostis,
Exuviasque petet. Facilis iactura sepulcri.
Iam pridem invisus divis, et inutilis, annos
Demoror, ex quo me divûm pater atque hominum rex
Fulminis afflavit ventis, et contigit igni.
Talia perstabat memorans, fixusque manebat.

Nos contra effusi lacrimis, coniunxque Cr
Ascaniusque, omnisque domus, ne vertere
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere
Abnegat, inceptoque et sedibus haeret in i
Rursus in arma feror, mortemque miserrin
Nam quod consilium aut quae iam fortuna c
Mene efferre pedem, genitor, te posse rel
Sperasti? tantumque nefas patrio excidit
Si nihil ex tanta superis placet urbe relinc
Et sedet hoc animo, perituraeque addere
Teque tuosque iuvat, patet isti ianua letc
Iamque aderit multo Priami de sanguine l
Natum ante ora patris, patrem qui obtrur
aras.
Hoc erat, alma parens, quod me per tela, p
Eripis, ut mediis hostem in penetralibus,
Ascanium, patremque meum, iuxtaque Cr
Alterum in alterius mactatos sanguine, c
Arma, viri, ferte arma; vocat lux ultima
Reddite me Danais; sinite instaurata revi
Proelia. Nunquam omnes hodie moriemu
Hinc ferro accingor rursus; clipeoque s
Insertabam aptans, meque extra tecta fer
Ecce autem complexa pedes in limine con
Haerebat, parvumque patri tendebat Iulı
Si periturus abis, et nos rape in omnia te
Sin aliquam expertus sumtis spem ponis i
Hanc primum tutare domum. Cui parvus
Cui pater, et coniunx quondam tua dicta re
Talia vociferans gemitu tectum omne r
Quum subitum dictuque oritur mirabile m
Namque manus inter moestorumque ora p
Ecce levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia m
Lambere flamma comas, et circum tempo
Nos pavidi trepidare metu, crinemque fla

et sanctos restinguere fontibus ignes.
ınchises oculos ad sidera laetus
t coelo palmas cum voce tetendit:
ınipotens, precibus si flecteris ullis,
os; hoc tantum; et, si pietate meremur,
auxilium, pater, atque haec omina firma.
'atus erat senior; subitoque fragore
ıevum, et de coelo lapsa per umbras
em ducens multa cum luce cucurrit.
ıma super labentem culmina tecti,
Idaea claram se condere silva,
ıque vias; tum longo limite sulcus
ı, et late circum loca sulfure fumant.
'ictus genitor se tollit ad auras,
e deos, et sanctum sidus adorat:
ulla mora est; sequor, et, qua ducitis, adsum.
servate domum, servate nepotem.
ıoc augurium, vestroque in numine Troia est.
dem, nec, nate, tibi comes ire recuso.
le; et iam per moenia clarior ignis
ıropiusque aestus incendia volvunt.
care pater, cervici imponere nostrae;
o humeris, nec me labor iste gravabit;
ınque cadent, unum et commune periclum,
ambobus erit. Mihi parvus Iulus
, et longe servet vestigia coniunx.
.li, quae dicam, animis advertite vestris.
gressis tumulus templumque vetustum
Cereris, iuxtaque antiqua cupressus,
patrum multos servata per annos;
liverso sedem veniemus in unam.
or, cape sacra manu patriosque Penates;
e tanto digressum et caede recenti,

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.
Haec fatus, latos humeros subiectaque colla
Veste super fulvique insternor pelle leonis;
Succedoque oneri. Dextrae se parvus Iulus
Implicuit, sequiturque patrem non passibus aeq
Pone subit coniunx. Ferimur per opaca locor
Et me, quem dudum non ulla iniecta moveban
Tela, neque adverso glomerati ex agmine Gra
Nunc omnes terrent aurae, sonus excitat omni
Suspensum et pariter comitique onerique ti-
mentem.
Iamque propinquabam portis, omnemque vid
Evasisse vicem; subito quum creber ad aures
Visus adesse pedum sonitus, genitorque per u
bram
Prospiciens: Nate, exclamat, fuge, nate; pro
quant;
Ardentes clipeos atque aera micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido male numen ami
Confusam eripuit mentem. Namque avia curs
Dum sequor, et nota excedo regione viarum,
Heu! misero coniunx fatone erepta Creüsa
Substitit, erravitne via, seu lassa resedit,
Incertum; nec post oculis est reddita nostris.
Nec prius amissam respexi, animumve reflexi
Quam tumulum antiquae Cereris sedemque sa
cratam
Venimus. Hic demum, collectis omnibus, una
Defuit; et comites, natumque, virumque fefel
Quem non incusavi amens hominumque deo-
rumque?
Aut quid in eversa vidi crudelius urbe?
Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque
nates
Commendo sociis, et curva valle recondo;

em repeto, et cingor fulgentibus armis.
ıs renovare omnes, omnemque reverti
am, et rursus caput obiectare periclis.
› muros obscuraque limina portae,
ısum extuleram, repeto; et vestigia retro
ta sequor per noctem, et lumine lustro.
ıbique animos, simul ipsa silentia terrent.
ıum, si forte pedem, si forte tulisset,
'o. Irruerant Danai, et tectum omne tenebant.
ıis edax summa ad fastigia vento
; exsuperant flammae; furit aestus ad auras.
, et Priami sedes arcemque reviso.
orticibus vacuis Iunonis asylo
s lecti, Phoenix et dirus Vlixes,
ı asservabant. Huc undique Troïa gaza,
erepta adytis, mensaeque deorum,
que auro solidi, captivaque vestis,
ur. Pueri et pavidae longo ordine matres
cum.
ıin etiam voces iactare per umbram,
lamore vias, moestusque Creüsam
ıam ingeminans iterumque iterumque vocavi.
ti, et tectis urbis sine fine furenti,
mulacrum atque ipsius umbra Creüsae
i ante oculos, et nota maior imago.
i, steteruntque comae, et vox faucibus haesit.
affari, et curas his demere dictis:
tum insano iuvat indulgere dolori,
coniunx? non haec sine numine divûm
t; nec te hinc comitem asportare Creüsam
ille sinit superi regnator Olympi.
bi exsilia, et vastum maris aequor arandum.

Et terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
Inter opima virûm leni fluit agmine Thybris.
Illic res laetae, regnumque, et regia coniunx
Parta tibi; lacrimas dilectae pelle Creüsae.
Non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superba
Adspiciam, aut Graiis servitum matribus ibo,
Dardanis, et divae Veneris nurus;
Sed me magna deûm genetrix his detinet oris.
Iamque vale, et nati serva communis amorem.
Haec ubi dicta dedit, lacrimantem, et multa volentem
Dicere, deseruit, tenuesque recessit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
Ter frustra comprensa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique simillima somno.
Sic demum socios, consumta nocte, reviso.
Atque hic ingentem comitum adfluxisse novorum
Invenio admirans numerum, matresque, virosque,
Collectam exsilio pubem, miserabile vulgus.
Vndique convenere, animis opibusque parati,
In quascunque velim pelago deducere terras.
Iamque iugis summae surgebat Lucifer Idae,
Ducebatque diem; Danaique obsessa tenebant
Limina portarum, nec spes opis ulla dabatur.
Cessi, et sublato montem genitore petivi.

P. VIRGILII MARONIS
ENEIDOS
LIBER TERTIVS.

stquam res Asiae Priamique evertere gentem
ıeritam visum superis, ceciditque superbum
n, et omnis humo fumat Neptunia Troia;
ırsa exsilia et desertas quaerere terras
uriis agimur divûm, classemque sub ipsa
ındro et Phrygiae molimur montibus Idae,
rti, quo fata ferant, ubi sistere detur;
trahimusque viros. Vix prima inceperat aestas,
ıater Anchises dare fatis vela iubebat;
ıra quum patriae lacrimans portusque relinquo
ampos, ubi Troia fuit. Feror exsul in altum
ı sociis natoque Penatibus et magnis dîs.
erra procul vastis colitur Mavortia campis,
aces arant, acri quondam regnata Lycurgo,
ıpitium antiquum Troiae, sociique Penates,
n fortuna fuit. Feror huc, et litore curvo
enia prima loco, fatis ingressus iniquis,
ıeadasque meo nomen de nomine fingo.
ıacra Dionaeae matri divisque ferebam
ıpicibus coeptorum operum; superoque nitentem
elicolum regi mactabam in litore taurum.
rte fuit iuxta tumulus, quo cornea summo

Virgulta, et densis hastilibus horrida myrtus
Accessi; viridemque ab humo convellere silv
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras
Horrendum et dictu video mirabile monstrun
Nam, quae prima solo, ruptis radicibus, arbc
Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttae
Et terram tabo maculant. Mihi frigidus horr
Membra quatit, gelidusque coit formidine san
Rursus et alterius lentum convellere vimen
Insequor, et caussas penitus tentare latentis:
Ater et alterius sequitur de cortice sanguis.
Multa movens animo, Nymphas venerabar agr
Gradivumque patrem, Geticis qui praesidet a
Rite secundarent visus, omenque levarent.
Tertia sed postquam maiore hastilia nisu
Aggredior, genibusque adversae obluctor are
(Eloquar, an sileam?) gemitus lacrimabilis i
Auditur tumulo, et vox reddita fertur ad aur
Quid miserum, Aenea, laceras? iam parce sep
Parce pias scelerare manus. Non me tibi Tro
Externum tulit, aut cruor hic de stipite mana
Heu! fuge crudeles terras, fuge litus avarum
Nam Polydorus ego. Hic confixum ferrea te
Telorum seges, et iaculis increvit acutis.
Tum vero ancipiti mentem formidine pressus
Obstupui, steteruntque comae, et vox faucib haesit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pond magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threïcio regi, quum iam diffideret armis
Dardaniae, cingique urbem obsidione videre
Ille, ut opes fractae Teucrûm, et Fortuna rec
Res Agamemnonias victriciaque arma secutu
Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, et
Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis

fames! Postquam pavor ossa reliquit,
puli ad proceres, primumque parentem,
ûm refero, et, quae sit sententia, posco.
em animus scelerata excedere terra,
utum hospitium, et dare classibus austros.
ıramus Polydoro funus, et ingens
umulo tellus; stant Manibus arae,
ıoestae vittis atraque cupresso,
liades, crinem de more solutae.
epido spumantia cymbia lacte,
t sacri pateras; animamque sepulcro
et magna supremum voce ciemus.
i prima fides pelago, placataque venti
, et lenis crepitans vocat auster in altum,
ocii naves, et litora complent.
r portu, terraeque urbesque recedunt.
colitur medio gratissima tellus
ıatri et Neptuno Aegaeo,
Arcitenens, oras et litora circum
Gyaro celsa Myconoque revinxit,
ıe coli dedit, et contemnere ventos.
haec fessos tuto placidissima portu
gressi veneramur Apollinis urbem.
rex idem hominum Phoebique sacerdos,
cra redimitus tempora lauro
eterem Anchisen agnoscit amicum.
ospitio dextras, et tecta subimus.
saxo venerabar structa vetusto:
m, Thymbraee, domum; da moenia fessis,
t mansuram urbem. Serva altera Troiae
eliquias Danaûm atque immitis Achilli.
imur? quove ire iubes? ubi ponere sedes?
ıugurium, atque animis illabere nostris.
tus eram, tremere omnia visa repente,

Liminaque, laurusque dei, totusq
Mons circum, et mugire adytis co
Submissi petimus terram, et vox f
Dardanidae duri, quae vos a stirp
Prima tulit tellus, eadem vos uber
Accipiet reduces. Antiquam exqui
Hic domus Aeneae cunctis domina
Et nati natorum, et qui nascentur
Haec Phoebus; mixtoque ingens e
Laetitia, et cuncti, quae sint ea m
Quo Phoebus vocet errantes, iube
Tum genitor, veterum volvens mo
rorum,
Audite, o proceres, ait, et spes dis
Creta Iovis magni medio iacet ins
Mons Idaeus ubi et gentis cunabul
Centum urbes habitant magnas, ul
Maximus unde pater, si rite audit
Teucrus Rhoeteas primum est adv
Optavitque locum regno. Nondum
Pergameae steterant; habitabant
Hinc mater cultrix Cybelae, Cory
Idaeumque nemus; hinc fida silent
Et iuncti currum dominae subiere
Ergo agite, et, divûm ducunt qua i
Placemus ventos, et Gnosia regna
Nec longo distant cursu; modo lu
Tertia lux classem Cretaeis sistet
Sic fatus, meritos aris mactavit ho
Taurum Neptuno, taurum tibi, pu
Nigram Hiemi pecudem, Zephyris
Fama volat, pulsum regnis cessi
Idomenea ducem, desertaque litor
Hoste vacare domos, sedesque ads
Linquimus Ortygiae portus, pelag
Bacchatamque iugis Naxon, viride

iveamque Paron, sparsasque per aequor
et crebris legimus freta concita terris.
xoritur vario certamine clamor,
socii, Cretam proavosque petamus.
ır surgens a puppi ventus euntes,
antiquis Curetum allabimur oris.
.s muros optatae molior urbis,
nque voco, et laetam cognomine gentem
are focos, arcemque attollere tectis.
'e sicco subductae litore puppes;
arvisque novis operata iuventus;
ɜque dabam, subito quum tabida membris,
:oeli tractu, miserandaque venit
[ue satisque lues, et letifer annus.
t dulces animas, aut aegra trahebant
:um steriles exurere Sirius agros;
ɪrbae, et victum seges aegra negabat.
ɔraclum Ortygiae Phoebumque remenso
ıater ire mari, veniamque precari:
:s finem rebus ferat, unde laborum
ıxilium iubeat, quo vertere cursus.
:, et terris animalia somnus habebat.
ɪrae divûm Phrygiique Penates,
m a Troia mediisque ex ignibus urbis
, visi ante oculos adstare iacentis
multo manifesti lumine, qua se
nsertas fundebat luna fenestras;
fari, et curas his demere dictis:
lelato Ortygiam dicturus Apollo est,
et tua nos en ultro ad limina mittit.
rdania incensa, tuaque arma secuti,
um sub te permensi classibus aequor,
ıros tollemus in astra nepotes,
ɪue urbi dabimus. Tu moenia magnis
ra, longumque fugae ne linque laborem.

Mutandae sedes. Non haec tibi litora suasit
Delius, aut Cretae iussit considere, Apollo.
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glel
Oenotri coluere viri; nunc fama, minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
Hae nobis propriae sedes; hinc Dardanus ort
Iasiusque pater, genus a quo principe nostrum
Surge age, et haec laetus longaevo dicta parer
Haud dubitanda refer: Corythum terrasque r
quirat
Ausonias. Dictaea negat tibi Iupiter arva.
Talibus attonitus visis ac voce deorum,
(Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere vul
Velatasque comas, praesentiaque ora videbar;
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Corripio e stratis corpus, tendoque supinas
Ad coelum cum voce manus, et munera libo
Intemerata focis. Perfecto laetus honore
Anchisen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam geminosque parent
Seque novo veterum deceptum errore locorun
Tum memorat: Nate, Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales casus Cassandra canebat.
Nunc repeto haec generi portendere debita nos
Et saepe Hesperiam, saepe Itala regna vocare
Sed quis ad Hesperiae venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Cassandra mov
ret?
Cedamus Phoebo, et moniti meliora sequamu
Sic ait; et cuncti dicto paremus ovantes.
Hanc quoque deserimus sedem, paucisque rel
Vela damus, vastumque cava trabe currimus
aequor.
Postquam altum tenuere rates, nec iam amp
ullae

Apparent terrae, coelum undique, et undique pontus;
Tum mihi caeruleus supra caput adstitit imber,
Noctem hiememque ferens; et inhorruit unda tenebris.
Continuo venti volvunt mare, magnaque surgunt
Aequora; dispersi iactamur gurgite vasto.
Involvere diem nimbi, et nox humida coelum
Abstulit; ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur cursu, et caecis erramus in undis.
Ipse diem noctemque negat discernere coelo,
Nec meminisse viae media Palinurus in unda.
Tres adeo incertos caeca caligine soles
Erramus pelago, totidem sine sidere noctes.
Quarto terra die primum se attollere tandem
Visa, aperire procul montes, ac volvere fumum.
Vela cadunt; remis insurgimus; haud mora, nautae
Adnixi torquent spumas, et caerula verrunt.
Servatum ex undis Strophadum me litora primum
Accipiunt. Strophades Graio stant nomine dictae
nsulae Ionio in magno, quas dira Celaeno,
arpyiaeque colunt aliae, Phineïa postquam
lausa domus, mensasque metu liquere priores.
ristius haud illis monstrum, nec saevior ulla
stis et ira deûm Stygiis sese extulit undis.
ginei volucrum vultus, foedissima ventris
luvies, uncaeque manus, et pallida semper
fame.
ubi delati portus intravimus, ecce
ta boum passim campis armenta videmus,
rigenumque pecus, nullo custode, per herbas.
imus ferro, et divos ipsumque vocamus
artem praedamque Iovem. Tum litore curvo
ruimusque toros, dapibusque epulamur opimis.
bitae horrifico lapsu de montibus adsunt

Harpyiae, et magnis quatiunt clangoribus ala:
Diripiuntque dapes, contactuque omnia foeda
Immundo; tum vox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo sub rupe cavata,
Arboribus clausi circum atque horrentibus uml
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
Rursum ex diverso coeli caecisque latebris
Turba sonans praedam pedibus circumvolatun
Polluit ore dapes. Sociis tunc, arma capessan
Edico, et dira bellum cum gente gerendum:
Haud secus ac iussi faciunt; tectosque per herl
Disponunt enses, et scuta latentia condunt.
Ergo, ubi delapsae sonitum per curva dedere
Litora, dat signum specula Misenus ab alta
Aere cavo. Invadunt socii, et nova proelia tent
Obscenas pelagi ferro foedare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera terg
Accipiunt, celerique fuga sub sidera lapsae
Semesam praedam et vestigia foeda relinquun
Vna in praecelsa consedit rupe Celaeno,
Infelix vates, rumpitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro caede boum stratisque iuver
Laomedontiadae, bellumne inferre paratis,
Et patrio Harpyias insontes pellere regno?
Accipite ergo, animis atque haec mea figite dic
Quae Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus
Apollo
Praedixit, vobis Furiarum ego maxima pando
Italiam cursu petitis; ventisque vocatis
Ibitis Italiam, portusque intrare licebit;
Sed non ante datam cingetis moenibus urbem,
Quam vos dira fames nostraeque iniuria caedis
Ambesas subigat malis absumere mensas.
Dixit; et in silvam pennis ablata refugit.
At sociis subita gelidus formidine sanguis
Deriguit; cecidere animi, nec iam amplius a

Sed votis precibusque iubent exposcere pacem,
Sive deae, seu sint dirae obscenaeque volucres.
Et pater Anchises passis de litore palmis
Numina magna vocat, meritosque indicit honores.
Di, prohibete minas; di, talem avertite casum,
Et placidi servate pios. Tum litore funem
Deripere, excussosque iubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti; ferimur spumantibus undis,
Qua cursum ventusque gubernatorque vocabant.
Iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, et Neritos ardua saxis:
Effugimus scopulos Ithacae, Laërtia regna,
Et terram altricem saevi exsecramur Vlixi:
Mox et Leucatae nimbosa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus fessi, et parvae succedimus urbi:
Ancora de prora iacitur, stant litore puppes.
Ergo insperata tandem tellure potiti,
Lustramurque Iovi, votisque incendimus aras;
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias oleo labente palaestras
Nudati socii. Iuvat evasisse tot urbes
Argolicas, mediosque fugam tenuisse per hostes.
Interea magnum sol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems aquilonibus asperat undas.
Aere cavo clipeum, magni gestamen Abantis,
Postibus adversis figo, et rem carmine signo:
Aeneas haec de Danais victoribus arma.
Linquere tum portus iubeo, et considere transtris.
Certatim socii feriunt mare, et aequora verrunt.
Protenus aërias Phaeacum abscondimus arces,
Litoraque Epiri legimus, portuque subimus
Chaonio, et celsam Buthroti accedimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbes,
Coniugio Aeacidae Pyrrhi sceptrisque potitum;

Sola novum dictuque nefas Harpyia Celaeno
Prodigium canit, et tristes denuntiat iras,
Obscenamque famem) quae prima pericula vito
Quidve sequens tantos possim superare labores
Hic Helenus, caesis primum de more iuvencis,
Exorat pacem divûm, vittasque resolvit
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phoebe,
Ipse manu multo suspensum numine ducit;
Atque haec deinde canit divino ex ore sacerdos
Nate dea, (nam te maioribus ire per altum
Auspiciis manifesta fides; sic fata deûm rex
Sortitur, volvitque vices; is vertitur ordo)
Pauca tibi e multis, quo tutior hospita lustres
Aequora, et Ausonio possis considere portu,
Expediam dictis; prohibent nam cetera Parcae
Scire, Helenum farique vetat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iam rere propinqua
Vicinosque, ignare, paras invadere portus,
Longa procul longis via dividit invia terris.
Ante et Trinacria lentandus remus in unda,
Et salis Ausonii lustrandum navibus aequor,
Infernique lacus, Aeaeaeque insula Circae,
Quam tuta possis urbem componere terra.
Signa tibi dicam; tu condita mente teneto:
Quum tibi sollicito secreti ad fluminis undam
Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
Triginta capitum fetus enixa, iacebit,
Alba, solo recubans, albi circum ubera nati;
Is locus urbis erit, requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros;
Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras Italique hanc litoris oram,
Proxima quae nostri perfunditur aequoris aestu
Effuge; cuncta malis habitantur moenia Graiis.
Hic et Narycii posuerunt moenia Locri,
Et Sallentinos obsedit milite campos

Lyctius Idomeneus; hic illa ducis Meliboei
Parva Philoctetae subnixa Petelia muro.
Quin, ubi transmissae steterint trans aequora classes,
Et, positis aris, iam vota in litore solves,
Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis facies occurrat, et omina turbet.
Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto;
Hac casti maneant in religione nepotes.
Ast, ubi digressum Siculae te admoverit orae
Ventus, et angusti rarescent claustra Pelori,
Laeva tibi tellus, et longo laeva petantur
Aequora circuitu; dextrum fuge litus et undas.
Haec loca, vi quondam et vasta convulsa ruina,
(Tantum aevi longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt, quum protenus utraque tellus
Vna foret, venit medio vi pontus, et undis
Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque et urbes
Litore diductas angusto interluit aestu.
Dextrum Scylla latus, laevum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, et sidera verberat unda.
At Scyllam caecis cohibet spelunca latebris,
Ora exsertantem, et naves in saxa trahentem.
Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus; postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas utero commissa luporum.
Praestat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem, longos et circumflectere cursus,
Quam semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam, et caeruleis canibus resonantia saxa.
Praeterea, si qua est Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum si veris implet Apollo,
Vnum illud tibi, nate dea, praeque omnibus unum

Praedicam, et repetens iterumque iterumque monebo:
Iunonis magnae primum prece numen adora:
Iunoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus supera donis. Sic denique victor
Trinacria fines Italos mittere relicta.
Huc ubi delatus Cumaeam accesseris urbem,
Divinosque lacus et Averna sonantia silvis,
Insanam vatem adspicies, quae rupe sub ima
Fata canit, foliisque notas et nomina mandat.
Quaecunque in foliis descripsit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro seclusa relinqui
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedun
Verum eadem, verso tenuis quum cardine ventu
Impulit, et teneras turbavit ianua frondes,
Nunquam deinde cavo volitantia prendere saxo,
Nec revocare situs, aut iungere carmina curat.
Inconsulti abeunt, sedemque odere Sibyllae.
Hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti,
Quamvis increpitent socii, et vi cursus in altum
Vela vocet, possisque sinus implere secundos,
Quin adeas vatem, precibusque oracula poscas.
Ipsa canat, vocemque volens atque ora resolvat.
Illa tibi Italiae populos, venturaque bella,
Et, quo quemque modo fugiasque ferasque laborem,
Expediet, cursusque dabit venerata secundos.
Haec sunt, quae nostra liceat te voce moneri.
Vade age, et ingentem factis fer ad aethera Troiam
Quae postquam vates sic ore effatus amico est,
Dona dehinc auro gravia sectoque elephanto
Imperat ad naves ferri, stipatque carinis
Ingens argentum, Dodonaeosque lebetas,
Loricam consertam hamis auroque trilicem,
Et conum insignis galeae cristasque comantes,
Arma Neoptolemi. Sunt et sua dona parenti.

ıos, additque duces;
n supplet, socios simul instruit armis.
ı classem velis aptare iubebat
, fieret vento mora ne qua ferenti.
ıoebi interpres multo compellat honore:
, Anchisa, Veneris dignate superbo,
m, bis Pergameis erepte ruinis,
Ausoniae tellus; hanc arripe velis.
ı hanc pelago praeterlabare necesse est.
pars illa procul, quam pandit Apollo.
;, o felix nati pietate. Quid ultra
•, et fando surgentes demoror austros?
ıs Andromache, digressu moesta supremo,
uratas auri subtemine vestes
;iam Ascanio chlamydem; nec cedit honori;
ısque onerat donis, ac talia fatur:
: haec, manuum tibi quae monumenta mearum
:r, et longum Andromachae testentur amorem,
Hectoreae. Cape dona extrema tuorum,
ola mei super Astyanactis imago.
ıs, sic ille manus, sic ora ferebat;
aequali tecum pubesceret aevo.
digrediens lacrimis affabar obortis:
lices, quibus est fortuna peracta
nos alia ex aliis in fata vocamur.
rta quies; nullum maris aequor arandum,
que Ausoniae, semper cedentia retro,
da. Effigiem Xanthi Troiamque videtis,
strae fecere manus, melioribus, opto,
s, et quae fuerit minus obvia Graiis.
lo Thybrim vicinaque Thybridis arva
gentique meae data moenia cernam,
urbes olim populosque propinquos

Epiro, Hesperia, quibus idem Dardanus auct
Atque idem casus, unam faciemus utramque
Troiam animis. Maneat nostros ea cura nepot
Provehimur pelago vicina Ceraunia iuxta,
Vnde iter Italiam cursusque brevissimus undi
Sol ruit interea, et montes umbrantur opaci;
Sternimur optatae gremio telluris ad undam,
Sortiti remos, passimque in litore sicco
Corpora curamus; fessos sopor irrigat artus.
Necdum orbem medium Nox horis acta subiba
Haud segnis strato surgit Palinurus, et omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat;
Sidera cuncta notat tacito labentia coelo,
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque T
nes,
Armatumque auro circumspicit Oriona.
Postquam cuncta videt coelo constare sereno,
Dat clarum e puppi signum; nos castra move
Tentamusque viam, et velorum pandimus ala
Iamque rubescebat stellis Aurora fugatis;
Quum procul obscuros colles humilemque vide
Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
Italiam laeto socii clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, implevitque mero, divosque vocavit
Stans celsa in puppi:
Di, maris et terrae tempestatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, et spirate secundi.
Crebrescunt optatae aurae, portusque patesci
Iam propior, templumque apparet in arce Minervae.
Vela legunt socii, et proras ad litora torquent.
Portus ab Euroo fluctu curvatus in arcum;
Obiectae salsa spumant adspergine cautes:
Ipse latet; gemino demittunt brachia muro
Turriti scopuli, refugitque ab litore templu

'imum omen, equos in gramine vidi
pum late, candore nivali.
es: Bellum, o terra hospita, portas;
: equi; bellum haec armenta minantur.
ı olim curru succedere sueti
:t frena iugo concordia ferre;
it. Tum numina sancta precamur
nae, quae prima accepit ovantes;
ıras Phrygio velamur amictu;
Heleni, dederat quae maxima, rite
iussos adolemus honores.
ntinuo perfectis ordine votis,
um obvertimus antennarum,
e domos suspectaque linquimus arva.
culei, si vera est fama, Tarenti
.lit se diva Lacinia contra,
ces, et navifragum Scylaceum.
luctu Trinacria cernitur Aetna.
;entem pelagi pulsataque saxa
, fractasque ad litora voces;
ada, atque aestu miscentur arenae.
ıes: Nimirum haec illa Charybdis;
ɔpulos, haec saxa horrenda canebat.
, pariterque insurgite remis.
iussi faciunt; primusque rudentem
s proram Palinurus ad undas;
cohors remis ventisque petivit.
:lum curvato gurgite, et idem
anes imos desidimus unda.
morem inter cava saxa dedere;
.isam et rorantia vidimus astra.
'entus cum sole reliquit,
Cyclopum allabimur oris.
ıu ventorum immotus, et ingens

Ipse; sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad aethera nube
Turbine fumantem piceo et candente favilla;
Attollitque globos flammarum, et sidera lambit:
Interdum scopulos avulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo.
Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemque insuper Aetnam
Impositam ruptis flammam exspirare caminis;
Et, fessum quoties mutet latus, intremere omne
Murmure Trinacriam, et coelum subtexere fum
Noctem illam tecti silvis immania monstra
Perferimus, nec, quae sonitum det caussa, videmu
Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus aethra
Siderea polus, obscuro sed nubila coelo,
Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Postera iamque dies primo surgebat Eoo,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
Quum subito e silvis, macie confecta suprema,
Ignoti nova forma viri miserandaque cultu
Procedit, supplexque manus ad litora tendit.
Respicimus. Dira illuvies, immissaque barba,
Consertum tegumen spinis: at cetera Graius,
Et quondam patriis ad Troiam missus in armis.
Isque ubi Dardanios habitus et Troïa vidit
Arma procul, paullum adspectu conterritus haesit
Continuitque gradum; mox sese ad litora praecep
Cum fletu precibusque tulit: Per sidera testor,
Per superos, atque hoc coeli spirabile lumen:
Tollite me, Teucri; quascunque abducite terras;
Hoc sat erit. Scio me Danais e classibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiisse Penates.
Pro quo, si sceleris tanta est iniuria nostri,
Spargite me in fluctus, vastoque immergite pon

ιinum manibus periisse iuvabit.
nua amplexus, genibusque volutans
ιi sit, fari, quo sanguine cretus,
ιae deinde agitet Fortuna, fateri.
ctram Anchises, haud multa moratus,
que animum praesenti pignore firmat.
osita tandem formidine, fatur:
Ithaca, comes infelicis Vlixi,
ιenides, Troiam genitore Adamasto
sissetque utinam fortuna!) profectus.
trepidi crudelia limina linquunt,
ocii vasto Cyclopis in antro
omus sanie dapibusque cruentis,
ngens. Ipse arduus, altaque pulsat
alem terris avertite pestem!)
is, nec dictu affabilis ulli.
serorum et sanguine vescitur atro.
luo de numero quum corpora nostro
magna medio resupinus in antro
saxum, sanieque exspersa natarent
ιtro quum membra fluentia tabo
tepidi tremerent sub dentibus artus.
quidem; nec talia passus Vlixes,
est Ithacus discrimine tanto.
cpletus dapibus vinoque sepultus,
xam posuit, iacuitque per antrum
niem eructans ac frusta cruento
ommixta mero, nos, magna precati
tique vices, una undique circum
telo lumen terebramus acuto
torva solum sub fronte latebat,
i aut Phoebeae lampadis instar,
ti sociorum ulciscimur umbras.
miseri, fugite, atque a litore funem

antusque cavo Polyphemus in antro

Lanigeras claudit pecudes, atque ubera pressa
Centum alii curva haec habitant ad litora vulg
Infandi Cyclopes, et altis montibus errant.
Tertia iam Lunae se cornua lumine complent,
Quum vitam in silvis, inter deserta ferarum
Lustra domosque traho, vastosque ab rupe Cyclo
Prospicio, sonitumque pedum vocemque tremi
Victum infelicem, baccas lapidosaque corna,
Dant rami, et vulsis pascunt radicibus herbae.
Omnia collustrans, hanc primum ad litora clas
Conspexi venientem. Huic me, quaecunque fuisset,
Addixi; satis est gentem effugisse nefandam.
Vos animam hanc potius quocunque absumite l
Vix ea fatus erat; summo quum monte vide
Ipsum inter pecudes vasta se mole moventem
Pastorem Polyphemum, et litora nota petente
Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lu men ademtum.
Trunca manu pinus regit et vestigia firmat;
Lanigerae comitantur oves; ea sola voluptas,
Solamenque mali.
Postquam altos tetigit fluctus, et ad aequora ve
Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem,
Dentibus infrendens gemitu; graditurque per aequor
Iam medium, necdum fluctus latera ardua tin
Nos procul inde fugam trepidi celerare, recep
Supplice, sic merito, tacitique incidere funem
Verrimus et proni certantibus aequora remis.
Sensit, et ad sonitum vocis vestigia torsit.
Verum ubi nulla datur dextra affectare potest
Nec potis Ionios fluctus aequare sequendo,
Clamorem immensum tollit, quo pontus et om
Intremuere undae, penitusque exterrita tellus
Italiae, curvisque immugiit Aetna cavernis.

ilvis Cyclopum et montibus altis
t ad portus, et litora complent.
istantes nequidquam lumine torvo
tres, coelo capita alta ferentes,
orrendum: quales quum vertice celso
:us, aut coniferae cyparissi
:, silva alta Iovis, lucusve Dianae.
netus acer agit quocunque rudentes
: ventis intendere vela secundis.
monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
que viam leti discrimine parvo,
ursus; certum est dare lintea retro.
Boreas angusta ab sede Pelori
t. Vivo praetervehor ostia saxo
Megarosque sinus, Thapsumque iacentem.
rabat relegens errata retrorsum
menides, comes infelicis Vlixi.
aetenta sinu iacet insula contra
a undosum; nomen dixere priores
Alpheum fama est huc Elidis amnem
sse vias subter mare, qui nunc
sa, tuo Siculis confunditur undis.
a magna loci veneramur; et inde
aepingue solum stagnantis Helori.
utes proiectaque saxa Pachyni
: fatis nunquam concessa moveri
narina procul, campique Geloi
Gela fluvii cognomine dicta.
Acragas ostentat maxima longe
gnanimûm quondam generator equorum.
linquo ventis, palmosa Selinus,
s *lego saxis Lilybeïa* caecis.
i me portus et illaetabilis ora

Accipit. Hic, pelagi tot tempestatibus actus,
Heu, genitorem, omnis curae casusque levam
Amitto Anchisen: hic me, pater optime, fessu
Deseris, heu, tantis nequidquam erepte pericl
Nec vates Helenus, quum multa horrenda mone
Hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
Hic labor extremus, longarum haec meta viar
Hinc me digressum vestris deus appulit oris.
Sic pater Aeneas, intentis omnibus, unus
Fata renarrabat divûm, cursusque docebat.
Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

. VIRGILII MARONIS

ENEIDOS

LIBER QVARTVS.

ıa, gravi iam dudum saucia cura,
.lit venis, et caeco carpitur igni.
ri virtus animo, multusque recursat
onos; haerent infixi pectore vultus,
e; nec placidam membris dat cura quietem.
Phoebea lustrabat lampade terras,
emque Aurora polo dimoverat umbram;
unanimam alloquitur male sana sororem:
or, quae me suspensam insomnia terrent!
us hic nostris successit sedibus hospes!
se ore ferens! quam forti pectore et armis!
uidem, nec vana fides, genus esse deorum;
es animos timor arguit. Heu, quibus ille
fatis! quae bella exhausta canebat!
on animo fixum immotumque sederet,
e vinclo vellem sociare iugali,
n primus amor deceptam morte fefellit;
ertaesum thalami taedaeque fuisset:
*forsan potui succum*bere culpae.
ebor enim, miseri post fata Sychaei,

Coniugis, et sparsos fraterna caede
Solus hic inflexit sensus, animumq
Impulit; agnosco veteris vestigia fl
Sed mihi vel tellus optem prius ima
Vel Pater omnipotens adigat me fu
bras,
Pallentes umbras Erebi noctemque
Ante, Pudor, quam te violo, aut tu
Ille meos, primus qui me sibi iunxi
Abstulit; ille habeat secum, servetq
Sic effata, sinum lacrimis implevit
Anna refert: O luce magis dilect
Solane perpetua moerens carpere i
Nec dulces natos, Veneris nec prae
Id cinerem aut Manes credis curare
Esto: aegram nulli quondam flexer
Non Libyae, non ante Tyro; despe
Ductoresque alii, quos Africa terra
Dives alit: placitone etiam pugnabi
Nec venit in mentem, quorum cons
Hinc Gaetulae urbes, genus insupe
Et Numidae infreni cingunt, et inh
Hinc deserta siti regio, lateque fur
Barcaei. Quid bella Tyro surgenti
Germanique minas?
Dîs equidem auspicibus reor et Iun
Hunc cursum Iliacas vento tenuisse
Quam tu urbem, soror, hanc cerne
gere reg
Coniugio tali! Teucrûm comitantib
Punica se quantis attollet gloria re
Tu modo posce deos veniam, sacris
Indulge hospitio, caussasque innect
Dum pelago desaevit hiems et aqu
*Q*uassataeque rates, dum non tra
His dictis incensum animum infla

Spemque dedit dubiae menti, solvitque pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo;
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curae.
Ipsa tenens dextra paterám, pulcherrima Dido,
Candentis vaccae media inter cornua fundit;
Aut ante ora deûm pingues spatiatur ad aras,
Instauratque diem donis, pecudumque reclusis
Pectoribus inhians spirantia consulit exta.
Heu vatum ignarae mentes! quid vota furentem,
Quid delubra iuvant? Est mollis flamma medullas
Interea, et tacitum vivit sub pectore vulnus.
Vritur infelix Dido, totaque vagatur
Vrbe furens, qualis coniecta cerva sagitta,
Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
Nescius; illa fuga silvas saltusque peragrat
Dictaeos; haeret lateri letalis arundo.
Nunc media Aenean secum per moenia ducit,
Sidoniasque ostentat opes, urbemque paratam;
Incipit effari, mediaque in voce resistit:
Nunc eadem, labente die, convivia quaerit,
Iliacosque iterum demens audire labores
Exposcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Post, ubi digressi, lumenque obscura vicissim
Luna premit, suadentque cadentia sidera somnos,
Sola domo moeret vacua, stratisque relictis
Incubat; illum absens absentem auditque videtque.
Aut gremio Ascanium, genitoris imagine capta,
Detinet, infandum si fallere possit amorem.
Non coeptae assurgunt turres; non arma iuventu
Exercet, portusve aut propugnacula bello
Tuta *parant: pendent* opera interrupta, minaeq
Murorum ingentes, aequataque machina coelo
Quam simul ac tali persensit peste teneri

Cara Iovis coniunx, nec famam obstare furori,
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis
Tuque puerque tuus; magnum et memorabile numen,
Vna dolo divûm si femina victa duorum est.
Nec me adeo fallit, veritam te moenia nostra
Suspectas habuisse domos Carthaginis altae.
Sed quis erit modus? aut quo nunc certamina tan
Quin potius pacem aeternam pactosque Hymena
Exercemus? habes, tota quod mente petisti:
Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem
Communem hunc ergo populum paribusque re mus
Auspiciis; liceat Phrygio servire marito,
Dotalesque tuae Tyrios permittere dextrae.
Olli (sensit enim simulata mente locutam,
Quo regnum Italiae Libycas averteret oras)
Sic contra est ingressa Venus: Quis talia deme
Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modo, quod memoras, factum fortuna sequa
Sed fatis incerta feror, si Iupiter unam
Esse velit Tyriis urbem Troiaque profectis,
Miscerive probet populos, aut foedera iungi.
Tu coniunx; tibi fas animum tentare precando.
Perge; sequar. Tum sic excepit regia Iuno:
Mecum erit iste labor. Nunc qua ratione, quo instat,
Confieri possit, paucis, adverte, docebo.
Venatum Aeneas unaque miserrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortu
Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.
His ego nigrantem commixta grandine nimbur
Dum trepidant alae, saltusque indagine cingur
Desuper infundam, et tonitru coelum omne c
Diffugient comites, et nocte tegentur opaca:

ido dux et Troianus eandem
dero, et, tua si mihi certa voluntas,
gam stabili propriamque dicabo.
eus erit. Non adversata petenti
e dolis risit Cytherea repertis.
nterea surgens Aurora relinquit.
are exorto, delecta iuventus;
lagae, lato venabula ferro,
uunt equites, et odora canum vis.
lamo cunctantem ad limina primi
spectant, ostroque insignis et auro
ac frena ferox spumantia mandit.
greditur, magna stipante caterva,
to chlamydem circumdata limbo;
ex auro, crines nodantur in aurum,
ream subnectit fibula vestem:
hrygii comites et laetus Iulus
se ante alios pulcherrimus omnes
ium Aeneas, atque agmina iungit:
ibernam Lyciam Xanthique fluenta
elum maternam invisit Apollo,
choros, mixtique altaria circum
ryopesque fremunt pictique Agathyrsi:
nthi graditur, mollique fluentem
it crinem fingens, atque implicat auro;
humeris. Haud illo segnior ibat
tum egregio decus enitet ore.
tos ventum in montes atque invia lustra,
axi deiectae vertice, caprae
gis; alia de parte patentes
t cursu campos atque agmina cervi
a fuga glomerant, montesque relinquunt.
nius mediis in vallibus acri
iamque hos cursu, iam praeterit illos,

Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.
Interea magno misceri murmure coelum
Incipit; insequitur commixta grandine nimbus.
Et Tyrii comites passim, et Troiana iuventus,
Dardaniusque nepos Veneris, diversa per agros
Tecta metu petiere; ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido dux et Troianus eandem
Deveniunt. Prima et Tellus et pronuba Iuno
Dant signum: fulsere ignes, et conscius aether
Connubiis; summoque ulularunt vertice Nymphae.
Ille dies primus leti primusque malorum
Caussa fuit. Neque enim specie famave movetur,
Nec iam furtivum Dido meditatur amorem;
Coniugium vocat; hoc praetexit nomine culpam.
Extemplo Libyae magnas it Fama per urbes,
Fama, malum, quo non aliud velocius ullum:
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo;
Parva metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Cöeo Enceladoque sororem
Progenuit, pedibus celerem et pernicibus alis;
Monstrum horrendum, ingens, cui, quot sunt corpore plumae,
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu,
Tot linguae, totidem ora sonant, tot subrigit aures.
Nocte volat coeli medio terraeque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno:
Luce sedet custos aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, et magnas territat urbes,
Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri.
Haec tum multiplici populos sermone replebat
Gaudens, et pariter facta atque infecta canebat:
Venisse Aenean, Troiano a sanguine cretum,

hra viro dignetur iungere Dido;
em inter se luxu, quam longa, fovere
immemores, turpique cupidine captos.
m dea foeda virûm diffundit in ora.
d regem cursus detorquet Iarban,
e animum dictis, atque aggerat iras.
ımone satus, rapta Garamantide Nym-
pha,
ri centum latis immania regnis,
as posuit; vigilemque sacraveratignem,
ivûm aeternas, pecudumque cruore
um, et variis florentia limina sertis.
ıs animi, et rumore accensus amaro,
te aras, media inter numina divûm,
m manibus supplex orasse supinis:
nipotens, cui nunc Maurusia pictis
ıta toris Lenaeum libat honorem,
ıec? An te, genitor, quum fulmina
torques,
m horremus, caecique in nubibus ignes
animos, et inania murmura miscent?
ıae nostris errans in finibus urbem
retio posuit, cui litus arandum,
i leges dedimus, connubia nostra
dominum Aenean in regna recepit.
e Paris, cum semiviro comitatu,
ıentum mitra crinemque madentem
rapto potitur: nos munera templis
s ferimus, famamque fovemus inanem.
orantem dictis, arasque tenentem,
ıipotens, oculosque ad moenia torsit
blitos famae melioris amantes.
ercurium alloquitur, ac talia mandat:
nate, voca Zephyros, et labere pennis;
ıque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
fatisque datas non respicit urbes,

Alloquere, et celeres defer mea dicta per au
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
Promisit, Graiûmque ideo bis vindicat armis
Sed fore, qui gravidam imperiis belloque fre
tem
Italiam regeret, genus alto a sanguine Teuc
Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec super ipse sua molitur laude laborem;
Ascanione pater Romanas invidet arces?
Quid struit? aut qua spe inimica in gente mo
Nec prolem Ausoniam et Lavinia respicit ar
Naviget: haec summa est; hic nostri nuntius
Dixerat. Ille patris magni parere parabat
Imperio: et primum pedibus talaria nectit
Aurea, quae sublimem alis, sive aequora su
Seu terram, rapido pariter cum flamine port
Tum virgam capit: hac animas ille evocat O
Pallentes, alias sub Tartara tristia mittit;
Dat somnos adimitque, et lumina morte resi
Illa fretus agit ventos, et turbida tranat
Nubila. Iamque volans apicem et latera ardua
Atlantis duri, coelum qui vertice fulcit,
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput, et vento pulsatur et imbri;
Nix humeros infusa tegit: tum flumina ment
Praecipitant senis, et glacie riget horrida ba
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit; hinc toto praeceps se corpore ad u
Misit, avi similis, quae circum litora, circum
Piscosos scopulos, humilis volat aequora iux
*Haud aliter terras inter coelumque volabat,
*Litus arenosum Libyae ventosque secabat,
**Materno* veniens ab avo, Cyllenia proles.
Vt primum alatis tetigit magalia plantis,
*Aen*ean fundantem arces ac tecta novanter

)icit: atque illi stellatus iaspide fulva
erat, Tyrioque ardebat murice laena,
ssa ex humeris; dives quae munera Dido
'at, et tenui telas discreverat auro.
nuo invadit: Tu nunc Carthaginis altae
amenta locas, pulchramque uxorius urbem
uis! heu regni rerumque oblite tuarum!
leûm tibi me claro demittit Olympo
ator, coelum et terras qui numine torquet;
aec ferre iubet celeres mandata per auras:
struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
ulla movet tantarum gloria rerum,
iper ipse tua moliris laude laborem,
ium surgentem, et spes heredis Iuli
ce, cui regnum Italiae Romanaque tellus
itur. Tali Cyllenius ore locutus
iles visus medio sermone reliquit,
)cul in tenuem ex oculis evanuit auram.
rero Aeneas adspectu obmutuit amens,
taeque horrore comae, et vox faucibus haesit.
abire fuga, dulcesque relinquere terras,
itus tanto monitu imperioque deorum.
uid agat? quo nunc reginam ambire furentem
at affatu? quae prima exordia sumat?
animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
tesque rapit varias, perque omnia versat.
alternanti potior sententia visa est:
thea Sergestumque vocat fortemque Cloanthum:
em aptent taciti, socios ad litora cogant,
parent, et, quae sit rebus caussa novandis,
nulent: sese interea, quando optima Dido
at, et tantos rumpi non speret amores,
iturum aditus, et quae mollissima fandi
ora, quis rebus dexter modus. Ocius omnes
o laeti parent, ac iussa facessunt.

At regina dolos (quis fallere possit amantem.)
Praesensit, motusque excepit prima futuros,
Omnia tuta timens. Eadem impia Fama furenti
Detulit, armari classem, cursumque parari.
Saevit inops animi, totamque incensa per urbem
Bacchatur: qualis commotis excita sacris
Thyias, ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithaeron.
Tandem his Aenean compellat vocibus ultro:
Dissimulare etiam sperasti, perfide, tantum
Posse nefas, tacitusque mea decedere terra?
Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hiberno moliris sidere classem,
Et mediis properas Aquilonibus ire per altum,
Crudelis? Quid? si non arva aliena domosque
Ignotas peteres, et Troia antiqua maneret,
Troia per undosum peteretur classibus aequor?
Mene fugis? Per ego has lacrimas dextramque tuam te,
Quando aliud mihi iam miserae nihil ipsa reliqui,
Per connubia nostra, per inceptos Hymenaeos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum: miserere domus labentis, et istam,
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycae gentes Nomadumque tyranni
Odere, infensi Tyrii; te propter eundem
Exstinctus pudor, et, qua sola sidera adibam,
Fama prior. Cui me moribundam deseris, hospes?
Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.
Quid moror? an, mea Pygmalion dum moenia frater
Destruat, aut captam ducat Gaetulus Iarbas?
Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam suboles, si quis mihi parvulus aula
Luderet Aeneas, qui te tamen ore referret,

mnino capta ac deserta viderer.
Iovis monitis immota tenebat
ixus curam sub corde premebat.
refert: Ego te, quae plurima fando
es, nunquam, regina, negabo
ec me meminisse pigebit Elissae,
se mei, dum spiritus hos regit artus.
quar. Neque ego hanc abscondere furto
ge, fugam, nec coniugis unquam
as, aut haec in foedera veni.
paterentur ducere vitam
onte mea componere curas,
m primum dulcesque meorum
em; Priami tecta alta manerent,
nu posuissem Pergama victis.
m magnam Gryneus Apollo,
iussere capessere sortes.
patria est. Si te Carthaginis arces,
ibycaeque adspectus detinet urbis,
Ausonia Teucros considere terra,
nos fas extera quaerere regna.
isae, quoties humentibus umbris
ras, quoties astra ignea surgunt,
mnis et turbida terret imago;
ius, capitisque iniuria cari,
esperiae fraudo et fatalibus arvis.
erpres divûm, Iove missus ab ipso,
ue caput) celeres mandata per auras
eum manifesto in lumine vidi
os, vocemque his auribus hausi.
tuis incendere teque querelis;
onte sequor.
em iamdudum aversa tuetur,
ens oculos, totumque pererrat
itis; et sic accensa profatur:

Nec tibi diva parens, generis nec Darda
Perfide; sed duris genuit te cautibus h
Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ube
Nam quid dissimulo? aut quae me ad n
servo?
Num fletu ingemuit nostro? num lumi
Num lacrimas victus dedit, aut misera
tem est?
Quae quibus anteferam? Iam, iam nec m
Nec Saturnius haec oculis pater adspic
Nusquam tuta fides. Eiectum litore, e
Excepi, et regni demens in parte locav
Amissam classem, socios a morte redu
Heu furiis incensa feror! Nunc augur
Nunc Lyciae sortes, nunc et Iove miss
Interpres divûm fert horrida iussa per
Scilicet is superis labor est, ea cura qui
Sollicitat. Neque te teneo, neque dict
I, sequere Italiam ventis, pete regna p
Spero equidem mediis, si quid pia numi
Supplicia hausurum scopulis, et nomin
Saepe vocaturum. Sequar atris ignibus
Et, quum frigida mors anima seduxeri
Omnibus umbra locis adero. Dabis, im
poenas;
Audiam et haec Manes veniet mihi fam
His medium dictis sermonem abrumpit
Aegra fugit, seque ex oculis avertit et
Linquens multa metu cunctantem et m
rantem
Dicere. Suscipiunt famulae, collapsaq
Marmoreo referunt thalamo, stratisque
At pius Aeneas, quamquam lenire do
Solando cupit, et dictis avertere curas,
Multa gemens, magnoque animum labe
amore,

ımen divûm exsequitur, classemque revisit.
ɜro Teucri incumbunt, et litore celsas
ınt toto naves. Natat uncta carina;
ıntesque ferunt remos et robora silvis
cata fugae studio.
ıtes cernas, totaque ex urbe ruentes,
ıti ingentem formicae farris acervum
populant, hiemis memores, tectoque reponunt:
um campis agmen, praedamque per herbas
:tant calle angusto; pars grandia trudunt
ıe frumenta humeris; pars agmina cogunt,
antque moras; opere omnis semita fervet.
bi tunc, Dido, cernenti talia sensus!
e dabas gemitus, quum litora fervere late
ceres arce ex summa, totumque videres
ri ante oculos tantis clamoribus aequor!
be amor, quid non mortalia pectora cogis!
rum in lacrimas, iterum tentare precando
ır, et supplex animos submittere amori,
id inexpertum frustra moritura relinquat.
ıa, vides toto properari litore; circum
ıue convenere; vocat iam carbasus auras,
ibus et laeti nautae imposuere coronas.
ego si potui tantum sperare dolorem,
:ferre, soror, potero. Miserae hoc tamen unum
uere, Anna, mihi; solam nam perfidus ille
lere, arcanos etiam tibi credere sensus;
iri molles aditus et tempora noras.
ɪr, atque hostem supplex affare superbum:
go cum Danais Troianam exscindere gentem
s iuravi, classemve ad Pergama misi;
atris Anchisae cinerem Manesve revelli.
ıea dicta negat duras demittere in aures?
uit? extremum hoc miserae det munus amanti:

Exspectet facilemque fugam, ventosque fer
Non iam coniugium antiquum, quod prodidi
Nec pulchro ut Latio careat, regnumque reli
Tempus inane peto, requiem spatiumque fu
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam; miserere soro
Quam mihi quum dederis, cumulatam mort
mittam.
Talibus orabat; talesque miserrima fletu
Fertque refertque soror. Sed nullis ille mo
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit;
Fata obstant, placidasque viri deus obstruit
Ac veluti annoso validam quum robore que
Alpini Boreae nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant: it stridor et alte
Consternunt terram concusso stipite fronde
Ipsa haeret scopulis, et, quantum vertice ad
Aetherias, tantum radice in Tartara tendit:
Haud secus assiduis hinc atque hinc vocibu
Tunditur, et magno persentit pectore cura
Mens immota manet; lacrimae volvuntur i
Tum vero infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat; taedet coeli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemque reli
Vidit, turicremis quum dona imponeret ari
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacro
Fusaque in obscenum se vertere vina cruore
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.
Praeterea fuit in tectis de marmore templu
Coniugis antiqui, miro quod honore coleba
Velleribus niveis et festa fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces et verba vocantis
Visa viri, nox quum terras obscura teneret;
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Saepe queri, et longas in fletum ducere voc
Multaque praeterea vatum praedicta pioru

Terribili monitu horrificant. Agit ipse furentem
In somnis ferus Aeneas; semperque relinqui
Sola sibi, semper longam incomitata videtur
Ire viam, et Tyrios deserta quaerere terra:
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas;
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem et serpentibus atris
Quum fugit, ultricesque sedent in limine Dirae.
  Ergo ubi concepit furias, evicta dolore,
Decrevitque mori, tempus secum ipsa modumque
Exigit, et, moestam dictis aggressa sororem,
Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat:
Inveni, germana, viam, gratare sorori,
Quae mihi reddat eum, vel eo me solvat amantem.
Oceani finem iuxta solemque cadentem
Vltimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Massylae gentis monstrata sacerdos,
Hesperidum templi custos, epulasque draconi
Quae dabat, et sacros servabat in arbore ramos,
Spargens humida mella soporiferumque papaver.
Haec se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit, ast aliis duras immittere curas;
Sistere aquam fluviis, et vertere sidera retro;
Nocturnosque ciet Manes; mugire videbis
Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.
Testor, cara, deos, et te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artis.
Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
Erige; et arma viri, thalamo quae fixa reliquit
Impius, exuviasque omnes, lectumque iugalem,
Quo perii, superimponas. Abolere nefandi
Cuncta viri monumenta iubet monstratque sacerdos.
Haec effata silet, pallor simul occupat ora.

Non tamen Anna novis praetexere funera saci
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut graviora timet, quam morte Sycl
Ergo iussa parat.
At regina, pyra penetrali in sede sub auras
Erecta ingenti taedis atque ilice secta,
Intenditque locum sertis, et fronde coronat
Funerea; super exuvias, ensemque relictum,
Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant arae circum, et crines effusa sacerdos
Ter centum tonat ore deos, Erebumque, Chaos
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dia
Sparserat et latices simulatos fontis Averni;
Falcibus et messae ad lunam quaeruntur aëni
Pubentes herbae, nigri cum lacte veneni;
Quaeritur et nascentis equi de fronte revulsu
Et matri praereptus amor.
Ipsa mola manibusque piis altaria iuxta,
Vnum exuta pedem vinclis, in veste recincta,
Testatur moritura deos, et conscia fati
Sidera; tum, si quod non aequo foedere amar
Curae numen habet iustumque memorque, prec
Nox erat, et placidum carpebant fessa sop
Corpora per terras, silvaeque et saeva quiera
Aequora, quum medio volvuntur sidera lapsu,
Quum tacet omnis ager, pecudes, pictaeque v
lucres,
Quaeque lacus late liquidos, quaeque aspera d
Rura tenent, somno positae sub nocte silenti.
* Lenibant curas, et corda oblita laborum. *
At non infelix animi Phoenissa, neque unqua
Solvitur in somnos, oculisve aut pectore noct
Accipit. Ingeminant curae, rursusque resurg
Saevit amor, magnoque irarum fluctuat aestu
Sic adeo insistit, secumque ita corde volutat:
En, quid ago? rursusne procos irrisa priores

omadumque petam connubia supplex,
ı toties iam dedignata maritos?
classes atque ultima Teucrûm
? quiane auxilio iuvat ante levatos,
ıd memores veteris stat gratia facti?
m, fac velle, sinet? ratibusve superbis
ɔiet? nescis, heu perdita! necdum
ae sentis periuria gentis?
ɔla fuga nautas comitabor ovantes?
ınique manu stipata meorum
uos Sidonia vix urbe revelli,
pelago, et ventis dare vela iubebo?
, ut merita es, ferroque averte dolorem.
evicta meis, tu prima furentem
a, malis oneras, atque obiicis hosti.
ıalami expertem sine crimine vitam
e ferae, tales nec tangere curas!
fides, cineri promissa Sychaeo!
uo rumpebat pectore questus.
Isa in puppi, iam certus eundi,
mnos, rebus iam rite paratis.
ıa dei, vultu redeuntis eodem,
mnis, rursusque ita visa monere est,
urio similis, vocemque coloremque
vos, et membra decora iuventae:
ɔtes hoc sub casu ducere somnos?
circum stent deinde pericula, cernis?
c Zephyros audis spirare secundos?
rumque nefas in pectore versat,
varioque irarum fluctuat aestu.
ıc praeceps, dum praecipitare potestas?
ırbari trabibus, saevasque videbis
ıces, iam fervere litora flammis,
gerit terris Aurora morantem.
ɔpe moras. Varium et mutabile semper
fatus nocti se immiscuit atrae.

Tum vero Aeneas, subitis exterritus umbris,
Corripit e somno corpus, sociosque fatigat:
Praecipites vigilate, viri, et considite transtris;
Solvite vela citi. Deus, aethere missus ab alto,
Festinare fugam, tortosque incidere funes,
Ecce iterum stimulat. Sequimur te, sancte deorum
Quisquis es, imperioque iterum paremus ovant
Adsis o, placidusque iuves, et sidera coelo
Dextra feras. Dixit; vaginaque eripit ensem
Fulmineum, strictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet; rapiuntque ruuntque.
Litora deseruere; latet sub classibus aequor;
Annixi torquent spumas, et caerula verrunt.
Et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Regina e speculis ut primum albescere lucem
Vidit, et aequatis classem procedere velis,
Litoraque et vacuos sensit sine remige portus,
Terque quaterque manu pectus percussa decorum
Flaventesque abscissa comas, Pro Iupiter! ibit
Hic, ait, et nostris illuserit advena regnis?
Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur
Deripientque rates alii navalibus? Ite,
Ferte citi flammas; date vela, impellite remos. -
Quid loquor? aut ubi sum? Quae mentem insani mutat?
Infelix Dido! nunc te facta impia tangunt?
Tum decuit, quum sceptra dabas. — En dextra fidesque,
Quem secum patrios aiunt portare Penates,
Quem subiisse humeris confectum aetate parentem! —
Non potui abreptum divellere corpus, et undis
Spargere? non socios, non ipsum absumere fer
Ascanium, patriisque epulandum ponere mensis

anceps pugnae fuerat fortuna. — Fuisset,
netui moritura? Faces in castra tulissem,
semque foros flammis, natumque patremque
nere exstinxem, memet super ipsa dedissem.
ii terrarum flammis opera omnia lustras,
harum interpres curarum et conscia Iuno,
nisque Hecate triviis ululata per urbes,
ae ultrices, et dî morientis Elissae,
:e haec, meritumque malis advertite numen,
tras audite preces. Si tangere portus
um caput ac terris adnare necesse est,
fata Iovis poscunt: hic terminus haeret:
lo audacis populi vexatus et armis,
s extorris, complexu avulsus Iuli,
um imploret, videatque indigna suorum
a; nec, quum se sub leges pacis iniquae
lerit, regno aut optata luce fruatur,
idat ante diem, mediaque inhumatus arena.
precor; hanc vocem extremam cum sanguine fundo.
ros, o Tyrii, stirpem et genus omne futurum
ete odiis; cinerique haec mittite nostro
ra. Nullus amor populis, nec foedera sunto.
are aliquis nostris ex ossibus ultor,
ice Dardanios ferroque sequare colonos,
, olim, quocunque dabunt se tempore vires.
ı litoribus contraria, fluctibus undas
cor, arma armis; pugnent ipsique nepotesque.
ıc ait, et partes animum versabat in omnes,
m quaerens quam primum abrumpere lucem.
breviter Barcen nutricem affata Sychaei;
ue suam patria antiqua cinis ater habebat:
n, cara mihi nutrix, huc siste sororem;
ırpus properet fluviali spargere lympha,
:udes secum et monstrata piacula ducat;
iat; tuque ipsa pia tege tempora vitta.

Sacra Iovi Stygio, quae rite incepta paravi,
Perficere est animus, finemque imponere curis
Dardaniique rogum capitis permittere flamma
Sic ait. Illa gradum studio celerabat anili.
At trepida et coeptis immanibus effera Dido,
Sanguineam volvens aciem, maculisque tremen
Interfusa genas, et pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, et altos
Conscendit furibunda rogos, ensemque recludi
Dardanium, non hos quaesitum munus in usus.
Hic, postquam Iliacas vestes notumque cubile
Conspexit, paullum lacrimis et mente morata,
Incubuitque toro, dixitque novissima verba:
Dulces exuviae, dum fata deusque sinebant,
Accipite hanc animam, meque his exsolvite cu
Vixi, et, quem dederat cursum fortuna, peregi
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Vrbem praeclaram statui; mea moenia vidi,
Vlta virum, poenas inimico a fratre recepi;
Felix, heu nimium felix, si litora tantum
Nunquam Dardaniae tetigissent nostra carinae
Dixit: et, os impressa toro, Moriemur inultae
Sed moriamur, ait. Sic, sic iuvat ire sub umbra
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, et nostrae secum ferat omina morti
Dixerat; atque illam media inter talia ferro
Collapsam adspiciunt comites, ensemque cruor
Spumantem, sparsasque manus. It clamor ad a
Atria; concussam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque, et femineo ululatu
Tecta fremunt; resonat magnis plangoribus aeth
Non aliter quam si immissis ruat hostibus omni
Carthago, aut antiqua Tyros; flammaeque furer
Culmina perque hominum volvantur perque deorum.
Audiit exanimis, trepidoque exterrita cursu,

ıus ora soror foedans et pectora pugnis.
dios ruit, ac morientem nominė clamat:
ud, germana, fuit? me fraude petebas?
gus iste mihi, hoc ignes araeque parabant?
rimum deserta querar? comitemne sororem
sti moriens? Eadem me ad fata vocasses:
mbas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
am struxi manibus, patriosque vocavi
eos, sic te ut posita crudelis abessem?
xsti me teque, soror, populumque, patresque
os, urbemque tuam. Date vulnera lymphis;
n, et, extremus si quis super halitus errat,
gam. Sic fata gradus evaserat altos,
nimemque sinu germanam amplexa fovebat
emitu, atque atros siccabat veste cruores.
raves oculos conata attollere, rursus
t; infixum stridit sub pectore vulnus.
se attollens cubitoque adnixa levavit;
voluta toro est, oculisque errantibus alto
ivit coelo lucem, ingemuitque reperta.
n Iuno omnipotens, longum miserata dolorem
lesque obitus, Irim demisit Olympo,
uctantem animam nexosque resolveret artus.
quia nec fato, merita nec morte peribat,
isera ante diem, subitoque accensa furore,
m illi flavum Proserpina vertice crinem
lerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Iris croceis per coelum roscida pennis,
trahens varios adverso sole colores,
at, et supra caput adstitit: Hunc ego Diti
m iussa fero, teque isto corpore solvo.
t, et dextra crinem secat. Omnis et una
sus calor, atque in ventos vita recessit.

Sacra Iovi Stygio, quae rite incepta paravi,
Perficere est animus, finemque imponere curis;
Dardaniique rogum capitis permittere flammae.
Sic ait. Illa gradum studio celerabat anili.
At trepida et coeptis immanibus effera Dido,
Sanguineam volvens aciem, maculisque trementes
Interfusa genas, et pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, et altos
Conscendit furibunda rogos, ensemque recludit
Dardanium, non hos quaesitum munus in usus.
Hic, postquam Iliacas vestes notumque cubile
Conspexit, paullum lacrimis et mente morata,
Incubuitque toro, dixitque novissima verba:
Dulces exuviae, dum fata deusque sinebant,
Accipite hanc animam, meque his exsolvite curis.
Vixi, et, quem dederat cursum fortuna, peregi;
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Vrbem praeclaram statui; mea moenia vidi,
Vlta virum, poenas inimico a fratre recepi;
Felix, heu nimium felix, si litora tantum
Nunquam Dardaniae tetigissent nostra carinae!
Dixit: et, os impressa toro, Moriemur inultae!
Sed moriamur, ait. Sic, sic iuvat ire sub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, et nostrae secum ferat omina mortis.
Dixerat; atque illam media inter talia ferro
Collapsam adspiciunt comites, ensemque cruore
Spumantem, sparsasque manus. It clamor ad alta
Atria; concussam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque, et femineo ululatu
Tecta fremunt; resonat magnis plangoribus aether:
Non aliter quam si immissis ruat hostibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammaeque furentes
Culmina perque hominum volvantur perque deorum.
Audiit exanimis, trepidoque exterrita cursu,

us ora soror foedans et pectora pugnis.
dios ruit, ac morientem nominè clamat:
ıd, germana, fuit? me fraude petèbas?
gus iste mihi, hoc ignes araeque parabant?
imum deserta querar? comitemne sororem
ti moriens? Eadem me ad fata vocasses:
nbas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
am struxi manibus, patriosque vocavi
eos, sic te ut posita crudelis abessem?
sti me teque, soror, populumque, patresque
s, urbemque tuam. Date vulnera lymphis;
ı, et, extremus si quis super halitus errat,
am. Sic fata gradus evaserat altos,
imemque sinu germanam amplexa fovebat
mitu, atque atros siccabat veste cruores.
aves oculos conata attollere, rursus
; infixum stridit sub pectore vulnus.
e attollens cubitoque adnixa levavit;
oluta toro est, oculisque errantibus alto
vit coelo lucem, ingemuitque reperta.
Iuno omnipotens, longum miserata dolorem
esque obitus, Irim demisit Olympo,
ıctantem animam nexosque resolveret artus.
quia nec fato, merita nec morte peribat,
sera ante diem, subitoque accensa furore,
m illi flavum Proserpina vertice crinem
erat, Stygioque caput damnaverat Orco.
ris croceis per coelum roscida pennis,
rahens varios adverso sole colores,
ıt, et supra caput adstitit: Hunc ego Diti
n iussa fero, teque isto corpore solvo.
, et dextra crinem secat. Omnis et una
us calor, atque in ventos vita recessit.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS
LIBER QVINTVS.

Interea medium Aeneas iam classe tenebat
Certus iter, fluctusque atros aquilone secabat,
Moenia respiciens, quae iam infelicis Elissae
Collucent flammis. Quae tantum accenderit ignem,
Caussa latet; duri magno sed amore dolores
Polluto, notumque, furens quid femina possit,
Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Vt pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, maria undique, et undique coelum;
Olli caeruleus supra caput adstitit imber,
Noctem hiememque ferens; et inhorruit unda tenebris.
Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta:
Heu! quianam tanti cinxerunt aethera nimbi?
Quidve, pater Neptune, paras? Sic deinde locutus
Colligere arma iubet, validisque incumbere remis,
Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Aenea, non, si mihi Iupiter auctor
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere coelo.
Mutati transversa fremunt et vespere ab atro
Consurgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
Nec nos obniti contra, nec tendere tantum

s. Superat quoniam Fortuna, sequamur,
ocat, vertamus iter. Nec litora longe
· fraterna Erycis, portusque Sicanos,
:ite memor servata remetior astra.
ı Aeneas: Equidem sic poscere ventos
m, et frustra cerno te tendere contra.
ım velis. An sit mihi gratior ulla,
ıgis fessas optem demittere naves,
ae Dardanium tellus mihi servat Acesten,
Anchisae gremio complectitur ossa?
dicta, petunt portus, et vela secundi
t Zephyri; fertur cita gurgite classis,
n laeti notae advertuntur arenae.
:ul excelso miratus vertice montis
n sociasque rates occurrit Acestes,
in iaculis et pelle Libystidis ursae,
miso conceptum flumine mater
nuit. Veterum non immemor ille parentum,
reduces, et gaza laetus agresti
ac fessos opibus solatur amicis.
uum primo stellas Oriente fugarat
s, socios in coetum litore ab omni
leneas, tumulique ex aggere fatur:
ıidae magni, genus alto a sanguine divûm,
xactis completur mensibus orbis,
eliquias divinique ossa parentis
ıus terra, moestasque sacravimus aras.
ies, ni fallor, adest, quem semper acerbum,
ıonoratum; sic di voluistis, habebo.
, Gaetulis agerem si Syrtibus exsul,
re mari deprensus, et urbe Mycenae,
ta tamen solemnesque ordine pompas
rer, struerenque suis altaria donis.
ro ad cineres ipsius et ossa parentis,
idem sine mente, reor, sine numine divûm

Adsumus, et portus delati intramus amicos.
Ergo agite, et laetum cuncti celebremus honorem;
Poscamus ventos; atque haec me sacra quotannis
Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troia generatus Acestes
Dat numero capita in naves; adhibete Penates
Et patrios epulis et quos colit hospes Acestes.
Praeterea, si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit radiisque retexerit orbem,
Prima citae Teucris ponam certamina classis;
Quique pedum cursu valet, et qui, viribus audax,
Aut iaculo incedit melior levibusque sagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere cestu,
Cuncti adsint, meritaeque exspectent praemia palmae.
Ore favete omnes, et tempora cingite ramis.
  Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc aevi maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius, sequitur quos cetera pubes.
Ille e concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterva.
Hic duo rite mero libans carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro,
Purpureosque iacit flores, ac talia fatur:
Salve, sancte parens, iterum; salvete recepti
Nequidquam cineres, animaeque umbraeque paternae.
Non licuit fines Italos fataliaque arva,
Nec tecum Ausonium, quicunque est, quaerere Thybrim.
Dixerat haec; adytis quum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placide tumulum, lapsusque per aras,
Caeruleae cui terga notae, maculosus et auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille iacit varios, adverso sole, colores.

isu Aeneas; ille agmine longo
er pateras et laevia pocula serpens
dapes, rursusque innoxius imo
ımulo, et depasta altaria liquit.
ınceptos genitori instaurat honores,
eniumne loci famulumne parentis
caedit binas de more bidentes,
s, totidemque nigrantes terga iuvencos;
ndebat pateris, animamque vocabat
agni Manesque Acheronte remissos.
socii, quae cuique est copia, laeti
t, onerant aras, mactantque iuvencos;
a locant alii, fusique per herbam
veribus prunas, et viscera torrent.
.ta dies aderat, nonamque serena
haëthontis equi iam luce vehebant;
nitimos et clari nomen Acestae
aeto complerant litora coetu,
eadas, pars et certare parati.
ncipio ante oculos circoque locantur
acri tripodes, viridesque coronae,
pretium victoribus, armaque, et ostro
estes, argenti aurique talenta;
nmissos medio canit aggere ludos.
s ineunt gravibus certamina remis
: omni delectae classe carinae:
[nestheus agit acri remige Pristin,
Mnestheus, genus a quo nomine Memmi;
ue Gyas ingenti mole Chimaeram,
, triplici pubes quam Dardana versu
terno consurgunt ordine remi;
ue, domus tenet a quo Sergia nomen,
nvehitur magna; Scyllaque Cloanthus
genus unde tibi, Romane Cluenti.
ul in pelago saxum spumantia contra
*od tumidis sub*mersum tunditur olim

Quamquam o! sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti;
Extremos pudeat rediisse: hoc vincite, cives,
Et prohibete nefas. Olli certamine summo
Procumbunt: vastis tremit ictibus aerea puppis,
Subtrahiturque solum; tum creber anhelitus artus
Aridaque ora quatit; sudor fluit undique rivis.
Attulit ipse viris optatum casus honorem.
Namque, furens animi, dum proram ad saxa suburget
Interior, spatioque subit Sergestus iniquo,
Infelix saxis in procurrentibus haesit.
Concussae cautes: et acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illisaque prora pependit.
Consurgunt nautae, et magno clamore morantur;
Ferratasque trudes et acuta cuspide contos
Expediunt, fractosque legunt in gurgite remos.
At laetus Mnestheus, successuque acrior ipso,
Agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
Prona petit maria, et pelago decurrit aperto.
Qualis spelunca subito commota columba,
Cui domus et dulces latebroso in pumice nidi,
Fertur in arva volans; plausumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem, mox aëre lapsa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas:
Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat ultima Pristis
Aequora, sic illam fert impetus ipse volantem.
Et primum in scopulo luctantem deserit alto
Sergestum brevibusque vadis, frustraque vocantem
Auxilia, et fractis discentem currere remis.
Inde Gyan ipsamque ingenti mole Chimaeram
Consequitur; cedit, quoniam spoliata magistro est.
Solus iamque ipso superest in fine Cloanthus,
Quem petit, et summis adnixus viribus urget.
Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem
Instigant studiis, resonatque fragoribus aether.

Hi, proprium decus et partum, indignantur, honorem
Ni teneant; vitamque volunt pro laude pacisci.
Hos successus alit; possunt, quia posse videntur.
Et fors aequatis cepissent praemia rostris:
Ni, palmas ponto tendens utrasque, Cloanthus
Fudissetque preces, divosque in vota vocasset:
Di, quibus imperium est pelagi, quorum aequora curro,
Vobis laetus ego hoc candentem in litore taurum
Constituam ante aras, voti reus, extaque salsos
Porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.
Dixit, eumque imis sub fluctibus audiit omnis
Nereïdum Phorcique chorus; Panopeaque virgo
Et pater ipse manu magna Portunus euntem
Impulit. Illa noto citius volucrique sagitta
Ad terram fugit, et portu se condidit alto.
Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna praeconis voce Cloanthum
Declarat, viridique advelat tempora lauro;
Muneraque in naves ternos optare iuvencos,
Vinaque, et argenti magnum dat ferre talentum.
Ipsis praecipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura Maeandro duplici Meliboea cucurrit;
Intextusque puer frondosa regius Ida
Veloces iaculo cervos cursuque fatigat
Acer, anhelanti similis, quem praepes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iovis armiger uncis.
Longaevi palmas nequidquam ad sidera tendunt
Custodes; saevitque canum latratus in auras.
At, qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Laevibus huic hamis consertam auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto,
Donat habere viro, decus et tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagarisque ferebant

Multiplicem, connixi humeris; indutus at olin
Demoleos cursu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex aere lebetas;
Cymbiaque argento perfecta, atque aspera sig
Iamque adeo donati omnes, opibusque superb
Puniceis ibant evincti tempora taeniis:
Quum saevo e scopulo multa vix arte revulsu
Amissis remis, atque ordine debilis uno,
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis saepe viae deprensus in aggere serpens
Aerea quem obliquum rota transiit, aut gravis ictu
Seminecem liquit saxo lacerumque viator,
Nequidquam longos fugiens dat corpore tortu
Parte ferox, ardensque oculis, et sibila colla
Arduus attollens; pars vulnere clauda retenta
Nexantem nodis, seque in sua membra plicant
Tali remigio navis se tarda movebat;
Vela facit tamen, et velis subit ostia plenis.
Sergestum Aeneas promisso munere donat,
Servatam ob navem laetus sociosque reductos
Olli serva datur, operum haud ignara Minerv
Cressa genus, Pholoë, geminique sub ubere n
Hoc pius Aeneas misso certamine tendit
Gramineum in campum, quem collibus undiq curvis
Cingebant silvae; mediaque in valle theatri
Circus erat, quo se multis cum millibus heros
Concessu medium tulit, exstructoque resedit.
Hic, qui forte velint rapido contendere cursu,
Invitat pretiis animos, et praemia ponit.
Vndique conveniunt Teucri mixtique Sicani,
Nisus et Euryalus primi.
Euryalus forma insignis viridique iuventa;
Nisus amore pio pueri; quos deinde secutus
Regius egregia Priami de stirpe Diores;

ıs, simul et Patron: quorum alter Acarnan,
rcadio Tegeaeae sanguine gentis;
Trinacrii iuvenes, Helymus Panopesque,
vis, comites senioris Acestae;
terea, quos fama obscura recondit.
ibus in mediis sic deinde locutus:
ıec animis, laetasque advertite mentes.
oc numero mihi non donatus abibit.
na dabo laevato lucida ferro
ıelatamque argento ferre bipennem.
ic erit unus honos. Tres praemia primi
flavaque caput nectentur oliva.
uum phaleris insignem victor habeto;
zoniam pharetram plenamque sagittis
lato quam circumplectitur auro
t tereti subnectit fibula gemma.
golica hac galea contentus abito.
licta, locum capiunt, signoque repente
spatia audito; limenque relinquunt,
bo similes, simul ultima signant.
it, longeque ante omnia corpora Nisus
ventis et fulminis ocior alis.
huic, longo sed proximus intervallo,
Salius; spatio post deinde relicto
ıryalus;
que Helymus sequitur: quo deinde sub ipso
calcemque terit iam calce Diores,
s humero; spatia et si plura supersint,
elapsus prior, ambiguumve relinquat.
re spatio extremo, fessique, sub ipsam
'entabant: laevi cum sanguine Nisus
felix; caesis ut forte iuvencis
ıum viridesque super madefecerat herbas.

Haud equidem pretio inductus pulchroque iuvenc
Venissem; nec dona moror. Sic deinde locutus,
In medium geminos immani pondere cestus
Proiecit, quibus acer Eryx in proelia suetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obstupuere animi: tantorum ingentia septem
Terga boum plumbo insuto ferroque rigebant.
Ante omnes stupet ipse Dares, longeque recusat
Magnanimusque Anchisiades et pondus et ipsa
Huc illuc vinclorum immensa volumina versat.
Tum senior tales referebat pectore voces:
Quid, si quis cestus ipsius et Herculis arma
Vidisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam?
Haec germanus Eryx quondam tuus arma gereba
Sanguine cernis adhuc fractoque infecta cerebro
His magnum Alciden contra stetit; his ego suetus
Dum melior vires sanguis dabat, aemula necdun
Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
Sed, si nostra Dares haec Troïus arma recusat,
Idque pio sedet Aeneae, probat auctor Acestes,
Aequemus pugnas. Erycis tibi terga remitto;
Solve metus; et tu Troianos exue cestus.
Haec fatus, duplicem ex humeris reiecit amictur
Et magnos membrorum artus, magna ossa lacertosque
Exuit, atque ingens media consistit arena.
Tum satus Anchisa cestus pater extulit aequos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad superas interritus extulit auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu;
Immiscentque manus manibus, pugnamque lacessunt:
Ille pedum melior motu, fretusque iuventa;
Hic membris et mole valens: sed tarda trementi
*Gen*ua labant; vastos quatit aeger anhelitus artus

ri nequidquam inter se vulnera iactant,
vo lateri ingeminant, et pectore vastos
itus: erratque aures et tempora circum
ianus, duro crepitant sub vulnere malae.
is Entellus, nisuque immotus eodem
tela modo atque oculis vigilantibus exit.
it celsam oppugnat qui molibus urbem
tana sedet circum castella sub armis,
s, nunc illos aditus, omnemque pererrat
im; et variis adsultibus irritus urget.
dextram insurgens Entellus, et alte
ille ictum venientem a vertice velox
t, celerique elapsus corpore cessit.
vires in ventum effudit; et ultro,
ris graviterque, ad terram pondere vasto
: ut quondam cava concidit aut Erymantho,
n magna, radicibus eruta pinus.
unt studiis Teucri et Trinacria pubes;
r coelo, primusque accurrit Acestes,
umque ab humo miserans attollit amicum.
tardatus casu neque territus, heros
d pugnam redit, ac vim suscitat ira;
lor incendit vires et conscia virtus;
temque Daren ardens agit aequore toto,
xtra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
a, nec requies. Quam multa grandine nimbi
bus crepitant: sic densis ictibus heros
itraque manu pulsat versatque Dareta.
ter Aeneas procedere longius iras,
re animis Entellum haud passus acerbis;
m imposuit pugnae, fessumque Dareta
, mulcens dictis, ac talia fatur:
quae tanta animum dementia cepit?
es alias conversaque numina sentis?
o! *Dixitque, et proelia* voce diremit.

Ferre sui dederat monumentum et pignus amo
Sic fatus cingit viridanti tempora lauro;
Et primum ante omnes victorem appellat Acest
Nec bonus Eurytion praelato invidit honori;
Quamvis solus avem coelo deiecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit;
Extremus, volucri qui fixit arundine malum.
At pater Aeneas, nondum certamine misso,
Custodem ad sese comitemque impubis Iuli
Epytiden vocat, et fidam sic fatur ad aurem:
Vade, age, et Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equor
Ducat avo turmas, et sese ostendat in armis,
Dic, ait. Ipse omnem longo decedere circo
Infusum populum, et campos iubet esse patent
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriae mirata fremit Troiaeque iuventus.
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona;
Cornea bina ferunt praefixo hastilia ferro;
Pars laeves humero pharetras; it pectore sum
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmae, ternique vagan
Ductores; pueri bis seni quemque secuti
Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
Vna acies iuvenum, duxit quam parvus ovante
Nomen avi referens Priamus; tua clara, Polit
Progenies, auctura Italos: quem Thracius alb
Portat equus bicolor maculis; vestigia primi
Alba pedis, frontemque ostentans arduus alba
Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini;
Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
Extremus, formaque ante omnes pulcher, Iulu
Sidonio est invectus equo: quem candida Dido
Esse sui dederat monumentum et pignus amo
Cetera Trinacriis pubes senioris Acestae

is.
)lausu pavidos, gaudentque tuentes
e; veterumque agnoscunt ora parentum.
)mnem laeti consessum oculosque suorum
in equis: signum clamore paratis
ınge dedit, insonuitque flagello.
:ere pares, atque agmina terni
lvere choris, rursusque vocati
vias, infestaque tela tulere.
neunt cursus aliosque recursus
atiis, alternisque orbibus orbes
pugnaeque cient simulacra sub armis:
ga fuga nudant; nunc spicula vertunt
:ta pariter nunc pace feruntur.
n Creta fertur Labyrinthus in alta
textum caecis iter ancipitemque
abuisse dolum, qua signa sequendi
leprensus et irremeabilis error.
Teucrûm nati vestigia cursu
texuntque fugas et proelia ludo,
similes: qui per maria humida nando
ı Libycumque secant, [luduntque per undas.]
m, hos cursus, atque haec certamina primus
ongam muris quum cingeret Albam,
priscos docuit celebrare Latinos,
ose modo, secum quo Troïa pubes.
ıere suos; hinc maxima porro
na, et patrium servavit honorem;
unc, pueri Troianum dicitur agmen.
ıta tenus sancto certamina patri.
um Fortuna fidem mutata novavit.
tumulo referunt solemnia ludis;
'o misit Saturnia Iuno

Ast illae diversa metu per litora passim
Diffugiunt; silvasque et sicubi concava furti
Saxa, petunt. Piget incepti lucisque, suosq
Mutatae agnoscunt, excussaque pectore Iu
Sed non idcirco flammae atque incendia vir
Indomitas posuere: udo sub robore vivit
Stuppa vomens tardum fumum, lentusque c
Est vapor, et toto descendit corpore pestis;
Nec vires heroum infusaque flumina prosunt
Tum pius Aeneas humeris abscindere veste
Auxilioque vocare deos, et tendere palmas:
Iupiter omnipotens, si nondum exosus ad u
Troianos, si quid pietas antiqua labores
Respicit humanos; da flammam evadere cl
Nunc, pater, et tenues Teucrûm res eripe le
Vel tu, quod superest, infesto fulmine mort
Si mereor, demitte, tuaque hic obrue dextr
Vix haec ediderat, quum effusis imbribus at
Tempestas sine more furit, tonitruque tre
Ardua terrarum, et campi; ruit aethere tot
Turbidus imber aqua, densisque nigerrimu
austris;
Implenturque super puppes; semiusta mad
Robora; restinctus donec vapor omnis, et
Quatuor amissis, servatae a peste carinae.
At pater Aeneas, casu concussus acerbo,
Nunc huc ingentes nunc illuc pectore curas
Mutabat versans, Siculisne resideret arvis,
Oblitus fatorum, Italasne capesseret oras.
Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque insignem reddidit a
Haec responsa dabat, vel quae portenderet
Magna deûm, vel quae fatorum posceret or
Isque his Aeneam solatus vocibus infit:
Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque,
mur;

erit, superanda omnis fortuna ferendo est.
ardanius divinae stirpis Acestes:
e consiliis socium et coniunge volentem;
e, amissis superant qui navibus, et quos
n magni incepti rerumque tuarum est;
sque senes, ac fessas aequore matres,
id tecum invalidum metuensque pericli est,
:, his habeant terris, sine, moenia fessi;
pellabunt permisso nomine Acestam.
incensus dictis senioris amici.
in curas animum diducitur omnes;
ra polum bigis subvecta tenebat.
ıc coelo facies delapsa parentis
subito tales effundere voces:
i vita quondam, dum vita manebat,
s; nate, Iliacis exercite fatis;
ovis huc venio, qui classibus ignem
t coelo tandem miseratus ab alto est.
are, quae nunc pulcherrima Nautes
': lectos iuvenes, fortissima corda,
taliam. Gens dura atque aspera cultu
a tibi Latio est. Ditis tamen ante
ccede domos, et Averna per alta
ıs pete, nate, meos. Non me impia namque
ıbent, tristes umbrae; sed amoena piorum
lysiumque colo. Huc casta Sibylla
multo pecudum te sanguine ducet.
ıs omne tuum, et, quae dentur moenia, disces.
le. Torquet medios Nox humida cursus;
rus equis Oriens afflavit anhelis.
t tenues fugit, ceu fumus, in auras.
uo deinde ruis? quo proripis? inquit,
is? aut quis te nostris complexibus arcet?

Haec memorans cinerem et sopitos suscitat
Pergameumque Larem, et canae penetralia V
Farre pio et plena supplex veneratur acerra
Extemplo socios primumque arcessit Ace
Et Iovis imperium et cari praecepta parenti
Edocet, et quae nunc animo sententia const
Haud mora consiliis; nec iussa recusat Ace
Transcribunt urbi matres, populumque vol
Deponunt, animos nil magnae laudis egent
Ipsi transtra novant, flammisque ambesa re
Robora navigiis; aptant remosque rudentes
Exigui numero, sed bello vivida virtus.
Interea Aeneas urbem designat aratro,
Sortitusque domos, hoc Ilium et haec loca T
Esse iubet. Gaudet regno Troianus Acestes
Indicitque forum, et patribus dat iura voca
Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliae, tumuloque sacer
Ac lucus late sacer additur Anchiseo.
Iamque dies epulata novem gens omnis, et
Factus honos; placidi straverunt aequora v
Creber et adspirans rursus vocat Auster in
Exoritur procurva ingens per litora fletus;
Complexi inter se noctemque diemque mor
Ipsae iam matres, ipsi, quibus aspera quon
Visa maris facies, et non tolerabile nomen,
Ire volunt, omnemque fugae perferre labor
Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis,
Et consanguineo lacrimans commendat Ace
Tres Eryci vitulos, et Tempestatibus agna
Caedere deinde iubet, solvique ex ordine fu
Ipse, caput tonsae foliis evinctus olivae,
Stans procul in prora pateram tenet, extaque
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Prosequitur surgens a puppi ventus euntes.
Certatim socii feriunt mare, et aequora ver

us interea Neptunum exercita curis
r, talesque effundit pectore questus:
ravis ira, nec exsaturabile pectus,
e, Neptune, preces descendere in omnes
: longa dies, pietas nec mitigat ulla;
imperio fatisve infracta quiescit.
a de gente Phrygum exedisse nefandis
iis satis est, nec poenam traxe per omnem
: Troiae cineres atque ossa peremtae
r. Caussas tanti sciat illa furoris.
nuper Libycis tu testis in undis,
lem subito excierit. Maria omnia coelo
Aeoliis nequidquam freta procellis,
hoc ausa tuis,
s ecce etiam Troianis matribus actis
ede puppes; et classe subegit
cios ignotae linquere terrae.
erest; oro, liceat dare tuta per undas
liceat Laurentem attingere Thybrim:
sa peto, si dant ea moenia Parcae.
turnius haec domitor maris edidit alti:
est, Cytherea, meis te fidere regnis,
us ducis; merui quoque. Saepe furores
i et rabiem tantam coelique marisque.
r in terris, Xanthum Simoëntaque testor,
ihi cura tui. Quum Troïa Achilles
a sequens impingeret agmina muris,
lta daret leto, gemerentque repleti
ec reperire viam atque evolvere posset
e Xanthus: Pelidae tunc ego forti
ım Aenean, nec dîs nec viribus aequis,
a rapui: cuperem quum vertere ab imo
eis manibus periurae moenia Troiae.
que mens eadem perstat mihi; pelle ti-
morem.
ıos optas, portus accedet Averni.

Vnus erit tantum, amissum quem gurgite qua
Vnum pro multis dabitur caput.
His ubi laeta deae permulsit pectora dictis:
Iungit equos auro genitor, spumantiaque ad
Frena feris, manibusque omnes effundit hab
Caeruleo per summa levis volat aequora cur
Subsidunt undae, tumidumque sub axe tona
Sternitur aequor aquis; fugiunt vasto aether
nimbi.
Tum variae comitum facies; immania cete,
Et senior Glauci chorus, Inousque Palaemon
Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis
Laeva tenent Thetis, et Melite, Panopeaque
Nesaee, Spioque, Thaliaque Cymodoceque.
Hic patris Aeneae suspensam blanda viciss
Gaudia pertentant mentem; iubet ocius omn
Attolli malos, intendi brachia velis.
Vna omnes fecere pedem; pariterque sinistr
Nunc dextros solvere sinus; una ardua torqu
Cornua detorquentque; ferunt sua flamina cla
Princeps ante omnes densum Palinurus ageb
Agmen: ad hunc alii cursum contendere iuss
Iamque fere mediam coeli nox humida meta
Contigerat: placida laxarant membra quiete
Sub remis fusi per dura sedilia nautae:
Quum levis aetheriis delapsus Somnus ab ast
Aëra dimovit tenebrosum, et dispulit umbras
Te, Palinure, petens, tibi somnia tristia port
Insonti; puppique deus consedit in alta,
Phorbanti similis; funditque has ore loquelas
Iaside Palinure, ferunt ipsa aequora classem
Aequatae spirant aurae; datur hora quieti.
Pone caput, fessosque oculos furare labori.
Ipse ego paullisper pro te tua munera inibo.
Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:
Mene salis placidi vultum fluctusque quietos

e iubes? mene huic confidere monstro?
credam quid enim fallacibus austris,
toties deceptus fraude sereni?
icta dabat, clavumque affixus et haerens
m amittebat, oculosque sub astra tenebat,
us ramum Lethaeo rore madentem,
oporatum Stygia, super utraque quassat
ra; cunctantique natantia lumina solvit.
mos inopina quies laxaverat artus:
r incumbens, cum puppis parte revulsa,
e gubernaclo, liquidas proiecit in undas
item, ac socios nequidquam saepe vocantem.
lans tenues se sustulit ales ad auras.
ter tutum non secius aequore classis,
sisque patris Neptuni interrita fertur.
adeo scopulos Sirenum advecta subibat,
es quondam, multorumque ossibus albos;
uca adsiduo longe sale saxa sonabant:
pater amisso fluitantem errare magistro
et ipse ratem nocturnis rexit in undis,
gemens, casuque animum concussus amici.
um coelo et pelago confise sereno,
in ignota, Palinure, iacebis arena.

P. VIRGILII MARONIS
A E N E I D C

LIBER SEXTVS.

Sic fatur lacrimans, classique immittit h
Et tandem Euboïcis Cumarum allabitur or
Obvertunt pelago proras; tum dente tenac
Ancora fundabat naves, et litora curvae
Praetexunt puppes; iuvenum manus emica
Litus in Hesperium; quaerit pars semina fl
Abstrusa in venis silicis; pars densa feraru
Tecta rapit, silvas, inventaque flumina mc
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
Praesidet, horrendaeque procul secreta Si
Antrum immane, petit, magnam cui ment
mumque
Delius inspirat vates, aperitque futura.
Iam subeunt Triviae lucos atque aurea tec
Daedalus, ut fama est, fugiens Minoïa r
Praepetibus pennis ausus se credere coelo,
Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicaque levis tandem super adstitit a
Redditus his primum terris, tibi, Phoebe,
Remigium alarum, posuitque immania tem
In foribus letum Androgeï; tum pendere p
Cecropidae iussi (miserum!) septena quot

orum; stat ductis sortibus urna:
mari respondet Gnosia tellus.
amor tauri, suppostaque furto
xtumque genus prolesque biformis
nest, Veneris monumenta nefandae;
: domus, et inextricabilis error;
inae sed enim miseratus amorem
se dolos tecti ambagesque resolvit,
filo vestigia. Tu quoque magnam
e in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
erat casus effingere in auro,
ecidere manus. Quin protenus omnia
oculis, ni iam praemissus Achates
e una Phoebi Triviaeque sacerdos,
auci, fatur quae talia regi:
sibi tempus spectacula poscit;
le intacto septem mactare iuvencos
totidem lectas de more bidentes.
fata Aenean (nec sacra morantur
Teucros vocat alta in templa sacerdos.
oicae latus ingens rupis in antrum,
ınt aditus centum, ostia centum;
totidem voces, responsa Sibyllae.
ad limen, quum virgo, Poscere fata
; deus, ecce, deus! Cui talia fanti
ıbito non vultus, non color unus,
mansere comae; sed pectus anhelum,
corda tument; maiorque videri,
sonans; afflata est numine quando
dei. Cessas in vota precesque,
ea? cessas? neque enim ante dehiscent
gna ora domus. Et talia fata
elidus Teucris per dura cucurrit
funditque preces rex pectore ab imo:
ves Troiae semper miserate labores,
Paridis direxti tela manusque

Corpus in Aeacidae; magnas obeuntia terras
Tot maria intravi, duce te, penitusque reposta
Massylum gentes, praetentaque Syrtibus arva
Iam tandem Italiae fugientis prendimus oras.
Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.
Vos quoque Pergameae iam fas est parcere ge
Dîque deaeque omnes, quibus obstitit Ilium et
ingens
Gloria Dardaniae. Tuque, o sanctissima vate
Praescia venturi, da, non indebita posco
Regna meis fatis, Latio considere Teucros,
Errantesque deos agitataque numina Troiae.
Tum Phoebo et Triviae solido de marmore temp
Instituam, festosque dies de nomine Phoebi.
Te quoque magna manent regnis penetralia nos
Hic ego namque duas sortes arcanaque fata,
Dicta meae genti, ponam, lectosque sacrabo,
Alma, viros. Foliis tantum ne carmina manda
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis,
Ipsa canas oro. Finem dedit ore loquendi.
At, Phoebi nondum patiens, immanis in ant
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse deum: tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque pre
mendo.
Ostia iamque domus patuere ingentia centum
Sponte sua, vatisque ferunt responsa per aura
O tandem magnis pelagi defuncte periclis!
Sed terra graviora manent. In regna Lavini
Dardanidae venient; mitte hanc de pectore cu
Sed non et venisse volent. Bella, horrida bell
Et Thybrim multo spumantem sanguine cern
Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica cas
Defuerint. Alius Latio iam partus Achilles,
Natus et ipse dea. Nec Teucris addita Iuno
Vsquam aberit; quum tu supplex in rebus ege

tes Italum aut quas non oraveris urbes!
ıli tanti coniunx iterum, hospita Teucris,
e iterum thalami.
e malis; sed contra audentior ito,
Fortuna sinet. Via prima salutis,
ime reris, Graia pandetur ab urbe.
ex adyto dictis Cumaea Sibylla
s canit ambages, antroque remugit
era involvens; ea frena furenti
et stimulos sub pectore vertit Apollo.
n cessit furor, et rabida ora quierunt,
neas heros: Non ulla laborum,
ova mî facies inopinave surgit;
ıecepi, atque animo mecum ante peregi.
. Quando hic inferni ianua regis
t tenebrosa palus Acheronte refuso:
spectum cari genitoris et ora
; doceas iter; et sacra ostia pandas.
per flammas et mille sequentia tela
humeris, medioque ex hoste recepi;
comitatus iter, maria omnia mecum,
ıes pelagique minas coelique ferebat
vires ultra sortemque senectae.
supplex peterem, et tua limina adirem,
s mandata dabat. Gnatique patrisque,
or, miserere, potes namque omnia, nec te
am lucis Hecate praefecit Avernis:
Manes arcessere coniugis Orpheus,
retus cithara fidibusque canoris;
ı Pollux alterna morte redemit,
tque viam toties. Quid Thesea, magnum
ıorem Alciden? Et mî genus ab Iove
summo.
orabat dictis, arasque tenebat;
orsa loqui vates: Sate sanguine divûm,
ıisiada, facilis descensus Averno;

Noctes atque dies patet atri ianua Ditis;
Sed revocare gradum superasque evadere ad a
Hoc opus, hic labor est. Pauci, quos aequus a
Iupiter, aut ardens evexit ad aethera virtus,
Dis geniti potuere. Tenent media omnia silv
Cocytusque sinu labens circumvenit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido e
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara, et insano iuvat indulgere labori;
Accipe, quae peragenda prius. Latet arbore c
Aureus et foliis et lento vimine ramus,
Iunoni infernae dictus sacer: hunc tegit omn
Lucus, et obscuris claudunt convallibus umb
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam quis decerpserit arbore fet
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina mun
Instituit. Primo avulso non deficit alter
Aureus; et simili frondescit virga metallo.
Ergo alte vestiga oculis, et rite repertum
Carpe manu; namque ipse volens facilisque s
quetur,
Si te fata vocant: aliter non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Praeterea iacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu nescis!) totamque incestat funere class
Dum consulta petis, nostroque in limine pen
Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulc
Duc nigras pecudes; ea prima piacula sunto.
Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,
Adspicies. Dixit, pressoque obmutuit ore.
Aeneas moesto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum; caecosque volu
Eventus animo secum. Cui fidus Achates
It comes, et paribus curis vestigia figit.
Multa inter sese vario sermone serebant,
Quem socium exanimem vates, quod corpus l
mandum,

. Atque illi Misenum in litore sicco,
re, vident indigna morte peremtum;
m Aeoliden, quo non praestantior alter
ere viros, Martemque accendere cantu.
s hic magni fuerat comes, Hectora circum
pugnas insignis obibat et hasta.
m illum vita victor spoliavit Achilles,
io Aeneae sese fortissimus heros
at socium, non inferiora secutus.
ı, forte cava dum personat aequora concha,
, et cantu vocat in certamina divos,
s exceptum Triton, si credere dignum est,
xa virum spumosa immerserat unda.
ınes magno circum clamore fremebant;
ue pius Aeneas. Tum iussa Sibyllae,
ora, festinant flentes, aramque sepulcri
ere arboribus, coeloque educere certant.
ıntiquam silvam, stabula alta ferarum:
bunt piceae; sonat icta securibus ilex;
aeque trabes cuneis et fissile robur
ır; advolvunt ingentes montibus ornos.
ı Aeneas opera inter talia primus
ır socios, paribusque accingitur armis.
aec ipse suo tristi cum corde volutat,
ans silvam immensam, et sic voce precatur:
se nobis ille aureus arbore ramus
ıt nemore in tanto! quando omnia vere
imium de te vates, Misene, locuta est.
fatus erat, geminae quum forte columbae
b ora viri coelo venere volantes,
li sedere solo. Tum maximus heros
as agnoscit aves, laetusque precatur:
ıces, o, si qua via est, cursumque per auras
e in lucos, ubi pinguem dives opacat
humum. Tuque, o, dubiis ne defice rebus,
ırens. Sic effatus vestigia pressit,

Observans quae signa ferant, quo tendere p
Pascentes illae tantum prodire volando,
Quantum acie possent oculi servare sequen
Inde, ubi venere ad fauces graveolentis Av
Tollunt se celeres; liquidumque per aëra l
Sedíbus optatis geminae super arbore sidu
Discolor unde auri per ramos aura refulsit
Quale solet silvis brumali frigore viscum
Fronde virere nova, quod non sua seminat
Et croceo fetu teretes circumdare truncos:
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice; sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit Aeneas extemplo, avidusque refri
Cunctantem, et vatis portat sub tecta Siby
  Nec minus interea Misenum in litore Te
Flebant, et cineri ingrato suprema ferebai
Principio pinguem taedis et robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus a
Intexunt latera, et ferales ante cupressos
Constituunt, decorantque super fulgentibu
Pars calidos latices et aëna undantia flamn
Expediunt, corpusque lavant frigentis et u
Fit gemitus. Tum membra toro defleta rep
Purpureasque super vestes, velamina nota,
Coniiciunt. Pars ingenti subiere feretro,
Triste ministerium, et subiectam more par
Aversi tenuere facem. Congesta cremantu
Turea dona, dapes, fuso crateres olivo.
Postquam collapsi cineres, et flamma quie
Reliquias vino et bibulam lavere favillam;
Ossaque lecta cado texit Corynaeus aëno.
Idem ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore levi et ramo felicis olivae,
Lustravitque viros, dixitque novissima ver
At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suaque arma viro, remumque tub

sub aërio: qui nunc Misenus ab illo
·, aeternumque tenet per saecula nomen.
ıctis propere exsequitur praecepta Sibyllae.
ca alta fuit, vastoque immanis hiatu,
a, tuta lacu nigro nemorumque tenebris:
super haud ullae poterant impune volantes
·e iter pennis: talis sese halitus atris
as effundens supera ad convexa ferebat:
ɔcum Graii dixerunt nomine Aornon.
·r hic primum nigrantes terga iuvencos
uit, frontique invergit vina sacerdos;
ımas carpens media inter cornua setas,
imponit sacris, libamina prima,
ɔcans Hecaten, Coeloque Ereboque potentem;
ıunt alii cultros, tepidumque cruorem
unt pateris. Ipse atri velleris agnam
matri Eumenidum magnaeque sorori
›rit, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam;
tygio regi nocturnas inchoat aras,
la imponit taurorum viscera flammis,
super oleum infundens ardentibus extis.
utem, primi sub lumina solis et ortus,
dibus mugire solum, et iuga coepta moveri
ım, visaeque canes ululare per umbram,
ante dea. Procul o, procul este, profani,
.mat vates, totoque absistite luco;
invade viam, vaginaque eripe ferrum;
.nimis opus, Aenea, nunc pectore firmo.
n effata, furens antro se immisit aperto.
cem haud timidis vadentem passibus aequat.
quibus imperium est animarum, Vmbraeque silentes,
ıos, et Phlegethon, loca nocte tacentia late,
ıi fas audita loqui; sit numine vestro,
re res alta terra et caligine mersas.

Ibant obscuri sola sub nocte per umbram,
Perque domos Ditis vacuas, et inania regna.
Quale per incertam lunam sub luce maligna
Est iter in silvis: ubi coelum condidit umbra
Iupiter, et rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Or
Luctus et ultrices posuere cubilia Curae;
Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectu
Et Metus, et malesuada Fames, ac turpis Egesta
Terribiles visu formae: Letumque, Labosque;
Tum consanguineus Leti Sopor, et mala mentis
Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellu
Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos annosaque brachia pandit
Vlmus opaca, ingens, quam sedem Somnia vulg
Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus haere
Multaque praeterea variarum monstra ferarum,
Centauri in foribus stabulant, Scyllaeque biforme
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernae
Horrendum stridens, flammisque armata Chimaer
Gorgones, Harpyiaeque, et forma tricorporis umbrae.
Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas; strictamque aciem venientibus offert,
Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formae,
Irruat, et frustra ferro diverberet umbras.
Hinc via, Tartarei quae fert Acherontis ad undas
Turbidus hic coeno vastaque voragine gurges
Aestuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas et flumina servat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Canities inculta iacet; stant lumina flamma;
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.

m conto subigit, velisque ministrat,
ginea subvectat corpora cymba
or; sed cruda deo viridisque senectus.
is turba ad ripas effusa ruebat,
tque viri, defunctaque corpora vita
mûm heroum, pueri innuptaeque puellae,
que rogis iuvenes ante ora parentum;
ulta in silvis auctumni frigore primo
dunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
ultae glomerantur aves, ubi frigidus annus
ntum fugat, et terris immittit apricis.
orantes primi transmittere cursum,
ntque manus ripae ulterioris amore;
ed tristis nunc hos nunc accipit illos:
longe submotos arcet arena.
miratus enim motusque tumultu,
o virgo, quid vult concursus ad amnem?
etunt animae? vel quo discrimine ripas
uunt, illae remis vada livida verrunt?
reviter fata est longaeva sacerdos:
generate, deûm certissima proles,
tagna alta vides, Stygiamque paludem,
iurare timent et fallere numen.
nis, quam cernis, inops inhumataque turba est;
ille Charon; hi, quos vehit unda, sepulti.
s datur horrendas et rauca fluenta
rtare prius, quam sedibus ossa quierunt.
errant annos, volitantque haec litora circum.
mum admissi stagna exoptata revisunt.
t Anchisa satus, et vestigia pressit,
utans, sortemque animo miseratus iniquam.
bi moestos et mortis honore carentes
im et Lyciae ductorem classis Orontem:
imul a Troia ventosa per aequora vectos,
Auster, aqua involvens navemque virosque.

Hoc uno responso animum delusit
Qui fore te ponto incolumem, fine:
Venturum Ausonios. En haec proı
Ille autem: Neque te Phoebi cortiı
Dux Anchisiada, nec me deus aequ
Namque gubernaclum, multa vi fo
Cui datus haerebam custos, cursus
Praecipitans traxi mecum. Maria
Non ullum pro me tantum cepisse
Quam tua ne, spoliata armis, excu
Deficeret tantis navis surgentibus
Tres notus hibernas immensa per
Vexit me violentus aqua; vix lumi
Prospexi Italiam summa sublimis
Paullatim adnabam terrae: iam tu
Ni gens crudelis madida cum veste
Prensantemque uncis manibus cap
montis,
Ferro invasisset, praedamque igna
Nunc me fluctus habet, versantque
Quod te per coeli iucundum lumen
Per genitorem oro, per spes surgeı
Eripe me his, invicte, malis; aut t

us erat, coepit quum talia vates:
:c, o Palinure, tibi tam dira cupido?
as inhumatus aquas amnemque severum
um adspicies, ripamve iniussus obibis?
ıta deûm flecti sperare precando.
dicta memor, duri solatia casus.
finitimi, longe lateque per urbes
acti coelestibus, ossa piabunt;
:nt tumulum, et tumulo solemnia mittent;
nque locus Palinuri nomen habebit.
s curae emotae, pulsusque parumper
lor tristi; gaudet cognomine terra.
ter inceptum peragunt, fluvioque propinquant;
uos iam inde ut Stygia prospexit ab unda
um nemus ire, pedemque advertere ripae,
aggreditur dictis, atque increpat ultro:
es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
:, quid venias; iam istinc et comprime gressum.
ım hic locus est, Somni Noctisque soporae;
viva nefas Stygia vectare carina.
Alciden me sum laetatus euntem
e lacu, nec Thesea Pirithoumque:
aquam geniti, atque invicti viribus, essent.
ım ille manu custodem in vincla petivit,
solio regis traxitque trementem:
nam Ditis thalamo deducere adorti.
atra breviter fata est Amphrysia vates:
ic insidiae tales; absiste moveri;
tela ferunt. Licet ingens ianitor antro
m latrans exsangues terreat umbras;
:st patrui servet Proserpina limen.
Aeneas, pietate insignis et armis,
torem imas Erebi descendit ad umbras.
lla movet tantae pietatis imago;

At ramum hunc (aperit ramum, qui veste l
Agnoscas. Tumida ex ira tum corda residu
Nec plura his. Ille admirans venerabile do
Fatalis virgae, longo post tempore visum,
Caeruleam advertit puppim, ripaeque prop
Inde alias animas, quae per iuga longa sed
Deturbat, laxatque foros: simul accipit al
Ingentem Aenean. Gemuit sub pondere cy
Sutilis, et multam accepit rimosa paludem
Tandem trans fluvium incolumis vatemque
que
Informi limo glaucaque exponit in ulva.
Cerberus haec ingens latratu regna trifa
Personat, adverso recubans immanis in an
Cui vates, horrere videns iam colla colubri
Melle soporatam et medicatis frugibus offa
Obiicit. Ille fame rabida tria guttura pand
Corripit obiectam, atque immania terga re
Fusus humi, totoque ingens extenditur ant
Occupat Aeneas aditum custode sepulto,
Evaditque celer ripam irremeabilis undae.
Continuo auditae voces, vagitus et ingens,
Infantumque animae flentes in limine prim
Quos dulcis vitae exsortes, et ab ubere rap
Abstulit atra dies, et funere mersit acerbo.
Hos iuxta falso damnati crimine mortis:
Nec vero hae sine sorte datae, sine iudice,
Quaesitor Minos urnam movet; ille silentu
Conciliumque vocat, vitasque et crimina d
Proxima deinde tenent moesti loca, qui
letum
Insontes peperere manu, lucemque perosi
Proiecere animas. Quam vellent aethere i
Nunc et pauperiem et duros perferre labor
Fas obstat, tristique palus inamabilis unda
Alligat, et novies Styx interfusa coërcet.

hinc partem fusi monstrantur in omnem
ıpi; sic illos nomine dicunt.
·us amor crudeli tabe peredit,
: calles, et myrtea circum
ırae non ipsa in morte relinquunt.
ı Procrinque locis, moestamque Eriphylen
monstrantem vulnera, cernit,
et Pasiphaën; his Laodamia
ıvenis quondam, nunc femina, Caenis,
eterem fato revoluta figuram.
?hoenissa recens a vulnere Dido
in magna: quam Troïus heros,
xta stetit, agnovitque per umbras
ıalem primo qui surgere mense
: vidisse putat, per nubila, lunam,
nas, dulcique affatus amore est:
verus mihi nuntius ergo
:inctam, ferroque extrema secûtam;
ibi causa fui? Per sidera iuro,
ɜt, si qua fides tellure sub ima est,
a, tuo de litore cessi.
deûm, quae nunc has ire per umbras,
ı situ cogunt, noctemque profundam,
ɜ suis, nec credere quivi
tibi me discessu ferre dolorem.
, teque adspectu ne subtrahe nostro.
ɜxtremum, fato quod te alloquor, hoc est.
ıs ardentem et torva tuentem
ı animum, lacrimasque ciebat.
oculos aversa tenebat;
:epto vultum sermone movetur,
silex aut stet Marpesia cautes.
ɔuit sese, atque inimica refugit

In nemus umbriferum: coniunx ubi pristinus
Respondet curis, aequatque Sychaeus amore:
Nec minus Aeneas, casu percussus iniquo,
Prosequitur lacrimans longe, et miseratur eu
Inde datum molitur iter. Iamque arva ten
Vltima, quae bello clari secreta frequentant.
Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
Parthenopaeus et Adrasti pallentis imago.
Hic multum fleti ad superos belloque caduci
Dardanidae: quos ille omnes longo ordine ce
Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Thers
chumque,
Tres Antenoridas, Cererique sacrum Polyph
Idaeumque, etiam currus, etiam arma tenen
Circumstant animae dextra laevaque freque
Nec vidisse semel satis est: iuvat usque mora
Et conferre gradum, et veniendi discere cau
At Danaûm proceres, Agamemnoniaeque ph
langes,
Vt videre virum, fulgentiaque arma per umb
Ingenti trepidare metu: pars vertere terga,
Ceu quondam petiere rates; pars tollere voc
Exiguam: inceptus clamor frustratur hiante
Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora manusque ambas, populataque tempora r
Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares.
Vix adeo agnovit pavitantem, et dira tegente
Supplicia; et notis compellat vocibus ultro:
Deiphobe armipotens, genus alto a sanguine
Teucri,
Quis tam crudeles optavit sumere poenas?
Cui tantum de te licuit? Mihi fama suprema
Nocte tulit fessum vasta te caede Pelasgûm
Procubuisse super confusae stragis acervum.
Tunc egomet tumulum Rhoeteo in litore ina

ət magna Manes ter voce vocavi.
ırma locum servant. Te, amice, nequivi
, et patria decedens ponere terra.
iamides: nihil o tibi, amice, relictum;
phobo solvisti et funeris umbris.
a mea et scelus exitiale Lacaenae
e malis: illa haec monumenta relinquit.
t supremam falsa inter gaudia noctem
nosti; et nimium meminisse necesse est.
lis equus saltu super ardua venit
ıt armatum peditem gravis attulit alvo:
m simulans, evantes orgia circum
hrygias; flammam media ipsa tenebat
et summa Danaos ex arce vocabat.
onfectum curis somnoque gravatum
uit thalamus, pressitque iacentem
lta quies placidaeque simillima morti.
terea coniunx arma omnia tectis
t fidum capiti subduxerat ensem:
vocat Menelaum, et limina pandit.
magnum sperans fore munus amanti,
exstingui veterum sic posse malorum.
r? irrumpunt thalamo; comes additus una
celerum Aeolides. Di, talia Graiis
; pio si poenas ore reposco.
vivum casus, age fare vicissim,
Pelagine venis erroribus actus,
divûm? an quae te Fortuna fatigat,
ine sole domos, loca turbida, adires?
ermonum roseis Aurora quadrigis
ım aetherio cursu traiecerat axem;
ıne datum traherent per talia tempus;
admonuit, breviterque affata Sibylla est:
Aenea*; nos flendo* ducimus horas.
st, partes ubi se via findit in ambas:

Dextera, quae Ditis magni sub moenia tendit;
Hac iter Elysium nobis: at laeva malorum
Exercet poenas, et ad impia Tartara mittit.
Deiphobus contra: Ne saevi, magna sacerdos;
Discedam, explebo numerum, reddarque tene
I decus, i, nostrum; melioribus utere fatis.
Tantum effatus, et in verbo vestigia torsit.
Respicit Aeneas, subito, et sub rupe sinistra
Moenia lata videt, triplici circumdata muro:
Quae rapidus flammis ambit torrentibus amni
Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia s
Porta adversa, ingens, solidoque adamante co
lumnae:
Vis ut nulla virûm, non ipsi exscindere ferro
Coelicolae valeant. Stat ferrea turris ad auras
Tisiphoneque sedens, palla succincta cruenta,
Vestibulum exsomnis servat noctesque diesqu
Hinc exaudiri gemitus, et saeva sonare
Verbera; tum stridor ferri; tractaeque catena
Constitit Aeneas, strepitumque exterritus hau
Quae scelerum facies? o virgo, effare; quibus
Vrgentur poenis? qui tantus plangor ad auras
Tum vates sic orsa loqui: Dux inclyte Teucrû
Nulli fas casto sceleratum insistere limen;
Sed, me quum lucis Hecate praefecit Avernis,
Ipsa deûm poenas docuit, perque omnia duxit.
Gnosius haec Rhadamanthus habet durissima
regna,
Castigatque auditque dolos; subigitque fateri,
Quae quis apud superos, furto laetatus inani,
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Continuo sontes ultrix accincta flagello
Tisiphone quatit insultans, torvosque sinistra
Intentans angues, vocat agmina saeva sororum
Tum demum horrisono stridentes cardine sacr
Panduntur portae. Cernis, custodia qualis

ɜdeat? facies quae limina servet?
ta atris immanis hiatibus Hydra
ıs habet sedem. Tum Tartarus ipse
praeceps tantum tenditque sub umbras,
aetherium coeli suspectus Olympum.
ntiquum Terrae, Titania pubes,
iecti, fundo volvuntur in imo:
las geminos, immania vidi
ıi manibus magnum rescindere coelum
ıperisque Iovem detrudere regnis.
leles dantem Salmonea poenas,
ıas Iovis et sonitus imitatur Olympi.
ɜ invectus equis, et lampada quassans,
ı populos mediaeque per Elidis urbem,
divûmque sibi poscebat honorem,
ıi nimbos, et non imitabile fulmen
nipedum pulsu simularet equorum.
ınipotens densa inter nubila telum
non ille faces, nec fumea taedis
raecipitemque immani turbine adegit.
Tityon, Terrae omniparentis alumnum,
ıt, per tota novem cui iugera corpus
rostroque immanis vultur obunco
iecur tondens fecundaque poenis
naturque epulis, habitatque sub alto
ɜc fibris requies datur ulla renatis.
ırem Lapithas, Ixiona Pirithoumque?
atra silex iam iam lapsura cadentique
.similis? Lucent genialibus altis
ɑa toris, epulaeque ante ora paratae
xu; Furiarum maxima iuxta
t manibus prohibet contingere mensas,
ıe facem attollens, atque intonat ore.
s invisi fratres, dum vita manebat,
parens, et fraus innexa clienti;
tiis soli incubuere repertis,

Dextera, quae
Hac iter Elysi
Exercet poena
Deiphobus con
Discedam, exp
I decus, i, nos
Tantum effatu
Respicit Ae
Moenia lata v
Quae rapidus
Tartareus Ph
Porta adversa

Vis ut nulla vi
Coelicolae vale
Tisiphoneque s
Vestibulum exs
Hinc exaudiri g
Verbera; tum st
Constitit Aeneas,
Quae scelerum fac
Vrgentur poenis? q
Tum vates sic orsa lo
Nulli fas casto scelera
Sed, me quum lucis He
Ipsa deûm poenas docuit,
Gnosius haec Rhadamanth
Castigatque auditque dolos;
Quae quis apud superos, furt
Distulit in seram commissa pia
Continuo sontes ultrix accincta
Tisiphone quatit insultans, torvos
Intentans angues, vocat agmina sa
Tum demum horrisono stridentes c
Panduntur portae. Cernis, custodi

LIB. VII.
Pars maxima glandes
pelle galeros
vestigia nuda sinistri
tegit altera pero.
Neptunia proles,
nec sternere ferro,
desuetaque bello

Districti pendent; sedet, aeternumqu
Infelix Theseus; Phlegyasque miserri
Admonet, et magna testatur voce per
„Discite iustitiam moniti, et non tem
Vendidit hic auro patriam, dominumq
Imposuit, fixit leges pretio atque refixi
Hic thalamum invasit natae vetitosque
Ausi omnes immane nefas, ausoque p
Non, mihi si linguae centum sint, ora
Ferrea vox, omnes scelerum compren
Omnia poenarum percurrere nomina
Haec ubi dicta dedit Phoebi longae
Sed iam age, carpe viam, et susceptu munus;
Acceleremus, ait. Cyclopum educta c
Moenia conspicio, atque adverso forn
Haec ubi nos praecepta iubent depone
Dixerat, et pariter, gressi per opaca v
Corripiunt spatium medium, foribusq quant.
Occupat Aeneas aditum, corpusque re

pedibus plaudunt choreas, et carmina dicunt;
on Threïcius longa cum veste sacerdos
uitur numeris septem discrimina vocum;
ie eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.
enus antiquum Teucri, pulcherrima proles,
animi heroes, nati melioribus annis,
ie, Assaracusque, et Troiae Dardanus auctor.
procul currusque virûm miratur inanes.
terra defixae hastae, passimque soluti
ampos pascuntur equi. Quae gratia curruum
rumque fuit vivis, quae cura nitentes
re equos, eadem sequitur tellure repostos.
icit, ecce, alios dextra laevaque per herbam
ntes, laetumque choro Paeana canentes,
odoratum lauri nemus: unde superne
nus Eridani per silvam volvitur amnis.
anus, ob patriam pugnando vulnera passi,
e sacerdotes casti, dum vita manebat,
e pii vates, et Phoebo digna locuti,
tas aut qui vitam excoluere per artes,
e sui memores alios fecere merendo:
bus his nivea cinguntur tempora vitta.
circumfusos sic est affata Sibylla;
eum ante omnes: medium nam plurima turba
habet, atque humeris exstantem suspicit altis:
e, felices animae, tuque, optime vates:
regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo
aus, et magnos Erebi tranavimus amnes.
huic responsum paucis ita reddidit heros:
certa domus; lucis habitamus opacis,
umque toros et prata recentia rivis
mus. Sed vos, si fert ita corde voluntas,
uperate iugum; et facili iam tramite sistam.
, et ante tulit gressum, camposque nitentes
per *ostentat; dehinc* summa cacumina linquunt.

At pater Anchises penitus convalle
Inclusas animas, superumque ad lum
Lustrabat studio recolens, omnemqu
Forte recensebat numerum, carosqu
Fataque, fortunasque virûm, moresqu
Isque ubi tendentem adversum per gr
Aeneam, alacris palmas utrasque tete
Effusaeque genis lacrimae; et vox ex
Venisti tandem, tuaque spectata par
Vicit iter durum pietas? datur ora tu
Nate, tua; et notas audire et reddere
Sic equidem ducebam animo, rebarq
Tempora dinumerans; nec me mea c
Quas ego te terras et quanta per aeq
Accipio! quantis iactatum, nate, per
Quam metui, ne quid Libyae tibi reg
Ille autem: Tua me, genitor, tua tri
Saepius occurrens, haec limina tend
Stant sale Tyrrheno classes. Da iung
Da, genitor; teque amplexu ne subt
Sic memorans largo fletu simul ora
Ter conatus ibi collo dare brachia ci
Ter frustra comprensa manus effugi
Par levibus ventis, volucrique simill
Interea videt Aeneas in valle reduc
Seclusum nemus, et virgulta sonanti
Lethaeumque, domos placidas qui p
amnem.
Hunc circum innumerae gentes popu
bant;
Ac, veluti in pratis, ubi apes aestate
Floribus insidunt variis, et candida
Lilia funduntur, strepit omnis murm
Horrescit visu subito, caussasque re
Inscius Aeneas, quae sint ea numina
Quive viri tanto complerint agmin

Anchises: Animae, quibus altera fato
›entur, Lethaei ad fluminis undam
.ces et longa oblivia potant.
n memorare tibi atque ostendere coram
hanc prolem cupio enumerare meorum:
talia mecum laetere reperta.
ae aliquas ad coelum hinc ire putandum est
imas, iterumque in tarda reverti
uae lucis miseris tam dira cupido?
dem, nec te suspensum, nate, tenebo;
chises, atque ordine singula pandit.
coelum ac terras, camposque liquentes,
ae globum Lunae, Titaniaque astra,
us alit, totamque infusa per artus
molem, et magno se corpore miscet.
ım pecudumque genus, vitaeque volantum,
rmoreo fert monstra sub aequore pontus.
llis vigor et coelestis origo
quantum non noxia corpora tardant,
hebetant artus moribundaque membra.
nt, cupiuntque; dolent, gaudentque; neque auras
clausae tenebris et carcere caeco.
remo quum lumine vita reliquit,
omne malum miseris, nec funditus omnes
xcedunt pestes; penitusque necesse est
oncreta modis inolescere miris.
ntur poenis, veterumque malorum
pendunt. Aliae panduntur inanes
ad ventos; aliis sub gurgite vasto
itur scelus, aut exuritur igni.

Quisque suos patimur Manes; exinde per amplum
Mittimur Elysium, et pauci laeta arva tenemus;
Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque relinquit
Aetherium sensum, atque aurai simplicis ignem.
Has omnes, ubi mille rotam volvere per annos,
Lethaeum ad fluvium deus evocat agmine magno;
Scilicet immemores, supera ut convexa revisant
Rursus, et incipiant in corpora velle reverti.
Dixerat Anchises: natumque unaque Sibyllam
Conventus trahit in medios, turbamque sonantem,
Et tumulum capit, unde omnes longo ordine posset
Adversos legere, et venientum discere vultus.
Nunc age, Dardaniam prolem quae deinde sequatur
Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
Illustris animas, nostrumque in nomen ituras,
Expediam dictis, et te tua fata docebo.
Ille, vides, pura iuvenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca; primus ad auras
Aetherias Italo commixtus sanguine surget
Silvius, Albanum nomen, tua postuma proles:
Quem tibi longaevo serum Lavinia coniunx
Educet silvis regem, regumque parentem:
Vnde genus Longa nostrum dominabitur Alba.
Proximus ille Procas, Troianae gloria gentis,
Et Capys, et Numitor, et qui te nomine reddet
Silvius Aeneas, pariter pietate vel armis
Egregius, si unquam regnandam acceperit Albam.
Qui iuvenes quantas ostentant, adspice, vires!
At, qui umbrata gerunt civili tempora quercu,
Hi tibi Nomentum, et Gabios, urbemque Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces,
*Laude pudicitiae celebres, addentque superbi
Pometios, Castrumque Inui, Bolamque, Coramque.

omina erunt, nunc sunt sine nomine terrae.
comitem sese Mavortius addet
ssaraci quem sanguinis Ilia mater
len ut geminae stant vertice cristae,
e suo superûm iam signat honore?
ıate, auspiciis illa inclyta Roma
erris, animos aequabit Olympo,
una sibi muro circumdabit arces,
virûm: qualis Berecyntia mater
ırru Phrygias turrita per urbes,
partu, centum complexa nepotes,
icolas, omnes supera alta tenentes.
s nunc flecte acies; hanc adspice gentem,
e tuos. Hic Caesar, et omnis Iuli
magnum coeli ventura sub axem.
est, tibi quem promitti saepius audis,
aesar, Divi genus: aurea condet
rursus Latio, regnata per arva
ondam; super et Garamantas et Indos
perium; iacet extra sidera tellus,
Solisque vias, ubi coelifer Atlas
ro torquet stellis ardentibus aptum.
ventum iam nunc et Caspia regna
orrent divûm, et Maeotia tellus,
emini turbant trepida ostia Nili.
cides tantum telluris obivit;
pedem cervam licet, aut Erymanthi
ıora, et Lernam tremefecerit arcu:
mpineis victor iuga flectit habenis,
s celso Nysae de vertice tigres.
ıs adhuc virtutem extendere factis?
usonia prohibet consistere terra?
ille *autem ramis insignis* olivae
*? nosco crines in*canaque menta

Regis Romani; primus qui legibus urbem
Fundabit, Curibus parvis et paupere terra
Missus in imperium magnum. Cui deinde subi
Otia qui rumpet patriae, residesque movebit
Tullus in arma viros, et iam desueta triumphis
Agmina. Quem iuxta sequitur iactantior Ancu
Nunc quoque iam nimium gaudens popularib
auris.
Vis et Tarquinios reges, animamque superbam
Vltoris Bruti, fascesque videre receptos?
Consulis imperium hic primus saevasque secur
Accipiet; natosque pater, nova bella moventes,
Ad poenam pulchra pro libertate vocabit,
Infelix! Vtcunque ferent ea facta minores:
Vincet amor patriae laudumque immensa cupi
Quin Decios, Drusosque procul, saevumque sec
Adspice Torquatum, et referentem signa Camill
Illae autem, paribus quas fulgere cernis in arm
Concordes animae nunc, et dum nocte premen
Heu quantum inter se bellum, si lumina vitae
Attigerint, quantas acies stragemque ciebunt!
Aggeribus socer Albinis atque arce Monoeci
Descendens; gener adversis instructus Eois.
Ne, pueri, ne tanta animis adsuescite bella;
Neu patriae validas in viscera vertite vires.
Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olymp
Proiice tela manu, sanguis meus.
Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, caesis insignis Achivis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenas
Ipsumque Aeaciden, genus armipotentis Achil
Vltus avos Troiae, templa et temerata Miner
Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cosse,
linquat?
Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmin
belli,

las, cladem Libyae, parvoque potentem
ium, vel te sulco, Serrane, serentem?
ssum rapitis, Fabii? tu Maximus ille es,
ui nobis cunctando restituis rem.
ınt alii spirantia mollius aera;
equidem; vivos ducent de marmore vultus;
ıt caussas melius, coelique meatus
bent radio, et surgentia sidera dicent:
'ere imperio populos, Romane, memento;
bi erunt artes: pacisque imponere morem,
'e subiectis, et debellare superbos.
pater Anchises, atque haec mirantibus addit:
ce, ut insignis spoliis Marcellus opimis
litur, victorque viros supereminet omnes!
m Romanam, magno turbante tumultu,
eques sternet Poenos, Gallumque rebellem,
ıque arma patri suspendet capta Quirino.
hic Aeneas; una namque ire videbat
ium forma iuvenem et fulgentibus armis,
'ons laeta parum, et deiecto lumina vultu:
pater, ille, virum qui sic comitatur euntem?
, anne aliquis magna de stirpe nepotum?
trepitus circa comitum! quantum instar in ipso est!
nox atra caput tristi circumvolat umbra.
pater Anchises, lacrimis ingressus obortis:
e, ingentem luctum ne quaere tuorum;
ıdent terris hunc tantum fata, neque ultra
sinent. Nimium vobis Romana propago
potens, superi, propria haec si dona fuissent.
ıtos ille virûm magnam Mavortis ad urbem
pus aget gemitus! vel quae, Tiberine, videbis
ra, quum tumulum praeterlabere recentem!
puer Iliaca quisquam de gente Latinos
ntum spe tollet avos: nec Romula quondam
se tantum tellus iactabit alumno.

Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello
Dextera! non illi se quisquam impune tulisset
Obvius armato, seu quum pedes iret in hostem
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu, miserande puer! si qua fata aspera rump
Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animamque nepotis
His saltem accumulem donis, et fungar inani
Munere. Sic tota passim regione vagantur
Aëris in campis latis, atque omnia lustrant.
Quae postquam Anchises natum per singula du
Incenditque animum famae venientis amore:
Exin bella viro memorat, quae deinde gerenda
Laurentesque docet populos, urbemque Latini
Et quo quemque modo fugiatque feratque labore
Sunt geminae Somni portae: quarum altera fertur
Cornea; qua veris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto;
Sed falsa ad coelum mittunt insomnia Manes.
His ubi tum natum Anchises unaque Sibyllam
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna:
Ille viam secat ad naves, sociosque revisit;
Tum se ad Caietae recto fert limite portum.
Ancora de prora iacitur; stant litore puppes.

P. VIRGILII MARONIS

E N E I D O S

LIBER SEPTIMVS.

u quoque litoribus nostris, Aeneïa nutrix,
ternam moriens famam, Caieta, dedisti;
nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
speria in magna, si qua est ea gloria, signat.
pius exsequiis Aeneas rite solutis,
gere composito tumuli, postquam alta quierunt
quora, tendit iter velis, portumque relinquit.
spirant aurae in noctem, nec candida cursus
na negat; splendet tremulo sub lumine pontus.
xima Circaeae raduntur litora terrae,
res inaccessos ubi Solis filia lucos
iduo resonat cantu, tectisque superbis
t odoratam nocturna in lumina cedrum,
uto tenues percurrens pectine telas.
ic exaudiri gemitus iraeque leonum,
icla recusantum, et sera sub nocte rudentum;
igerique sues, atque in praesepibus ursi
vire, ac formae magnorum ululare luporum:
s hominum ex facie dea saeva potentibus herbis
uerat Circe in vultus ac terga ferarum.
ie ne monstra pii paterentur talia Troes,

Delati in portus, neu litora dira subirent,
Neptunus ventis implevit vela secundis,
Atque fugam dedit, et praeter vada fervida
Iamque rubescebat radiis mare, et aethere a
Aurora in roseis fulgebat lutea bigis;
Quum venti posuere, omnisque repente res
Flatus, et in lento luctantur marmore tonsa
Atque hic Aeneas ingentem ex aequore lucu
Prospicit. Hunc inter fluvio Tiberinus amo
Verticibus rapidis, et multa flavus arena,
In mare prorumpit; variae circumque supra
Assuetae ripis volucres et fluminis alveo
Aethera mulcebant cantu, lucoque volabant
Flectere iter sociis terraeque advertere pro
Imperat, et laetus fluvio succedit opaco.

Nunc age, qui reges, Erato, quae tempora r
Quis Latio antiquo fuerit status, advena cla
Quum primum Ausoniis exercitus appulit o
Expediam, et primae revocabo exordia pug
Tu vatem, tu, diva, mone; dicam horrida b
Dicam acies, actosque animis in funera reg
Tyrrhenamque manum, totamque sub arma
ctam
Hesperiam. Maior rerum mihi nascitur ord
Maius opus moveo. Rex arva Latinus et urb
Iam senior longa placidas in pace regebat.
Hunc Fauno et nympha genitum Laurente M
Accipimus. Fauno Picus pater: isque paren
Te, Saturne, refert; tu sanguinis ultimus a
Filius huic, fato divûm, prolesque virilis
Nulla fuit, primaque oriens erepta iuventa e
Sola domum et tantas servabat filia sedes,
Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.
Multi illam magno e Latio totaque petebant
Ausonia; petit ante alios pulcherrimus omn
Turnus, avis atavisque potens: quem regia co

nerum mire properabat amore;
portenta deûm terroribus obstant.
ıt tecti medio in penetralibus altis,
ım, multosque metu servata per annos:
r inventam, primas quum conderet arces,
.tur Phoebo sacrasse Latinus,
ıue ab ea nomen posuisse colonis.
ı summum densae (mirabile dictu!)
genti liquidum trans aethera vectae,
.picem; et, pedibus per mutua nexis,
bitum ramo frondente pependit.
ates, Externum cernimus, inquit,
virum, et partes petere agmen easdem
ɛ isdem, et summa dominarier arce.
castis adolet dum altaria taedis,
ɜnitorem adstat Lavinia virgo,
ı!) longis comprendere crinibus ignem,
em ornatum flamma crepitante cremari,
ɜ accensa comas, accensa coronam,
·emmis; tum fumida lumine fulvo
totis Vulcanum spargere tectis.
·rendum ac visu mirabile ferri:
·re illustrem fama fatisque canebant
. populo magnum portendere bellum.
icitus monstris, oracula Fauni,
:nitoris, adit, lucosque sub alta
lbunea; nemorum quae maxima sacro
ıt, saevamque exhalat opaca mephitim.
ɜ gentes, omnisque Oenotria tellus,
esponsa petunt. Huc dona sacerdos
t, et caesarum ovium sub nocte silenti
cubuit stratis, somnosque petivit:
lis simulacra videt volitantia miris,
ıudit voces, fruiturque deorum
atque imis Acheronta affatur Avernis.

Hic et tum pater ipse petens responsa Latinus
Centum lanigeras mactabat rite bidentes,
Atque harum effultus tergo stratisque iacebat
Velleribus. Subita ex alto vox reddita luco est:
Ne pete connubiis natam sociare Latinis,
O mea progenies, thalamis neu crede paratis;
Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferent, quorumque ab stirpe nepotes
Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens
Adspicit Oceanum, vertique regique videbunt.
Haec responsa patris Fauni, monitusque silenti
Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus:
Sed circum late volitans iam Fama per urbes
Ausonias tulerat; quum Laomedontia pubes
Gramineo ripae religavit ab aggere classem.
  Aeneas, primique duces, et pulcher Iulus,
Corpora sub ramis deponunt arboris altae;
Instituuntque dapes, et adorea liba per herbam
Subiiciunt epulis, (sic Iupiter ille monebat)
Et Cereale solum pomis agrestibus augent.
Consumtis hic forte aliis, ut vertere morsus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu malisque audacibus orbem
Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris:
Heus! etiam mensas consumimus? inquit Iulus.
Nec plura alludens. Ea vox audita laborum
Prima tulit finem, primamque loquentis ab ore
Eripuit pater, ac stupefactus numine pressit;
Continuo, Salve fatis mihi debita Tellus,
Vosque, ait, o fidi Troiae salvete Penates.
Hic domus, haec patria est. Genitor mihi talia, namque
Nunc repeto, Anchises fatorum arcana reliquit:
Quum te, nate, fames ignota ad litora vectum
Accisis coget dapibus consumere mensas:

perare domos defessus, ibique memento
locare manu molirique aggere tecta.
rat illa fames; haec nos suprema manebat,
positura modum.
agite, et primo laeti cum lumine solis,
oca, quive habeant homines, ubi moenia gentis,
ɛmus, et a portu diversa petamus.
ateras libate Iovi, precibusque vocate
en genitorem, et vina reponite mensis.
nde effatus frondenti tempora ramo
ıt, et Geniumque loci, primamque deorum
ɛm, Nymphasque, et adhuc ignota precatur
ıa; tum Noctem, Noctisque orientia signa;
ıque Iovem, Phrygiamque ex ordine Matrem,
t; et duplices Coeloque Ereboque parentes.
ter omnipotens ter coelo clarus ab alto
it, radiisque ardentem lucis et auro
anu quatiens ostendit ab aethere nubem.
r hic subito Troiana per agmina rumor,
sse diem, quo debita moenia condant,
m instaurant epulas, atque omine magno
as laeti statuunt, et vina coronant.
era quum prima lustrabat lampade terras
ies: urbem, et fines, et litora gentis
i explorant; haec fontis stagna Numici,
Thybrim fluvium, hic fortis habitare Latinos.
atus Anchisa delectos ordine ab omni
n oratores augusta ad moenia regis
et, ramis velatos Palladis omnes;
ue ferre viro, pacemque exposcere Teucris.
nora: festinant iussi, rapidisque feruntur
us. Ipse humili designat moenia fossa,
ırque locum; primasque in litore sedes,
rum in *morem, pinnis* atque aggere cingit.
iter emensi, turres ac tecta Latinorum

Ardua cernebant iuvenes, muroque subibant.
Ante urbem pueri, et primaevo flore iuventus,
Exercentur equis, domitantque in pulvere curr
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque ictuque lacessu
Quum praefectus equo longaevi regis ad aures
Nuntius ingentes ignota in veste reportat
Advenisse viros. Ille intra tecta vocari
Imperat, et solio medius consedit avito.
Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis,
Vrbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
Horrendum silvis et religione parentum.
Hic sceptra accipere, et primos attollere fasces
Regibus omen erat; hoc illis curia templum,
Hae sacris sedes epulis; hic ariete caeso
Perpetuis soliti patres considere mensis.
Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
Antiqua e cedro: Italusque, paterque Sabinus
Vitisator, curvam servans sub imagine falcem,
Saturnusque senex, Ianique bifrontis imago,
Vestibulo adstabant, aliique ab origine reges,
Martiaque ob patriam pugnando vulnera passi.
Multaque praeterea sacris in postibus arma,
Captivi pendent currus, curvaeque secures,
Et cristae capitum, et portarum ingentia claust
Spiculaque, clipeique, ereptaque rostra carini
Ipse, Quirinali lituo, parvaque sedebat
Succinctus trabea, laevaque ancile gerebat
Picus, equûm domitor: quem capta cupidine coniunx
Aurea percussum virga, versumque venenis,
Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.
Tali intus templo divûm patriaque Latinus
Sede sedens Teucros ad sese in tecta vocavit;
Atque haec ingressis placido prior edidit ore:

Dicite, Dardanidae, neque enim nescimus et urbem,
Et genus, auditique advertitis aequore cursum,
Quid petitis? quae caussa rates, aut cuius egentes
Litus ad Ausonium tot per vada caerula vexit?
Sive errore viae, seu tempestatibus acti:
(Qualia multa mari nautae patiuntur in alto)
Fluminis intrastis ripas, portuque sedetis:
Ne fugite hospitium, neve ignorate Latinos
Saturni gentem, haud vinclo nec legibus aequam,
Sponte sua veterisque dei se more tenentem.
Atque equidem memini (fama est obscurior annis)
Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
Dardanus Idaeas Phrygiae penetrarit ad urbes,
Threïciamque Samum, quae nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Corythi Tyrrhena ab sede profectum
Aurea nunc solio stellantis regia coeli
Accipit, et numerum divorum altaribus addit.
Dixerat. Et dicta Ilioneus sic voce secutus:
Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
Atra subegit hiems vestris succedere terris,
Nec sidus regione viae litusve fefellit:
Consilio hanc omnes animisque volentibus urbem
Afferimur, pulsi regnis, quae maxima quondam
Extremo veniens Sol adspiciebat Olympo.
Ab Iove principium generis; Iove Dardana pubes
Gaudet avo. Rex ipse, Iovis de gente suprema,
Troïus Aeneas tua nos ad limina misit.
Quanta per Idaeos saevis effusa Mycenis
Tempestas ierit campos; quibus actus uterque
Europae atque Asiae fatis concurrerit orbis;
Audiit, et si quem tellus extrema refuso
Submovet Oceano, et si quem extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.
Diluvio ex illo tot vasta per aequora vecti

Dis sedem exiguam patriis litusque rogamus
Innocuum, et cunctis undamque auramque pa
tem.
Non erimus regno indecores; nec vestra feret
Fama levis, tantive abolescet gratia facti;
Nec Troiam Ausonios gremio excepisse pigebi
Fata per Aeneae iuro, dextramque potentem,
Sive fide, seu quis bello est expertus et armis;
Multi nos populi, multae (ne temne, quod ult
Praeferimus manibus vittas ac verba precantia
Et petiere sibi et voluere adiungere gentes.
Sed nos fata deûm vestras exquirere terras
Imperiis egere suis. Hinc Dardanus ortus
Huc repetit, iussisque ingentibus urget Apollo
Tyrrhenum ad Thybrim et fontis vada sacra N
mici.
Dat tibi praeterea Fortunae parva prioris
Munera: reliquias Troia ex ardente receptas.
Hoc pater Anchises auro libabat ad auras:
Hoc Priami gestamen erat, quum iura vocatis
More daret populis; sceptrumque, sacerque tia
Iliadumque labor vestes.
Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloque immobilis haeret,
Intentos volvens oculos. Nec purpura regem
Picta movet, nec sceptra movent Priameïa tant
Quantum in connubio natae thalamoque mora
Et veteris Fauni volvit sub pectore sortem.
Hunc illum fatis externa ab sede profectum
Portendi generum, paribusque in regna vocari
Auspiciis; huic progeniem virtute futuram
Egregiam, et totum quae viribus occupet orbe
Tandem laetus ait: Dî nostra incepta secunde
Auguriumque suum! Dabitur, Troiane, quod op
Munera nec sperno. Non vobis, rege Latino,
Divitis uber agri Troiaeve opulentia deerit.

se modo Aeneas, nostri si tanta cupido est,
iungi hospitio properat sociusque vocari,
!veniat, vultus neve exhorrescat amicos.
rs mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.
s contra regi mea nunc mandata referte.
t mihi nata, viro gentis quam iungere nostrae,
n patrio ex adyto sortes, non plurima coelo
ınstra sinunt: generos externis affore ab oris,
c Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
men in astra ferant. Hunc illum poscere fata
reor, et, si quid veri mens augurat, opto.
ıec effatus, equos numero pater eligit omni.
ıbant ter centum nitidi in praesepibus altis.
ınibus extemplo Teucris iubet ordine duci
tratos ostro alipedes pictisque tapetis.
rea pectoribus demissa monilia pendent.
cti auro, fulvum mandunt sub dentibus aurum.
senti Aeneae currum geminosque iugales,
mine ab aetherio, spirantes naribus ignem,
ırum de gente, patri quos daedala Circe
pposita de matre nothos furata creavit.
.libus Aeneadae donis dictisque Latini
.blimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
ıeva Iovis coniunx, aurasque invecta tenebat;
:laetum Aeneam classemque ex aethere longo
ırdaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno.
oliri iam tecta videt, iam fidere terrae;
eseruisse rates. Stetit acri fixa dolore.
ım, quassans caput, haec effundit pectore dicta:
eu stirpem invisam, et fatis contraria nostris
ıta Phrygum! num Sigeis occumbere campis,
ım capti potuere capi? num incensa cremavit
'oia viros? medias acies mediosque per ignes
venere viam. At, credo, mea numina tandem
:ssa iacent, odiis aut exsaturata quievi –

Quin etiam patria excussōs infesta per undas
Ausa sequi, et profugis toto me opponere ponto;
Absumtae in Teucros vires coelique marisque.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
Profuit? optato conduntur Thybridis alveo,
Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit; concessit in iras
Ipse deûm antiquam genitor Calydona Dianae;
Quod scelus aut Lapithas tantum, aut Calydona merentem?
Ast ego, magna Iovis coniunx, nil linquere inausum
Quae potui infelix, quae memet in omnia verti,
Vincor ab Aenea! Quod si mea numina non sunt
Magna satis: dubitem haud equidem implorare quod usquam est.
Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo.
Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,
Atque immota manet fatis Lavinia coniunx:
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus;
At licet amborum populos exscindere regum.
Hac gener atque socer coëant mercede suorum.
Sanguine Troiano et Rutulo dotabere, virgo;
Et Bellona manet te pronuba. Nec face tantum
Cisseis praegnans ignes enixa iugales;
Quin idem Veneri partus suus, et Paris alter,
Funestaeque iterum recidiva in Pergama taedae.
Haec ubi dicta dedit, terras horrenda petivit;
Luctificam Allecto Dirarum ab sede sororum
Infernisque ciet tenebris: cui tristia bella,
Iraeque, insidiaeque, et crimina noxia cordi.
Odit et ipse pater Pluton, odere sorores
Tartareae monstrum: tot sese vertit in ora,
Tam saevae facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Iuno his acuit verbis, ac talia fatur:
Hunc mihi da proprium, virgo sata Nocte, laborem,
Hanc operam, ne noster honos infractave cedat

loco; neu connubiis ambire Latinum
idae possint, Italosve obsidere fines.
tes unanimos armare in proelia fratres,
odiis versare domos; tu verbera tectis
easque inferre faces; tibi nomina mille,
nocendi artes. Fecundum concute pectus,
e compositam pacem, sere crimina belli;
velit, poscatque simul, rapiatque iuventus.
n Gorgoneis Allecto infecta venenis
pio Latium et Laurentis tecta tyranni
petit, tacitumque obsedit limen Amatae:
super adventu Teucrûm Turnique hymenaeis
ieae ardentem curaeque iraeque coquebant.
lea caeruleis unum de crinibus anguem
it, inque sinum praecordia ad intima subdit:
aribunda domum monstro permisceat omnem.
iter vestes et laevia pectora lapsus,
ur attactu nullo, fallitque furentem,
eam inspirans animam; fit tortile collo
n ingens coluber, fit longae taenia vittae,
itque comas, et membris lubricus errat.
m prima lues udo sublapsa veneno
tat sensus, atque ossibus implicat ignem;
m animus toto percepit pectore flammam:
us, et solito matrum de more, loquuta est;
i super nata lacrimans Phrygiisque hymenaeis:
libusne datur ducenda Lavinia Teucris,
iitor? nec te miseret nataeque tuique?
iatris miseret, quam primo aquilone relinquet
dus, alta petens, abducta virgine, praedo?
n sic Phrygius penetrat Lacedaemona pastor,
eamque Helenam Troianas vexit ad urbes!
tua *sancta fides? quid* cura antiqua tuorum,
ısanguineo toties data dextera Turno?

Si gener externa petitur de gente Latinis,
Idque sedet, Faunique premunt te iussa par
Omnem equidem sceptris terram, quae libe
nostris
Dissidet, externam reor, et sic dicere divos
Et Turno, si prima domus repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres, mediaeque My
His ubi nequidquam dictis experta, Latinu
Contra stare videt, penitusque in viscera la
Serpentis furiale malum, totamque pererrat
Tum vero infelix, ingentibus excita monstri
Immensam sine more furit lymphata per ur
Ceu quondam torto volitans sub verbere tu
Quem pueri magno in gyro vacua atria circ
Intenti ludo exercent; ille actus habena
Curvatis fertur spatiis; stupet inscia supra
Impubesque manus, mirata volubile buxum
Dant animos plagae. Non cursu segnior ill
Per medias urbes agitur populosque feroce
Quin etiam in silvas, simulato numine Bacc
Maius adorta nefas, maioremque orsa furo
Evolat, et natam frondosis montibus abdit;
Quo thalamum eripiat Teucris, taedasque mo
Evoe Bacche, fremens, solum te virgine di
Vociferans; etenim molles tibi sumere thy
Te lustrare choro, sacrum tibi pascere crin
Fama volat; Furiisque accensas pectore ma
Idem omnes simul ardor agit, nova quaere
Deseruere domos; ventis dant colla comas
Ast aliae tremulis ululatibus aethera comp
Pampineasque gerunt incinctae pellibus ha
Ipsa inter medias flagrantem fervida pinum
Sustinet, ac natae Turnique canit hymenae
Sanguineam torquens aciem; torvumque r
Clamat: Io matres, audite, ubi quaeque, L
Si qua piis animis manet infelicis Amatae

ąterni cura remordet;
ittas, capite orgia mecum.
vas, inter deserta ferarum,
stimulis agit undique Bacchi.
tis primos acuisse furores,
ınemque domum vertisse Latini:
ıcis tristis Dea tollitur alis
l muros: quam dicitur urbem
ë fundasse colonis,
noto. Locus Ardea quondam
ınc magnum manet Ardea nomen;
Tectis hic Turnus in altis
a carpebat nocte quietem.
ıciem et furialia membra
sese transformat aniles,
nam rugis arat; induit albos
; tum ramum innectit olivae;
is anus templique sacerdos;
ulos his se cum vocibus offert:
ıum fusos patiere labores,
transscribi sceptra colonis?
m et quaesitas sanguine dotes
ısque in regnum quaeritur heres.
ffer te, irrise, periclis;
rne acies; tege pace Latinos.
e, placida quum nocte iaceres,
mnipotens Saturnia iussit.
mari pubem portisque moveri
ara, et Phrygios, qui flumine pulchro,
ı pictasque exure carinas.
ıgna iubet. Rex ipse Latinus,
m et dicto parere fatetur,
m Turnum experiatur in armis.
ıtem irridens, sic orsa vicissim
ıes invectas Thybridis alveo,

Non, ut rere, meas effugit nuntius aures:
Ne tantos mihi finge metus: nec regia Iuno
Immemor est nostri.
Sed te victa situ verique effeta senectus,
O mater, curis nequidquam exercet, et arma
Regum inter falsa vatem formidine ludit.
Cura tibi, divûm effigies et templa tueri;
Bella viri pacemque gerent, quis bella gerenda.
Talibus Allecto dictis exarsit in iras.
At iuveni oranti subitus tremor occupat artus;
Deriguere oculi: tot Erinnys sibilat hydris,
Tantaque se facies aperit. Tum, flammea torque
Lumina, cunctantem et quaerentem dicere plu
Repulit, et geminos erexit crinibus angues,
Verberaque insonuit, rabidoque haec addidit or
En, ego victa situ, quam veri effeta senectus
Arma inter regum falsa formidine ludit;
Respice ad haec: adsum dirarum ab sede sororu
Bella manu letumque gero.
Sic effata facem iuveni coniecit, et atro
Lumine fumantes fixit sub pectore taedas.
Olli somnum ingens rumpit pavor, ossaque et ar
Perfundit toto proruptus corpore sudor.
Arma amens fremit; arma toro tectisque requi
Saevit amor ferri, et scelerata insania belli;
Ira super: magno veluti quum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aëni,
Exsultantque aestu latices; furit intus aquai
Fumidus atque alte spumis exuberat amnis;
Nec iam se capit unda; volat vapor ater ad aur
Ergo iter ad regem polluta pace Latinum
Indicit primis iuvenum, et iubet arma parari,
Tutari Italiam, detrudere finibus hostem;
Se satis ambobus Teucrisque venire Latinisqu
Haec ubi dicta dedit, divosque in vota vocarit:
Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.

Hunc decus egregium formae movet atque iuventae;
Hunc atavi reges, hunc claris dextera factis.
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet:
Allecto in Teucros Stygiis se concitat alis;
Arte nova speculata locum, quo litore pulcher
Insidiis cursuque feras agitabat Iulus.
Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
Obiicit, et noto nares contingit odore,
Ut cervum ardentes agerent: quae prima laborum
Caussa fuit, belloque animos accendit agrestes.
Cervus erat forma praestanti et cornibus ingens,
Tyrrhidae pueri quem matris ab ubere raptum
Nutribant, Tyrrheusque pater, cui regia parent
Armenta, et late custodia credita campi.
Assuetum imperiis soror omni Silvia cura
Mollibus intexens ornabat cornua sertis,
Pectebatque ferum, puroque in fonte lavabat.
Ille, manum patiens, mensaeque assuetus herili,
Errabat silvis; rursusque ad limina nota
Ipse domum sera quamvis se nocte ferebat.
Hunc procul errantem rabidae venantis Iuli
Commovere canes, fluvio quum forte secundo
Defflueret, ripaque aestus viridante levaret.
Ipse etiam, eximiae laudis succensus amore,
Ascanius curvo direxit spicula cornu:
Nec dextrae erranti deus afuit; actaque multo
Perque uterum sonitu perque ilia venit arundo.
Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
Successitque gemens stabulis, questuque cruentus
Atque imploranti similis tectum omne replebat.
Silvia prima soror, palmis percussa lacertos,
Auxilium vocat, et duros conclamat agrestes.
Olli, pestis enim tacitis latet aspera silvis,
Improvisi adsunt: *hic torre* armatus obusto,
Stipitis hic gravidi nodis: quod cuique repertum

Rimanti, telum ira facit. Vocat agmina Tyrrhe
Quadrifidam quercum cuneis ut forte coactis
Scindebat, rapta spirans immane securi.
At saeva e speculis tempus dea nacta nocendi
Ardua tecta petit stabuli, et de culmine summo
Pastorale canit signum, cornuque recurvo
Tartaream intendit vocem: qua protenus omne
Contremuit nemus, et silvae intonuere profund
Audiit et Triviae longe lacus; audiit amnis
Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini;
Et trepidae matres pressere ad pectora natos.
Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signu
Dira dedit, raptis concurrunt undique telis
Indomiti agricolae; nec non et Troïa pubes
Ascanio auxilium castris effundit apertis.
Direxere acies. Non iam certamine agresti,
Stipitibus duris agitur sudibusve praeustis;
Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
Horrescit strictis seges ensibus, aeraque fulge
Sole lacessita, et lucem sub nubila iactant:
Fluctus uti primo coepit quum albescere vento
Paullatim sese tollit mare, et altius undas
Erigit, inde imo consurgit ad aethera fundo.
Hic iuvenis primam ante aciem stridente sagitt
Natorum Tyrrhei fuerat qui maximus, Almo
Sternitur; haesit enim sub gutture vulnus, et u
Vocis iter tenuemque inclusit sanguine vitam.
Corpora multa virûm circa, seniorque Galaes
Dum paci medium se offert: iustissimus unus
Qui fuit, Ausoniisque olim ditissimus arvis:
Quinque greges illi balantum, quina redibant
Armenta, et terram centum vertebat aratris.
Atque, ea per campos aequo dum Marte ge
tur,
Promissi dea facta potens, ubi sanguine bella
Imbuit, et primae commisit funera pugnae,

'esperiam, et coeli convexa per auras
rictrix affatur voce superba:
cta tibi bello discordia tristi;
iicitiam coëant, et foedera iungant,
iidemAusonio respersi sanguineTeucros:
ı his addam; tua si mihi certa voluntas;
in bella feram rumoribus urbes,
ique animos insani Martis amore,
ıt auxilio veniant; spargam arma per agros.
ra Iuno: terrorum et fraudis abunde est.
i caussae; pugnatur comminus armis.
prima dedit, sanguis novus imbuit arma.
nubia et tales celebrent hymenaeos
ı Veneris genus et rex ipse Latinus.
aetherias errare licentius auras,
er ille velit, summi regnator Olympi.
s. Ego, si qua super fortuna laborum est,
m. Tales dederat Saturnia voces.
ı attollit stridentes anguibus alas,
ɜ petit sedem, supera ardua linquens.
Italiae medio sub montibus altis
t fama multis memoratus in oris,
valles; densis hunc frondibus atrum
'imque latus nemoris, medioque fragosus
um saxis et torto vertice torrens.
s horrendum, saevi spiracula Ditis,
ur, ruptoque ingens Acheronte vorago
ı aperit fauces: quis condita Erinnys,
umen, terras coelumque levabat.
nus interea extremam Saturnia bello
ègina manum. Ruit omnis in urbem
ı ex acie numerus, caesosque reportant,
puerum, foedatique ora Galaesi;
tque deos, obtestanturque Latinum.
dest, medioque in crimine, caedis et ignis

Terrorem ingeminat: Teucros in regna vocari:
Stirpem admisceri Phrygiam; se limine pelli.
Tum, quorum attonitae Baccho nemora avia mat
Insultant thiasis, neque enim leve nomen Ama
Vndique collecti coëunt, Martemque fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra omina bellum,
Contra fata deûm, perverso numine poscunt.
Certatim regis circumstant tecta Latini.
Ille, velut pelagi rupes immota, resistit,
Vt pelagi rupes, magno veniente fragore,
Quae sese, multis circum latrantibus undis,
Mole tenet; scopuli nequidquam et spumea circ
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.
Verum, ubi nulla datur caecum exsuperare potes
Consilium, et saevae nutu Iunonis eunt res:
Multa deos aurasque pater testatus inanes,
Frangimur heu fatis, inquit, ferimurque procel
Ipsi has sacrilego pendetis sanguine poenas,
O miseri. Te, Turne, nefas, te triste manebit
Supplicium, votisque deos venerabere seris.
Nam mihi parta quies, omnisque in limine port
Funere felici spolior. Nec plura locutus
Sepsit se tectis, rerumque reliquit habenas.

Mos erat Hesperio in Latio, quem protenus ur
Albanae coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, quum prima movent in proelia Mart
Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum,
Hyrcanisve Arabisve parant, seu tendere ad In
Auroramque sequi, Parthosque reposcere sign
Sunt geminae Belli portae, sic nomine dicunt,
Religione sacrae et saevi formidine Martis:
Centum aerei claudunt vectes, aeternaque fer
Robora; nec custos absistit limine Ianus.
Has, ubi certa sedet patribus sententia pugna
Ipse Quirinali trabea cinctuque Gabino
Insignis reserat stridentia limina Consul;

cat pugnas; sequitur tum cetera pubes;
ıe adsensu conspirant cornua rauco.
tum Aeneadis indicere bella Latinus
ıbebatur, tristesque recludere portas.
it tactu pater, aversusque refugit
ninisteria, et caecis se condidit umbris.
gina deûm coelo delapsa morantes
ipsa manu portas, et cardine verso
ratos rupit Saturnia postes.
ıexcita Ausonia, atque, immobilis ante,
des ire parat campis; pars arduus altis
ılentus equis furit: omnes arma requirunt.
ves clipeos et spicula lucida tergunt
pingui, subiguntque in cote secures;
ıe ferre iuvat, sonitusque audire tubarum.
e ideo magnae positis incudibus urbes
vant, Atina potens, Tiburque superbum,
Crustumerique, et turrigerae Antemnae.
ıa tuta cavant capitum, flectuntque salignas
ım crates; alii thoracas aënos,
ves ocreas lento ducunt argento.
s huc, et falcis honos, huc omnis aratri
mor; recoquunt patrios fornacibus enses.
ı iamque sonant; it bello tessera signum.
eam tectis trepidus rapit; ille frementes
cogit equos; clipeumque, auroque trilicem
n induitur; fidoque accingitur ense.
ite nunc Helicona, deae, cantusque movete,
lo exciti reges, quae quemque secutae
rint campos acies; quibus Itala iam tum
it terra alma viris, quibus arserit armis.
inistis enim, divae, et memorare potestis:
vix tenuis famae perlabitur aura.
ıs init bellum Tyrrhenis asper ab oris
tor divûm *Mezentius*, agminaque armat.
ııc iuxta Lausus, quo pulchrior alter

Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
Lausus, equûm domitor, debellatorque ferarum,
Ducit Agyllina nequidquam ex urbe secutos
Mille viros; dignus, patriis qui laetior esset
Imperiis, et cui pater haud Mezentius esset.
Post hos insignem palma per gramina currum
Victoresque ostentat equos, satus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus; clipeoque insigne paternum
Centum angues, cinctamque gerit serpentibus Hydram;
Collis Aventini silva quem Rhea sacerdos
Furtivum partu sub luminis edidit oras,
Mixta deo mulier, postquam Laurentia victor,
Geryone exstincto, Tirynthius attigit arva,
Tyrrhenoque boves in flumine lavit Iberas.
Pila manu saevosque gerunt in bella dolones;
Et tereti pugnant mucrone veruque Sabello.
Ipse pedes, tegumen torquens immane leonis,
Terribili impexum seta, cum dentibus albis,
Indutus capiti, sic regia tecta subibat
Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.
Tum gemini fratres Tiburtia moenia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque acerque Coras, Argiva iuventus;
Et primam ante aciem densa inter tela feruntur,
Ceu duo nubigenae quum vertice montis ab alto
Descendunt Centauri, Homolen Othrymque nivalem
Linquentes cursu rapido; dat euntibus ingens
Silva locum, et magno cedunt virgulta fragore.
Nec Praenestinae fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agrestia regem,
Inventumque focis omnis quem credidit aetas,
Caeculus. Hunc legio late comitatur agrestis;
Quique altum Praeneste viri, quique arva Gabinae
Iunonis, gelidumque Anienem, et roscida rivis

ica saxa colunt; quos, dives Anagnia, pascis,
, Amasene pater. Non illis omnibus arma
lipei curriusve sonant. Pars maxima glandes
tis plumbi spargit; pars spicula gestat
manu, fulvosque lupi de pelle galeros
ıen habent capiti; vestigia nuda sinistri
uere pedis; crudus tegit altera pero.
Messapus, equûm domitor, Neptunia proles,
ı neque fas igni cuiquam nec sternere ferro,
ıridem resides populos, desuetaque bello
na, in arma vocat subito, ferrumque retractat.
scennınas acies Aequosque Faliscos,
ıractis habent arces Flaviniaque arva,
mini cum monte lacum lucosque Capenos.
aequati numero, regemque canebant,
quondam nivei liquida inter nubila cycni,
ı sese e pastu referunt, et longa canoros
per colla modos; sonat amnis, et Asia longe
palus.
uisquam aeratas acies ex agmine tanto
ri putet; aëriam sed gurgite ab alto
ri volucrum raucarum ad litora nubem.
e, Sabinorum prisco de sanguine, magnum
n agens Clausus, magnique ipse agminis instar,
lia nunc a quo diffunditur et tribus et gens
atium, postquam in partem data Roma Sabinis.
ngens Amiterna cohors, priscique Quirites,
manus omnis, oliviferaeque Mutuscae;
omentum urbem, qui Rosea rura Velini,
etricae horrentes rupes, montemque Severum,
riamque colunt. Forulosque, et flumen Himellae;
hybrim Fabarimque bibunt, quos frigida misit
a, et Hortinae classes, populique Latini,
que secans infaustum interluit Allia nomen

Quam multi Libyco volvuntur marmore fluct
Saevus ubi Orion hibernis conditur undis;
Vel quum sole novo densae torrentur aristae,
Aut Hermi campo, aut Lyciae flaventibus arv
Scuta sonant, pulsuque pedum tremit excita te
Hinc Agamemnonius, Troiani nominis host
Curru iungit Halesus equos, Turnoque feroce
Mille rapit populos; vertunt felicia Bacchi
Massica qui rastris, et quos de collibus altis
Aurunci misere patres, Sidicinaque iuxta
Aequora, quique Cales linquunt, amnisque v
Accola Vulturni, pariterque Saticulus asper,
Oscorumque manus. Teretes sunt aclides illi
Tela; sed haec lento mos est aptare flagello.
Laevas cetra tegit; falcati comminus enses.
Nec tu carminibus nostris indictus abibis,
Oebale, quem generasse Telon Sebethide ny
Fertur, Teleboûm Capreas quum regna tene
Iam senior; patriis sed non et filius arvis
Contentus, late iam tum ditione premebat
Sarrastes populos, et quae rigat aequora Sar
Quique Rufras Batulumque tenent atque arv
Celennae,
Et quos maliferae despectant moenia Abella
Teutonico ritu soliti torquere cateias;
Tegmina quis capitum raptus de subere cort
Aerataeque micant peltae, micat aereus ensi
Et te montosae misere in proelia Nersae,
Vfens, insignem fama et felicibus armis:
Horrida praecipue cui gens, assuetaque mul
Venatu nemorum, duris Aequicula glebis.
Armati terram exercent, semperque recente
Convectare iuvat praedas, et vivere rapto.
Quin et Marrubia venit de gente sacerdos,
Fronde super galeam et felici comtus oliva,
Archippi regis missu, fortissimus Vmbro:

ıneri et graviter spirantibus hydris
ui somnos cantuque manuque solebat,
ue iras, et morsus arte levabat.
ardaniae medicari cuspidis ictum
eque eum iuvere in vulnera cantus
, et Marsis quaesitae montibus herbae.
Anguitiae, vitrea te Fucinus unda,
flevere lacus.
ıpolyti proles pulcherrima bello
ısignem quem mater Aricia misit,
Egeriae lucis, humentia circum
ıguis ubi et placabilis ara Dianae.
ərunt fama Hippolytum, postquam arte novercae
patriasque explerit sanguine poenas
listractus equis, ad sidera rursus
t superas coeli venisse sub auras,
evocatum herbis et amore Dianae.
r omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
infernis ad lumina surgere vitae,
torem medicinae talis et artis
'hoebigenam Stygias detrusit in undas.
Hippolytum secretis alma recondit
t nymphae Egeriae nemorique relegat:
n silvis Italis ignobilis aevum
versoque ubi nomine Virbius esset.
n templo Triviae lucisque sacratis
s arcentur equi; quod litore currum
n monstris pavidi effudere marinis.
əntes haud secius aequore campi
equos, curruque in bella ruebat.
ər primos praestanti corpore Turnus
rma tenens, et toto vertice supra est:
i crinita iuba galea alta Chimaeram
Aetnaeos efflantem faucibus ignes;

Tam magis illa fremens, et tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
At laevem clipeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
Argumentum ingens, et custos virginis Argus,
Caelataque amnem fundens pater Inachus urna.
Insequitur nimbus peditum, clipeataque totis
Agmina densentur campis, Argivaque pubes,
Auruncaeque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
Et Sacranae acies, et picti scuta Labici:
Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles,
Circaeumque iugum; quis Iupiter Anxurus arvis
Praesidet, et viridi gaudens Feronia luco;
Qua Saturae iacet atra palus, gelidusque per imas
Quaerit iter valles atque in mare conditur Vfens.
Hos super advenit Volsca de gente Camilla,
Agmen agens equitum et florentes aere catervas,
Bellatrix: non illa colo calathisve Minervae
Femineas assueta manus, sed proelia virgo
Dura pati, cursuque pedum praevertere ventos.
Illa vel intactae segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu laesisset aristas;
Vel mare per medium, fluctu suspensa tumenti,
Ferret iter, celeres nec tingueret aequore plantas.
Illam omnis tectis agrisque effusa iuventus
Turbaque miratur matrum, et prospectat euntem
Attonitis inhians animis: ut regius ostro
Velet honos laeves humeros, ut fibula crinem
Auro internectat; Lyciam ut gerat ipsa pharetram
Et pastoralem praefixa cuspide myrtum.

P. VIRGILII MARONIS
E N E I D O S
LIBER OCTAVUS.

belli signum Laurenti Turnus ab arce
alit, et rauco strepuerunt cornua cantu;
ae acres concussit equos; utque impulit arma:
emplo turbati animi, simul omne tumultu
iurat trepido Latium, saevitque iuventus
ra. Ductores primi, Messapus et Vfens,
temtorque deûm Mezentius, undique cogunt
ilia; et latos vastant cultoribus agros.
titur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
petat auxilium, et, Latio consistere Teucros,
ectum Aenean classi, victosque Penates
rre, et fatis regem se dicere posci,
ceat, multasque viro se adiungere gentes
danio, et late Latio increbrescere nomen.
d struat his coeptis, quem, si Fortuna sequatur,
ntum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
m Turno regi, aut regi apparere Latino.
alia per Latium; quae Laomedontius heros
cta videns magno curarum fluctuat aestu;
ae animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
artesque rapit varias, perque omnia versat.
t aquae tremulum labris ubi lumen aënis

Sole repercussum, aut radiantis imagine Lunae
Omnia pervolitat late loca, iamque sub auras
Erigitur, summique ferit laquearia tecti.
Nox erat, et terras animalia fessa per omnes
Alituum pecudumque genus sopor altus habeba
Quum pater in ripa gelidique sub aetheris axe
Aeneas, tristi turbatus pectora bello,
Procubuit, seramque dedit per membra quietei
Huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amoeno
Populeas inter senior se attollere frondes
Visus; eum tenuis glauco velabat amictu
Carbasus, et crines umbrosa tegebat arundo;
Tum sic affari, et curas his demere dictis:
O sate gente deûm, Troianam ex hostibus urb
Qui revehis nobis, aeternaque Pergama servas,
Exspectate solo Laurenti arvisque Latinis,
Hic tibi certa domus, certi, ne absiste, Penates
Neu belli terrere minis. Tumor omnis et irae
Concessere deûm.
Iamque tibi, ne vana putes haec fingere somnu
Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
Triginta capitum fetus enixa, iacebit;
Alba, solo recubans, albi circum ubera nati.
Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum
Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. Nunc qua ratione, quod ins
Expedias victor, paucis, adverte, docebo.
Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
Qui regem Evandrum comites, qui signa secuti
Delegere locum, et posuere in montibus urben
Pallantis proavi de nomine Pallanteum.
Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina;
Hos castris adhibe socios, et foedera iunge.
Ipse ego te ripis et recto flumine ducam,
Adversum remis superes subvectus ut amnem.

Surge age, nate dea; primisque cadentibus astris
Iunoni fer rite preces, iramque minasque
Supplicibus supera votis. Mihi victor honorem
Persolves. Ego sum, pleno quem flumine cernis
Stringentem ripas, et pinguia culta secantem,
Caeruleus Thybris, coelo gratissimus amnis.
Hic mihi magna domus, celsis caput urbibus, exit.
Dixit, deinde lacu Fluvius se condidit alto,
Ima petens. Nox Aenean somnusque reliquit.
Surgit, et, aetherii spectans orientia Solis
Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
Sustulit, ac tales effundit ad aethera voces:
Nymphae, Laurentes Nymphae, genus amnibus unde est,
Tuque, o Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
Accipite Aenean, et tandem arcete periclis.
Quo te cunque lacus, miserantem incommoda nostra,
Fonte tenet, quocunque solo pulcherrimus exis;
Semper honore meo, semper celebrabere donis,
Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum:
Adsis o tantum, et propius tua numina firmes!
Sic memorat, geminasque legit de classe biremes,
Remigioque aptat; socios simul instruit armis.
Ecce autem, subitum atque oculis mirabile monstrum,
Candida per silvam cum fetu concolor albo
Procubuit, viridique in litore conspicitur sus:
Quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxima Iuno,
Mactat, sacra ferens, et cum grege sistit ad aram.
Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
Leniit; et tacita refluens ita substitit unda,
Mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
Sterneret aequor aquis, remo ut luctamen abesset.
Ergo iter inceptum celerant; rumore secundo

Labitur uncta vadis abies; mirantur et undae,
Miratur nemus insuetum fulgentia longe
Scuta virûm, fluvio pictasque innare carinas.
Olli remigio noctemque diemque fatigant,
Et longos superant flexus, variisque teguntur
Arboribus, viridesque secant placido aequore silvas
Sol medium coeli conscenderat igneus orbem,
Quum muros arcemque procul ac rara domorum
Tecta vident, quae nunc Romana potentia coelo
Aequavit; tum res inopes Evandrus habebat.
Ocius advertunt proras, urbique propinquant.
Forte die solemnem illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadae magno divisque ferebat
Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
Vna omnes iuvenum primi, pauperque senatus,
Tura dabant, tepidusque cruor fumabat ad aras.
Vt celsas videre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, et tacitis incumbere remis:
Terrentur visu subito, cunctique relictis
Consurgunt mensis. Audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse;
Et procul e tumulo: Iuvenes, quae caussa subeg
Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arma?
Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta,
Paciferaeque manu ramum praetendit olivae:
Troiugenas ac tela vides inimica Latinis;
Quos illi bello profugos egere superbo.
Evandrum petimus. Ferte haec et dicite, lectos
Dardaniae venisse duces, socia arma rogantes.
Obstupuit tanto percussus nomine Pallas:
Egredere o, quicunque es, ait, coramque parente
Alloquere, ac nostris succede penatibus hospes!
Excepitque manu, dextramque amplexus inhaesi
Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt.

regem Aeneas dictis affatur amicis:
Graiugenûm, cui me Fortuna precari,
comtos voluit praetendere ramos;
uidem extimui, Danaûm quod ductor, et Arcas,
e ab stirpe fores geminis coniunctus Atridis;
ı me virtus, et sancta oracula divûm,
que patres, tua terris didita fama,
tere tibi, et fatis egere volentem.
us, Iliacae primus pater urbis et auctor,
, ut Graii perhibent, Atlantide cretus,
ur Teucros; Electram maximus Atlas
aetherios humero qui sustinet orbes.
lercurius pater est, quem candida Maia
e gelido conceptum vertice fudit;
m, auditis si quidquam credimus, Atlas,
las generat, coeli qui sidera tollit.
ıs amborum scindit se sanguine ab uno.
us, non legatos, neque prima per artem
enta tui pepigi: me, me ipse, meumque
aput, et supplex ad limina veni.
dem, quae te, crudeli Daunia bello
ur, nos si pellant, nihil afore credunt,
ınem Hesperiam penitus sua sub iuga mittant;
, quod supra, teneant, quodque alluit infra.
daque fidem. Sunt nobis fortia bello
, sunt animi, et rebus spectata iuventus.
at Aeneas. Ille os, oculosque loquentis
lum, et totum lustrabat lumine corpus.
pauca refert: Vt te, fortissime Teucrûm,
agnoscoque libens! ut verba parentis
n Anchisae magni vultumque recordor!
mini Hesionae visentem regna sororis
lontiadem Priamum, Salamina petentem,
s Arcadiae gelidos invisere fines.

Tum mihi prima genas vestibat flore iuventa;
Mirabarque duces Teucros, mirabar et ipsum
Laomedontiadem; sed cunctis altior ibat
Anchises. Mihi mens iuvenali ardebat amore
Compellare virum, et dextrae coniungere dextram:
Accessi, et cupidus Phenei sub moenia duxi.
Ille mihi insignem pharetram Lyciasque sagittas
Discedens chlamydemque auro dedit intertextam,
Frenaque bina, meus quae nunc habet, aurea, Pallas.
Ergo et, quam petitis, iuncta est mihi foedere dextra:
Et, lux quum primum terris se crastina reddet,
Auxilio laetos dimittam, opibusque iuvabo.
Interea sacra haec, quando huc venistis amici,
Annua, quae differre nefas, celebrate faventes
Nobiscum, et iam nunc sociorum assuescite mensis.

Haec ubi dicta, dapes iubet et sublata reponi
Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili;
Praecipuumque toro et villosi pelle leonis
Accipit Aenean, solioque invitat acerno.
Tum lecti iuvenes certatim araeque sacerdos
Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris
Dona laboratae Cereris, Bacchumque ministrant.
Vescitur Aeneas, simul et Troiana iuventus,
Perpetui tergo bovis, et lustralibus extis.

Postquam exemta fames, et amor compressus edendi,
Rex Evandrus ait: Non haec solemnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana superstitio veterumque ignara deorum
Imposuit: saevis, hospes Troiane, periclis
Servati facimus, meritosque novamus honores.
Iam primum saxis suspensam hanc adspice rupem:
Disiectae procul ut moles, desertaque montis

domus, et scopuli ingentem traxere ruinam.
spelunca fuit, vasto submota recessu,
ihominis Caci facies quam dira tenebat,
inaccessam radiis; semperque recenti
le tepebat humus; foribusque affixa superbis
virûm tristi pendebant pallida tabo.
monstro Vulcanus erat pater: illius atros
vomens ignes, magna se mole ferebat.
lit et nobis aliquando optantibus aetas
ilium adventumque dei. Nam maximus ultor,
gemini nece Geryonae spoliisque superbus,
des aderat, taurosque hac victor agebat
ntes; vallemque boves amnemque tenebant.
uriis Caci mens effera, ne quid inausum
intractatum scelerisve dolive fuisset,
tuor a stabulis praestanti corpore tauros
rtit, totidem forma superante iuvencas,
ue hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
da in speluncam tractos, versisque viarum
ciis raptos, saxo occultabat opaco.
erenti nulla ad speluncam signa ferebant.
rea, quum iam stabulis saturata moveret
hitryoniades armenta, abitumque pararet,
cessu mugire boves, atque omne querelis
leri nemus, et colles clamore relinqui.
didit una boum vocem, vastoque sub antro
giit, et Caci spem custodita fefellit.
vero Alcidae furiis exarserat atro
e dolor: rapit arma manu nodisque gravatum
ur; et aetherii cursu petit ardua montis.
n primum nostri Cacum videre timentem
batumque oculis. Fugit ilicet ocior Euro,
luncamque petit; pedibus timor addidit alas.
ese inclusit, ruptisque immane catenis
ecit saxum, ferro quod et arte paterna
debat, fultosque emuniit obiice postes:

Ecce furens animis aderat Tirynthius, omnemq
Accessum lustrans, huc ora ferebat et illuc,
Dentibus infrendens. Ter totum fervidus ira
Lustrat Aventini montem; ter saxea tentat
Limina nequidquam; ter fessus valle resedit.
Stabat acuta silex, praecisis undique saxis,
Speluncae dorso insurgens, altissima visu;
Dirarum nidis domus opportuna volucrum:
Hanc, ut prona iugo laevum incumbebat ad amne
Dexter in adversum nitens concussit, et imis
Avulsam soluit radicibus; inde repente
Impulit: impulsu quo maximus insonat aether;
Dissultant ripae, refluitque exterritus amnis.
At specus et Caci detecta apparuit ingens
Regia, et umbrosae penitus patuere cavernae:
Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes, et regna recludat
Pallida, dis invisa; superque immane barathru
Cernatur, trepidentque immisso lumine Manes
Ergo insperata deprensum in luce repente,
Inclusumque cavo saxo, atque insueta rudente
Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
Advocat, et ramis vastisque molaribus instat.
Ille autem, neque enim fuga iam super ulla peri
Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Evomit, involvitque domum caligine caeca,
Prospectum eripiens oculis; glomeratque sub an
Fumiferam noctem commixtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
Praecipiti iniecit saltu, qua plurimus undam
Fumus agit, nebulaque ingens specus aestuat at
Hic Cacum in tenebris incendia vana vomenten
Corripit in nodum complexus, et angit inhaere
Elisos oculos, et siccum sanguine guttur.
Panditur extemplo foribus domus atra revulsis;
Abstractaeque boves abiurataeque rapinae

enduntur, pedibusque informe cadaver
ur. Nequeunt expleri corda tuendo
; oculos, vultum, villosaque setis
emiferi, atque exstinctos faucibus ignes.
lebratus honos, laetique minores
: diem, primusque Potitius auctor,
Herculei custos Pinaria sacri.
m luco statuit, quae Maxima semper
obis, et erit quae maxima semper.
te, o iuvenes, tantarum in munere laudum
onde comas, et pocula porgite dextris,
:mque vocate deum, et date vina volentes.
Herculea bicolor quum populus umbra
ıe comas foliisque innexa pependit;
mplevit dextram scyphus. Ocius omnes
m laeti libant, divosque precantur.
› interea propior fit Vesper Olympo:
acerdotes primusque Potitius ibant,
n morem cincti, flammasque ferebant.
ıt epulas, et mensae grata secundae
unt, cumulantque oneratis lancibus aras.
i ad cantus, incensa altaria circum,
adsunt evincti tempora ramis;
um chorus, ille senum; qui carmine laudes
s et facta ferunt: ut prima novercae
manu geminosque premens eliserit angues;
egregias idem disiecerit urbes,
ue Oechaliamque; ut duros mille labores
Eurystheo, fatis Iunonis iniquae,
ıt. Tu nubigenas, invicte, bimembres
ıque, Pholumque manu, tu Cresia mactas
, et vastum Nemeae sub rupe leonem.
i tremuere lacus, te ianitor Orci
er recubans antro semesa cruento;
lae facies, non terruit ipse Typhoëus

Arduus, arma tenens; non te rationis egentem
Lernaeus turba capitum circumstetit anguis.
Salve, vera Iovis proles, decus addite Divis:
Et nos, et tua dexter adi pede sacra secundo.
Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
Speluncam adiiciunt, spirantemque ignibus ipsum
Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant.
Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
Perfectis referunt. Ibat rex obsitus aevo,
Et comitem Aenean iuxta natumque tenebat
Ingrediens, varioque viam sermone levabat.
Miratur, facilesque oculos fert omnia circum
Aeneas, capiturque locis; et singula laetus
Exquiritque auditque virûm monumenta priorum.
Tum rex Evandrus Romanae conditor arcis:
Haec nemora indigenae Fauni Nymphaeque tenebant,
Gensque virûm truncis et duro robore nata:
Quis neque mos neque cultus erat; nec iungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami atque asper victu venatus alebat.
Primus ab aetherio venit Saturnus Olympo,
Arma Iovis fugiens, et regnis exsul ademtis:
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
Aurea quae perhibent, illo sub rege fuerunt
Saecula; sic placida populos in pace regebat.
Deterior donec paullatim ac decolor aetas,
Et belli rabies, et amor successit habendi.
Tum manus Ausonia et gentes venere Sicanae;
Saepius et nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, asperque immani corpore Thybris:
A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
Diximus; amisit verum vetus Albula nomen.

sum patria, pelagique extrema sequentem,
a omnipotens et ineluctabile fatum
uere locis; matrisque egere tremenda
ıtis Nymphae monita, et deus auctor Apollo.
dicta: dehinc progressus monstrat et aram,
nentalem Romano nomine portam
nemorant, Nymphae priscum Carmentis honorem,
ıtidicae: cecinit quae prima futuros
as magnos et nobile Pallanteum.
cum ingentem, quem Romulus acer Asylum
, et gelida monstrat sub rupe Lupercal;
sio dictum Panos de more Lycaei.
ı et sacri monstrat nemus Argileti,
rque locum, et letum docet hospitis Argi.
Tarpeiam sedem et Capitolia ducit,
unc, olim silvestribus horrida dumis.
n religio pavidos terrebat agrestes
ci; iam tum silvam saxumque tremebant.
nus, hunc, inquit, frondoso vertice collem,
s, incertum est, habitat deus; Arcades ipsum
t se vidisse Iovem, quum saepe nigrantem
concuteret, dextra nimbosque cieret.
ıo praeterea disiectis oppida muris,
ıs veterumque vides monumenta virorum.
nus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
ım huic, illi fuerat Saturnia nomen.
inter se dictis ad tecta subibant
s Evandri, passimque armenta videbant
ique foro et lautis mugire Carinis.
ım ad sedes: Haec, inquit, limina victor
subiit; haec illum regia cepit.
ospes, contemnere opes, et te quoque dignum
eo; rebusque veni non asper egenis.

Dixit, et angusti subter fastigia tecti
Ingentem Aenean duxit, stratisque locavit
Effultum foliis et pelle Libystidis ursae.
Nox ruit, et fuscis tellurem amplectitur alis.
At Venus haud animo nequidquam exterrita mater,
Laurentumque minis et duro mota tumultu,
Vulcanum alloquitur, thalamoque haec coniugi aureo
Incipit, et dictis divinum adspirat amorem:
Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
Debita casurasque inimicis ignibus arces:
Non ullum auxilium miseris, non arma rogavi
Artis opisque tuae; nec te, carissime coniunx,
Incassumve tuos volui exercere labores:
Quamvis et Priami deberem plurima natis,
Et durum Aeneae flevissem saepe laborem.
Nunc Iovis imperiis Rutulorum constitit oris.
Ergo eadem supplex venio, et sanctum mihi nun
Arma rogo, genetrix nato. Te filia Nerei,
Te potuit lacrimis Tithonia flectere coniunx.
Adspice, qui coëant populi, quae moenia clausi
Ferrum acuant portis in me excidiumque meoru
Dixerat; et niveis hinc atque hinc diva lacertis
Cunctantem amplexu molli fovet. Ille repente
Accepit solitam flammam; notusque medullas
Intravit calor, et labefacta per ossa cucurrit.
Non secus atque olim, tonitru quum rupta corus
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Sensit laeta dolis, et formae conscia, coniunx.
Tum pater aeterno fatur devinctus amore:
Quid caussas petis ex alto? fiducia cessit
Quo tibi, diva, mei? Similis si cura fuisset,
Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset;
Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetaban
Stare, decemque alios Priamum superesse per an

t nunc, si bellare paras, atque haec tibi mens est:
uidquid in arte mea possum promittere curae,
uod fieri ferro liquidove potest electro,
uantum ignes animaeque valent; absiste precando
iribus indubitare tuis. Ea verba locutus
ptatos dedit amplexus placidumque petivit
oniugis infusus gremio per membra soporem.
Inde, ubi prima quies medio iam noctis abactae
urriculo expulerat somnum; quum femina primum,
ui tolerare colo vitam tenuique Minerva
mpositum, cinerem et sopitos suscitat ignes,
octem addens operi; famulasque ad lumina longo
xercet penso, castum ut servare cubile
oniugis, et possit parvos educere natos:
aud secus ignipotens, nec tempore segnior illo
ollibus e stratis opera ad fabrilia surgit.
nsula Sicanium iuxta latus Aeoliamque
rigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
uam subter specus et Cyclopum exesa caminis
ntra Aetnaea tonant, validique incudibus ictus
uditi referunt gemitum, striduntque cavernis
tricturae Chalybum, et fornacibus ignis anhelat;
ulcani domus, et Vulcania nomine tellus.
oc tunc ignipotens coelo descendit ab alto.
errum exercebant vasto Cyclopes in antro,
rontesque, Steropesque, et nudus membra Pyracmon.
is informatum manibus iam parte polita
ulmen erat; toto genitor quae plurima coelo
eiicit in terras; pars imperfecta manebat.
res imbris torti radios, tres nubis aquosae
ddiderant, rutili tres ignis et alitis austri.
ulgores nunc horrificos, sonitumque, metumque
iscebant operi, flammisque sequacibus iras.
arte alia Marti currumque rotasque volucres

Instabant, quibus ille viros, quibus excitat urbe
Aegidaque horriferam, turbatae Palladis arma,
Certatim squamis serpentum auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore divae
Gorgona, desecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labor
Aetnaei Cyclopes, et huc advertite mentem.
Arma acri facienda viro. Nunc viribus usus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra
Praecipitate moras. Nec plura effatus; et illi
Ocius incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti: Fluit aes rivis, aurique metallum;
Vulnificusque chalybs vasta fornace liquescit.
Ingentem clipeum informant, unum omnia conti
Tela Latinorum; septenosque orbibus orbes
Impediunt. Alii ventosis follibus auras
Accipiunt redduntque; alii stridentia tingunt
Aera lacu; gemit impositis incudibus antrum;
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe massam.
Haec pater Aeoliis properat dum Lemnius ori
Evandrum ex humili tecto lux suscitat alma,
Et matutini volucrum sub culmine cantus.
Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.
Tum lateri atque humeris Tegeaeum subligat ensem,
Demissa ab laeva pantherae terga retorquens.
Nec non et gemini custodes limine ab alto
Praecedunt gressumque canes comitantur herilem.
Hospitis Aeneae sedem et secreta petebat,
Sermonum memor et promissi muneris, heros.
Nec minus Aeneas se matutinus agebat.
Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
Congressi iungunt dextras, mediisque residunt
Aedibus, et licito tandem sermone fruuntur.

rior haec:
ne Teucrorum ductor, quo sospite nunquam
quidem Troiae victas aut regna fatebor;
ad belli auxilium pro nomine tanto
ae vires. Hinc Tusco claudimur amni,
Rutulus premit, et murum circumsonat armis.
bi ego ingentes populos opulentaque regnis
re castra paro, quam fors inopina salutem
tat; Fatis huc te poscentibus affers.
procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Agyllinae sedes: ubi Lydia quondam
bello praeclara, iugis insedit Etruscis.
multos florentem annos rex deinde superbo
io et saevis tenuit Mezentius armis.
nemorem infandas caedes, quid facta tyranni
? di capiti ipsius generique reservent!
a quin etiam iungebat corpora vivis,
onens manibusque manus atque oribus ora,
enti genus, et sanie taboque fluentes
exu in misero longa sic morte necabat.
si tandem cives infanda furentem
i circumsistunt ipsumque domumque;
ncant socios, ignem ad fastigia iactant.
ter caedes Rutulorum elapsus in agros
gere, et Turni defendier hospitis armis.
omnis furiis surrexit Etruria iustis;
n ad supplicium praesenti Marte reposcunt.
go te, Aenea, ductorem millibus addam.
namque fremunt condensae litore puppes,
que ferre iubent; retinet longaevus haruspex
canens: O Maeoniae delecta iuventus,
veterum virtusque virûm, quos iustus in hostem
dolor, et merita accendit Mezentius ira;
fas *Italo tantam* subiungere gentem:
nos optate duces. Tum Etrusca resedit

Hoc acies campo, monitis exterrita divûm.
Ipse oratores ad me regnique coronam
Cum sceptro misit, mandatque insignia Tarcho,
Succedam castris, Tyrrhenaque regna capessam.
Sed mihi tarda gelu saeclisque effeta senectus
Invidet imperium, seraeque ad fortia vires.
Natum exhortarer, ni, mixtus matre Sabella,
Hinc partem patriae traheret. Tu, cuius et annis
Et generi fata indulgent, quem numina poscunt,
Ingredere, o Teucrûm atque Italum fortissime ductor.
Hunc tibi praeterea, spes et solatia nostri,
Pallanta adiungam; sub te tolerare magistro
Militiam et grave Martis opus, tua cernere facta
Assuescat, primis et te miretur ab annis.
Arcadas huic equites bis centum, robora pubis
Lecta, dabo; totidemque suo tibi nomine Pallas.

Vix ea fatus erat; defixique ora tenebant
Aeneas Anchisiades et fidus Achates,
Multaque dura suo tristi cum corde putabant:
Ni signum coelo Cytherea dedisset aperto.
Namque improviso vibratus ab aethere fulgor
Cum sonitu venit, et ruere omnia visa repente,
Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.
Suspiciunt: iterum atque iterum fragor increpat ingens.
Arma inter nubem, coeli in regione serena,
Per sudum rutilare vident, et pulsa tonare.
Obstupuere animis alii; sed Troïus heros
Agnovit sonitum et divae promissa parentis.
Tum memorat: Ne vero, hospes, ne quaere profecto,
Quem casum portenta ferant; ego poscor Olympo.
Hoc signum cecinit missuram diva creatrix,
Si bellum ingrueret; Vulcaniaque arma per auras
Laturam auxilio.

u quantae miseris caedes Laurentibus instant!
ıs poenas mihi, Turne, dabis! quam multa sub undas
ıta virûm galeasque et fortia corpora volves,
ybri pater! Poscant acies, et foedera rumpant!
Iaec ubi dicta dedit, solio se tollit ab alto;
primum Herculeis sopitas ignibus aras
:itat, hesternumque Larem parvosque Penates
ɛtus adit; mactant lectas de more bidentes
ındrus pariter, pariter Troiana iuventus.
ıt hinc ad naves graditur, sociosque revisit:
orum de numero, qui sese in bella sequantur,
ıestantes virtute legit; pars cetera prona
:tur aqua, segnisque secundo defluit amni,
ntia ventura Ascanio rerumque patrisque.
ntur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
cunt exsortem Aeneae; quem fulva leonis
lis obit totum, praefulgens unguibus aureis.
'ama volat parvam subito vulgata per urbem,
us ire equites Tyrrheni ad limina regis.
:a metu duplicant matres, propiusque periclo
imor, et maior Martis iam apparet imago.
n pater Evandrus, dextram complexus euntis,
ɛret, inexpletum lacrimans, ac talia fatur:
ıihi praeteritos referat si Iupiter annos!
ılis eram, quum primam aciem Praeneste sub ipsa
ıvi scutorumque incendi victor acervos,
:egem hac Herilum dextra sub Tartara misi!
ıcenti cui tres animas Feronia mater
ırrendum dictu!) dederat, terna arma movenda;
· leto sternendus erat: cui tunc tamen omnes
ıtulit haec animas dextra, et totidem exuit armis.
n ego nunc dulci amplexu divellerer usquam,
te, tuo; neque finitimus Mezentius usquam
ic capiti insultans tot ferro saeva dedisset

Funera, tam multis viduasset civibus urbem.
At vos, o superi, et divûm tu maxime rector
Iupiter, Arcadii, quaeso, miserescite regis,
Et patrias audite preces: Si numina vestra
Incolumem Pallanta mihi, si fata reservant,
Si visurus eum vivo, et venturus in unum,
Vitam oro; patiar quemvis durare laborem:
Sin aliquem infandum casum, Fortuna, minar
Nunc, o nunc liceat crudelem abrumpere vita
Dum curae ambiguae, dum spes incerta futuri
Dum te, care puer, mea sera et sola voluptas,
Complexu teneo; gravior ne nuntius aures
Vulneret. Haec genitor digressu dicta supren
Fundebat: famuli collapsum in tecta ferebant.
Iamque adeo exierat portis equitatus apertis
Aeneas inter primos et fidus Achates;
Inde alii Troiae proceres; ipse agmine Pallas
In medio, chlamyde et pictis conspectus in ar
Qualis, ubi Oceani perfusus Lucifer unda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
Extulit os sacrum coelo, tenebrasque resolvit.
Stant pavidae in muris matres, oculisque sequu
Pulveream nubem et fulgentes aere catervas.
Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
Armati tendunt. It clamor, et agmine facto
Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula c
pum.
Est ingens gelidum lucus prope Caeritis amne
Religione patrum late sacer; undique colles
Inclusere cavi et nigra nemus abiete cingunt;
Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
Arvorum pecorisque deo, lucumque diemque,
Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
Haud procul hinc Tarcho et Tyrrheni tuta teneb
Castra locis, celsoque omnis de colle videri
Iam poterat legio, et latis tendebat in arvis.

er Aeneas et bello lecta iuventus
nt, fessique et equos et corpora curant.
ıus aetherios inter dea candida nimbos
'ens aderat; natumque in valle reducta
.l egelido secretum flumine vidit,
ıffata est dictis, seque obtulit ultro:
ecta mei promissa coniugis arte
ne mox aut Laurentes, nate, superbos,
m dubites in proelia poscere Turnum.
amplexus nati Cytherea petivit;
› adversa posuit radiantia quercu.
ɜ donis et tanto laetus honore,
ıequit, atque oculos per singula volvit,
ue, interque manus et brachia versat
:m cristis galeam flammasque vomentem,
nque ensem, loricam ex aere rigentem,
:am, ingentem, qualis, quum caerula nubes
ʳdescit radiis longeque refulget;
'es ocreas electro auroque recocto,
ue, et clipei non enarrabile textum.
talas, Romanorumque triumphos,
um ignarus venturique inscius aevi,
gnipotens; illic genus omne futurae
› Ascanio, pugnataque in ordine bella.
:t viridi fetam Mavortis in antro
sse lupam: geminos huic ubera circum
endentes pueros, et lambere matrem
s; illam tereti cervice reflexam
ılternos, et corpora fingere lingua.
ul hinc Romam, et raptas sine more Sabinas
caveae, magnis Circensibus actis,
t, subitoque novum consurgere bellum
s, Tatioque seni, Curibusque severis.
ı, inter se posito certamine, reges
›vis ante aram, paterasque tenentes,

Stabant, et caesa iungebant foedera porca.
Haud procul inde citae Metum in diversa quadrigae
Distulerant (at tu dictis, Albane, maneres!)
Raptabatque viri mendacis viscera Tullus
Per silvam, et sparsi rorabant sanguine vepres.
Nec non Tarquinium eiectum Porsena iubebat
Accipere, ingentique urbem obsidione premebat;
Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignanti similem, similemque minanti
Adspiceres; pontem auderet quod vellere Cocles,
Et fluvium vinclis innaret Cloelia ruptis.
In summo custos Tarpeiae Manlius arcis
Stabat pro templo, et Capitolia celsa tenebat,
Romuleoque recens horrebat regia culmo.
Atque hic auratis volitans argenteus anser
Porticibus, Gallos in limine adesse, canebat;
Galli per dumos aderant, arcemque tenebant,
Defensi tenebris et dono noctis opacae:
Aurea caesaries ollis, atque aurea vestis;
Virgatis lucent sagulis; tum lactea colla
Auro innectuntur; duo quisque Alpina coruscant
Gaesa manu, scutis protecti corpora longis.
Hic exsultantes Salios, nudosque Lupercos,
Lanigerosque apices, et lapsa ancilia coelo
Extuderat; castae ducebant sacra per urbem
Pilentis matres in mollibus. Hinc procul addit
Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis;
Et scelerum poenas, et te, Catilina, minaci
Pendentem scopulo, Furiarumque ora trementem,
Secretosque pios; his dantem iura Catonem.
Haec inter tumidi late maris ibat imago
Aurea: sed fluctu spumabant caerula cano;
Et circum argento clari delphines in orbem
Aequora verrebant caudis, aestumque secabant.
In medio classes aeratas, Actia bella,
Cernere erat; totumque instructo Marte videres

Leucaten, auroque effulgere fluctus.
.gustus agens Italos in proelia Caesar
tribus, Populoque, Penatibus et magnis dîs,
ılsa in puppi: geminas cui tempora flammas
omunt, patriumque aperitur vertice sidus.
ia ventis et dîs Agrippa secundis
agmen agens: cui, belli insigne superbum,
a navali fulgent rostrata corona.
e barbarica variisque Antonius armis,
b Aurorae populis et litore rubro,
ım, viresque Orientis, et ultima secum
'ehit; sequiturque, nefas! Aegyptia coniunx.
ıes ruere, ac totum spumare, reductis
um remis rostrisque tridentibus, aequor.
unt: pelago credas innare revulsas
s, aut montes concurrere montibus altos:
ıole viri turritis puppibus instant.
ı flamma manu telisque volatile ferrum
ır; arva nova Neptunia caede rubescunt.
ın mediis patrio vocat agmina sistro;
ı etiam geminos a tergo respicit angues;
numque deûm monstra, et latrator Anubis,
Neptunum, et Venerem, contraque Minervam
ıent. Saevit medio in certamine Mavors
s ferro, tristesque ex aethere Dirae;
a gaudens vadit Discordia palla;
um sanguineo sequitur Bellona flagello.
ıaec cernens arcum intendebat Apollo
r: omnis eo terrore Aegyptus, et Indi,
Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.
lebatur ventis regina vocatis
re, et laxos iam iamque immittere funes.
ter caedes pallentem morte futura
ignipotens undis et Iapyge ferri;

Contra autem magno moerentem corpore Nilum
Pandentemque sinus, et tota veste vocantem
Caeruleum in gremium, latebrosaque flumina, victos.
At Caesar, triplici invectus Romana triumpho
Moenia, dîs Italis votum immortale sacrabat,
Maxima tercentum totam delubra per Vrbem.
Laetitia ludisque viae plausuque fremebant;
Omnibus in templis matrum chorus; omnibus ara
Ante aras terram caesi stravere iuvenci.
Ipse, sedens niveo candentis limine Phoebi,
Dona recognoscit populorum, aptatque superbi
Postibus; incedunt victae longo ordine gentes,
Quam variae linguis, habitu tam vestis et armis.
Hic Nomadum genus et discinctos Mulciber Afro
Hic Lelegas Carasque sagittiferosque Gelonos
Finxerat; Euphrates ibat iam mollior undis,
Extremique hominum Morini, Rhenusque bicorni
Indomitique Dahae, et pontem indignatus Araxe
Talia, per clipeum Vulcani, dona parentis,
Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet;
Attollens humero famamque et fata nepotum.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS
LIBER NONVS.

Atque ea diversa penitus dum parte geruntur:
Irim de coelo misit Saturnia Iuno
Audacem ad Turnum. Luco tum forte parentis
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat.
Ad quem sic roseo Thaumantias ore locuta est:
Turne, quod optanti divûm promittere nemo
Auderet, volvenda dies, en, attulit ultro!
Aeneas, urbe, et sociis, et classe relicta,
Sceptra Palatini sedemque petit Evandri.
Nec satis: extremas Corythi penetravit ad urbes;
Lydorumque manum, collectos armat agrestes.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere currus.
Rumpe moras omnes, et turbata arripe castra.
Dixit, et in coelum paribus se sustulit alis;
Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
Agnovit iuvenis, duplicesque ad sidera palmas
Sustulit, et tali fugientem est voce secutus:
Iri, decus coeli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde haec tam clara repente
Tempestas? medium video discedere coelum,
Palantesque polo stellas. Sequor omina tanta,

Quisquis in arma vocas. Et sic effatus ad un
Processit, summoque hausit de gurgite lymp
Multa deos orans; oneravitque aethera votis.
Iamque omnis campis exercitus ibat aperti
Dives equûm, dives pictai vestis et auri.
Messapus primas acies, postrema coërcent
Tyrrhidae iuvenes; medio dux agmine Turn
[Vertitur arma tenens, et toto vertice supra
Ceu, septem surgens sedatis amnibus, altus
Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilu
Quum refluit campis, et iam se condidit alve
Hic subitam nigro glomerari pulvere nubem
Prospiciunt Teucri, ac tenebras insurgere ca
Primus ab adversa conclamat mole Caïcus:
Quis globus, o cives, caligine volvitur atra!
Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros
Hostis adest, eia. Ingenti clamore per omne
Condunt se Teucri portas, et moenia comple
Namque ita discedens praeceperat optimus a
Aeneas: si qua interea Fortuna fuissèt,
Neu struere auderent aciem, neu credere ca
Castra modo et tutos servarent aggere muro
Ergo, etsi conferre manum pudor iraque mon
Obiiciunt portas tamen, et praecepta facessu
Armatique cavis exspectant turribus hostem.
Turnus, ut ante volans tardum praecesserat a
Viginti lectis equitum comitatus et urbi
Improvisus adest: maculis quem Thracius all
Portat equus, cristaque tegit galea aurea rul
Ecquis erit mecum, iuvenes? qui primus in hos
En, ait. Et iaculum attorquens emittit in aur
Principium pugnae, et campo sese arduus in
Clamore excipiunt socii, fremituque sequun
Horrisono; Teucrûm mirantur inertia corda:
Non aequo dare se campo, non obvia ferre
Arma viros, sed castra fovere. Huc turbid

que huc

equo muros, aditumque per avia quaerit.
i pleno lupus insidiatus ovili,
emit ad caulas, ventos perpessus et imbres,
ıper media; tuti sub matribus agni
ı exercent: ille asper et improbus ira
ı absentes; collecta fatigat edendi
o rabies, et siccae sanguine fauces.
iter Rutulo, muros et castra tuenti,
ıt irae; duris dolor ossibus ardet;
tet ratione aditus, et quae via clausos
t Teucros vallo, atque effundat in aequor.
, quae lateri castrorum adiuncta latebat,
us septam circum et fluvialibus undis,
sociosque incendia poscit ovantes:
ıanum pinu flagranti fervidus implet.
ro incumbunt; urget praesentia Turni;
mnis facibus pubes accingitur atris.
re focos; piceum fert fumida lumen
ət commixtam Vulcanus ad astra favillam.
deus, o Musae, tam saeva incendia Teucris
tantos ratibus quis depulit ignes?
Prisca fides facto, sed fama perennis.
'e quo primum Phrygia formabat in Ida
classem, et pelagi petere alta parabat;
ım fertur genetrix Berecyntia magnum
ı his affata Iovem: Da, nate, petenti,
ıa cara parens domito te poscit Olympo.
ilva mihi multos dilecta per annos:
n arce fuit summa, quo sacra ferebant,
ti picea trabibusque obscurus acernis:
ɔ Dardanio iuveni, quum classis egeret,
ledi; nunc sollicitam timor anxius urget.
ıetus, atque hoc precibus sine posse parentem,
su quassatae ullo neu turbine venti
tur. Prosit nostris in montibus ortas.

Filius huic contra, torquet qui sidera mundi:
O genetrix, quo fata vocas? aut quid petis ist
Mortaline manu factae immortale carinae
Fas habeant; certusque incerta pericula lust
Aeneas? cui tanta deo permissa potestas?
Immo, ubi defunctae finem portusque tenebu
Ausonios, olim quaecunque evaserit undis,
Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arv
Mortalem eripiam formam, magnique iubebo
Aequoris esse deas: qualis Nereïa Doto
Et Galatea secant spumantem pectore pontu
Dixerat: idque ratum Stygii per flumina frat
Per pice torrentes atraque voragine ripas,
Adnuit, et totum nutu tremefecit Olympum.
Ergo aderat promissa dies, et tempora Pa
Debita complerant: quum Turni iniuria Mat
Admonuit ratibus sacris depellere taedas.
Hic primum nova lux oculis offulsit, et ingen
Visus ab Aurora coelum transcurrere nimbus
Idaeique chori; tum vox horrenda per auras
Excidit, et Troum Rutulorumque agmina com
Ne trepidate meas, Teucri, defendere naves:
Neve armate manus; maria ante exurere Tu
Quam sacras dabitur pinus. Vos ite solutae,
Ite, deae pelagi; Genetrix iubet. Et, sua qua
Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
Delphinumque modo demersis aequora rostr
Ima petunt. Hinc virgineae, (mirabile monst
Quot prius aeratae steterant ad litora prora
Reddunt se totidem facies, pontoque feruntu
Obstupuere animi Rutulis; conterritus ips
Turbatis Messapus equis; cunctatur et amnis
Rauca sonans, revocatque pedem Tiberinus ab
At non audaci cessit fiducia Turno;
Vltro animos tollit dictis, atque increpat ultr
Troianos haec monstra petunt; his Iupiter ip

um solitum eripuit; non tela, nec ignes
ctant Rutulos. Ergo maria invia Teucris,
es ulla fugae; rerum pars altera ademta est:
autem in nostris manibus; tot millia, gentes
ferunt Italae. Nil me fatalia terrent,
Phryges prae se iactant, responsa deorum.
tis Venerique datum, tetigere quod arva
is Ausoniae Troes. Sunt et mea contra
mihi, ferro sceleratam exscindere gentem,
ge praerepta; nec solos tangit Atridas
lor; solisque licet capere arma Mycenis.
riisse semel satis est. Peccare fuisset
atis, penitus modo non genus omne perosos
eum. Quibus haec medii fiducia valli,
rumque morae, leti discrimina parva,
nimos. At non viderunt moenia Troiae
ni fabricata manu considere in ignes?
s, o lecti, ferro qui scindere vallum
at, et mecum invadit trepidantia castra?
rmis mihi Vulcani, non mille carinis
us in Teucros. Addant se protenus omnes
i socios. Tenebras et inertia furta
dii, caesis summae custodibus arcis,]
eant; nec equi caeca condemur in alvo;
palam, certum est igni circumdare muros.
sibi cum Danais rem faxo et pube Pelasga
utent, decimum quos distulit Hector in annum.
adeo, melior quoniam pars acta diei,
superest, laeti bene gestis corpora rebus
rate, viri, et pugnam sperate parati.
a vigilum excubiis obsidere portas
datur Messapo, et moenia cingere flammis.
ptem, Rutulo muros qui milite servent,
ti; ast illos centeni quemque sequuntur
urei cristis iuvenes auroque corusci.

Discurrunt, variantque vices, fusique per her
Indulgent vino, et vertunt crateras aënos.
Collucent ignes: noctem custodia ducit
Insomnem ludo.
Haec super e vallo prospectant Troës, et arm
Alta tenent; nec non trepidi formidine porta
Explorant, pontesque et propugnacula iungu
Tela gerunt. Instant Mnestheus acerque Sere
Quos pater Aeneas, si quando adversa vocare
Rectores iuvenum et rerum dedit esse magist
Omnis per muros legio, sortita periclum,
Excubat, exercetque vices, quod cuique tuendum est.
Nisus erat portae custos, acerrimus armis,
Hyrtacides; comitem Aeneae quem miserat I
Venatrix, iaculo celerem levibusque sagittis:
Et iuxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadum, Troiana neque induit ar
Ora puer prima signans intonsa iuventa.
His amor unus erat, pariterque in bella rueb
Tum quoque communi portam statione tene
Nisus ait, dîne hunc ardorem mentibus addu
Euryale? an sua cuique deus fit dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid iam dudum invader gnum
Mens agitat mihi; nec placida contenta quiet
Cernis, quae Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant; somno vinoque sepulti
Procubuere; silent late loca. Percipe porro
Quid dubitem, et quae nunc animo sententia su
Aenean acciri omnes, populusque patresque,
Exposcunt, mittique viros, qui certa reporte
Si tibi, quae posco, promittunt: nam mihi fa
Fama sat est; tumulo videor reperire sub ill
Posse viam ad muros et moenia Pallantea.
Obstupuit magno laudum percussus amore

; simul his ardentem affatur amicum:
ur socium summis adiungere rebus,
s? solum te in tanta pericula mittam?
e genitor, bellis assuetus, Opheltes,
n terrorem inter Troiaeque labores
erudiit; nec tecum talia gessi,
num Aenean et fata extrema secutus.
st animus lucis contemtor, et istum
ene credat emi, quo tendis, honorem.
haec: Equidem de te nil tale verebar;
non. Ita me referat tibi magnus ovantem
ut quicunque oculis haec adspicit aequis.
is, (quae multa vides discrimine tali)
adversum rapiat, casusve, deusve,
esse velim; tua vita dignior aetas.
ne raptum pugna, pretiove redemtum,
umo solita: aut, si qua id Fortuna vetabit,
erat inferias, decoretque sepulcro.
i miserae tanti sim causa doloris:
ola, puer, multis e matribus ausa,
tur, magni nec moenia curat Acestae.
n: Caussas nequidquam nectis inanes,
iam mutata loco sententia cedit.
mus, ait. Vigiles simul excitat. Illi
it, servantque vices; statione relicta
es Niso graditur, regemque requirunt.
per terras omnes animalia somno
t curas et corda oblita laborum:
Teucrûm primi, delecta iuventus,
n summis regni de rebus habebant,
erent, quisve Aeneae iam nuntius esset;
gis adnixi hastis, et scuta tenentes,
m et campi medio. Tum Nisus et una
s confestim alacres admittier orant;
gnam, pretiumque morae fore. Primus

Accepit trepidos, ac Nisum dicere iussit.
Tum sic Hyrtacides: Audite o mentibus aequis,
Aeneadae, neve haec nostris spectentur ab annis,
Quae ferimus. Rutuli somno vinoque soluti
Conticuere; locum insidiis conspeximus ipsi,
Qui patet in bivio portae, quae proxima ponto;
Interrupti ignes, aterque ad sidera fumus
Erigitur; si Fortuna permittitis uti:
Quaesitum Aenean ad moenia Pallantea
Mox hic cum spoliis, ingenti caede peracta,
Affore cernetis. Nec nos via fallit euntis:
Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem,
Venatu assiduo et totum cognovimus amnem.
Hic annis gravis atque animi maturus Aletes:
Dî patrii, quorum semper sub numine Troia est,
Non tamen omnino Teucros delere paratis,
Quum tales animos iuvenum et tam certa tulistis
Pectora. Sic memorans, humeros dextrasque tenebat
Amborum, et vultum lacrimis atque ora rigabat:
Quae vobis, quae digna, viri, pro laudibus istis,
Praemia posse rear solvi? pulcherrima primum
Dî moresque dabunt vestri: tum caetera reddet
Actutum pius Aeneas, atque integer aevi
Ascanius, meriti tanti non immemor unquam.
Immo ego vos, cui sola salus genitore reducto,
Excipit Ascanius, per magnos, Nise, Penates,
Assaracique Larem, et canae penetralia Vestae,
Obtestor: (quaecunque mihi fortuna fidesquè est,
In vestris pono gremiis:) revocate parentem;
Reddite conspectum; nihil illo triste recepto.
Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula, devicta genitor quae cepit Arisba;
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta;
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si vero capere Italiam sceptrisque potiri

it victori, et praedae ducere sortem:
quo Turnus equo, quibus ibat in armis
ipsum illum, clipeum cristasque rubentes
n sorti, iam nunc tua praemia, Nise,
a bis sex genitor lectissima matrum
, captivosque dabit, suaque omnibus arma;
his, campi quod rex habet ipse Latinus.
, mea quem spatiis propioribus aetas
ur, venerande puer, iam pectore toto
et comitem casus complector in omnes.
eis sine te quaeretur gloria rebus;
em seu bella geram; tibi maxima rerum
unque fides. Contra quem talia fatur
is: Me nulla dies tam fortibus ausis
lem arguerit; tantum: Fortuna, secunda
ersa, cadat. Sed te super omnia dona
ro: genetrix Priami de gente vetusta
i, quam miseram tenuit non Ilia tellus
excedentem, non moenia regis Acestae.
o nunc ignaram huius quodcunque pericli est
alutatam linquo; Nox, et tua testis
, quod nequeam lacrimas perferre parentis.
ro, solare inopem, et succurre relictae.
ne me spem ferre tui; audentior ibo
omnes. Percussa mente dederunt
idae lacrimas; ante omnis pulcher Iulus;
nimum patriae strinxit pietatis imago.
effatur:
o digna tuis ingentibus omnia coeptis.
e erit ista mihi genetrix, nomenque Creusae
defuerit, nec partum gratia talem
nanet. Casus factum quicunque sequuntur,
ut hoc iuro, per quod pater ante solebat:
bi polliceor reduci, rebusque secundis,
idem matrique tuae generique manebunt.

Sic ait illacrimans; humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius, atque habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheus pellem horrentisque leonis
Exuvias; galeam fidus permutat Aletes.
Protenus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas iuvenumque senumque
Prosequitur votis. Nec non et pulcher Iulus,
Ante annos animumque gerens curamque virilem,
Multa patri portanda dabat mandata. Sed aurae
Omnia discerpunt, et nubibus irrita donant.
Egressi superant fossas, noctisque per umbram
Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
Exitio. Passim somno vinoque per herbam
Corpora fusa vident, arrectos litore currus,
Inter lora rotasque viros, simul arma, iacere,
Vina simul. Prior Hyrtacides sic ore locutus:
Euryale, audendum dextra. Nunc ipsa vocat res.
Hac iter est. Tu, ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi et consule longe.
Haec ego vasta dabo, et lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemque premit; simul ense superbum
Rhamnetem aggreditur, qui forte tapetibus altis
Exstructus toto proflabat pectore somnum;
Rex idem, et regi Turno gratissimus augur:
Sed non augurio potuit depellere pestem.
Tres iuxta famulos temere inter tela iacentes,
Armigerumque Remi premit, aurigamque sub ipsis
Nactus equis; ferroque secat pendentia colla.
Tum caput ipsi aufert domino, truncumque relinquit
Sanguine singultantem; atro tepefacta cruore
Terra torique madent. Nec non Lamyrumque Lamumque,
Et iuvenem Sarranum, illa qui plurima nocte

serat, insignis facie, multoque iacebat
mbra deo victus; felix, si protenus illum
uasset nocti ludum in lucemque tulisset.
astus ceu plena leo per ovilia turbans;
det enim vesana fames; manditque trahitque
le pecus, mutumque metu; fremit ore cruento.
minor Euryali caedes: incensus et ipse
urit; ac multam in medio sine nomine plebem,
umque, Herbesumque subit, Rhoetumque,
Abarimque,
ros; Rhoetum vigilantem, et cuncta videntem;
magnum metuens se post cratera tegebat:
ore in adverso totum cui comminus ensem
lidit assurgenti, et multa morte recepit
ureum: vomit ille animam, et cum sanguine
mixta
refert moriens: hic furto fervidus instat.
que ad Messapi socios tendebat, ubi ignem
cere extremum, et religatos rite videbat
ere gramen equos: breviter cum talia Nisus
sit enim nimia caede atque cupidine ferri)
stamus, ait; nam lux inimica propinquat.
narum exhaustum satis est; via facta per hostes.
ta virûm solido argento perfecta relinquunt
aque, craterasque simul, pulchrosque tapetas.
yalus phaleras Rhamnetis et aurea bullis
gula, Tiburti Remulo ditissimus olim
e mittit dona, hospitio quum iungeret absens,
dicus; ille suo moriens dat habere nepoti;
t mortem bello Rutuli pugnaque potiti:
ec rapit, atque humeris nequidquam fortibus
aptat.
m galeam Messapi habilem cristisque decoram
uit. Excedunt castris, et tuta capessunt.
nterea praemissi equites ex urbe Latina,
tera dum legio campis instructa moratur,

Ibant, et Turno regis responsa ferebant,
Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro
Iamque propinquabant castris, muroque subib
Quum procul hos laevo flectentes limite cernun
Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
Prodidit immemorem, radiisque adversa refuls
Haud temere est visum. Conclamat ab agmine Volscens:
State viri; quae caussa viae? quive estis in arn
Quove tenetis iter? Nihil illi tendere contra;
Sed celerare fugam in silvas, et fidere nocti.
Obiiciunt equites sese ad divortia nota
Hinc atque hinc, omnemque abitum custode co nant.
Silva fuit, late dumis atque ilice nigra
Horrida, quam densi complerant undique sente
Rara per occultos lucebat semita calles.
Euryalum tenebrae ramorum onerosaque prae
Impediunt, fallitque timor regione viarum.
Nisus abit: iamque imprudens evaserat hostes,
Atque lacus; qui post Albae de nomine dicti
Albani: tum rex stabula alta Latinus habebat.
Vt stetit, et frustra absentem respexit amicum:
Euryale, infelix qua te regione reliqui?
Quave sequar? Rursus perplexum iter omne re volvens
Fallacis silvae, simul et vestigia retro
Observata legit, dumisque silentibus errat.
Audit equos, audit strepitus et signa sequentun
Nec longum in medio tempus: quum clamor ad aures
Pervenit, ac videt Euryalum; quem iam manus omnis,
Fraude loci et noctis, subito turbante tumultu,
Oppressum rapit, et conantem plurima frustra.
Quid faciat? qua vi iuvenem, quibus audeat ar

sese medios moriturus in enses
ulchram properet per vulnera mortem?
to torquens hastile lacerto,
ltam Lunam, sic voce precatur:
praesens nostro succurre labori,
:cus, et nemorum Latonia custos;
ınquam pro me pater Hyrtacus aris
si qua ipse meis venatibus auxi,
tholo, aut sacra ad fastigia fixi:
ıe turbare globum, et rege tela per auras.
toto connixus corpore ferrum
sta volans noctis diverberat umbras,
rsi in tergum Sulmonis, ibique
ıc fisso transit praecordia ligno.
: vomens calidum de pectore flumen
longis singultibus ilia pulsat.
ımspiciunt. Hoc acrior idem
ımma telum librabat ab aure;
.nt, iit hasta Tago per tempus utrumque
ıiectoque haesit tepefacta cerebro.
Volscens, nec teli conspicit usquam
ıec quo se ardens immittere possit.
terea calido mihi sanguine poenas
nborum, inquit: simul ense recluso
'alum. Tum vero exterritus, amens
Nisus; nec se celare tenebris
t tantum potuit perferre dolorem:
ıum, qui feci, in me convertite ferrum,
ıea fraus omnis; nihil iste nec ausus,
coelum hoc et conscia sidera testor;
:licem nimium dilexit amicum.
labat: sed viribus ensis adactus
ostas, et candida pectora rumpit.
ryalus leto, pulchrosque per artus
ue humeros cervix collapsa recumbit.

Purpureus veluti quum flos, succisus aratro,
Languescit moriens: lassove papavera collo
Demisere caput, pluvia quum forte gravantur.
At Nisus ruit in medios, solumque per omnes
Volscentem petit; in solo Volscente moratur.
Quem circum glomerati hostes, hinc comminus atque hinc,
Proturbant. Instat non secius, ac rotat ensem
Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
Condidit adverso, et moriens animam abstulit hosti.
Tum super exanimem sese proiecit amicum
Confossus, placidaque ibi demum morte quievit.
Fortunati ambo! si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet aevo:
Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.
Victores praeda Rutuli spoliisque potiti,
Volscentem exanimum flentes in castra ferebant.
Nec minor in castris luctus, Rhamnete reperto
Exsangui, et primis una tot caede peremtis,
Sarranoque Numaque. Ingens concursus ad ipsa
Corpora, seminecesque viros, tepidaque recentem
Caede locum, et plenos spumanti sanguine rivos.
Agnoscunt spolia inter se, galeamque nitentem
Messapi, et multo phaleras sudore receptas.
Et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile,
Iam sole infuso, iam rebus luce retectis:
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipse,
Suscitat aeratasque acies: in proelia cogit
Quisque suos, variisque acuunt rumoribus iras.
Quin ipsa arrectis (visu miserabile!) in hastis
Praefigunt capita, et multo clamore sequuntur,
Euryali et Nisi.
Aeneadae duri murorum in parte sinistra
Opposuere aciem, nam dextera cingitur amni,

:sque tenent fossas, et turribus altis
ıoesti; simul ora virûm praefixa movebant,
nis miseris, atroque fluentia tabo.
pavidam volitans pennata per urbem
Fama ruit, matrisque allabitur aures
. At subitus miserae calor ossa reliquit.
manibus radii, revolutaque pensa.
nfelix, et, femineo ululatu,
ɔmam, muros amens atque agmina cursu
etit: non illa virûm, non illa pericli,
ıque memor: coelum dehinc questibus implet:
'o te, Euryale, adspicio? tune, illa senectae
ae requies, potuisti linquere solam,
? nec te, sub tanta pericula missum,
ɩtremum miserae data copia matri?
'ra ignota canibus data praeda Latinis
ɉue iaces! nec te tua funera mater
, pressive oculos, aut vulnera lavi,
gens; tibi quam noctes festina diesque
n, et tela curas solabar aniles.
uar? aut quae nunc artus, avulsaque membra,
ı lacerum tellus habet? hoc mihi de te,
fers? hoc sum terraque marique secuta?
ıe, si qua est pietas; in me omnia tela
e, o Rutuli; me primam absumite ferro;
magne pater divûm, miserere, tuoque
hoc detrude caput sub Tartara telo:
aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
u concussi animi, moestusque per omnes
us; torpent infractae ad proelia vires.
cendentem luctus Idaeus et Actor,
nonitu et multum lacrimantis Iuli,
ınt, interque manus sub tecta reponunt.
a terribilem sonitum procul aere canoro

Increpuit; sequitur clamor, coelumque remugit.
Accelerant acta pariter testudine Volsci;
Et fossas implere parant, ac vellere vallum.
Quaerunt pars aditum, et scalis adscendere muros,
Qua rara est acies, interlucetque corona
Non tam spissa viris. Telorum effundere contra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Assueti longo muros defendere bello.
Saxa quoque infesto volvebant pondere, si qua
Possent tectam aciem perrumpere: quum tamen omnes
Ferre iuvat subter densa testudine casus.
Nec iam sufficiunt; nam, qua globus imminet ingens,
Immanem Teucri molem volvuntque ruuntque;
Quae stravit Rutulos late, armorumque resolvit
Tegmina. Nec curant caeco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
Missilibus certant.
Parte alia horrendus visu quassabat Etruscam
Pinum, et fumiferos infert Mezentius ignes;
At Messapus equûm domitor, Neptunia proles,
Rescindit vallum, et scalas in moenia poscit.
  Vos, o Calliope, precor, adspirate canenti;
Quas ibi tunc ferro strages, quae funera Turnus
Ediderit; quem quisque virum demiserit Orco;
Et mecum ingentes oras evolvite belli.
Et meministis enim, divae, et memorare potestis.
  Turris erat vasto suspectu, et pontibus altis,
Opportuna loco; summis quam viribus omnes
Expugnare Itali, summaque evertere opum vi
Certabant: Troes contra defendere saxis,
Perque cavas densi tela intorquere fenestras.
Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
Et flammam affixit lateri; quae plurima vento
Corripuit tabulas, et postibus haesit adesis.
Turbati trepidare intus, frustraque malorum

m. Dum se glomerant, retroque residunt
quae peste caret: tum pondere turris
subito, et coelum tonat omne fragore.
ad terram, immani mole secuta,
suis telis, et pectora duro
ligno, veniunt. Vix unus Helenor,
lapsi; quorum primaevus Helenor,
egi quem serva Licymnia furtim
, vetitisque ad Troiam miserat armis,
nudo, parmaque inglorius alba.
e Turni media inter millia vidit,
atque hinc acies adstare Latinas;
ae, densa venantum septa corona,
a furit, seseque haud nescia morti
altu supra venabula fertur:
r iuvenis medios moriturus in hostes
qua tela videt densissima, tendit.
longe melior Lycus, inter et hostes,
ma, fuga muros tenet, altaque certat
ecta manu, sociûmque attingere dextras.
nus, pariter cursu teloque secutus,
s victor: Nostrasne evadere, demens,
posse manus? simul arripit ipsum
, et magna muri cum parte revellit:
i aut leporem, aut candenti corpore cycnum,
ta petens pedibus Iovis armiger uncis;
aut matri multis balatibus agnum
stabulis rapuit lupus. Vndique clamor
nvadunt, et fossas aggere complent;
aedas alii ad fastigia iactant.
xo atque ingenti fragmine montis
portae subeuntem ignesque ferentem;
Liger, Corynaeum sternit Asylas:
bonus, hic longe fallente sagitta;
Caeneus, victorem Caenea Turnus;

Turnus Itym, Cloniumque, Dioxippum, Promolumque,
Et Sagarim, et summis stantem pro turribus Ida
Privernum Capys. Hunc primo levis hasta Temilla
Strinxerat: ille manum proiecto tegmine deme
Ad vulnus tulit; ergo alis allapsa sagitta,
Et laevo affixa est lateri manus, abditaque intus
Spiramenta animae letali vulnere rumpit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis;
Pictus acu chlamydem, et ferrugine clarus Hibe
Insignis facie, genitor quem miserat Arcens,
Eductum Martis luco, Symaethia circum
Flumina: pinguis ubi et placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, positis Mezentius hastis,
Ipse ter adducta circum caput egit habena;
Et media adversi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
Tum primum bello celerem intendisse sagittam
Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces,
Ascanius, fortemque manu fudisse Numanum;
Cui Remulo cognomen erat; Turnique minorem
Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
Is primam ante aciem digna atque indigna relata
Vociferans, tumidusque novo praecordia regno
Ibat, et ingentem sese clamore ferebat:
Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
Bis capti Phryges, et Marti praetendere muros?
En, qui nostra sibi bello connubia poscunt!
Quis deus Italiam, quae vos dementia adegit?
Non hic Atridae, nec fandi fictor Vlixes.
Durum ab stirpe genus, natos ad flumina prim
Deferimus, saevoque gelu duramus et undis;
Venatu invigilant pueri, silvasque fatigant;
Flectere ludus equos, et spicula tendere corn
At patiens operum parvoque assueta iuventus
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida b

rum ferro teritur, versaque iuvencûm
:igamus hasta; nec tarda senectus
vires animi, mutatque vigorem.
galea premimus; semperque recentes
are iuvat praedas, et vivere rapto.
ta croco et fulgenti murice vestis;
cordi; iuvat indulgere choreis;
e manicas, et habent redimicula mitrae.
ırygiae, neque enim Phryges, ite per alta
; ubi assuetis biforem dat tibia cantum.
ı vos buxusque vocant Berecyntia Matris
Sinite arma viris, et cedite ferro.
ıctantem dictis, ac dira canentem,
Ascanius; nervoque obversus equino
:elum, diversaque brachia ducens,
, ante Iovem supplex per vota precatus:
mnipotens, audacibus adnue coeptis.
ıd tua templa feram solemnia dona,
m ante aras aurata fronte iuvencum
em, pariterque caput cum matre ferentem,
u petat, et pedibus qui spargat arenam.
coeli Genitor de parte serena
laevum; sonat una fatifer arcus.
orrendum stridens adducta sagitta;
aput Remuli venit, et cava tempora ferro
I, verbis virtutem illude superbis.
Phryges haec Rutulis responsa remittunt.
ım Ascanius. Teucri clamore sequuntur,
ıue fremunt, animosque ad sidera tollunt.
tum forte plaga crinitus Apollo
Ausonias acies urbemque videbat,
lens, atque his victorem affatur Iulum:
ova virtute, puer; sic itur ad astra,
te, et geniture deos. Iure omnia bella
ıb Assaraci fato ventura resident;
'roia capit. Simul, haec effatus, ab alto

Aethere se mittit, spirantes dimovet auras,
Ascaniumque petit. Formam tum vertitur oris
Antiquum in Buten. Hic Dardanio Anchisae
Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos;
Tum comitem Ascanio pater addidit. Ibat Apollo
Omnia longaevo similis, vocemque, coloremque
Et crines albos, et saeva sonoribus arma;
Atque his ardentem dictis affatur Iulum:
Sit satis, Aeneada, telis impune Numanum
Oppetiisse tuis; primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, et paribus non invidet armis;
Cetera parce, puer, bello. Sic orsus Apollo
Mortales medio adspectus sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
Agnovere deum proceres divinaque tela
Dardanidae, pharetramque fuga sensere sonantem.
Ergo avidum pugnae, dictis ac numine Phoebi,
Ascanium prohibent; ipsi in certamina rursus
Succedunt, animasque in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris:
Intendunt acres arcus, amentaque torquent.
Sternitur omne solum telis; tum scuta cavaeque
Dant sonitum flictu galeae; pugna aspera surgit:
Quantus ab occasu veniens, pluvialibus Haedis,
Verberat imber humum; quam multa grandine nimbi
In vada praecipitant, quum Iupiter horridus austris
Torquet aquosam hiemem, et coelo cava nubila rumpit.
Pandarus et Bitias, Idaeo Alcanore creti,
Quos Iovis eduxit luco silvestris Iaera,
Abietibus iuvenes patriis et montibus aequos,
Portam, quae ducis imperio commissa, recludunt
Freti armis, ultroque invitant moenibus hostes.
Ipsi intus dextra ac laeva pro turribus adstant
Armati ferro, et cristis capita alta corusci;

aëriae liquentia flumina circum,
di ripis, Athesim seu propter amoenum,
gunt geminae quercus, intonsaque coelo
nt capita, et sublimi vertice nutant.
unt, aditus Rutuli ut videre patentes.
io Quercens, et pulcher Aquicolus armis,
ceps animi Tmarus et Mavortius Haemon,
bus totis aut versi terga dedere,
o portae posuere in limine vitam.
agis increscunt animis discordibus irae,
collecti Troes glomerantur eodem,
'erre manum et procurrere longius audent.
:ori Turno, diversa in parte furenti,
ıtique viros, perfertur nuntius, hostem
e caede nova, et portas praebere patentes.
t inceptum, atque immani concitus ira
niam ruit ad portam fratresque superbos;
uum Antiphaten, is enim se primus agebat,
na de matre nothum Sarpedonis alti,
:to sternit iaculo; volat Itala cornus
er tenerum, stomachoque infixa sub altum
abit; reddit specus atri vulneris undam
ntem, et fixo ferrum in pulmone tepescit.
Ieropem atque Erymanta manu, tum sternit
Aphidnum;
itian ardentem oculis, animisque frementem,
culo: neque enim iaculo vitam ille dedisset;
agnum stridens contorta phalarica venit,
nis acta modo; quam nec duo taurea terga,
ıplici squama lorica fidelis et auro
uit; collapsa ruunt immania membra.
lus gemitum, et clipeum super intonat ingens:
in Euboico Baiarum litore quondam
pila cadit; magnis quam molibus ante
ructam ponto iaciunt; sic illa ruinam
trahit, penitusque vadis illisa recumbit;

Miscent se maria, et nigrae attolluntur arenae.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
Inarime Iovis imperiis imposta Typhoeo.
Hic Mars armipotens animum viresque Latinis
Addidit, et stimulos acres sub pectore vertit;
Immisitque Fugam Teucris atrumque Timorem.
Vndique conveniunt; quoniam data copia pugnae:
Bellatorque animos deus incidit.
Pandarus, ut fuso germanum corpore cernit,
Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res:
Portam vi multa converso cardine torquet,
Obnixus latis humeris, multosque suorum
Moenibus exclusos duro in certamine linquit;
Ast alios secum includit recipitque ruentes,
Demens, qui Rutulûm in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem, ultroque incluserit urbi:
Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuo nova lux oculis obfulsit, et arma
Horrendum sonuere; tremunt in vertice cristae
Sanguineae, clipeoque micantia fulmina mittunt.
Agnoscunt faciem invisam atque immania membra
Turbati subito Aeneadae. Tum Pandarus ingens
Emicat, et mortis fraternae fervidus ira
Effatur: Non haec dotalis regia Amatae;
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Castra inimica vides; nulla hinc exire potestas.
Olli subridens sedato pectore Turnus:
Incipe, si qua animo virtus, et consere dextram;
Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. Ille rudem nodis et cortice crudo
Intorquet summis adnixus viribus hastam.
Excepere aurae vulnus; Saturnia Iuno
Detorsit veniens; portaeque infigitur hasta.
At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
Effugies; neque enim is teli nec vulneris auctor.
Sic ait, et sublatum alte consurgit in ensem,

m ferro gemina inter tempora frontem
impubesque immani vulnere malas.
s; ingenti concussa est pondere tellus.
s artus atque arma cruenta cerebro
ummi moriens; atque illi partibus aequis
rt atque illuc humero ex utroque pependit.
at versi trepida formidine Troes.
atinuo victorem ea cura subisset,
e claustra manu sociosque immittere portis;
ille dies bello gentique fuisset.
r ardentem caedisque insana cupido
dversos.
o Phalerim et, succiso poplite, Gygen
hinc raptas fugientibus ingerit hastas
s: Iuno vires animumque ministrat.
alym comitem, et confixa Phegea parma;
deinde, in muris Martemque cientes,
umqueHaliumque Noëmonaque Prytanimque.
cendentem contra, sociosque vocantem,
gladio connixus ab aggere dexter
; huic uno deiectum comminus ictu
ea longe iacuit caput. Inde ferarum
rem Amycum, quo non felicior alter
tela manu, ferrumque armare veneno;
um Aeoliden, et amicum Crethea Musis;
Musarum comitem, cui carmina semper
rae cordi, numerosque intendere nervis;
equos, atque arma virûm, pugnasque canebat.
em ductores, audita caede suorum,
unt Teucri, Mnestheus acerque Serestus;
que vident socios, hostemque receptum.
theus: Quo deinde fugam, quo tenditis? inquit.
os muros, quae iam ultra moenia habetis?

Vnus homo, et vestris, o cives, undique saeptu
Aggeribus, tantas strages impune per urbem
Ediderit? iuvenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriae, veterumque deorum,
Et magni Aeneae segnes miseretque pudetque?
Talibus accensi firmantur, et agmine denso
Consistunt. Turnus paullatim excedere pugna
Et fluvium petere, ac partem, quae cingitur am
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum: ceu saevum turba leonem
Quum telis premit infensis; at territus ille,
Asper, acerba tuens, retro redit; et neque terga
Ira dare aut virtus patitur, nec tendere contra.
Ille quidem hoc cupiens, potis est per tela virosq
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
Improperata refert, et mens exaestuat ira.
Quin etiam bis tum medios invaserat hostes;
Bis confusa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus e castris propere coit omnis in unum.
Nec contra vires audet Saturnia Iuno
Sufficere; aëriam coelo nam Iupiter Irim
Demisit, germanae haud mollia iussa ferentem;
Ni Turnus cedat Teucrorum moenibus altis.
Ergo nec clipeo iuvenis subsistere, tantum
Nec dextra valet: iniectis sic undique telis
Obruitur. Strepit assiduo cava tempora circum
Tinnitu galea, et saxis solida aera fatiscunt;
Discussaeque iubae capiti; nec sufficit umbo
Ictibus; ingeminant hastis et Troes et ipse
Fulmineus Mnestheus. Tum toto corpore sud
Liquitur, et piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit; fessos quatit acer anhelitus artus.
Tum demum praeceps saltu sese omnibus armis
In fluvium dedit. Ille suo cum gurgite flavo
Accepit venientem, ac mollibus extulit undis;
Et laetum sociis abluta caede remisit.

P. VIRGILII MARONIS

A E N E I D O S

LIBER DECIMVS.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi,
Conciliumque vocat divûm pater atque hominum rex
Sideream in sedem: terras unde arduus omnes,
Castraque Dardanidûm adspectat, populosque Latinos.
Considunt tectis bipatentibus. Incipit ipse:
Coelicolae magni, quianam sententia vobis
Versa retro, tantumque animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quae contra vetitum discordia? quis metus aut hos
Aut hos arma sequi, ferrumque lacessere suasit?
Adveniet iustum pugnae, ne arcessite, tempus,
Quum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum atque Alpes immittet apertas:
Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.
Nunc sinite; et placitum laeti componite foedus.
Iupiter haec paucis; at non Venus aurea contra
Pauca refert:
O Pater, o hominum divûmque aeterna potestas!
(Namque aliud quid sit, quod iam implorare queamus?)

Cernis ut insultent Rutuli, Turnusque feratur
Per medios insignis equis, tumidusque secundo
Marte ruat? Non clausa tegunt iam moenia Teucros.
Quin intra portas atque ipsis proelia miscent
Aggeribus moerorum; et inundant sanguine fossas.
Aeneas ignarus abest. Nunquamne levari
Obsidione sines? muris iterum imminet hostis
Nascentis Troiae; nec non exercitus alter,
Atque iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
Tydides. Equidem, credo, mea vulnera restant;
Et tua progenies mortalia demoror arma!
Si sine pace tua, atque invito numine, Troes
Italiam petiere: luant peccata; neque illos
Iuveris auxilio. Sin tot responsa secuti,
Quae Superi Manesque dabant: cur nunc tua quisquam
Vertere iussa potest? aut cur nova condere fata?
Quid repetam exustas Erycino in litore classes?
Quid tempestatum regem, ventosque furentes
Aeolia excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam Manes (haec intentata manebat
Sors rerum) movet: et superis immissa repente
Allecto medias Italûm bacchata per urbes.
Nil super imperio moveor: speravimus ista,
Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla est regio, Teucris quam det tua coniunx
Dura: per eversae, genitor, fumantia Troiae
Excidia obtestor: liceat dimittere ab armis
Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem.
Aeneas sane ignotis iactetur in undis;
Et, quamcunque viam dederit Fortuna, sequatur:
Hunc tegere, et dirae valeam subducere pugnae.
Est Amathus, est celsa mihi Paphus, atque Cythera,
Idaliaeque domus: positis inglorius armis
Exigat hic aevum. Magna ditione iubeto
Carthago premat Ausoniam: nihil urbibus inde

'yriis. Quid pestem evadere belli
rgolicos medium fugisse per ignes;
ıris vastaeque exhausta pericula terrae,
um Teucri recidivaque Pergama quae-
runt?
ı, cineres patriae insedisse supremos,
ım, quo Troia fuit? Xanthum et Si-
moënta
'o, miseris; iterumque revolvere casus
, Iliacos Teucris. Tum regia Iuno
'e gravi: Quid me alta silentia cogis
. et obductum verbis vulgare dolorem?
ɔminum quisquam divûmque subegit
ıi, aut hostem regi se inferre Latino?
tis petiit auctoribus, esto,
ıe impulsus furiis: Num linquere castra
ımus, aut vitam committere ventis?
'o summam belli, num credere muros?
mve fidem aut gentes agitare quietas?
in fraudem, quae dura potentia nostri
i hic Iuno, demissave nubibus Iris?
est, Italos Troiam circumdare flammis
n, et patria Turnum consistere terra:
ınus avus, cui diva Venilia mater.
e Troianos atra vim ferre Latinis?
ıa iugo premere, atque avertere praedas?
eros legere, et gremiis abducere pactas?
are manu, praefigere puppibus arma?
Aenean manibus subducere Graiûm,
ro nebulam et ventos obtendere inanes;
n totidem classem convertere Nymphas:
id Rutulos contra iuvisse, nefandum est?
narus abest: ignarus et absit.
ıs, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera:
'idam bellis urbem et corda aspera tentas?
i fluxas Phrygiae res vertere fundo

Imminet Ida super, profugis gratissima Teucris.
Hic magnus sedet Aeneas, secumque volutat
Eventus belli varios; Pallasque sinistro
Affixus lateri iam quaerit sidera, opacae
Noctis iter, iam quae passus terraque marique.
Pandite nunc Helicona, deae, cantusque movete;
Quae manus interea Tuscis comitetur ab oris
Aenean, armetque rates, pelagoque vehatur.
Massicus aerata princeps secat aequora Tigri:
Sub quo mille manus iuvenum, qui moenia Clusi,
Quique urbem liquere Cosas: quis tela, sagittae
Corytique leves humeris et letifer arcus.
Vna torvus Abas: huic totum insignibus armis
Agmen, et aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli iuvenes; ast Ilva trecentos
Insula, inexhaustis Chalybum generosa metallis.
Tertius, ille hominum divûmque interpres Asylas,
Cui pecudum fibrae, coeli cui sidera parent,
Et linguae volucrum, et praesagi fulminis ignes,
Mille rapit densos acie atque horrentibus hastis.
Hos parere iubent Alpheae ab origine Pisae:
Vrbs Etrusca solo. Sequitur pulcherrimus Astur,
Astur equo fidens et versicoloribus armis.
Tercentum adiiciunt, mens omnibus una sequendi,
Qui Caerete domo, qui sunt Minionis in arvis,
Et Pyrgi veteres, intempestaeque Graviscae.
Non ego te, Ligurum ductor fortissime bello,
Transierim, Cinyra et paucis comitate Cupavo,
Cuius olorinae surgunt de vertice pennae:
Crimen, Amor, vestrum, formaeque insigne paternae.
Namque ferunt luctu Cycnum Phaëthontis amati,
Populeas inter frondes umbramque sororum
Dum canit, et moestum Musa solatur amorem,
Canentem molli pluma duxisse senectam;

Linquentem terras, et sidera voce sequentem.
ilius, aequales comitatus classe catervas,
gentem remis Centaurum promovet; ille
stat aquae, saxumque undis immane minatur
duus, et longa sulcat maria alta carina.
Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
tidicae Mantus et Tusci filius amnis,
ui muros matrisque dedit tibi, Mantua, nomen,
antua, dives avis: sed non genus omnibus unum.
ens illi triplex, populi sub gente quaterni;
sa caput populis; Tusco de sanguine vires.
inc quoque quingentos in se Mezentius armat,
uos patre Benaco velatus arundine glauca
incius infesta ducebat in aequora pinu.
gravis Aulestes, centenaque arbore fluctus
erberat assurgens: spumant vada marmore verso.
unc vehit immanis Triton et caerula concha
xterrens freta: cui laterum tenus hispida nanti
rons hominem praefert, in pristin desinit alvus;
pumea semifero sub pectore murmurat unda.
'ot lecti proceres ter denis navibus ibant
ubsidio Troiae, et campos salis aere secabant.
Iamque dies coelo concesserat, almaque curru
loctivago Phoebe medium pulsabat Olympum:
eneas (neque enim membris dat cura quietem)
pse sedens clavumque regit velisque ministrat.
tque illi medio in spatio chorus, ecce, suarum
)ccurrit comitum: Nymphae, quas alma Cybebe
umen habere maris, Nymphasque e navibus esse
usserat, innabant pariter, fluctusque secabant,
uot prius aeratae steterant ad litora prorae.
gnoscunt longe regem, lustrantque choreis.
uarum, quae fandi doctissima, Cymodocea
'one sequens dextra puppim tenet ipsaque dorso
minet, ac laeva tacitis subremigat undis.
'*um sic ignarum alloquitur*: Vigilasne, deûm gens,

Aenea? vigila, et velis immitte rudentes.
Nos sumus Idaeae sacro de vertice pinus,
Nunc pelagi Nymphae, classis tua. Perfidus ut nos
Praecipites ferro Rutulus flammaque premebat,
Rupimus invitae tua vincula, teque per aequor
Quaerimus. Hanc Genetrix faciem miserata refecit,
Et dedit esse deas, aevumque agitare sub undis.
At puer Ascanius muro fossisque tenetur
Tela inter media atque horrentes Marte Latinos.
Iam loca iussa tenent forti permixtus Etrusco
Arcas eques. Medias illis opponere turmas,
Ne castris iungant, certa est sententia Turno.
Surge age, et Aurora socios veniente vocari
Primus in arma iube, et clipeum cape, quem dedit ipse
Invictum ignipotens, atque oras ambiit auro.
Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes Rutulae spectabit caedis acervos.
Dixerat: et dextra discedens impulit altam,
Haud ignara modi, puppim. Fugit illa per undas
Ocior et iaculo et ventos aequante sagitta.
Inde aliae celerant cursus. Stupet inscius ipse
Tros Anchisiades; animos tamen omine tollit.
Tum breviter supera adspectans convexa precatur:
Alma parens Idaea deûm, cui Dindyma cordi,
Turrigeraeque urbes, biiugique ad frena leones;
Tu mihi nunc pugnae princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibusque adsis pede, diva, secundo.
Tantum effatus; et interea revoluta ruebat
Matura iam luce dies, noctemque fugarat.
Principio sociis edicit, signa sequantur,
Atque animos aptent armis, pugnaeque parent se.
Iamque in conspectu Teucros habet et sua castra,
Stans celsa in puppi: clipeum quum deinde sinistra
Extulit ardentem. Clamorem ad sidera tollunt
Dardanidae e muris; spes addita suscitat iras;

aciunt. Quales sub nubibus atris
dantsigna grues, atque aethera tranant
fugiuntque notos clamore secundo.
:gi ducibusque ea mira videri
nec versas ad litora puppes
totumque allabi classibus aequor.
:apiti, cristisque a vertice flamma
: vastos umbo vomit aureus ignes:
ac liquida si quando nocte cometae
ıgubre rubent, aut Sirius ardor:
ırbosque ferens mortalibus aegris,
laevo contristat lumine coelum.
en audaci Turno fiducia cessit
:ipere, et venientes pellere terra.
ıs tollit dictis, atque increpat ultro:]
ıptastis, adest, perfringere dextra.
Mars ipse, viri. Nunc coniugis esto
e tectique memor; nunc magna referto
m laudes. Vltro occurramus ad undam,
, egressisque labant vestigia prima.
ırtuna iuvat.
secum versat, quos ducere contra,
ıbsessos possit concredere muros.
:neas socios de puppibus altis
ponit. Multi servare recursus
pelagi, et brevibus se credere saltu;
lii. Speculatus litora Tarcho,
n spirant, nec fracta remurmurat unda,
ɔffensum crescenti allabitur aestu;
ito proras, sociosque precatur:
a manus, validis incumbite remis;
e rates; inimicam findite rostris
ı, sulcumque sibi premat ipsa carina.
c tali puppim statione recuso;
ıre semel. Quae talia postquam
ho: socii consurgere tonsis,

Solus ego in Pallanta feror; soli mihi Pallas
Debetur; cuperem ipse parens spèctator adesset.
Haec ait; et socii cesserunt aequore iusso.
At, Rutulûm abscessu, iuvenis tum, iussa superb
Miratus, stupet in Turno, corpusque per ingens
Lumina volvit, obitque truci procul omnia visu;
Talibus et dictis it contra dicta tyranni:
Aut spoliis ego iam raptis laudabor ŏpimis,
Aut leto insigni. Sorti pater aequus utrique est.
Tolle minas. Fatus medium procedit in aequor.
Frigidus Arcadibus coit in praecordia sanguis.
Desiluit Turnus biiugis; pedes apparat ire
Comminus. Vtque leo, specula quum vidit ab alt
Stare procul campis meditantem in proelia tauru
Advolat; haud alia est Turni venientis imago.
Hunc ubi contiguum missae fore credidit hastae,
Ire prior Pallas, si qua fors adiuvet ausum
Viribus imparibus,magnumque ita ad aethera fatu
Per patris hospitium, et mensas, quas advena adis
Te precor, Alcide, coeptis ingentibus adsis.
Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta;
Victoremque ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alcides iuvenem, magnumque sub imo
Corde premit gemitum, lacrimasque effudit inan
Tum Genitor natum dictis affatur amicis:
Stat sua cuique dies; breve et irreparabile temp
Omnibus est vitae: sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Troiae sub moenibus altis
Tot gnati cecidere Deûm; quin occidit una
Sarpedon, mea progenies. Etiam sua Turnum
Fata vocant, metasque dati pervenit ad aevi.
Sic ait, atque oculos Rutulorum reiicit arvis.
At Pallas magnis emittit viribus hastam,
Vaginaque cava fulgentem deripit ensem.
Illa volans, humeris surgunt qua tegmina summ
Incidit, atque, viam clipei molita per oras,

Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro praefixum robur acuto
In Pallanta diu librans iacit, atque ita fatur:
Adspice, num mage sit nostrum penetrabile telum.
Dixerat; at clipeum, tot ferri terga, tot aeris
Quum pellis totiens obeat circumdata tauri,
Vibranti medium cuspis transverberat ictu,
Loricaeque moras et pectus perforat ingens,
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
Vna eademque via sanguis animusque sequuntur.
Corruit in vulnus; sonitum super arma dedere;
Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super adsistens:
Arcades, haec, inquit, memores mea dicta referte
Evandro: Qualem meruit, Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, quidquid solamen humandi est,
Largior. Haud illi stabunt Aeneïa parvo
Hospitia. Et laevo pressit pede, talia fatus,
Exanimem, rapiens immania pondera baltei,
Impressumque nefas: una sub nocte iugali
Caesa manus iuvenum foede, thalamique cruenti;
Quae Clonus Eurytides multo caelaverat auro:
Quo nunc Turnus ovat spolio gaudetque potitus.
Nescia mens hominum fati sortisque futurae,
Et servare modum, rebus sublata secundis!
Turno tempus erit, magno quum optaverit emtum
Intactum Pallanta, et quum spolia ista diemque
Oderit. At socii multo gemitu lacrimisque
Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.
O dolor atque decus magnum rediture parenti!
Haec te prima dies bello dedit, haec eadem aufert,
Quum tamen ingentes Rutulorum linquis acervos!
Nec iam fama mali tanti, sed certior auctor
Advolat Aeneae, *tenui discrimine leti*
Esse suos: tempus, versis succurrere Teucris.

Proxima quaeque metit gladio, latumque per ag
Ardens limitem agit ferro; te, Turne, superbı
Caede nova quaerens. Pallas, Evander, in ipsi:
Omnia sunt oculis; mensae, quas advena prin
Tunc adiit, dextraeque datae. Sulmone creat
Quatuor hic iuvenes, totidem, quos educat V
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.
Inde Mago procul infensam contenderat hasta
Ille astu subit; at tremebunda supervolat hast
Et genua amplectens effatur talia supplex:
Per Patrios Manes, per spes surgentis Iuli,
Te precor, hanc animam serves natoque patri
Est domus alta; iacent penitus defossa talent
Caelati argenti; sunt auri pondera facti
Infectique mihi. Non hic victoria Teucrûm
Vertitur; aut anima una dabit discrimina tant
Dixerat. Aeneas contra cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quae multa talen
Gnatis parce tuis. Belli commercia Turnus
Sustulit ista prior iam tum Pallante peremto.
Hoc patris Anchisae Manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus galeam laeva tenet, atque reflexa
Cervice orantis capulo tenus applicat ensem.
Nec procul Haemonides, Phoebi Triviaeque s
cerdos,
Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
Totus collucens veste atque insignibus armis.
Quem congressus agit campo, lapsumque sup
stans
Immolat, ingentique umbra tegit; arma Sere
Lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropa
Instaurant acies Vulcani stirpe creatus
Caeculus et veniens Marsorum montibus Vmb
Dardanides contra furit. Anxuris ense sinistr
Et totum clipei ferro deiecerat orbem;

rat ille aliquid magnum, vimque affore verbo
iderat, coeloque animum fortasse ferebat,
tiemque sibi et longos promiserat annos.
uitus exsultans contra fulgentibus armis,
colae Fauno Dryope quem nympha crearat,
us ardenti sese obtulit: ille reducta
cam clipeique ingens onus impedit hasta;
ı caput orantis nequidquam, et multa parantis
re, deturbat terrae, truncumque tepentem
'olvens, super haec inimico pectore fatur:
nunc, metuende, iace! Non te optima mater
let humi, patriove onerabit membra sepulcro:
bus linquere feris; aut gurgite mersum
a feret, piscesque impasti vulnera lambent.
enus Antaeum et Lucam, prima agmina Turni,
equitur, fortemque Numam, fulvumque Camertem,
nanimo Volscente satum; ditissimus agri
fuit Ausonidûm; et tacitis regnavit Amyclis.
eon qualis, centum cui brachia dicunt,
tenasque manus, quinquaginta oribus ignem
oribusque arsisse, Iovis quum fulmina contra
paribus streperet clipeis, tot stringeret enses:
oto Aeneas desaevit in aequore victor,
emel intepuit mucro. Quin ecce Niphaei
driiuges in equos adversaque pectora tendit;
ıe illi, longe gradientem et dira frementem
idere, metu versi retroque ruentes
nduntque ducem, rapiuntque ad litora currus.
rea biiugis infert se Lucagus albis
ıedios, fraterque Liger; sed frater habenis
tit equos, strictum rotat acer Lucagus ensem.
ıd tulit Aeneas tanto fervore furentes:
ıit, adversaque ingens apparuit hasta.
Liger:
ı Diomedis equos, nec currus cernis Achilli,

Aut Phrygiae campos: nunc belli finis et ae
His dabitur terris. Vesano talia late
Dicta volant Ligeri: sed non et Troïus her
Dicta parat contra; iaculum nam torquet in l
Lucagus ut pronus pendens in verbera telo
Admonuit biiugos; proiecto dum pede laev
Aptat se pugnae: subit oras hasta per imas
Fulgentis clipei, tum laevum perforat ingu
Excussus curru moribundus volvitur arvis.
Quem pius Aeneas dictis affatur amaris:
Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equ
Prodidit, aut vanae vertere ex hostibus un
Ipse rotis saliens iuga deseris. Haec ita f
Arripuit biiugos. Frater tendebat inerme
Infelix palmas, curru delapsus eodem:
Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir Troiane, sine hanc animam, et misere
cantis.
Pluribus oranti Aeneas: haud talia dudum
Dicta dabas. Morere, et fratrem ne desere
Tum, latebras animae, pectus mucrone re
Talia per campos edebat funera ductor
Dardanius, torrentis aquae vel turbinis at
More furens. Tandem erumpunt, et castr
quunt
Ascanius puer et nequidquam obsessa iuve
Iunonem interea compellat Iupiter ultr
O germana mihi atque eadem gratissima c
Vt rebare, Venus (nec te sententia fallit)
Troianas sustentat opes: non vivida bello
Dextra viris, animusque ferox, patiensque
Cui Iuno submissa: Quid, o pulcherrime c
Sollicitas aegram et tua tristia dicta timen
Si mihi, quae quondam fuerat, quamque e
cebat,
Vis in amore foret! non hoc mihi namque n

otens, quin et pugnae subducere Turnum,
ıno possem incolumem servare parenti.
›ereat, Teucrisque pio det sanguine poenas.
nen nostra deducit origine nomen,
ıusque illi quartus pater; et tua larga
manu multisque oneravit limina donis,
x aetherii breviter sic fatur Olympi:
'a praesentis leti tempusque caduco
r iuveni, meque hoc ita ponere sentis:
fuga Turnum, atque instantibus eripe fatis.
nus indulsisse vacat. Sin altior istis
'ecibus venia ulla latet, totumque moveri
ive putas bellum: spes pascis inanes.
ıo allacrimans: Quid si, quod voce gravaris,
: dares; atque haec Turno rata vita maneret!
manet insontem gravis exitus: aut ego veri
feror. Quod ut o potius formidine falsa
·, et in melius tua, qui potes, orsa reflectas!
ubi dicta dedit: coelo se protenus alto
, agens hiemem, nimbo succincta, per auras;
ınque aciem et Laurentia castra petivit.
dea nube cava tenuem sine viribus umbram
iem Aeneae (visu mirabile monstrum!)
ıniis ornat telis; clipeumque iubasque
i assimulat capitis; dat inania verba;
.ne mente sonum, gressusque effingit euntis.
: obita quales fama est volitare figuras,
uae sopitos deludunt somnia sensus.
mas laeta ante acies exsultat imago,
tque virum telis, et voce lacessit.
; cui Turnus, stridentemque eminus hastam
cit; illa dato vertit vestigia tergo.
vero Aenean aversum ut cedere Turnus
dit, atque animo spem turbidus hausit in-
anem:
:ugis, Aenea? thalamos ne desere pactos;

Hac dabitur dextra tellus quaesita
Talia vociferans sequitur, strictum
Mucronem; nec ferre videt sua gau
Forte ratis celsi coniuncta crepidin
Expositis stabat scalis, et ponte pa
Qua rex Clusinis advectus Osinius
Huc sese trepida Aeneae fugientis i
Coniicit in latebras; nec Turnus se
Exsuperatque moras, et pontes tra
Vix proram attigerat: rumpit Satu
Avulsamque rapit revoluta per aeq
Illum autem Aeneas absentem in p
Obvia multa virûm demittit corpor
Tum levis haud ultra latebras iam
Sed sublime volans nubi se immisc
Quum Turnum medio interea fert
Respicit ignarus rerum, ingratusqu
Et duplices cum voce manus ad sid
Omnipotens genitor, tanton' me cr
Duxisti, et tales voluisti expender
Quo feror? unde abii? quae me fu reducet
Laurentesne iterum muros aut cas
Quid manus illa virûm, qui me meaq
Quosne (nefas) omnes infanda in m
Et nunc palantes video, gemitumq
Accipio. Quid ago? aut quae iam sa
Terra mihi? Vos o potius miseresci
In rupes, in saxa (volens vos Turn
Ferte ratem, saevisque vadis immit
Quo neque me Rutuli, nec conscia
Haec memorans, animo nunc huc, illuc;
An sese mucrone ob tantum dedec
Induat, et crudum per costas exiga
Fluctibus an iaciat mediis, et litor

tat, Teucrûmque iterum se reddat in arma.
.tus utramque viam: ter maxima Iuno
t; iuvenemque animi miserata repressit.
ılta secans fluctuque aestuque secundo;
antiquam Dauni defertur ad urbem.
ıs interea monitis Mezentius ardens
pugnae, Teucrosque invadit ovantes.
ınt Tyrrhenae acies, atque omnibus uni,
que viro telisque frequentibus instant.
.t rupes, vastum quae prodit in aequor,
ntorum furiis, expostaque ponto,
:tam atque minas perfert coelique maris-
que,
ota manens: prolem Dolichaonis Hebrum
ıumi, cum quo Latagum, Palmumque fu-
gacem:
ıgum saxo atque ingenti fragmine montis
os faciemque adversam; poplite Palmum
'olvi segnem sinit; armaque Lauso
ıbere humeris, et vertice figere cristas.
Evanthen Phrygium, Paridisque Mimanta
n comitemque: una quem nocte Theano
genitori Amyco dedit, et face praegnans
:gina Parin: Paris urbe paterna
; ignarum Laurens habet ora Mimanta.
ille canum morsu de montibus altis
er, multos Vesulus quem pinifer annos
', multosve palus Laurentia, silva
'undinea, postquam inter retia ventum est,
, infremuitque ferox, et inhorruit armos:
ıam irasci propiusque accedere virtus;
lis tutisque procul clamoribus instant:
m impavidus partes cunctatur in omnes,
; infrendens, et tergo decutit hastas:
ter, iustae quibus est Mezentius irae,
est animus stricto concurrere ferro;

Missilibus longe et vasto clamore lacessunt.
Venerat antiquis Corythi de finibus Acron,
Graius homo; infectos linquens profugus hym
naeos:
Hunc ubi miscentem longe media agmina vidi
Purpureum pennis et pactae coniugis ostro:
Impastus stabula alta leo ceu saepe peragrans
Suadet enim vesana fames; si forte fugacem
Conspexit capream, aut surgentem in cornua
vum:
Gaudet, hians immane, comasque arrexit, et ha
Visceribus super incumbens; lavit improba te
Ora cruor:
Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes;
Sternitur infelix Acron, et calcibus atram
Tundit humum exspirans, infractaque tela crue
Atque idem fugientem haud est dignatus Oro
Sternere, nec iacta caecum dare cuspide vuln
Obvius adversoque occurrit, seque viro vir
Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis
Tum super abiectum posito pede nixus et hast
Pars belli haud temnenda, viri, iacet altus Oro
Conclamant socii laetum paeana secuti.
Ille autem exspirans: Non me, quicunque es, in
Victor, nec longum laetabere: te quoque fata
Prospectant paria, atque eadem mox arva ten
Ad quem subridens mixta Mezentius ira:
Nunc morere! Ast de me divûm pater atque h
num rex
Viderit! Hoc dicens eduxit corpore telum.
Olli dura quies oculos et ferreus urget
Somnus; in aeternam clauduntur lumina noct
Caedicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hy-
daspen;
Partheniumque Rapo et praedurum viribus Or
Messapus Cloniumque Lycaoniumque Ericet

ɔnis equi lapsu tellure iacentem,
tem pedes. Et Lycius processerat Agis:
en haud expers Valerus virtutis avitae
t Thronium Salius, Saliumque Nealces,
culo et longe fallente sagitta.
vis aequabat luctus et mutua Mavors
aedebant pariter pariterque ruebant
ictique; neque his fuga nota, neque illis.
tectis iram miserantur inanem
, et tantos mortalibus esse labores;
ıs, hinc contra spectat Saturnia Iuno.
siphone media inter millia saevit.
ʒentem quatiens Mezentius hastam
ngreditur campo. Quam magnus Orion,
es incedit medii per maxima Nerei
m scindens, humero supereminet undas;
ıis referens annosam montibus ornum,
que solo et caput inter nubila condit:
stis infert Mezentius armis.
'a Aeneas, speculatus in agmine longo,
parat. Manet imperterritus ille,
agnanimum opperiens, et mole sua stat;
is spatium emensus, quantum satis hastae:
ihi deus, et telum, quod missile libro,
ıt! voveo praedonis corpore raptis
poliis ipsum te, Lause, tropaeum
ixit, stridentemque eminus hastam
ı volans clipeo est excussa, proculque
Antoren latus inter et ilia figit:
ntoren comitem, qui missus ab Argis
Evandro, atque Itala consederat urbe.
nfelix alieno vulnere, coelumque
t dulces moriens reminiscitur Argos.
Aeneas hastam iacit: illa per orbem
u triplici, per linea terga, tribusque

Transiit intextum tauris opus, imaque sedit
Inguine; sed vires haud pertulit. Ocius ense
Aeneas, viso Tyrrheni sanguine laetus,
Eripit a femine, et trepidanti fervidus instat.
Ingemuit cari graviter genitoris amore,
Vt vidit, Lausus; lacrimaeque per ora volut
Hic mortis durae casum, tuaque optima facta
Si qua fidem tanto est operi latura vetustas,
Non equidem, nec te, iuvenis memorande, si
Ille pedem referens, et inutilis, inque ligatus
Cedebat, clipeoque inimicum hastile traheba
Prorupit iuvenis, seseque immiscuit armis;
Iamque assurgentis dextra plagamque ferent
Aeneae subiit mucronem, ipsumque morand
Sustinuit; socii magno clamore sequuntur:
Dum genitor nati parma protectus abiret;
Telaque coniiciunt, proturbantque eminus h
Missilibus. Furit Aeneas, tectusque tenet se
Ac velut, effusa si quando grandine nimbi
Praecipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis et agricola, et tuta latet arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
Dum pluit in terris, ut possint, sole reducto,
Exercere diem: sic obrutus undique telis
Aeneas nubem belli, dum detonet, omnem
Sustinet, et Lausum increpitat, Lausoque mi
Quo moriture ruis, maioraque viribus audes
Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
Exsultat demens. Saevae iamque altius irae
Dardanio surgunt ductori, extremaque Laus
Parcae fila legunt: validum namque exigit e
Per medium Aeneas iuvenem, totumque rec
Transiit et parmam mucro, levia arma mina
Et tunicam, molli mater quam neverat auro;
Implevitque sinum sanguis; tum vita per aur
Concessit moesta ad Manes, corpusque reli

ɪro ut vultum vidit morientis et ora,
modis Anchisiades pallentia miris:
muit miserans graviter, dextramque tetendit,
entem patriae strinxit pietatis imago.
tibi nunc, miserande puer, pro laudibus istis,
. pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
a, quibus laetatus, habe tua; teque parentum
ibus et cineri, si qua est ea cura, remitto.
tamen infelix miseram solabere mortem;
ae magni dextra cadis. Increpat ultro
tantes socios, et terra sublevat ipsum,
guine turpantem comtos de more capillos.
terea genitor Tiberini ad fluminis undam
iera siccabat lymphis, corpusque levabat
oris acclinis trunco. Procul aerea ramis
endet galea, et prato gravia arma quiescunt.
t lecti circum iuvenes: ipse aeger, anhelans
a fovet, fusus propexam in pectore barbam;
ta super Lauso rogitat, multosque remittit,
revocent, moestique ferant mandata parentis.
ausum socii exanimem super arma ferebant
tes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
wit longe gemitum praesaga mali mens.
tiem multo deformat pulvere, et ambas
elum tendit palmas, et corpore inhaeret.
ane me tenuit vivendi, nate, voluptas,
o me hostili paterer succedere dextrae,
n genui? Tuane haec genitor per vulnera servor,
e tua vivens? Heu, nunc misero mihi demum
ium infelix! nunc alte vulnus adactum!
ego, nate, tuum maculavi crimine nomen,
us ob invidiam solio sceptrisque paternis.
ieram patriae poenas odiisque meorum:
es per mortes animam sontem ipse dedissem.
· *viro! neque adhuc hominᵉs* lucemque relinquo!

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS
LIBER VNDECIMVS.

Oceanum interea surgens Aurora reliquit.
Aeneas, quamquam et sociis dare tempus humandi
Praecipitant curae, turbataque funere mens est,
Vota deûm primo victor solvebat Eoo.
Ingentem quercum decisis undique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezentî ducis exuvias; tibi, magne, tropaeum,
Bellipotens. Aptat rorantes sanguine cristas,
Telaque trunca viri, et bis sex thoraca petitum
Perfossumque locis: clipeumque ex aere sinistrae
Subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.
Tum socios, namque omnis eum stipata tegebat
Turba ducum, sic incipiens hortatur ovantes:
Maxima res effecta, viri; timor omnis abesto,
Quod superest; haec sunt spolia, et de rege superbo
Primitiae; manibusque meis Mezentius hic est.
Nunc iter ad regem nobis murosque Latinos.
Arma parate, animis et spe praesumite bellum;
Ne qua mora ignaros, ubi primum vellere signa
Adnuerint superi, pubemque educere castris,
Impediat, segnisve metu sententia tardet.
Interea socios inhumataque corpora terrae

andemus: qui solus honos Acheronte sub imo est.
e, ait; egregias animas, quae sanguine nobis
anc patriam peperere suo, decorate supremis
funeribus; moestamque Evandri primus ad urbem
ittatur Pallas, quem non virtutis egentem
bstulit atra dies, et funere mersit acerbo.
Sic ait illacrimans, recipitque ad limina gressum:
orpus ubi exanimi positum Pallantis Acoetes
ervabat senior, qui Parrhasio Evandro
rmiger ante fuit; sed non felicibus aeque
um comes auspiciis caro datus ibat alumno.
ircum omnes famulûmque manus Troianaque turba
t moestum Iliades crinem de more solutae.
t vero Aeneas foribus sese intulit altis:
igentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
ectoribus, moestoque immugit regia luctu.
se, caput nivei fultum Pallantis et ora
vidit, laevique patens in pectore vulnus
spidis Ausoniae, lacrimis ita fatur obortis:
ne, inquit, miserande puer, quum laeta veniret,
idit Fortuna mihi, ne regna videres
tra, neque ad sedes victor veherere paternas?
haec Evandro de te promissa parenti
edens dederam, quum me complexus euntem
eret in magnum imperium, metuensque moneret
s esse viros, cum dura proelia gente.
inc ille quidem spe multum captus inani,
et vota facit, cumulatque altaria donis:
iyenem exanimum, et nil iam coelestibus ullis
item, vano moesti comitamur honore.
r, nati funus crudele videbis!
tri reditus, exspectatique triumphi?
nea magna fides? At non, Evandre, pudendis
ibus pulsum adspicies; nec sospite dirum

Optabis nato funus pater. Hei mihi,
Praesidium Ausonia, et quantum tu
Haec ubi deflevit, tolli miserabile
Imperat, et toto lectos ex agmine mi
Mille viros, qui supremum comitent
Intersintque patris lacrimis: solatia
Exigua ingentis, misero sed debita p
Haud segnes alii crates et molle fere
Arbuteis texunt virgis et vimine que
Exstructosque toros obtentu frondis
Hic iuvenem agresti sublimem stran
Qualem virgineo demessum pollice f
Seu mollis violae, seu languentis hy
Cui neque fulgor adhuc, nec dum su
cessit;
Non iam mater alit tellus, viresque
Tunc geminas vestes auroque ostroq
Extulit Aeneas, quas illi laeta labor
Ipsa suis quondam manibus Sidonia
Fecerat, et tenui telas discreverat a
Harum unam iuveni supremum moe
Induit, arsurasque comas obnubit a
Multaque praeterea Laurentis prae
Aggerat, et longo praedam iubet or
Addit equos, et tela, quibus spoliave
Vinxerat et post terga manus, quos m
Inferias, caeso sparsuros sanguine f
Indutosque iubet truncos hostilibus
Ipsos ferre duces, inimicaque nomin
Ducitur infelix aevo confectus Acoe
Pectora nunc foedans pugnis, nunc u
Sternitur et toto proiectus corpore t
Ducunt et Rutulo perfusos sanguine
Post bellator equus, positis insignib
It lacrimans, guttisque humectat gr
Hastam alii galeamque ferunt; nam

Tum moesta phalanx, Teucrique sequuntur,
duces, et versis Arcades armis.
nis longe comitum processerat ordo,
eas, gemituque haec addidit alto:
ad lacrimas eadem horrida belli
Salve aeternum mihi, maxime Palla,
vale. Nec plura effatus ad altos
ros, gressumque in castra ferebat.
tores aderant ex urbe Latina,
oleae, veniamque rogantes:
campos ferro quae fusa iacebant,
tumulo sineret succedere terrae;
ictis certamen et aethere cassis:
itibus quondam socerisque vocatis.
eneas, haud aspernanda precantes,
enia, et verbis haec insuper addit:
tanto Fortuna indigna, Latini,
o, qui nos fugiatis amicos?
nimis et Martis sorte peremtis
em et vivis concedere vellem.
fata locum sedemque dedissent;
m gente gero: rex nostra reliquit
Turni potius se credidit armis.
Turnum fuerat se opponere morti.
re manu, si pellere Teucros
mecum decuit concurrere telis;
am deus aut sua dextra dedisset.
iseris supponite civibus ignem.
as. Olli obstupuere silentes;
oculos inter se atque ora tenebant.
emperque odiis et crimine Drances
ni Turno sic ore vicissim
) fama ingens, ingentior armis,
quibus coelo te laudibus aequem?
ius mirer, belline laborum?

Nos vero haec patriam grati referemus ad urb
Et te, si qua viam dederit fortuna, Latino
Iungemus regi. Quaerat sibi foedera Turnus.
Quin et fatales murorum attollere moles,
Saxaque subvectare humeris Troiana iuvabit.
Dixerat haec, unoque omnes eadem ore fremeb
Bis senos pepigere dies, et, pace sequestra,
Per silvas Teucri, mixtique impune Latini,
Erravere iugis. Ferro sonat icta bipenni
Fraxinus; evertunt actas ad sidera pinus;
Robora nec cuneis et olentem scindere cedrum
Nec plaustris cessant vectare gementibus ornos
Et iam Fama volans, tanti praenuntia luctus
Evandrum Evandrique domos et moenia comp
Quae modo victorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades ad portas ruere, et de more vetusto
Funereas rapuere faces; lucet via longo
Ordine flammarum, et late discriminat agros.
Contra turba Phrygum veniens plangentia iung
Agmina. Quae postquam matres succedere tec
Viderunt, moestam incendunt clamoribus urb
At non Evandrum potis est vis ulla tenere;
Sed venit in medios. Feretro Pallanta reposto
Procubuit super, atque haeret lacrimansque ge
mensque,
Et via vix tandem voci laxata dolore est:
Non haec, o Palla, dederas promissa parenti.
Cautius ut saevo velles te credere Marti!
Haud ignarus eram, quantum nova gloria in arn
Et praedulce decus primo certamine posset.
Primitiae iuvenis miserae! bellique propinqui
Dura rudimenta! et nulli exaudita deorum
Vota precesque meae! tuque, o sanctissima co
iunx,
Felix morte tua, neque in hunc servata doloren
Contra ego vivendo vici mea fata, superstes

Restarem ut genitor. Troum socia arma secutum
Obruerent Rutuli telis! animam ipse dedissem,
Atque haec pompa domum me, non Pallanta, referret!
Nec vos arguerim, Teucri, nec foedera, nec, quas
Iunximus hospitio, dextras; sors ista senectae
Debita erat nostrae. Quod si immatura manebat
Mors natum: caesis Volscorum millibus ante,
Ducentem in Latium Teucros cecidisse iuvabit.
Quin ego non alio digner te funere, Palla,
Quam pius Aeneas, et quam magni Phryges, et quam
Tyrrhenique duces, Tyrrhenûm exercitus omnis
Magna tropaea ferunt, quos dat tua dextera leto.
Tu quoque nunc stares immanis truncus in armis:
Esset par aetas, et idem si robur ab annis,
Turne. Sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, et haec memores regi mandata referte:
Quod vitam moror invisam, Pallante peremto,
Dextera causa tua est; Turnum gnatoque patrique
Quam debere vides. Meritis vacat hic tibi solus
Fortunaeque locus. Non vitae gaudia quaero,
Nec fas: sed nato Manes perferre sub imos.
Aurora interea miseris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera atque labores.
Iam pater Aeneas, iam curvo in litore Tarcho
Constituere pyras: huc corpora quisque suorum
More tulere patrum; subiectisque ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine coelum.
Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis,
Decurrere rogos; ter moestum funeris ignem
Lustravere in equis; ululatusque ore dedere.
Spargitur et tellus lacrimis, sparguntur et arma.
It coelo clamorque virûm clangorque tubarum.
Hinc alii spolia occisis derepta Latinis
Coniiciunt igni; galeas, ensesque decoros,

Frenaque, ferventesque rotas; pars munera no
Ipsorum clipeos, et non felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora Morti;
Setigerosque sues raptasque ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes. Tum litore toto
Ardentes spectant socios, semiustaque servant
Busta; neque avelli possunt: nox humida donec
Invertit coelum stellis fulgentibus aptum.
Nec minus et miseri diversa in parte Latini
Innumeras struxere pyr is, et corpora partim
Multa virûm terrae infodiunt, avectaque partim
Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt.
Cetera, confusaeque ingentem caedis acervum,
Nec numero nec honore, cremant; tunc undiqu vasti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia lux gelidam coelo dimoverat umbram:
Moerentes altum cinerem et confusa ruebant
Ossa focis, tepidoque onerabant aggere terrae.
Iam vero in tectis, praedivitis urbe Latini,
Praecipuus fragor, et longi pars maxima luctus
Hic matres, miseraeque nurus, hic cara sororu
Pectora moerentum, puerique parentibus orbi,
Dirum exsecrantur bellum Turnique hymenae
Ipsum armis, ipsumque iubent decernere ferro,
Qui regnum Italiae et primos sibi poscat honor
Ingravat haec saevus Drances, solumque vocari
Testatur, solum posci in certamina Turnum.
Multa simul contra variis sententia dictis
Pro Turno; et magnum reginae nomen obumbra
Multa virum meritis sustentat fama tropaeis.
Hos inter motus, medio in flagrante tumultu,
Ecce super moesti magna Diomedis ab urbe
Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
Tantorum impensis operum; nil dona, neque aurum,

valuisse preces; alia arma Latinis
aut pacem Troiano ab rege petendam.
ıti luctu rex ipse Latinus.
ıean manifesto numine ferri,
ı deûm, tumulique ante ora recentes.
ıum magnum, primosque suorum
ıtos, alta intra limina cogit.
ɜre, fluuntque ad regia plenis
Sedet in mediis et maximus aevo,
:eptris, haud laeta fronte, Latinus.
gatos Aetola ex urbe remissos,
ıt, fari iubet, et responsa reposcit
:ta suo. Tum facta silentia linguis,
dicto parens ita farier infit:
o cives, Diomede Argivaque castra;
mensi casus superavimus omnes;
que manum, qua concidit Ilia tellus.
ɩrgyripam, patriae cognomine gentis,
ʒani condebat Iapygis arvis.
ıtrogressi, et coram data copia fandi:
eferimus, nomen patriamque docemus;
intulerint, quae causa attraxerit Arpos.
haec placido sic reddidit ore:
ıe gentes, Saturnia regna,
ıonii, quae vos fortuna quietos
ıuadetque ignota lacessere bella?
Iliacos ferro violavimus agros,
uae muris bellando exhausta sub altis,
s premat ille viros) infanda per orbem
t scelerum poenas expendimus omnes,
miseranda manus: scit triste Minervae
uboicae cautes, ultorque Caphareus.
lla diversum ad litus adacti,
ıtei Menelaus ad usque columnas
etnaeos vidit Cyclopas Vlixes.
ptolemi referam, versosque Penates

Idomenei? Libycone habitantes litore Locros?
Ipse Mycenaeus magnorum ductor Achivûm
Coniugis infandae prima intra limina dextra
Oppetiit; devictam Asiam subsedit adulter.
Invidisse deos, patriis ut redditus aris
Coniugium optatum et pulchram Calydona viderem!
Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur,
Et socii amissi petierunt aethera pennis,
Fluminibusque vagantur aves (heu dira meorum
Supplicia!) et scopulos lacrimosis vocibus implent.
Haec adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt
Tempore, quum ferro coelestia corpora demens
Appetii, et Veneris violavi vulnere dextram.
Ne vero, ne me ad tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
Pergama; nec veterum memini laetorve malorum.
Munera, quae patriis ad me portatis ab oris,
Vertite ad Aenean. Stetimus tela aspera contra,
Contulimusque manus: experto credite, quantus
In clipeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
Si duo praeterea tales Idaea tulisset
Terra viros: ultro Inachias venisset ad urbes
Dardanus, et versis lugeret Graecia fatis.
Quidquid apud durae cessatum est moenia Troiae,
Hectoris Aeneaeque manu victoria Graiûm
Haesit, et in decimum vestigia retulit annum.
Ambo animis, ambo insignes praestantibus armis;
Hic pietate prior. Coëant in foedera dextrae,
Qua datur: ast, armis concurrant arma, cavete.
Et responsa simul quae sint, rex optime, regis
Audisti, et quae sit magno sententia bello.
  Vix ea legati; variusque per ora cucurrit
Ausonidûm turbata fremor: ceu, saxa morantur
Quum rapidos amnes, fit clauso gurgite murmur,
Vicinaeque fremunt ripae crepitantibus undis.

Vt primum placati animi, et trepida ora quierunt,
Praefatus divos solio rex infit ab alto:
  Ante equidem summa de re statuisse, Latini,
Et vellem, et fuerat melius; non tempore tali
Cogere concilium, quum muros assidet hostis.
Bellum importunum, cives, cum gente deorum,
Invictisque viris, gerimus: quos nulla fatigant
Proelia, nec victi possunt absistere ferro.
Spem, si quam adscitis Aetolûm habuistis in armis,
Ponite: spes sibi quisque. Sed haec, quam angusta, videtis.
Cetera qua rerum iaceant perculsa ruina,
Ante oculos interque manus sunt omnia vestras.
Nec quemquam incuso. Potuit quae plurima virtus
Esse, fuit. Toto certatum est corpore regni.
Nunc adeo, quae sit dubiae sententia menti,
Expediam, et paucis (animos adhibete) docebo.
Est antiquus ager Tusco mihi proximus amni,
Longus, in occasum, fines super usque Sicanos;
Aurunci Rutulique serunt, et vomere duros
Exercent colles, atque horum asperrima pascunt.
Haec omnis regio, et celsi plaga pinea montis
Cedat amicitiae Teucrorum; et foederis aequas
Dicamus leges, sociosque in regna vocemus;
Considant, si tantus amor, et moenia condant.
Sin alios fines aliamque capessere gentem
Est animus, poscuntque solo decedere nostro:
Bis denas Italo texamus robore naves,
Seu plures complere valent: iacet omnis ad undam
Materies; ipsi numerumque modumque carinis
Praecipiant; nos aera, manus, navalia demus.
Praeterea, qui dicta ferant, et foedera firment,
Centum oratores prima de gente Latinos
Ire placet, pacisque manu praetendere ramos;
Munera portantes aurique eborisque talenta
Et sellam regni trabeamque insignia nostri.

Consulite in medium, et rebus succurrite l
Tum Drances, idem infensus, quem glor
Obliqua invidia stimulisque agitabat amar
Largus opum, et lingua melior, sed frigid
Dextera, consiliis habitus non futilis auct
Seditione potens; genus huic materna su
Nobilitas dabat, incertum de patre fereba
Surgit, et his onerat dictis atque aggerat
Rem nulli obscuram, nostrae nec vocis eg
Consulis, o bone rex. Cuncti se scire fate
Quid fortuna ferat populi; sed dicere mu
Det libertatem fandi, flatusque remittat,
Cuius ob auspicium infaustum moresqe s
(Dicam equidem, licet arma mihi mortem
minetur)
Lumina tot cecidisse ducum, totamque vi
Consediss urbem luctu: dum Troïa tent
Castra, fugae fidens, et coelum territat a
Vnum etiam donis istis, quae plurima mit
Dardanidis dicique iubes, unum, optime r
Adiicias; nec te ullius violentia vincat,
Quin natam egregio genero dignisque hy
Des pater, et pacem hanc aeterno foedere
Quod si tantus habet mentes et pectora te
Ipsum obtestemur, veniamque oremus ab
Cedat, ius proprium regi patriaeque remi
Quid miseros toties in aperta pericula civ
Proiicis, o Latio caput horum et caussa m
Nulla salus bello; pacem te poscimus om
Turne, simul pacis solum inviolabile pign
Primus ego, invisum quem tu tibi fingis, e
Nil moror, en supplex venio. Miserere tu
Pone animos, et pulsus abi. Sat funera fu
Vidimus, ingentes et desolavimus agros.
Aut, si fama movet, si tantum pectore rob
Concipis, et si adeo dotalis regia cordi es

ıtque adversum fidens fer pectus in hostem.
t, ut Turno contingat regia coniunx,
ıimae viles, inhumata infletaque turba,
mur campis. Et iam tu, si qua tibi vis,
ii quid Martis habes, illum adspice contra,
cat.
bus exarsit dictis violentia Turni;
mitum, rumpitque has imo pectore voces:
quidem, Drance, semper tibi copia fandi
[uum bella manus poscunt; patribusque vocatis
ı ades. Sed non replenda est curia verbis,
ıto tibi magna volant, dum distinet hostem
moerorum, nec inundant sanguine fossae.
e tona eloquio, solitum tibi, meque timoris
tu, Drance, quando tot stragis acervos
ırum tua dextra dedit, passimque tropaeis
s agros. Possit quid vivida virtus,
are licet: nec longe scilicet hostes
ındi nobis; circumstant undique muros.
ı adversos? quid cessas? an tibi Mavors
a in lingua pedibusque fugacibus istis
r erit?
ego? aut quisquam merito, foedissime, pulsum
:, Iliaco tumidum qui crescere Thybrim
ne, et Evandri totam cum stirpe videbit
ɔuisse domum, atque exutos Arcadas armis?
ta me experti Bitias et Pandarus ingens,
s mille die victor sub Tartara misi,
ıs muris, hostilique aggere septus.
ɜalus bello! Capiti cane talia demens
nio, rebusque tuis. Proinde omnia magno
sa turbare metu, atque extollere vires
bis victae; contra premere arma Latini.
ɪt *Myrmidonum* proceres Phrygia arma tremiscunt.

Nunc et Tydides, et Larissaeus Achilles;
Amnis et Hadriacas retro fugit Aufidus undas.
Vel quum se pavidum contra mea iurgia fingit
Artificis scelus, et formidine crimen acerbat.
Nunquam animam talem dextra hac (absiste mo
veri)
Amittes; habitet tecum, et sit pectore in isto.
Nunc ad te, et tua magna, pater, consulta revert
Si nullam nostris ultra spem ponis in armis,
Si tam deserti sumus, et semel agmine verso
Funditus occidimus, neque habet Fortuna regr
sum;
Oremus pacem, et dextras tendamus inertes.
Quamquam, o, si solitae quidquam virtutis adess
Ille mihi ante alios fortunatusque laborum,
Egregiusque animi, qui, ne quid tale videret,
Procubuit moriens, et humum semel ore momordi
Sin et opes nobis, et adhuc intacta iuventus,
Auxilioque urbes Italae populique supersunt;
Sin et Troianis cum multo gloria venit
Sanguine: (sunt illis sua funera, parque per omn
Tempestas) cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artu
Multa dies variique labor mutabilis aevi
Retulit in melius; multos alterna revisens
Lusit et in solido rursus Fortuna locavit.
Non erit auxilio nobis Aetolus et Arpi:
At Messapus erit, felixque Tolumnius, et quos
Tot populi misere duces; nec tarda sequetur
Gloria delectos Latio et Laurentibus agris.
Est et Volscorum egregia de gente Camilla,
Agmen agens equitum, et florentes aere caterva
Quod si me solum Teucri in certamina poscunt,
Idque placet, tantumque bonis communibus obst
Non adeo has exosa manus Victoria fugit,
Vt tanta quidquam pro spe tentare recusem.

ntra: vel magnum praestet Achillem,
lcani manibus paria induat arma
bis animam hanc soceroque Latino
haud ulli veterum virtute secundus,
m Aeneas vocat. Et, vocet, oro.
potius, sive est haec ira deorum,
ive est virtus et gloria, tollat.
ter se dubiis de rebus agebant
istra Aeneas aciemque movebat.
iti per regia tecta tumultu
gnisque urbem terroribus implet:
e Tiberino a flumine Teucros,
ie manum, totis descendere campis.
bati animi, concussaque vulgi
rectae stimulis haud mollibus irae.
repidi poscunt; fremit arma iuventus.
mussantque patres. Hic undique clamor
io magnus se tollit in auras.
itque alto in luco quum forte catervae
ium, piscosove amne Padusae
i rauci per stagna loquacia cycni.
cives, arrepto tempore, Turnus,
ium, et pacem laudate sedentes:
egna ruant. Nec plura locutus
e et tectis citus extulit altis.
armari Volscorum edice maniplis;
utulos. Equitem, Messapus, in armis,
e Coras, latis diffundite campis.
irbis firment, turresque capessant;
usso, mecum manus inferat arma.
os tota discurritur urbe.
se pater et magna incepta Latinus
risti turbatus tempore differt;
incusat, qui non acceperit ultro
Aenean, generumque adsciverit, urbi

Praefodiunt alii portas, aut saxa sudesque
Subvectant. Bello dat signum rauca cruentu
Buccina. Tum muros varia cinxere corona
Matronae puerique; vocat labor ultimus om
Nec non ad templum summasque ad Palladis
Subvehitur magna matrum regina caterva,
Dona ferens; iuxtaque comes Lavinia virgo,
Caussa mali tanti, oculos deiecta decoros.
Succedunt matres, et templum ture vaporan
Et moestas alto fundunt de limine voces:
Armipotens, praeses belli, Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygii praedonis, et ip
Pronum sterne solo, portisque effunde sub a
Cingitur ipse furens certatim in proelia Tur
Iamque adeo Rutulum thoraca indutus aënis
Horrebat squamis, surasque incluserat auro,
Tempora nudus adhuc; laterique accinxerat
sem;
Fulgebatque alta decurrens aureus arce;
Exsultatque animis, et spe iam praecipit hos
Qualis, ubi abruptis fugit praesepia vinclis,
Tandem liber, equus, campoque potitus ape
Aut ille in pastus armentaque tendit equaru
Aut assuetus aquae perfundi flumine noto
Emicat, arrectisque fremit cervicibus, alte
Luxurians; luduntque iubae per colla, per a
Obvia cui, Volscorum acie comitante, Camill
Occurrit, portisque ab equo regina sub ipsis
Desiluit; quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis; tum talia fatur:
Turne! sui merito si qua est fiducia forti,
Audeo et Aeneadûm promitto occurrere turm
Solaque Tyrrhenos equites ire obvia contra.
Me sine prima manu tentare pericula belli:
Tu pedes ad muros subsiste, et moenia serva
Turnus ad haec, oculos horrenda in virgin

aliae, virgo, quas dicere grates,
ferre parem? sed nunc, est omnia quando
is supra, mecum partire laborem.
t fama fidem missique reportant
res, equitum levia improbus arma
, quaterent campos; ipse ardua montis
ta iugo superans adventat ad urbem:
o belli convexo tramite silvae,
armato obsidam milite fauces.
enum equitem collatis excipe signis;
er Messapus erit, turmaeque Latinae,
ie manus; ducis et tu concipe curam.
paribus Messapum in proelia dictis
sociosque duces, et pergit in hostem.
anfractu valles, accommoda fraudi
que dolis: quam densis frondibus atrum
imque latus; tenuis quo semita ducit,
que ferunt fauces aditusque maligni.
er in speculis summoque in vertice montis
ignota iacet, tutique receptus:
a laevaque velis occurrere pugnae;
re iugis, et grandia volvere saxa.
iis nota fertur regione viarum;
ue locum, et silvis insedit iniquis.
n interea superis in sedibus Opim,
virginibus sociis sacraque caterva,
bat, et has tristes Latonia voces
t: graditur bellum ad crudele Camilla,
et nostris nequidquam cingitur armis,
i ante alias; neque enim novus iste Dianae
or, subitaque animum dulcedine movit.
invidiam regno viresque superbas
antiqua Metabus quum excederet urbe,
, fugiens media inter proelia belli,
xsilio comitem, matrisque vocavit
asmillae, mutata parte, Camillam.

Ipse sinu prae se portans, iuga longa petebat
Solorum nemorum; tela undique saeva premel
Et circumfuso volitabant milite Volsci.
Ecce, fugae medio, summis Amasenus abund
Spumabat ripis; tantus se nubibus imber
Ruperat. Ille, innare parans, infantis amore
Tardatur, caroque oneri timet. Omnia secu
Versanti subito vix haec sententia sedit:
Telum immane, manu valida quod forte gerel
Bellator, solidum nodis et robore cocto;
Huic natam, libro et silvestri subere clausam,
Implicat, atque habilem mediae circumligat ha
Quam dextra ingenti librans ita ad aethera fa
Alma, tibi hanc, nemorum cultrix, Latonia vi
Ipse pater famulam voveo; tua prima per aur
Tela tenens supplex hostem fugit. Accipe, te
Diva tuam; quae nunc dubiis committitur aur
Dixit, et adducto contortum hastile lacerto
Immittit: sonuere undae; rapidum super amn
Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.
At Metabus, magna propius iam urgente cate
Dat sese fluvio, atque hastam cum virgine vic
Gramineo donum Triviae de cespite vellit.
Non illum tectis ullae, non moenibus urbes
Accepere; neque ipse manus feritate dedisset;
Pastorum et solis exegit montibus aevum.
Hic natam, in dumis interque horrentia lustra
Armentalis equae mammis et lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens ubera labris.
Vtque pedum primis infans vestigia plantis
Institerat, iaculo palmas oneravit acuto;
Spiculaque ex humero parvae suspendit et arc
Pro crinali auro, pro longae tegmine pallae,
Tigridis exuviae per dorsum a vertice pendent
Tela manu iam tum tenera puerilia torsit,
Et fundam tereti circum caput egit habena;

iamque gruem, aut album deiecit olorem.
llam frustra Tyrrhena per oppida matres
: nurum: sola contenta Diana
n telorum et virginitatis amorem
ta colit. Vellem haud correpta fuisset
ıli, conata lacessere Teucros:
ii comitumque foret nunc una mearum.
ge, quandoquidem fatis urgetur acerbis,
Nympha, polo, finesque invise Latinos,
bi infausto committitur omine pugna.
ıe, et ultricem pharetra deprome sagittam:
cunque sacrum violarit vulnere corpus,
lusve, mihi pariter det sanguine poenas.
nube cava miserandae corpus et arma
a feram tumulo, patriaeque reponam.
: illa levis coeli delapsa per auras
, nigro circumdata turbine corpus.
nus interea muris Troiana propinquat,
ue duces, equitumque exercitus omnis:
ti numero in turmas. Fremit aequore toto
s sonipes, et pressis pugnat habenis
ersus et huc; tum late ferreus hastis
ger, campique armis sublimibus ardent.
Messapus contra, celeresque Latini,
ratre Coras, et virginis ala Camillae,
campo apparent, hastasque reductis
unt longe dextris, et spicula vibrant;
sque virûm fremitusque ardescit equorum.
intra iactum teli progressus uterque
rat: subito erumpunt clamore, frementesque
ntur equos; fundunt simul undique tela
ıivis ritu, coelumque obtexitur umbra.
o adversis Tyrrhenus et acer Aconteus
incurrunt hastis, primique ruinam

Dant sonitu ingenti, perfractaque quadrupedant
Pectora pectoribus rumpunt; excussus Aconte
Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti
Praecipitat longe, et vitam dispergit in auras.
Extemplo turbatae acies, versique Latini
Reiiciunt parmas, et equos ad moenia vertunt.
Troes agunt; princeps turmas inducit Asylas.
Iamque propinquabant portis, rursusque Lati
Clamorem tollunt, et mollia colla reflectunt;
Hi fugiunt, penitusque datis referuntur habe
Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, scopulosque superiacit un
Spumeus, extremamque sinu perfundit arena
Nunc rapidus retro, atque aestu revoluta resor
Saxa, fugit, litusque vado labente relinquit.
Bis Tusci Rutulos egere ad moenia versos:
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postquam congressi in proelia, tot
Implicuere inter se acies, legitque virum vir:
Tum vero et gemitus morientum, et sanguine i
Armaque, corporaque, et permixti caede vir
Semanimes volvuntur equi; pugna aspera sur
Orsilochus Remuli, quando ipsum horrebat a
Hastam intorsit equo, ferrumque sub aure reli
Quo sonipes ictu furit arduus, altaque iactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura.
Volvitur ille excussus humi. Catillus Iolan,
Ingentemque animis, ingentem corpore et ar
Deiicit Herminium: nudo cui vertice fulva
Caesaries, nudique humeri; nec vulnera terr
Tantus in arma patet. Latos huic hasta per a
Acta tremit, duplicatque virum transfixa do
Funditur ater ubique cruor; dant funera fer
Certantes, pulchramque petunt per vulnera
tem.
At medias inter caedes exsultat Amazon,

serta latus pugnae, pharetrata Camilla;
enta manu spargens hastilia denset,
dam dextra rapit indefessa bipennem.
: humero sonat arcus, et arma Dianae.
ı, si quando in tergum pulsa recessit,
onverso fugientia dirigit arcu.
ı lectae comites, Larinaque virgo,
, et aeratam quatiens Tarpeia securem,
quas ipsa decus sibi dia Camilla
pacisque bonas bellique ministras.
hreïciae quum flumina Thermodontis
et pictis bellantur Amazones armis:
m Hippolyten, seu quum se Martia curru
ea refert, magnoque ululante tumultu
exsultant lunatis agmina peltis.
o primum, quem postremum aspera virgo
aut quot humi morientia corpora fundis?
ı Clytio primum patre: cuius apertum
longa transverberat abiete pectus.
ı ille vomens rivos cadit, atque cruentam
ıumum, moriensque suo se in vulnere
versat.
im, Pagasumque super: quorum alter ha-
benas
revolutus equo dum colligit, alter
it, ac dextram labenti tendit inermem,
:es pariterque ruunt. His addit Amastrum
len; sequiturque incumbens eminus hasta
:, Harpalycumque, et Demophoonta,
Chromimque;
emissa manu contorsit spicula virgo,
'gii cecidere viri. Procul Ornytus armis
t equo venator Iapyge fertur:
ı latos humeros erepta iuvenco
·i operit; caput ingens oris hiatus
texere lupi cum dentibus albis,

Dantsonitu ingenti, perfractaque quadrupedaı
Pectora pectoribus rumpunt; excussus Acont
Fulminis in morem, aut tormento ponderis ac
Praecipitat longe, et vitam dispergit in auras
Extemplo turbatae acies, versique Latini
Reiiciunt parmas, et equos ad moenia vertun
Troes agunt; princeps turmas inducit Asylas.
Iamque propinquabant portis, rursusque Lat
Clamorem tollunt, et mollia colla reflectunt;
Hi fugiunt, penitusque datis referuntur habe
Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, scopulosque superiacit uı
Spumeus, extremamque sinu perfundit arena
Nunc rapidus retro, atque aestu revoluta resoı
Saxa, fugit, litusque vado labente relinquit.
Bis Tusci Rutulos egere ad moenia versos:
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postquam congressi in proelia, tot
Implicuere inter se acies, legitque virum vir:
Tum vero et gemitus morientum, et sanguine ir
Armaque, corporaque, et permixti caede vir
Semanimes volvuntur equi; pugna aspera sur
Orsilochus Remuli, quando ipsum horrebat a
Hastam intorsit equo, ferrumque sub aure rel
Quo sonipes ictu furit arduus, altaque iactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura.
Volvitur ille excussus humi. Catillus Iolan,
Ingentemque animis, ingentem corpore et ar
Deiicit Herminium: nudo cui vertice fulva
Caesaries, nudique humeri; nec vulnera terr
Tantus in arma patet. Latos huic hasta per a
Acta tremit, duplicatque virum transfixa dol
Funditur ater ubique cruor; dant funera fer
Certantes, pulchramque petunt per vulnera n
tem.
At medias inter caedes exsultat Amazon,

Vnum exserta latus pugnae, pharetrata Camilla;
Et nunc lenta manu spargens hastilia denset,
Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.
Aureus ex humero sonat arcus, et arma Dianae.
Illa etiam, si quando in tergum pulsa recessit,
Spicula converso fugientia dirigit arcu.
At circum lectae comites, Larinaque virgo,
Tullaque, et aeratam quatiens Tarpeia securem,
Italides; quas ipsa decus sibi dia Camilla
Delegit, pacisque bonas bellique ministras.
Quales Threïciae quum flumina Thermodontis
Pulsant, et pictis bellantur Amazones armis:
Seu circum Hippolyten, seu quum se Martia curru
Penthesilea refert, magnoque ululante tumultu
Feminea exsultant lunatis agmina peltis.
Quem telo primum, quem postremum aspera virgo
Deiicis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eunaeum Clytio primum patre: cuius apertum
Adversi longa transverberat abiete pectus.
Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in vulnere versat.
Tum Lirim, Pagasumque super: quorum alter habenas
Suffosso revolutus equo dum colligit, alter
Dum subit, ac dextram labenti tendit inermem,
Praecipites pariterque ruunt. His addit Amastrum
Hippotaden; sequiturque incumbens eminus hasta
Tereaque, Harpalycumque, et Demophoonta, Chromimque;
Quotque emissa manu contorsit spicula virgo,
Tot Phrygii cecidere viri. Procul Ornytus armis
Ignotis et equo venator Iapyge fertur:
Cui pellis latos humeros erepta iuvenco
Pugnatori operit; caput ingens oris hiatus
Et malae texere lupi cum dentibus albis,

Agrestisque manus armat sparus; i
Vertitur in mediis, et toto vertice s
Hunc illa exceptum, neque enim la
verso,
Traiicit, et super haec inimico pect
Silvis te, Tyrrhene, feras agitare p
Advenit qui vestra dies muliebribus
Verba redarguerit. Nomen tamen ha
Manibus hoc referes, telo cecidisse
Protenus Orsilochum et Buten, du
crûm
Corpora: sed Buten aversum cuspi
Loricam galeamque inter, qua coll
Lucent, et laevo dependet parma l
Orsilochum, fugiens magnumque a
orbem,
Eludit gyro interior, sequiturque s
Tum validam perque arma viro pe
curim,
Altior exsurgens, oranti et multa p
Congeminat: vulnus calido rigat o
Incidit huic, subitoque adspectu te
Apenninicolae bellator filius Auni,
Haud Ligurum extremus, dum falle
Isque, ubi se nullo iam cursu evad
Posse, neque instantem reginam a
Consilio versare dolos ingressus et
Incipit haec: Quid tam egregium, s
Fidis equo? dimitte fugam, et te co
Mecum crede solo, pugnaeque acci
Iam nosces, ventosa ferat cui glori
Dixit; at illa furens, acrique accen
Tradit equum comiti, paribusque r
Ense pedes nudo, puraque interrit
At iuvenis, vicisse dolo ratus, avol
Haud mora, conversisque fugax au

ıque citum ferrata calce fatigat.
frustraque animis elate superbis,
patrias tentasti lubricus artes;
incolumem fallaci perferet Auno.
irgo, et pernicibus ignea plantis
ım cursu, frenisque adversa prehensis
poenasque inimico ex sanguine sumit.
accipiter saxo sacer ales ab alto
pennis sublimem in nube columbam,
ıque tenet, pedibusque eviscerat uncis;
et vulsae labuntur ab aethere plumae.
ec nullis hominum sator atque deorum
culis summo sedet altus Olympo.
genitor Tarchonem in proelia saeva
stimulis haud mollibus iniicit iras.
aedes cedentiaque agmina Tarcho
, variisque instigat vocibus alas,
ıque vocans; reficitque in proelia pulsos.
o nunquam dolituri, o semper inertes
uae tanta animis ignavia venit?
ıntes agit, atque haec agmina vertit?
quidve haec gerimus tela irrita dextris?
enerem segnes, nocturnaque bella,
va choros indixit tibia Bacchi,
dapes, et plenae pocula mensae,
hoc studium) dum sacra secundus haruspex
lucos vocet hostia pinguis in altos.
s, equum in medios, moriturus et ipse,
t Venulo adversum se turbidus infert,
ue ab equo dextra complectitur hostem,
ı ante suum multa vi concitus aufert.
coelum clamor; cunctique Latini
oculos. Volat igneus aequore Tarcho,
ıque ferens; tum summa ipsius ab hasta

Defringit ferrum, et partes rimatur apertas,
Qua vulnus letale ferat: contra ille repugnans
Sustinet a iugulo dextram, et vim viribus exit.
Vtque volans alte raptum quum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus haesit;
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, et sibilat ore,
Arduus insurgens; illa haud minus urget obunco
Luctantem rostro; simul aethera verberat alis:
Haud aliter praedam Tiburtum ex agmine Tarcho
Portat ovans. Ducis exemplum eventumque secuti
Maeonidae incurrunt. Tum fatis debitus Arruns
Velocem iaculo et multa prior arte Camillam
Circuit, et, quae sit fortuna facillima, tentat.
Qua se cunque furens medio tulit agmine virgo:
Hac Arruns subit, et tacitus vestigia lustrat;
Qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat:
Hac iuvenis furtim celeres detorquet habenas.
Hos aditus, iamque hos aditus, omnemque pererrat
Vndique circuitum; et certam quatit improbus hastam.
Forte sacer Cybelae Chloreus, olimque sacerdos,
Insignis longe Phrygiis fulgebat in armis,
Spumantemque agitabat equum: quem pellis aënis
In plumam squamis auro conserta tegebat.
Ipse, peregrina ferrugine clarus et ostro,
Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu;
Aureus ex humeris sonat arcus, et aurea vati
Cassida; tum croceam chlamydemque sinusque crepantes
Carbaseos fulvo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, et barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, sive ut templis praefigeret arma
Troïa, captivo sive ut se ferret in auro,
Venatrix, unum ex omni certamine pugnae

ebatur; totumque incauta per agmen
·aedae et spoliorum ardebat amore:
ısidiis quum tandem tempore capto
t superos Arruns sic voce precatur:
ım, sancti custos Soractis Apollo,
i colimus, cui pineus ardor acervo
t medium freti pietate per ignem
ulta premimus vestigia pruna;
hoc nostris aboleri dedecus armis,
s! Non exuvias, pulsaeve tropaeum
ıt spolia ulla peto. Mihi cetera laudem
.t. Haec dira meo dum vulnere pestis
:, patrias remeabo inglorius urbes.
oti Phoebus succedere partem
t: partem volucres dispersit in auras.
.t subita turbatam morte Camillam,
nti: reducem ut patria alta videret,
inque notos vocem vertere procellae.
ssa manu sonitum dedit hasta per auras,
animos, acres oculosque tulere
eginam Volsci. Nihil ipsa neque aurae,
s memor, aut venientis ab aethere teli:
ɜxsertam donec perlata papillam
gineumque alte bibit acta cruorem.
t trepidae comites, dominamque ruentem
Fugit ante omnes exterritus Arruns,
xtoque metu; nec iam amplius hastae
ec telis occurrere virginis audet.
e, prius quam tela inimica sequantur,
ı montes sese avius abdidit altos,
:ore, lupus, magnove iuvenco,
ıdacis facti, caudamque remulcens
.vitantem utero, silvasque petivit:
s ex oculis se turbidus abstulit Arruns,
que fuga mediis se immiscuit armis.
moriens telum trahit: ossa sed inter

Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
Labitur exsanguis; labuntur frigida leto
Lumina; purpureus quondam color ora reliquit.
Tum sic exspirans Accam, ex aequalibus unam,
Alloquitur; fida ante alias quae sola Camillae,
Quicum partiri curas; atque haec ita fatur:
Hactenus, Acca soror, potui; nunc vulnus acerbum
Conficit, et tenebris nigrescunt omnia circum.
Effuge, et haec Turno mandata novissima perfer:
Succedat pugnae Troianosque arceat urbe.
Iamque vale. Simul his dictis linquebat habenas,
Ad terram non sponte fluens. Tum frigida toto
Paullatim exsolvit se corpore, lentaque colla
Et captum leto posuit caput, arma relinquens;
Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.
Tum vero immensus surgens ferit aurea clamor
Sidera; deiecta crudescit pugna Camilla;
Incurrunt densi simul omnis copia Teucrûm,
Tyrrhenique duces, Evandrique Arcades alae.
At Triviae custos iam dudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatque interrita pugnas.
Vtque procul medio iuvenum in clamore furentum
Prospexit tristi multatam morte Camillam:
Ingemuitque deditque has imo pectore voces:
Heu nimium, virgo, nimium crudele luisti
Supplicium, Teucros conata lacessere bello.
Nec tibi desertae in dumis coluisse Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras.
Non tamen indecorem tua te regina reliquit
Extrema iam in morte; neque hoc sine nomine letum
Per gentes erit, aut famam patieris inultae.
Nam quicunque tuum violavit vulnere corpus,
Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurentis, opacaque ilice tectum;

se primum rapido pulcherrima nisu
t Arruntem tumulo speculatur ab alto.
fulgentem armis, ac vana tumentem:
juit, diversus abis? huc dirige gressum;
iture veni: capias ut digna Camillae
ı. Tune etiam telis moriere Dianae?
t aurata volucrem Threïssa sagittam
sit pharetra, cornuque infensa tetendit,
: longe, donec curvata coirent
capita, et manibus iam tangeret aequis,
ciem ferri, dextra nervoque papillam.
lo teli stridorem aurasque sonantes
na Arruns, haesitque in corpore ferrum.
ıspirantem socii atque extrema gementem
;noto camporum in pulvere linquunt;
aetherium pennis aufertur Olympum.
ı fugit, domina amissa, levis ala Camillae;
fugiunt Rutuli; fugit acer Atinas;
que duces desolatique manipli
tunt, et equis aversi ad moenia tendunt.
squam instantes Teucros letumque ferentes
are valet telis, aut sistere contra;
os referunt humeris languentibus arcus;
pedumque putrem cursu quatit ungula campum.
r ad muros caligine turbidus atra
et e speculis percussae pectora matres
um clamorem ad coeli sidera tollunt.
su portas primi irrupere patentes,
mica super mixto premit agmine turba;
ıeram effugiunt mortem, sed limine in ipso,
us in patriis, atque inter tuta domorum,
exspirant animas. Pars claudere portas;
iis aperire viam, nec moenibus audent
e orantes; oriturque miserrima caedes
entum armis aditus, inque arma ruentum.

Exclusi, ante oculos lacrimantumque ora parentum,
Pars in praecipites fossas, urgente ruina,
Volvitur; immissis pars caeca et concita frenis
Arietat in portas et duros obiice postes.
Ipsae de muris summo certamine matres,
(Monstrat amor verus patriae, ut videre Camillam)
Tela manu trepidae iaciunt; ac robore duro
Stipitibus ferrum sudibusque imitantur obustis
Praecipites, primaeque mori pro moenibus ardent.
Interea Turnum in silvis saevissimus implet
Nuntius, et iuveni ingentem fert Acca tumultum:
Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
Ingruere infensos hostes, et Marte secundo
Omnia corripuisse; metum iam ad moenia ferri.
Ille furens (et saeva Iovis sic numina poscunt)
Deserit obsessos colles, nemora aspera linquit.
Vix e conspectu exierat, campumque tenebat:
Quum pater Aeneas, saltus ingressus apertos,
Exsuperatque iugum, silvaque evadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt,
Ac simul Aeneas fumantes pulvere campos
Prospexit longe, Laurentiaque agmina vidit;
Et saevum Aenean agnovit Turnus in armis,
Adventumque pedum flatusque audivit equorum.
Continuoque ineant pugnas, et proelia tentent:
Ni roseus fessos iam gurgite Phoebus Hibero
Tingat equos, noctemque die labente reducat.
Considunt castris ante urbem, et moenia vallant.

P. VIRGILII MARONIS
ENEIDOS
LIBER DVODECIMVS.

'nus ut infractos adverso Marte Latinos
cisse videt, sua nunc promissa reposci,
gnari oculis: ultro implacabilis ardet,
litque animos. Poenorum qualis in arvis,
ius ille gravi venantum vulnere pectus,
demum movet arma leo, gaudetque comantes
ıtiens cervice toros, fixumque latronis
.vidus frangit telum, et fremit ore cruento:
l secus accenso gliscit violentia Turno.
sic affatur regem, atque ita turbidus infit:
a mora in Turno; nihil est quod dicta retractent
ri Aeneadae; nec, quae pepigere, recusent.
redior. Fer sacra, pater, et concipe foedus.
ıac Dardanium dextra sub Tartara mittam,
rtorem Asiae, (sedeant spectentque Latini!)
›lus ferro crimen commune refellam:
habeat victos; cedat Lavinia coniunx.
li sedato respondit corde Latinus:
aestans animi iuvenis, quantum ipse feroci
ıte exsuperas, tanto me impensius aequum est

Consulere, atque omnes metuente casus.
Sunt tibi regna patris Dauni, sun
Multa manu; nec non aurumque no est
Sunt aliae innuptae Latio et Lau
Nec genus indecores. Sine me ha fatu
Sublatis aperire dolis; simul hoc
Me natam nulli veterum sociare
Fas erat, idque omnes divique ho bant.
Victus amore tui, cognato sangui
Coniugis et moestae lacrimis, vin
Promissam eripui genero; arma i
Ex illo qui me casus, quae, Turn
Bella, vides; quantos primus pat
Bis magna victi pugna vix urbe t
Spes Italas; recalent nostro Tibe
Sanguine adhuc, campique ingent
Quo referor toties? quae mentem
Si Turno exstincto socios sum ad
Cur non incolumi potius certamir
Quid consanguinei Rutuli, quid c
Italia, ad mortem si te (Fors dict
Prodiderim, natam et connubia n
Respice res bello varias; miserer
Longaevi, quem nunc moestum p
Dividit. Haudquaquam dictis vic
Flectitur: exsuperat magis, aegre
Vt primum fari potuit, sic institi
Quam pro me curam geris, hanc pro m
Deponas, letumque sinas pro lau
Et nos tela, pater, ferrumque ha
Spargimus, et nostro sequitur de

ige illi dea mater erit, quae nube fugacem
iinea tegat; et vanis sese occulat umbris.
t regina, nova pugnae conterrita sorte,
oat, et ardentem generum moritura tenebat:
ne, per has ego te lacrimas, per si quis Amatae
git honos animum: (spes tu nunc una, senectae
requies miserae; decus imperiumque Latini
enes; in te omnis domus inclinata recumbit)
m oro: desiste manum committere Teucris.
te cunque manent isto certamine casus,
ie, Turne, manent. Simul haec invisa relinquam
iina, nec generum Aenean captiva videbo.
:pit vocem lacrimis Lavinia matris
;rantes perfusa genas: cui plurimus ignem
iecit rubor, et calefacta per ora cucurrit.
im sanguineo veluti violaverit ostro
uis ebur, aut mixta rubent ubi lilia multa
ı rosa: tales virgo dabat ore colores.
m turbat amor, figitque in virgine vultus;
et in arma magis, paucisque affatur Amatam:
quaeso, ne me lacrimis, neve omine tanto
sequere in duri certamina Martis euntem,
iater: neque enim Turno mora libera mortis.
itius haec Idmon Phrygio mea dicta tyranno
id placitura refer: Quum primum crastina coelo
iceis invecta rotis Aurora rubescit,
ı Teucros agat in Rutulos. Teucrûm arma quiescant
Rutulûm. Nostro dirimamus sanguine bellum.
quaeratur coniunx Lavinia campo.
Iaec ubi dicta dedit, rapidusque in tecta recessit:
cit equos, gaudetque tuens ante ora frementes,
imno quos ipsa decus dedit Orithyia;
candore nives anteirent, cursibus auras.
:umstant properi aurigae, manibusque lacessunt

Aurati bis sex radii fulgentia cing
Solis avi specimen; bigis it Turnus
Bina manu lato crispans hastilia fe
Hinc pater Aeneas, Romanae stir
Sidereo flagrans clipeo et coelestil
Et iuxta Ascanius, magnae spes al
Procedunt castris, puraque in vest
Setigeri fetum suis, intonsamque l
Attulit, admovitque pecus flagran
Illi ad surgentem conversi lumina
Dant fruges manibus salsas, et ten
Summa notant pecudum, paterisqu
Tum pius Aeneas stricto sic ense p
Esto nunc Sol testis et haec mihi T
Quam propter tantos potui perferr
Et pater omnipotens, et tu Saturn
Iam melior, iam, diva, precor; tuque
Cuncta tuo qui bella, pater, sub nu
Fontesque, Fluviosque voco, quae
Religio, et quae caeruleo sunt nun
Cesserit Ausonio si fors victoria T
Convenit, Evandri victos discedere
Cedet Iulus agris: nec post arma n

:osque dabo; socer arma Latinus habeto;
m solemne socer; mihi moenia Teucri
ent, urbique dabit Lavinia nomen.
r Aeneas; sequitur sic deinde Latinus,
ns coelum, tenditque ad sidera dextram:
dem, Aenea, Terram, Mare, Sidera, iuro,
que genus duplex, Ianumque bifrontem,
deûm infernam et duri sacraria Ditis;
aec Genitor, qui foedera fulmine sancit;
ras; medios ignes et numina testor:
es pacem hanc Italis, nec foedera rumpet,
cunque cadent; nec me vis ulla volentem
; non, si tellurem effundat in undas,
miscens, coelumque in Tartara solvat:
trum hoc, dextra sceptrum nam forte gerebat,
m fronde levi fundet virgulta, neque umbras,
emel in silvis, imo de stirpe recisum,
aret, posuitque comas et brachia ferro;
bos; nunc artificis manus aere decoro
, patribusque dedit gestare Latinis.
inter se firmabant foedera dictis,
tu in medio procerum. Tum rite sacratas
nam iugulant pecudes, et viscera vivis
t, cumulantque oneratis lancibus aras.
ro Rutulis impar ea pugna videri
um, et vario misceri pectora motu;
gis, ut propius cernunt, non viribus aequis.
incessu tacito progressus, et aram
ter venerans demisso lumine, Turnus,
sque genae, et iuvenali in corpore pallor.
mul ac Iuturna soror crebescere vidit
em, et vulgi variare labantia corda:
as acies, formam assimulata Camerti;
us a proavis ingens, clarumque paternae

Nomen erat virtutis, et ipse acerrimus armis;
In medias dat sese acies, haud nescia rerum,
Rumoresque serit varios, ac talia fatur:
Non pudet, o Rutuli, pro cunctis talibus unam
Obiectare animam? numerone, an viribus aequ
Non sumus? En, omnes et Troes, et Arcades, h
sunt,
Fatalisque manus, infensà Etruria Turno.
Vix hostem, alterni si congrediamur, habemus.
Ille quidem ad superos, quorum se devovet aris
Succedet fama, vivusque per ora feretur:
Nos, patria amissa, dominis parere superbis
Cogemur, qui nunc lenti consedimus arvis.
Talibus incensa est iuvenum sententia dictis
Iam magis atque magis; serpitque per agmina
murmur;
Ipsi Laurentes mutati: ipsique Latini.
Qui sibi iam requiem pugnae rebusque salutem
Sperabant, nunc arma volunt, foedusque precan
Infectum, et Turni sortem miserantur iniquam.
His aliud maius Iuturna adiungit, et alto
Dat signum coelo; quo non praesentius ullum
Turbavit mentes Italas, monstroque fefellit.
Namque volans rubra fulvus Iovis ales in aeth
Litoreas agitabat aves turbamque sonantem
Agminis aligeri: subito quum lapsus ad undas
Cycnum excellentem pedibus rapit improbus un
Arrexere animos Itali, cunctaeque volucres
Convertunt clamore fugam (mirabile visu),
Aetheraque obscurant pennis, hostemque per au
Facta nube premunt: donec vi victus, et ipso
Pondere defecit, praedamque ex unguibus ales
Proiecit fluvio, penitusque in nubila fugit.
Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
Expediuntque manus; primusque Tolumnius a
gur,

t, hoc votis, inquit, quod saepe petivi.
agnoscoque deos: me, me duce ferrum
:, o miseri, quos improbus advena bello
, invalidas ut aves, et litora vestra
lat. Petet ille fugam, penitusque profundo
nit. Vos unanimi densate catervas
n vobis pugna defendite raptum.
: adversos telum contorsit in hostes
:ns; sonitum dat stridula cornus, et auras
cat. Simul hoc, simul ingens clamor, et omnes
cunei, calefactaque corda tumultu.
lans, ut forte novem pulcherrima fratrum
constiterant contra, quos fida crearat
Arcadio coniunx Tyrrhena Gylippo;
mum, ad medium, teritur qua sutilis alvo
et laterum iuncturas fibula mordet,
m forma iuvenem, et fulgentibus armis,
igit costas, fulvaque effundit arena.
:s, animosa phalanx, accensaque luctu,
dios stringunt manibus, pars missile ferrum
nt, caecique ruunt. Quos agmina contra
ant Laurentum. Hic densi rursus inundant
gyllinique, et pictis Arcades armis.
es amor unus habet decernere ferro.
e aras; it toto turbida coelo
:as telorum, ac ferreus ingruit imber;
que focosque ferunt. Fugit ipse Latinus
referens infecto foedere divos.
t alii currus; aut corpora saltu
nt in equos, et strictis ensibus adsunt.
s regem, regisque insigne gerentem,
um Aulesten, avidus confundere foedus,
proterret equo: ruit ille recedens,
oppositis a tergo involvitur aris
inque humeros. At fervidus advolat hasta

Messapus, teloque orantem multa trabali
Desuper altus equo graviter ferit, atque ita f
Hoc habet; haec melior magnis data victima
Concurrunt Itali, spoliantque calentia memb
Obvius ambustum torrem Corynaeus ab ara
Corripit; et venienti Ebuso plagamque feren
Occupat os flammis. Olli ingens barba reluxi
Nidoremque ambusta dedit. Super ipse secut
Caesariem laeva turbati corripit hostis,
Impressoque genu nitens terrae applicat ipsu
Sic rigido latus ense ferit. Podalirius Alsum
Pastorem, primaque acie per tela ruentem,
Ense sequens nudo superimminet: ille securi
Adversi frontem mediam mentumque reducta
Disiicit, et sparso late rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos et ferreus urget
Somnus; in aeternam clauduntur lumina noc
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atque suos clamore vocabat:
Quo ruitis? quaeve ista repens discordia surg
O cohibete iras! ictum iam foedus, et omnes
Compositae leges; mihi ius concurrere soli;
Me sinite, atque auferte metus. Ego foedera
Firma manu; Turnum iam debent haec mihi s
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce, viro stridens alis allapsa sagitta est,
Incertum, qua pulsa manu, quo turbine adact
Quis tantam Rutulis laudem, casusne, deusn
Attulerit. Pressa est insignis gloria facti;
Nec sese Aeneae iactavit vulnere quisquam.
Turnus, ut Aenean cedentem ex agmine vidit
Turbatosque duces, subita spe fervidus ardet
Poscit equos, atque arma simul, saltuque sup
Emicat in currum, et manibus molitur haben
Multa virûm volitans dat fortia corpora leto;
Semineces volvit multos, aut agmina curru

aptas fugientibus ingerit hastas.
lidi quum flumina concitus Hebri
vors clipeo increpat, atque furentes
mmittit equos: illi aequore aperto
phyrumque volant; gemit ultima pulsu
, circumque atrae Formidinis ora,
aeque, dei comitatus, aguntur.
cer media inter proelia Turnus
re quatit; miserabile caesis
tans; spargit rapida ungula rores
ixtaque cruor calcatur arena.
henelumque dedit, Thamyrimque, Pholumque,
sus, et hunc; illum eminus; eminus ambo
aucum atque Laden, quos Imbrasus ipse
a, paribusque ornaverat armis;
anum, vel equo praevertere ventos.
ia Eumedes in proelia fertur,
bello praeclara Dolonis;
referens, animo manibusque parentem:
castra ut Danaûm speculator adiret,
pretium sibi poscere currus:
alio pro talibus ausis
nec equis adspirat Achillis.
: campo Turnus prospexit aperto:
o longum per inane secutus,
uges, et curru desilit, atque
soque supervenit, et, pede collo
rae mucronem extorquet, et alto
git iugulo; atque haec insuper addit:
quam bello, Troiane, petisti,
tire iacens: haec praemia, qui me

Ferro ausi tentare, ferunt; sic moenia cond
Huic comitem Asbuten coniecta cuspide mitt
Chloreaque, Sybarimque, Daretaque, Ther
lochumque;
Et sternacis equi lapsum cervice Thymoete
Ac velut, Edoni Boreae quum spiritus alto
Insonat Aegaeo, sequiturque ad litora fluctu
Qua venti incubuere, fugam dant nubila coe
Sic Turno, quacunque viam secat, agmina c
Conversaeque ruunt acies; fert impetus ipsu
Et cristam adverso curru quatit aura volant
Non tulit instantem Phegeus animisque freme
Obiecit sese ad currum, et spumantia frenis
Ora citatorum dextra detorsit equorum.
Dum trahitur, pendetque iugis, hunc lata ret
Lancea consequitur, rumpitque infixa bilice
Loricam, et summum degustat vulnere corp
Ille tamen clipeo obiecto conversus in hoste
Ibat, et auxilium ducto mucrone petebat:
Quum rota praecipitem et procursu concitus
Impulit, effunditque solo; Turnusque secutu
Imam inter galeam, summi thoracis et oras,
Abstulit ense caput, truncumque reliquit a
Atque ea dum campis victor dat funera Tu
Interea Aenean Mnestheus et fidus Achates
Ascaniusque comes castris statuere cruentum
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Saevit, et infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioque viam, quae proxima, po
Ense secent lato vulnus, telique latebram
Rescindant penitus, seseque in bella remitta
Iamque aderat Phoebo ante alios dilectus Ia
Iasides: acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera, laetus Apollo
Augurium citharamque dabat celeresque sa
Ille, ut depositi proferret fata parentis,

states herbarum usumque medendi
: mutas agitare inglorius artes.
:rba fremens, ingentem nixus in hastam,
ıagno iuvenum et moerentis Iuli
, lacrimis immobilis. Ille retorto
in morem senior succinctus amictu,
nu medica Phoebique potentibus herbis
ım trepidat, nequidquam spicula dextra
prensatque tenaci forcipe ferrum.
ı Fortuna regit; nihil auctor Apollo
et saevus campis magis ac magis horror
:, propiusque malum est. Iam pulvere
coelum
nt; subeuntque equites, et spicula castris
unt mediis. It tristis ad aethera clamor
ı iuvenum, et duro sub Marte cadentum.
ı, indigno nati concussa dolore,
m genetrix Cretaea carpit ab Ida,
caulem foliis et flore comantem
non illa feris incognita capris
quum tergo volucres haesere sagittae.
s, obscuro faciem circumdata nimbo,
oc fusum labris splendentibus amnem
:ulte medicans; spargitque salubris
: succos, et odoriferam panaceam.
ılnus lympha longaevus Iapis
subitoque omnis de corpore fugit
lor; omnis stetit imo vulnere sanguis.
cuta manum, nullo cogente, sagitta
tque novae rediere in pristina vires.
ɔroperate viro; quid statis? Iapis
t, primusque animos accendit in hostem.
humanis opibus, non arte magistra
t; neque te, Aenea, mea dextera servat:
: deus, atque opera ad maiora remittit.
pugnae suras incluserat auro

Demissam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miseri letum ut crudele videres?
Nam quid ago? aut quae iam spondet Fortuna
salutem?
Vidi oculos ante ipse meos, me voce vocantem
Murrhanum, quo non superat mihi carior alt
Oppetere, ingentem, atque ingenti vulnere vic
Occidit infelix, ne nostrum dedecus Vfens
Adspiceret; Teucri potiuntur corpore et armi
Exscindine domos, id rebus defuit unum,
Perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam
Terga dabo? et Turnum fugientem haec terr
debit?
Vsque adeone mori miserum est? vos o mihi M
Este boni: quoniam Superis aversa voluntas.
Sancta ad vos anima, atque istius inscia culpa
Descendam, magnorum haud unquam indign
avorum.
Vix ea fatus erat: medios volat, ecce, per h
Vectus equo spumante Saces; adversa sagitta
Saucius ora, ruitque implorans nomine Turn
Turne, in te suprema salus; miserere tuorum
Fulminat Aeneas armis, summasque minatur
Deiecturum arces Italûm, excidioque daturu
Iamque faces ad tecta volant. In te ora Latini
In te oculos referunt; mussat rex ipse Latinu
Quos generos vocet, aut quae sese ad foedera fle
Praeterea regina, tui fidissima, dextra
Occidit ipsa sua, lucemque exterrita fugit.
Soli pro portis Messapus et acer Atinas
Sustentant aciem. Circum hos utrimque phala
Stant densae, strictisque seges mucronibus h
Ferrea: tu currum deserto in gramine versas.
Obstupuit varia confusus imagine rerum
Turnus et obtutu tacito stetit. Aestuat ingens
Vno in corde pudor, mixtoque insania luctu,

gitatus amor, et conscia virtus.
discussae umbrae, et lux reddita menti,
:ulorum orbes ad moenia torsit
que rotis magnam respexit ad urbem.
, flammis inter tabulata volutus
undabat vortex, turrimque tenebat;
mpactis trabibus quam eduxerat ipse,
que rotas, pontesque instraverat altos.
a, soror, superant; absiste morari;
t quo dura vocat Fortuna, sequamur.
re manum Aeneae, stat, quidquid acerbi est,
; nec me indecorem, germana, videbis
Iunc, oro, sine me furere ante furorem.
curru saltum dedit ocius arvis;
tes, per tela ruit; moestamque sororem
rapido cursu media agmina rumpit.
nontis saxum de vertice praeceps
, avulsum vento, seu turbidus imber
t annis solvit sublapsa vetustas,
bruptum magno mons improbus actu,
e solo; silvas, armenta, virosque
ecum: disiecta per agmina Turnus
iit ad muros, ubi plurima fuso
erra madet, striduntque hastilibus aurae;
ue manu, et magno simul incipit ore:
, Rutuli; et vos tela inhibete, Latini;
est Fortuna, mea est; me verius unum
oedus luere, et decernere ferro.
omnes medii, spatiumque dedere.
Aeneas, audito nomine Turni,
muros, et summas deserit arces;
tque moras omnes; opera omnia rumpit;
sultans, horrendumque intonat armis:
thos, aut quantus Eryx, aut ipse, coruscis

Inter se coiisse viros, et cernere fe:
Atque illi, ut vacuo patuerunt aequ
Procursu rapido, coniectis eminus
Invadunt Martem clipeis atque aer
Dat gemitum tellus; tum crebros e
Congeminant; Fors et virtus misce
Ac velut, ingenti Sila, summove T
Quum duo conversis inimica in pro
Frontibus incurrunt: pavidi cesser
Stat pecus omne metu mutum, mu
vencae,
Quis nemori imperitet, quem tota a
quantu
Illi inter sese multa vi vulnera mis
Cornuaque obnixi infigunt, et sang
Colla armosque lavant; gemitu nen
mugit.
Haud aliter Tros Aeneas et Dauni
Concurrunt clipeis; ingens fragor a
Iupiter ipse duas aequato examine l
Sustinet, et fata imponit diversa du
Quem damnet labor, et quo vergat
Emicat hic, impune putans, et corp

t, praecipitem, quum prima in proelia iunctos
debat equos, patrio mucrone relicto,
pidat, ferrum aurigae rapuisse Metisci;
u, dum terga dabant palantia Teucri,
postquam arma dei ad Vulcania ventum,
mucro, glacies ceu futilis, ictu
:; fulva resplendent fragmina arena.
ens diversa fuga petit aequora Turnus;
huc, inde huc incertos implicat orbes.
enim densa Teucri inclusere corona;
ac vasta palus, hinc ardua moenia cingunt.
inus Aeneas, quamquam tardata sagitta
n genua impediunt, cursumque recusant,
ur, trepidique pedem pede fervidus urget:
a veluti si quando flumine nactus
aut puniceae septum formidine pennae,
cursu, canis et latratibus, instat:
m, insidiis et ripa territus alta,
git refugitque vias; at vividus Vmber
iians, iam iamque tenet, similisque tenenti
t malis, morsuque elusus inani est.
o exoritur clamor; ripaeque lacusque
ant circa, et coelum tonat omne tumultu.
l fugiens, Rutulos simul increpat omnes,
quemque vocans, notumque efflagitat ensem.
nortem contra, praesensque minatur
si quisquam adeat; terretque trementes,
m urbem minitans, et saucius instat.
orbes explent cursu, totidemque retexunt
c. Neque enim levia aut ludicra petuntur
; sed Turni de vita et sanguine certant.
cer Fauno foliis oleaster amaris
rat, nautis olim venerabile lignum,
x undis ubi figere dona solebant

Laurenti divo, et votas suspendere vestes:
Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
Sustulerant, puro ut possent concurrere camp
Hic hasta Aeneae stabat; huc impetus illam
Detulerat, fixam et lenta in radice tenebat.
Incubuit, voluitque manu convellere ferrum
Dardanides, teloque sequi, quem prendere cu
Non poterat. Tum vero amens formidine Turr
Faune, precor, miserere, inquit; tuque optim
ferrum
Terra tene: colui vestros si semper honores,
Quos contra Aeneadae bello fecere profanos.
Dixit, opemque dei non cassa in vota vocavit.
Namque diu luctans, lentoque in stirpe moratu
Viribus haud ullis valuit discludere morsus
Roboris Aeneas. Dum nititur acer, et instat:
Rursus in aurigae faciem mutata Metisci
Procurrit, fratrique ensem dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci Nymphae indignata licere
Accessit, telumque alta ab radice revellit.
Olli sublimes, armis animisque refecti,
Hic gladio fidens, hic acer et arduus hasta,
Adsistunt contra certamine Martis anheli.
Iunonem interea Rex omnipotentis Olympi
Alloquitur, fulva pugnas de nube tuentem:
Quae iam finis erit, coniunx? quid denique rest
Indigetem Aenean scis ipsa, et scire fateris,
Deberi coelo, fatisque ad sidera tolli.
Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus haer
Mortalin' decuit violari vulnere divum?
Aut ensem (quid enim sine te Iuturna valeret?)
Ereptum reddi Turno, et vim crescere victis?
Desine iam tandem precibusque inflectere nost
Nec te tantus edat tacitam dolor; et mihi cura
Saepe tuo dulci tristes ex ore recursent.
Ventum ad supremum est. Terris agitare, vel un

Troianos potuisti; infandum accendere bellum,
Deformare domum, et luctu miscere hymenaeos:
Vlterius tentare veto. Sic Iupiter orsus;
Sic dea submisso contra Saturnia vultu:
Ista quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
Iupiter: et Turnum et terras invita reliqui.
Nec tu me aëria solam nunc sede videres
Digna indigna pati; sed flammis cincta sub ipsam
Starem aciem, traheremque inimica in proelia Teucros.
Iuturnam misero, fateor, succurrere fratri
Suasi, et pro vita maiora audere probavi;
Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum:
Adiuro Stygii caput implacabile fontis:
Vna superstitio superis quae reddita divis.
Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
Quum iam connubiis pacem felicibus, esto,
Component; quum iam leges et foedera iungent:
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri iubeas Teucrosque vocari;
Aut vocem mutare viros, aut vertere vestes.
Sit Latium; sint Albani per saecula reges;
Sit Romana potens Itala virtute propago;
Occidit, occideritque sinas cum nomine Troia.
Olli subridens hominum rerumque repertor:
Et germana Iovis, Saturnique altera proles,
Irarum tantos volvis sub pectore fluctus?
Verum age, et inceptum frustra submitte furorem.
Do, quod vis; et me victusque volensque, remitto.
Sermonem Ausonii patrium moresque tenebunt;
Vtque est, nomen erit; commixti corpore tantum
Subsident Teucri. Morem ritusque sacrorum
Adiiciam, faciamque omnes uno ore Latinos.
Hinc genus, Ausonio mixtum quod sanguine surget,

Dicuntur geminae pestes cognomine
Quas et Tartaream Nox intempesta
Vno eodemque tulit partu, paribusq
Serpentum spiris, ventosasque addic
Hae Iovis ad solium, saevique in lim
Apparent, acuuntque metum mortal
Si quando letum horrificum morbos
Molitur, meritas aut bello territat u
Harum unam celerem demisit ab ae
Iupiter, inque omen Iuturnae occur
Illa volat, celerique ad terram turbi
Non secus, ac nervo per nubem imp
Armatam saevi Parthus quam felle
Parthus, sive Cydon, telum immedi
Stridens, et celeres incognita transil
Talis se sata Nocte tulit, terrasque
Postquam acies videt Iliacas atque a
Alitis in parvae subitam collecta fig
Quae quondam in bustis, aut culmi
Nocte sedens serum canit importun
Hanc versa in faciem, Turni se pest
Fertque refertque sonans, clipeum
alis.

alin' possum me opponere monstro?
o acies. Ne me terrete timentem,
icres; alarum verbera nosco,
onum; nec fallunt iussa superba
ovis. Haec pro virginitate reponit?
dit aeternam? cur mortis ademta est
sem tantos finire dolores
t misero fratri comes ire per umbras.
'o? aut quidquam mihi dulce meorum
r, erit? O quae satis alta dehiscat
Manesque deam demittat ad imos?
a, caput glauco contexit amictu
s, et se fluvio dea condidit alto.
at contra, telumque coruscat
um, et saevo sic pectore fatur:
inde mora est? aut quid iam, Turne,
retractas?
evis certandum est comminus armis.
tete in facies; et contrahe, quidquid
ive arte vales; opta ardua pennis
lausumque cava te condere terra.
ssans, Non me tua fervida terrent
dî me terrent, et Iupiter hostis.
atus, saxum circumspicit ingens,
um, ingens, campo quod forte iacebat,
ositus, litem ut discerneret arvis.
i bis sex cervice subirent,
hominum producit corpora tellus.
tum trepida torquebat in hostem,
ens, et cursu concitus, heros.
rrentem se, nec cognoscit euntem,
manu, saxumque immane moventem:
t; gelidus concrevit frigore sanguis.
se viri, vacuum per inane volutus,
evasit totum, nec pertulit ictum.
mnis, oculos ubi languida pressit

Nocte quies, nequidquam avidos extendere curs
Velle videmur, et in mediis conatibus aegri
Succidimus; non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur;
Sic Turno, quacunque viam virtute petivit,
Successum dea dira negat. Tum pectore sensus
Vertuntur varii. Rutulos adspectat, et urbem,
Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit;
Nec, quo se eripiat, nec, qua vi tendat in hostem
Nec currus usquam videt, aurigamve sororem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis; et corpore toto
Eminus intorquet. Murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus. Volat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens, orasque recludit
Loricae, et clipei extremos septemplicis orbes;
Per medium stridens transit femur. Incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
Mons circum, et vocem late nemora alta remittunt
Ille humilis supplexque oculos dextramque precantem
Protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit
Vtere sorte tua. Miseri te si qua parentis
Tangere cura potest: oro, (fuit et tibi talis
Anchises genitor) Dauni miserere senectae;
Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis,
Redde meis. Vicisti; et victum tendere palmas
Ausonii videre; tua est Lavinia coniunx;
Vlterius ne tende odiis. Stetit acer in armis
Aeneas, volvens oculos, dextramque repressit;
Et iam iamque magis cunctantem flectere sermo
Coeperat: infelix humero quum apparuit alto
Balteus, et notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri; victum quem vulnere Turnus

'erat atque humeris inimicum insigne gerebat.
oculis postquam saevi monumenta doloris
iasque hausit, furiis accensus, et ira
ibilis: Tune hinc, spoliis indute meorum,
are mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
olat, et poenam scelerato ex sanguine sumit.
dicens, ferrum adverso sub pectore condit
idus. Ast illi solvuntur frigore membra,
que cum gemitu fugit indignata sub umbras.

P. VIRGILII MARONIS
C V L E X
AD OCTAVIVM.

Lusimus, Octavi, gracili modulante Thalia;
Atque, ut araneoli, tenuem formavimus orsum.
Lusimus: haec propter Culicis sint carmina dicta.
Omnis ut historiae per ludum consonet ordo
Notitiae, ducam voces: licet invidus adsit.
Quisquis erit culpare iocos Musamque paratus,
Pondere vel Culicis levior famaque feretur.
Posterius graviore sono tibi Musa loquetur
Nostra; dabunt cum securos mihi tempora fructus:
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu.
Latonae magnique decus Iovis aurea proles,
Phoebus, erit nostri princeps et carminis auctor,
Et recinente lyra fautor: sive educat illum
Alma Chimaereo Xanthus perfusa liquore,
Seu nemus Asteriae, seu qua Parnassia rupes
Hinc atque hinc patula praepandit cornua fronte.
Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.
Quare, Pierii laticis decus, ite, sorores
Naïdes, et celebrate Deum plaudente chorea.
Et tibi, sancta Pales, ad quam ventura recurrit
Agrestûm bona cura, sequi sit cura tenentis
Aëreos nemorum tractus silvasque virentes.

ce vagus saltus feror inter et astra.
:ui meritis oritur fiducia chartis,
nerande, meis allabere coeptis,
ıer: tibi namque canit non pagina bellum,
Giganteo sparsa est quo sanguine tellus;
aureos Lapithas compellit in enses;
hthonias Oriens non ignibus arces;
ossus Athos, nec magno vincula Ponto
o quaerent iam sera volumine famam;
espontus pedibus pulsatus equorum,
um timuit venientes undique Persas:
d tenui percurrere carmina versu,
pta suis, Phoebo duce, ludere gaudet.
ıcte puer, venerabilis, et tibi certet
rpetuum lucis mansura per aevum;
de pia maneat locus, et tibi sospes
lices memoretur vita per annos,
nis lucens. Sed nos ad coepta feramur.
aethereas iam Sol penetrarat in arces,
ue aurato quatiebat lumina curru;
et roseis tenebras Aurora fugarat:
ut stabulis ad pabula laeta capellas
t excelsi montis iuga summa petivit,
ıa patulos velabant gramina colles.
dumisque, vagae iam vallibus abdunt
iamque omni celeres e parte vagantes
desertae perrepunt ad cava rupis.
ır tenero viridantia gramina morsu,
proiectis carpuntur et arbuta ramis,
virgultis avide labrusca petuntur.
pensa rapit carpente cacumina morsu
s lentae, vel quae nova nascitur alnus;
eras fruticum sentes rimatur; at illa
in rivi praestantis imaginis undam.
pastoris, si quis non pauperis usum
ius docta fastidiat, et probet illis

Omnia luxuriae pretiis incognita curis,
Quae lacerant avidas inimico pectore mentes.
Si non Assyrio fuerint bis lauta colore,
Attalicis opibus data, vellera; si nitor auri
Sub laqueare domus animum non tangit avarum;
Picturaeque decus, lapidum nec fulgor in ulla
Cognitus utilitate manet; nec pocula gratum
Alconis referent Boetique toreuma: nec Indi
Conchea bacca maris pretio est: at pectore puro
Saepe super tenero prosternit gramine corpus;
Florida cum tellus gemmantes picta per herbas
Vere notat dulci distincta coloribus arva;
Atque illum, calamo laetum recinente palustri,
Otiaque invidia degentem ac fraude remota,
Pollentemque sibi, viridi cum palmite lucens
Tmolia pampineo subter coma velat amictu.
Illi sunt gratae rorantes lacte capellae,
Et nemus, et fecunda Pales, et vallibus imis
Semper opaca novis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beatior aevo,
Quam qui mente procul pura sensuque probandi
Non avidas agnovit opes; non tristia bella,
Nec funesta timet validae certamina classis;
Non, spoliis dum sancta Deûm fulgentibus ornet
Templa, vel evectus finem transcendat habendi,
Adversum saevis ultro caput hostibus offert.
Illi falce Deus colitur, non arte, politus;
Ille colit lucos; illi, Panchaïa tura,
Floribus agrestes herbae variantibus, adsunt;
Illi dulcis adest requies, et pura voluptas,
Libera, simplicibus curis: huc imminet, omnes
Dirigit huc sensus, haec cura est subdita cordi,
Quolibet ut requie victu contentus abundet,
Iucundoque liget languentia corpora somno.
O pecudes, o Panes, et o gratissima Tempe
Fontis Hamadryadum: quarum non divite cultu

craeo pastor sibi quisque poëtae
ıcido traducit pectore vitam.
tudiis baculo dum nixus apricas
curas, et dum non arte canora
olitum modulatur arundine carmen;
ectus radios Hyperionis ardor,
ıethereo ponit discrimina mundo,
:eanum flammas in utrumque rapaces.
mpellente vagae pastore capellae
ntis repebant ad vada lymphae,
viridem residebant caerula muscum.
operum partes evectus erat Sol,
pastor pecudes cogebat in umbras;
lspexit luco residere virenti,
tuo: quo quondam victa furore
lium fugiens Cadmeïs Agave
lerata manus e caede cruenta:
s bacchata iugis requievit in antro.
)enam gnati se morte futuram.
iridi ludentes Panes in herba,
ryadesque choros egere puellae
etu. Tantum non Orpheus Hebrum
:enuit ripis silvasque canendo,
, Peneu, remorantem dia chorea,
ıeto fundentes gaudia vultu,
tura domum resonante susurro
et dulci fessas refovebat in umbra.
m prona surgebant valle patentes
ınus: inter quas impia lotos,
socios Ithaci maerentis abegit,
n nimia tenuit dulcedine captos.
nsigni curru proiectus equorum
'haëthon luctu mutaverat artus,
ıeris amplexae brachia truncis
ıdebant tentis velamina ramis.
:ui Demophoon aeterna reliqui.

Perfidiam lamentandi mala, perfida multi
Quam comitabantur fatalia carmina quer
Quercus ante datae, Cereris quam semina
Illas Triptolemi mutavit sulcus aristis.
Hic, magnum Argoae navi decus, edita pi
Proceras decorat silvas hirsuta per artus.
Appetit aëreis contingere montibus astra
Ilicis et nigrae species, et laeta cupressus
Vmbrosaeque manent fagus, ederaeque li
Brachia, fraternos plangat ne populus ict
Ipsaeque excedunt ad summa cacumina le
Pinguntque aureolos viridi pallore corym
Quis aderat veteris myrtus non nescia fati
At volucres patulis residentes dulcia rami
Carmina per varios edunt resonantia cant
His suberat gelidis manans e fontibus und
Quae levibus placidum rivis sonat orta liq
Et, quamquam geminas avium vox obstrep
Hanc querulae referunt voces, quis nanti
Corpora lympha fovet. Sonitus alit aëris
Argutis et cuncta fremunt ardore cicadis.
At circa passim fessae cubuere capellae,
Excelsisque super dumis: quos leniter ad
Aura susurrantis possit confundere venti.
Pastor, ut ad fontem densa requievit in
Mitem concepit proiectus membra sopore
Anxius insidiis nullis: sed lentus in herbis
Securo pressos somno mandaverat artus:
Stratus humi dulcem capiebat corde quie
Ni fors incertos iussisset ducere casus.
Nam solitum volvens ad tempus tractibus
Immanis vario maculatus corpore serpens
Mersus ut in limo magno subsideret aestu
Obvia vibranti carpens gravis aëra lingua,
Squamosos late torquebat motibus orbes.
Tollebant aurae venientis ad omnia visus.

;is atque magis corpus revolubile volvens
ıitidis pectus fulgoribus, et se
cervice rapit: cui crista superne
.rpureo lucens maculatur amictu,
ıque micant flammantia lumina torvo.
late circum loca: cum videt ingens
m recubare ducem gregis. Acrior instat
diffundens intendere, et obvia torvo
arripiens infringere, quod sua quisquam
venisset: naturae comparat arma;
ente, furit stridoribus, intonat ore;
ı eversis torquetur corporis orbis;
sanguineae per tractus undique guttae;
et rumpit fauces. Cui cuncta paranti
s hunc prior humoris conterret alumnus,
em vitare monet per acumina. Namque
ıcta genas pandebant lumina gemmis,
ioris erat naturae pupula telo
. Tum prosiluit furibundus, et illum
n morti misit: cui dissitus omnis
excessit sensus. Tum torva tenentem
respexit serpentem comminus: inde
, exanimis, vix compos mente, refugit,
ım dextra truncum detraxit ab orno:
ıs sociaret opem, numenve Deorum.
illi dederitne viam casusve, Deusve,
sit dubium: voluit sed vincere talis
squamosi volventia membra draconis:
luctantis, crebris foedeque petentis
ossa ferit, cingunt qua tempora cristae.
erat tardus, somni languore remoto,
adspiciens, timor obcaecaverat artus:
us implicuit dira formidine mentem.
ostquam vidit caesum languescere, sedit.
ıatit et biiuges oriens Erebo cit equos Nox,
aurato procedit Vesper ab Oeta:

Cum grege compulso pastor, duplicantibus umbris,
Vadit, et in fessos requiem dare comparat artus.
Cuius ut intravit levior per corpora somnus,
Languidaque effuso requierunt membra sopore,
Effigies ad eum Culicis devenit, et illi
Tristis ab eventu cecinit convicia mortis.
Inquit: Quid meritus, ad quae delatus acerbas
Cogor adire vices? tua dum mihi carior ipsa
Vita fuit vita, rapior per inania ventis.
Tu lentus refoves iucunda membra quiete,
Ereptus tetris e cladibus: at mea Manes
Viscera Lethaeas cogunt transnare per undas;
Praeda Charontis agor. Viden' ut flagrantia taedis
Lumina collucent infestis omnia templis;
Obvia Tisiphone, serpentibus undique comta,
Et flammas et saeva quatit mihi verbera poenae;
Cerberus et diris flagrat latratibus ora,
Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis,
Sanguineique micant ardorem luminis orbes.
Heu! quid ab officio digressa est gratia, cum te
Restitui superis leti iam limine ab ipso?
Praemia sunt pietatis ubi? pietatis honores
In vanas abiere vices; et rure recessit
Iustitiae prior illa fides; instantia vidi
Alterius, sine respectu mea fata relinquens;
Ad pariles agor eventus; fit poena merenti;
Poena fit exitium: modo sit dum grata volunt
Exsistat par officium! Feror avia carpens,
Avia Cimmerios inter distantia lucos:
Quem circa tristes densentur in omnia poena
Nam vinctus sedet immanis serpentibus Oto
Devinctum moestus procul adspiciens Ephia
Conati cum sint quondam rescindere mundı
Et Tityos, Latona, tuae memor anxius irae
Implacabilis ira nimis, iacet alitis esca.
Terreor ah tantis insistere, terreor, umbri

:vocatus aquas. Vix ultimus amni
reas Divûm qui prodidit escas,
ıti revolutus in omnia sensu.
procul adverso qui monte revolvit,
dolor quem Numina vincit acerbus,
tem frustra? Vos ite, puellae,
.edas accendit tristis Erinnys;
praefata dedit connubia mortis;
lio densat super agmine turmas;
a vecordem Colchida matrem,
is meditantem vulnera gnatis;
ıas miseranda prole puellas,
Ityn, et Ityn, quod Bistonius Rex,
maeret volucres evectus in auras.
tes Cadmeo sanguine fratres
ta ferunt infestaque vulnera corpus
ius: iamque aversatus uterque,
ni manat quod sanguine dextra.
dus nunquam labor. Auferor ultra
ıgis: distantia limina cerno:
andus agor delatus ad undam.
hone comites Heroïdas urget
ferre faces. Alcestis ab omni
at cura, quod saeva mariti
s Admeti fata morata est.
coniunx, semper decus, Icariotis
corrupta decus; manet et procul illa
iuvenum telis confixa procorum.
Eurydice tanto maerore recessit,
ıpectus et nunc manet, Orpheus, in te
ıidem, qui mitem Cerberon unquam
: ulli Ditis placabile numen;
hlegethonta furentem ardentibus undis,
ıbtentu diro et ferrugine regna,
domos, ac Tartara nocte cruenta

Obsita, nec faciles Ditis sine iudice sedes,
Iudice, qui vitae post mortem vindicat acta.
Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.
Iam rapidi steterant amnes, et turba ferarum
Blanda voce sequax regionem insederat Orphei;
Iamque imam viridi radicem moverat alte
Quercus humo, steterantque amnes, silvaeque sonorae
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.
Labentes biiuges etiam per sidera Luna
Pressit equos; et tu currentes, menstrua virgo,
Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
Haec eadem potuit Ditis te vincere coniunx,
Eurydicenque ultro ducendam reddere. Non fas
Non erat in vitam Divae exorabile numen.
Illa quidem, nimium Manes experta severos,
Praeceptum signabat iter; nec retulit intus
Lumina, nec Divae corrupit munera lingua.
Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
Oscula cara petens rupisti iussa Deorum.
Dignus amor venia, parvum si Tartara nossent
Peccatum ignovisse. Sed et vos sede piorum,
Vos manet Heroum contra manus. Hic et uterq
Aeacides: Peleus namque, et Telamonia virtus
Per secura patris laetantur numina, quorum
Connubîs Venus et Virtus iniunxit honorem.
Hunc rapuit serva: ast illum Nereïs amavit.
Assidet hac iuvenis, sociat quem gloria, fortis,
Acer, inexcussus, referens a navibus ignes
Argolicis Phrygios torva veritate repulsos.
O quis non referat talis divortia belli,
Quae Troiae videre viri, videreque Graii!
Teucria cum magno manaret sanguine tellus,
Et Simoïs, Xanthique liquor; Sigeaque praeter
Litora cum Troas, saevi ducis Hectoris ira,
Videre in classes inimica mente Pelasgas

ela, neces, ignes inferre paratos.
namque Ida, potens feritatis, et ipsa
es altrix cupidis praebebat alumnis,
n cineres Rhoetei litoris ora
ambustis flamma superante daretur.
oppositus contra Telamonius heros,
e dabat clipeo certamina; et illinc
at, Troiae summum decus: acer uterque,
is coelo veluti fragor editus alto;
c telisque super, si classibus Argos
ditus: ille ut Vulcania ferro
rotectus depellere navibus instet.
Aeacides alter laetatus honore:
que, alter, fuso quod sanguine campis
victor lustravit corpore Troiam.
erba fremunt, Paris hunc quod letat, et huius
s Ithaci virtus quod concidit icta.
; aversos proles Laërtia vultus,
ymonii Rhesi victorque Dolonis,
m laetatur ovans; rursusque tremiscit
as, iam iamque horret Laestrygonas atrox.
lla rapax canibus subcincta Molossis,
ue Cyclops; illum metuenda Charybdis,
ue lacus, et squalida Tartara terrent.
ntalei generis decus, amplus Atrides,
rgivum lumen: quo flamma regente
chthonias prostravit funditus arces.
heu, gravius poenas tibi, Troia, ruenti;
tiacis obiturus reddidit undis.
ominum testata est copia quondam,
am propriae fortunae munere dives
ctus coelum super: omne propinquo
invidiae telo decus. Ibat in altum
petens patriam, ditataque praeda

Arcis Erichthoniae: comes huic erat aura secunda
Per placidum cursu pelagus; Nereïs ad undas
Signa dabat, pars inflexis super acta carinis;
Cum, seu coelesti fato, seu sideris ortu,
Vndique mutatur coeli nitor; omnia ventis,
Omnia turbinibus sunt anxia. Iam maris unda
Sideribus certat consurgere; iamque superne
Corruere et Sol iis, et sidera cuncta, minantur.
Ac venit in terras coeli fragor. Hoc modo laeta
Copia nunc miseris circumdatur anxia fatis,
Immoriturque super fluctus, et saxa Capharei,
Euboïcas et per cautes Heraeaque late
Litora: cum Phrygiae passim vagá praeda peremtae
Fluctuat omnis in aequoreo iam naufraga tractu.
Hic alii sidunt pariles virtutis honore
Heroës, mediisque siti sunt sedibus omnes:
Omnis Roma decus magni quos suspicit orbis.
Hic Fabii, Deciique; hic est et Horatia virtus;
Hic et fama vetus nunquam moritura Camilli;
Curtius et, mediis quem quondam sedibus urbis
Devotum bellis consumsit gurgitis haustus;
Mucius et prudens ardorem corpore passus,
Legitime cessit cui fracta potentia Regis.
Hic Curius clarae socius virtutis, et ille
Flaminius, devota dedit qui corpora flammae.
Iure igitur tales sedes pietatis honorat.
Illic Scipiadaeque duces: devota triumphis
Moenia quos rapidos Libycae Carthaginis horrent.
Illi laude sua vigeant: ego Ditis opacos
Cogor adire lacus, viduos a lumine Phoebi,
Et vastum Phlegethonta pati: quo maxima Minos
Conscelerata pia discernit vincula sede.
Ergo iam caussam mortis me dicere vinctae
Verberibus saevo cogunt ab iudice Poenae:
Cum mihi tu sis caussa mali, nec conscius adsis,
Sed tolerabilibus curis haec immemor audis;
Quae tamen ut vanis dimittens omnia ventis.

ior nunquam rediturus; tu cole fontes
es nemorum silvas et pascua laetus:
diffusas rapiantur dicta per auras.
et extrema tristis cum voce recessit.
: ubi sollicitum dimisit inertia vitae;
s graviter mentem aeger nec tulit ultra
us infusum Culicis de morte dolorem.
mcunque sibi vires tribuere seniles,
unen infestum pugnans devicerat hostem)
propter aquae, viridi sub fronde latentem
nare locum capit impiger: huncetin orbem
.t, ac ferri capulum repetivit in usum,
eam ut viridi foderet de cespite terram.
mor inceptum peragens sibi cura laborem
tum cumulavit opus, atque aggere multo
s tumulus formatum crevit in orbem:
circum lapidem laevi de marmore formans
t assiduae curae memor. Hic et acanthus,
purpureo crescit rubicunda colore,
ie genus omne hic est, et Spartica myrtus,
yacinthus; et hic Cilici crocus editus arvo;
item Phoebi surgens decus; hic rhodo-
daphne,
e, et roris non avia cura marini,
ue turis opes priscis imitata Sabina,
nthusque, ederaeque nitor, pallente co-
rymbo,
hus Libyae regis memor; hic amarantus,
almusque virens, et semper florida pinus.
nc Narcissus abest; cui gloria formae
pidineo proprios exarsit in artus;
cunque novant vernantia tempora flores.
ulus super inseritur: tum fronte locatur
n, tacita format quod litera voce:
ulex, pecudum custos tibi tale merenti
officium vitae pro munere reddit.

P. VIRGILII MARONIS

C I R I S

AD MESSALAM.

Etsi me vario iactatum laudis amore,
Irritaque expertum fallacis praemia vulgi,
Cecropius suaves exspirans hortulus auras
Florentis viridi Sophiae complectitur umbra:
Num mea quaeret eo dignum sibi quaerere carmen?
Longe aliud studium atque alios accincta labores,
Altius ad magni suspendit sidera mundi,
Et placitum paucis ausa est adscendere collem:
Non tamen absistam coeptum detexere munus.
In quo iure meas utinam requiescere Musas,
Et leviter blandum liceat deponere morem.
Quod si mirificum proferre valent genus omnes
Mirificum secli, modo sit tibi velle libido;
Si me iam summa Sapientia pangeret arce,
Quatuor antiquis quae heredibus est data consors,
Vnde hominum errores longe lateque per orbem
Despicere, atque humiles possem contemnere curas:
Non ego te talem venerarer munere tali;
Non equidem; quamvis interdum ludere nobis,
Et gracilem molli liceat pede claudere versum;
Sed magno intexens, si fas est dicere, peplo,

Erechtheis olim portatur Athenis,
ι cum castae solvuntur vota Minervae,
que confecto redeunt Quinquatria lustro,
evis alterno Zephyrus concrebuit Euro,
no gravidum provexit pondere cursum.
ille dies, felix et dicitur annus;
s, qui talem annum videre, diemque.
Palladiae texuntur in ordine pugnae:
a Giganteis ornantur pepla tropaeis;
da sanguineo pinguntur proelia cocco;
ar aurata deiectus cuspide Typho,
ius, Ossaeis consternens aethera saxis,
nio celsum duplicabat vertice Olympum.
Deae velum solemni in tempore portant.
e vellem, iuvenum doctissime, ritu
ureos inter Soles et candida Lunae
ι, caeruleis orbem pulsantia bigis,
ae rerum magnis intexere chartis;
num Sophiae coniunctum carmine nomen
a tuum senibus loqueretur pagina seclis.
uoniam ad tantas nunc primum nascimur artes;
primum teneros firmamus robore nervos:
tamen interea, quae possumus, in quibus aevi
ι rudimenta et primos exegimus annos,
e dona, meo multum vigilata labore,
emissa tuis non magna exordia rebus:
prodigiis ut quondam exterruit amplis
ι, novosque avium sublimis in aëre coetus
it; et tenui conscendens sidera penna
leis sua tecta supervolitaverit alis;
pro purpureo poenam scelerata capillo,
e patris solvens excisa funditus urbe.
lures illam, et magni, Messala, poëtae
verum fateamur: amat Polyhymnia verum)
alia perhibent mutatam membra figura,

Scyllaeum monstra in saxum conversa vocari;
Illam esse, aerumnis quam saepe legamus Vlixi
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse ratis, et gurgite in alto
Deprensos nautas canibus lacerasse marinis.
Sed neque Maeoniae haec patiuntur credere chartae,
Nec malus istorum dubiis erroribus auctor.
Namque alias alii vulgo finxere puellas,
Quae Colophoniaco Scyllae dicantur Homero.
Ipsi seu Lamie mater sit, sive Crataeis,
Sive illam monstro genuit Persea biformi,
Sive est neutra parens: atque hoc in carmine toto
Inguinis est vitium et Veneris descripta libido;
Sive etiam est iactis speciem mutata venenis,
Infelix virgo: quid enim commiserat illa?
Ipse Pater nudam saeva complexus arena
Coniugium carae violaverat Amphitrites:
Attamen exegit longo post tempore poenas,
Vt, cum cura sui veheretur coniugis alto,
Ipsa trucem multo misceret sanguine pontum.
Seu vero, ut perhibent, forma cum vinceret omnes,
Et cupidos quaestu passim spoliaret amantes:
Piscibus et canibus rabidis vallata repente,
Horribiles circum vidit se sistere formas.
Heu quoties mirata novos expalluit artus!
Ipsa suos quoties heu pertimuit latratus!
Ausa quod est mulier numen fraudare Deorum,
Et dictam Veneri votorum vertere poenam:
Quam, mala multiplici iuvenum quod saepta caterva
Dixerat atque animo meretrix iactata ferarum,
Infamem tali merito rumore fuisse,
Docta Palaephatia testatur voce papyrus.
Quidquid, et ut quisque est tali de clade locutus,
Omnia sint: potius liceat notescere Cirin;
Atque unam ex multis Scyllam non esse puellis.

are, quae, cantus meditanti mittere certos,
ıgna mihi cupido tribuistis praemia, Divae
ɛrides: quarum castos altaria postes
ınere saepe meo inficiunt, foribusque hyacinthi
ponunt flores, aut suave rubens narcissus,
t crocus alterna coniungens lilia caltha,
arsaque liminibus floret rosa: nunc age, Divae,
aecipue nostro nunc adspirate labori;
que novum aeterno praetexite honore volumen.
Sunt Pandioniis vicinae sedibus urbes,
taeos inter colles et candida Thesei
rpureis late ridentia litora conchis:
ıarum non ulli fama concedere digna
ıt Megara, Actaei quondam munita labore
cathoi, Phoebique; Deus namque adfuit illi:
ıde etiam, citharae voces imitatus acutas,
epe lapis recrepat Cyllenia munera pulsus,
veterem sonitu Phoebi testatur honorem.
nc urbem, ante alios qui tum florebat in armis,
erat infestam populator remige Minos:
ıpitio quod se Nisi Polyïdos avito,
pathium fugiens et flumina Caeratea,
erat. Hunc bello repetens Gortynius heros
a Cretaea sternebat rura sagitta.
ıeque tunc cives, neque tunc rex ipse veretur
to ad muros volitantes agmine turmas
re, et indomita virtute retundere mentes:
ınsum quoniam satis est meminisse Deorum.
apite a summo regis, mirabile dictu,
ia caesaries; florebant tempora lauro;
eus medio fulgebat vertice crinis:
ıuam servata diu natura fuisset,
ıtriam incolumem Nisi regnumque futurum,
des stabili firmarunt numine Parcae.
nnis caro residebat cura capillo;
olemni comtum quoque fibula ritu

Mopsopio tereti nectebat dente cicadae.
  Nec vero haec vobis custodia vana fuisset,
Nec fuerat: nisi Scylla, novo concepta furore,
Scylla, patris miseri patriaeque inventa sepulcrum,
O nimium cupidis si non inhiasset ocellis!
Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratum potuit, quem nec pater atque avus idem
Iupiter: ille etiam Poenos domitare leones
Et validas docuit vires mansuescere tigris,
Ille etiam Divos, homines; sed dicere magnum est;
Idem tum tristes acuebat parvulus iras
Iunonis magnae: [cuius periuria Divae
Olim se meminisse diu periura puellae
Non ulli liceat:] violaverat inscia sedem,
Dum sacris operata Deae lascivit, et extra
Procedit longe matrum comitumque catervam,
Suspensam gaudens in corpore ludere vestem,
Et tumidos agitante sinus Aquilone relaxans:
Necdum etiam castos agitaverat ignis honores,
Necdum solemni lympha perfusa sacerdos
Pallentis foliis caput exornarat olivae:
Cum lapsa e manibus fugit pila, cumque relapsa
Procurrit virgo: quo utinam ne prodita ludo
Aurea tam gracili solvisset corpora palla!
Omnia, quae retinere gradum, cursumque morari
Possent, o tecum vellem tua semper haberes!
Non unquam violata manu sacraria Divae,
Iurando infelix nequidquam iura piasses.
Et si quis nocuisse tibi periuria credat,
Causa pia est: timuit fratri te ostendere Iuno.
At levis ille Deus, cui semper ad ulciscendum
Quaeritur ex omni verborum iniuria dicto,
Aurea fulgenti depromens tela pharetra,
Heu nimium tereti, nimium Tirynthia visu,
Virginis in tenera defixerat omnia mente.
  Quae simul ac venis hausit sitientibus ignem,

Et validum penitus concepit in ossa furorem;
Saeva velut gelidis Ciconum Bistonis in oris,
Ictave barbarico Cybeles antistita buxo,
Infelix virgo tota bacchatur in urbe;
Non styrace Idaeo flagrantes picta capillos,
Cognita non teneris pedibus Sicyonia servans,
Non niveo retinens baccata monilia collo.
Multum illi incerto trepidant vestigia cursu
Saepe redit patrios adscendere prodita muros;
Aëriasque facit caussam se visere turres.
Saepe etiam tristes volvens in nocte querelas,
Sedibus ex altis coeli speculatur amorem;
Castraque prospectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum novit: carum nec respicit aurum.
Non arguta sonant tenui psalteria chorda;
Non Libyco molles plauduntur pectine telae.
Nullus in ore rubor. Vbi enim rubor, obstat amori.
Atque ubi nulla malis reperit solatia tantis,
Tabidulamque videt labi per viscera mortem:
Quo vocat ire dolor, subigunt quo tendere fata,
Fertur; et horribili praeceps impellitur oestro:
Vt patris, ah demens, crinem de vertice ferret
Furtim, atque arguto detonsum mitteret hosti.
Namque haec conditio miserae proponitur una.
Sive illa ignorans: quis non bonus omnia malit
Credere, quam tanto scelere damnare puellam?
Heu tamen infelix (quid enim imprudentia prodest?)
Nise pater, cui, direpta crudeliter urbe,
Vix erit una super sedes in turribus altis,
Fessus ubi exstructo possis considere nido.
Tu quoque, avis, moriere: dabit tibi filia poenas.
Gaudete, o celeres, subnixae nubibus altis,
Quae mare, quae virides silvas, lucosque sonantes
Incolitis; gaudete, vagae blandaeque volucres;
Vosque adeo, humani mutatae corporis artus,
Vos o crudeli fatorum lege, puellae

Dauliades, (crudele) venit carissima vobis
Cognatos augens reges numerumque suorum
Ciris, et ipse pater; vos, o pulcherrima quondam
Corpora, caeruleas praevertite in aethera nubes,
Qua novus ad superûm sedes Calcheïus, et qua
Candida concessos adscendat Ciris honores.
Iamque adeo dulci devinctus lumina somno
Nisus erat: vigilumque procul custodia primis
Excubias foribus studio iactabat inani:
Cum furtim tacito descendens Scylla cubili
Auribus arrectis nocturna silentia tentat;
Et pressis tenuem singultibus aëra captat.
Tum suspensa levans digitis vestigia primis
Egreditur; ferroque manus armata bidenti
Evolat: at demtae subita in formidine vires.
Caeruleas sua furta prius testatur ad umbras.
Nam, qua se ad patrium tendebat semita limen,
Vestibulo in thalami paullum remoratur; et altu
Suspicit ad culti nutantia sidera mundi,
Non accepta piis promittens munera Divis.
Quàm simul Ogygii Phoenicis filia Carme
Surgere sensit anus, (sonitum nam fecerat illi
Marmoreo aeratus stridens in limine cardo)
Corripit extemplo fessam languore puellam:
Et simul, o nobis sacrum caput, inquit, alumna!
Non tibi nequidquam viridis per viscera pallor
Aegrotas tenui suffudit sanguine venas;
Nec levis, hoc faceres, (neque enim pote) cura subegit:
Haud fallor, quod te potius Rhamnusia fallit.
Nam qua te caussa nec dulcis pocula Bacchi,
Nec gravidos Cereris dicam contingere fetus?
Qua caussa ad patrium solam vigilare cubile,
Tempore quo fessas mortalia pectora curas,
Quo rapidos etiam requiescunt flumina cursus?
Dic age nunc miserae saltem, quod saepe petenti

Iurabas nihil esse mihi, cum maesta parentis
Formosos circum virgo morerere capillos?
Heu mihi, ne furor ille tuos invaserit artus,
Ille, Arabis Myrrhae quondam qui cepit ocellos,
Vt scelere infando, quod nec sinit Adrastia,
Laedere utrumque uno studeas errore parentem.
Quod si alio quovis animo iactaris amore:
Nam te iactari, non est Amathusia nostri
Tam rudis, ut nullo possim cognoscere signo;
Sin concessus amor noto te macerat igne:
Per tibi Dictynnae praesentia numina iuro,
Prima Deûm quae te mihi dulcem donat alumnam,
Omnia me potius digna atque indigna laborum
Millia visuram, quam te tam tristibus istis
Sortibus et scoria patiar tabescere tali.
  Haec loquitur: mollique ut se velavit amictu,
Frigidulam iniecta circumdat veste puellam,
Quae prius in tenui steterat succincta corona.
Dulcia deinde genis rorantibus oscula figens,
Persequitur miserae caussas exquirere tabis;
Nec tamen ante ullas patitur sibi reddere voces,
Marmoreum tremebunda pedem quam retulit intra.
Illa autem, Quid nunc me, inquit, nutricula, torques?
Quid tantum properas nostros novisse furores?
Non ego consueto mortalibus uror amore,
Nec mihi notorum deflectunt lumina vultus,
Nec genitor cordi est: ultro namque odimus omnes.
Nil amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,
In quo falsa tamen lateat pietatis imago:
Sed media ex acie mediis ex hostibus. Heu, heu,
Quid dicam? quove ipsa malum hoc exordiar ore?
Dicam equidem: quoniam quid tu tibi dicere, nutrix,
Non sinis; extremum hoc munus morientis habeto.
Ille, vides, nostris qui moenibus adsidet hostis,
Quem pater ipse Deûm sceptri donavit honore,
Cui Parcae tribuere nec ullo vulnere laedi:

Certatim ex omni petiit quam Graecia regno,
Qua curvus terras amplectitur Hellespontus;
Illa ego sum, Minos, sacrato foedere coniunx
Dicta tibi: tamen haec, et si non accipis, audis.
Vinctane tam magni tranabo gurgitis undas?
Vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio possum contendere dignam
Supplicio: quod sic patriam carosque Penates
Hostibus immitique addixi ignara tyranno.
Verum esto. Haec, Minos, illos scelerata putavi,
Si nostra ante aliquis nudasset foedera casus,
Facturos, quorum direptis moenibus urbis,
O ego crudelis, flamma delubra petivi:
Te vero victore, prius vel sidera cursus
Mutatura suos, quam te mihi talia captae
Facturum metui. Iam iam scelus omnia vincit.
Ten' ego plus patrio dilexi perdita regno?
Ten' ego? nec mirum, vultu decepta puella
Vt vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!
Non equidem ex isto speravi corpore posse
Tale malum nasci: forma, vel sidere fallor.
Non me deliciis commovit regia dives,
Coralio fragili, ac electro lacrimoso;
Me non florentes aequali corpore Nymphae;
Non metus incensam potuit retinere Deorum.
Omnia vincit amor: quid enim non vinceret ille!
Non mihi iam pingui sudabunt tempora myrrha,
Pronuba nec castos accendet pinus odores,
Nec Libys Assyrio sternetur lectulus ostro.
Magna queror: nec et illa quidem communis alumna
Omnibus iniecta tellus tumulabit arena.
Mene inter comites, ancillarumque catervas
Mene alias inter, famularum munere fungi,
Coniugis atque tuae, quaecunque erit illa, beata
Non licuit gravidos penso devolvere fusos?

m captivam lege necasses.
.ndem fugiunt de corpore vires,
:xa lentum cervice recumbit;
lductisque labascunt brachia nodis.
estes, immania corpora Ponti,
veniunt, et glauco in gurgite circum
larum atque oris minitantur hiatu.
:asus hominum, iam respice, Minos.
tantum solam vidisse malorum:
it nobis haec debita pestis,
:pto, merita vel denique culpa.
otius, quam te laesisse, putabo.
terea revoluta ab litore classis,
tino sinuantur lintea Coro,
'iridi remus sale, languida fessae
ırsu moritur querimonia longo.
stis inclusum faucibus Isthmon.
ıagni florentia regna Corinthi;
uptas Scironis protinus arces,
suis dirae testudinis exit
.ultoque cruentas hospite cautes.
tutum longe Piraeea cernit,
ım, heu frustra, respectat Athenas.
fluctu Minoïa respicit arva,
: videt iam Cycladas hinc Stropha-
dasque;
inc statio contra patet Hermionea.
te alias longe gratissima Delos
ıtri et Neptuno Aegaeo.
inctam spumanti litore Cythnon,
ıue Paron, viridemque allapsa Do-
nusam,
simul, sementiferamque Seriphum.
certis iactatur ad omnia ventis:
,magnas sequitur cum parvula classes,
no bacchatur in aequore turbo.

Donec tale decus formae vexavit, et aegros
Non tulit, et miseros mutavit virginis artus,
Caeruleo pollens coniunx Neptunia regno.
Sed tamen externam squamis vestire puellam,
Infidosque inter teneram committere pisces
Non statuit: nimium est avidum pecus Amphitrites.
Aëreis potius sublimem sustulit alis,
Esset ut in terris facti de nomine Ciris,
Ciris Amyclaeo formosior ansere Ledae.
Ac velut in niveo tenerae cum primitus ovo
Effigies animantis et internodia membris
Imperfecta novo fluitant concreta calore:
Sic liquido Scyllae circumfusum aequore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
Vndique mutabant, atque undique mutabantur.
Oris honos primum, et multis optata labella,
Et patulae frontis species, concrescere in unum
Coepere, et gracili mentum producere rostro.
Tum, qua se medium capitis discrimen agebat,
Ecce repente, velut patrios imitatus honores,
Purpuream concussit apex in vertice cristam.
At mollis varios intexens pluma colores
Marmoreum volucri vestivit tegmine corpus,
Lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas.
Inde alias partes, minioque infecta rubenti
Cura, nova macies obduxit squalida pelli,
Et pedibus teneris ungues confixit acutos.
Et tamen hoc demum miserae succurrere pacto
Vix fuerat placida Neptuni coniuge dignum.
Nunquam illam posthac oculi videre suorum
Purpureas flavo retinentem vertice vittas;
Non thalamus Tyrio fragrans accepit amomo,
Nullae illam sedes. Quid iam cum sedibus illi?
Quae simul ut sese cano de gurgite velox
Cum sonitu ad coelum stridentibus extulit alis,
Et multum late dispersit in aequore rorem;

irgo nequidquam a morte recepta
ı solis in rupibus exigit aevum,
, et scopulis, et litoribus desertis.
en hoc iterum poena sine: namque Deûm rex,
ıi imperio terrarum millia versat,
ıs talem ad superos volitare puellam,
ɜr exstinctus caeca sub nocte lateret,
ietate sua (nam saepe tepenti
ɜ taurorum supplex resperserat aras;
ɜûm largo decorarat munere sedes)
optatam mutato corpore vitam,
n terris Haliaeetus ales ut esset.
quilis semper gaudet Deus ille coruscus.
ɔ miserae, quoniam damnata Deorum
natique et coniugis ante fuisset,
ıposuitque odium crudele parentis.
ut in aetherio signorum munere praestans,
ıem duplici stellarum sidere vidi,
alternis clarum fugat Oriona:
sese tristes Haliaeetus iras,
memori servant ad secula fato,
ue illa levem fugiens secat aethera pennis,
ıicus atrox magno stridore per auras
ɹr Nisus: qua se fert Nisus ad auras,
ı fugiens raptim secat aethera pennis.

P. VIRGILII MARONIS
CATALECT

I.
AD TVCCAM.

Delia, Tucca, tibi venit; sed saepe videre
Non licet: occulitur limine clausa viri.
Delia saepe tibi, non venit adhuc mihi: namqu
Si occulitur, longe est, tangere quod neque
Venerit aut tibi; sed iam iam mihi nuntius iste
Quid prodest? illi dicito, quae rediit.

II.
IN C. ANNIVM CIMBRVM RHETORE

Corinthiorum amator iste verborum,
Iste iste rhetor! Namque quatenus totus
Thucydides tyrannus Atticae febris,
Tau Gallicum spinae ipsemet male illisit,
Ista omnia, ista verba miscuit fratri.

III.
IN NOCTVINVM.

Socer, beate nec tibi nec alteri,
Generque Noctuine, putidum caput.
Tuone nunc puella talis, heu tuo

ɔore pressa rus abibit? Heu mihi!
lle versus usquequaque pertinet:
er socerque, perdidistis omnia.

IV.

IN EVNDEM.

ɔerbe Noctuine, putidum caput,
ur tibi puella, quam petis, datur;
ur, superbe Noctuine, quam petis.
, o superbe Noctuine, non vides
.s habere filias Atilium,
.s, et hanc, et alteram, tibi dari.
ste nunc, adeste, ducit, ut decet,
erbus, ecce, Noctuinus herneam.
lassio! Thalassio! Thalassio!

V.

IN LVCIVM.

·e me, quod alta non possim, putas,
ante, vectari freta;
erre durum frigus, aut aestum pati,
que arma victoris sequi.
ıt, valent mihi ira et antiquus furor,
lingua, qua adsim tibi.
ostitutae turpe contubernium
roris. O quid me incitas?
, impudice, et improbande Caesari?
l furta dicantur tua,
luato sera patrimonio
fratre parsimonia;
cta puero cum viris convivia,
aeque per somnum nates;
scio repente clamatum super,
alassio, Thalassio.

Quid palluisti, femina? an ioci dolent?
An facta cognoscis tua?
Non me vocabis pulchra per Cotyttia
Ad feriatos fascinos:
Nec dein movere lumbos in crocotulam
Prensis videbo altaribus;
Flavum prope Thybrim et olentes nauticum
Vocare: ubi appulsae rates
Stant in vadis coeno retentae sordido,
Macraque luctantes aqua.
Neque in culinam, et uncta compitalia,
Dapesque duces sordidas:
Quibus repletus ut salivosis aquis,
Obesam ad uxorem redis,
Et aestuantes docte solvis pantices,
Os usque lambis saviis.
Nunc laede, nunc lacesse, si quidquam vales!
Et nomen adscribo tuum.
Cinaede Luci, an te reliquerunt opes?
Fameque genuini crepant?
Videbo habentem praeter ignavos nihil
Fratres et iratum Iovem,
Scissumque ventrem, et herniosi patrui
Pedes inedia turgidos.

VI.

AD VENEREM.

Si mihi susceptum fuerit decurrere munus,
O Paphon, o sedes quae colis Idalias,
Troïus Aeneas Romana per oppida digno
Iam tandem ut tecum carmine vectus eat:
Non ego ture modo, aut picta tua templa tabella
Ornabo, et puris serta feram manibus:
Corniger hos aries humiles, et maxima taurus
Victima sacratos tinget honore focos:

Marmoreusque tibi, Dea, versicoloribus alis,
In morem picta stabit Amor pharetra.
Adsis, o Cytherea! tuus te Caesar Olympo,
Et Surrentini litoris ora, vocat.

VII.

RELICTIS ALIIS STVDIIS PHILOSOPHIAM EPICVREAM AMPLECTITVR.

Ite hinc, inanes Rhetorum manipli,
Inflata rore non Achaico verba,
Et vos, Sile, Albuti, Arquitique, Varroque,
Scholasticorum natio madens pingui:
Ite hinc inanis cymbalon iuventutis;
Tuque, o mearum cura, Sexte, curarum,
Vale, Sabine; iam valete formosi.
Nos ad beatos vela mittimus portus,
Magni petentes docta dicta Syronis,
Vitamque ab omni vindicabimus cura.
Ite hinc, Camenae; vos quoque limite saevae,
Dulces Camenae; nam fatebimur verum,
Dulces fuistis. Et tamen meas chartas
Revisitote; sed pudenter, et raro.

VIII.

DE SABINO PARODIA CATVLLIANA.

Sabinus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse mulio celerrimus;
Neque ullius volantis impetum cisi
Nequisse praeterire: sive Mantuam
Opus foret volare, sive Brixiam.
Neque hoc negat Tryphonis aemuli domus
Negare nobilem, insulamve caeruli:
Vbi iste, post Sabinus, ante Quinctio
Bidente dicit attondisse forfice

Comata colla, ne qua sordidum, iugo
Premente, dura vulnus ederet iuba.
Cremona frigida, et lutosa Gallia,
Tibi haec fuisse, et esse, cognitissima
Ait Sabinus: ultima ex origine
Tua stetisse dicit in voragine,
Tua in palude deposuisse sarcinas,
Et inde tot per orbitosa millia
Iugum tulisse; laeva, sive dextera,
Strigare mulas, sive utrimque coeperat.
Neque ulla vota semitalibus Deis
Sibi esse facta, propter hoc novissimum,
Paterna lora, proximumque pectinem.
Sed haec prius fuere: nunc eburnea
Sedetque sede, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor, et Gemelle Castoris.

IX.

AD VARIVM.

Scilicet hoc sine fraude, Vari dulcissime, dicam
Dispeream, nisi me perdidit iste putus.
Sin autem praecepta vetant me dicere; sane,
Non dicam. Sed me perdidit iste puer.

X.

AD VILLAM SYRONIS.

Villula, quae Syronis eras, et pauper agelle,
Verum illi domino tu quoque divitiae:
Me tibi, et hos una mecum, et quos semper amavi
Si quid de patria tristius audiero,
Commendo, in primisque patrem. Tu nunc eris illi
Mantua quod fuerat, quodque Cremona prius.

XI.

AD M. VALERIVM MESSALAM.

Pauca mihi, niveo sed non incognita Phoebo,
Pauca mihi doctae, dicite, Pegasides.
Victor adest, magni magnum decus ecce triumphi,
Victor, qua terrae, quaque patent maria;
Horrida barbaricae portans insignia pugnae,
Magnus ut Oenides, utque superbus Eryx;
Nec minus idcirco nostros expromere cantus
Maximus, et sanctos dignus inire choros.
Hoc itaque insuetis iactor magis, optime, curis:
Quid de te possim scribere, quidve tibi.
Namque, fatebor enim, quae maxima deterrendi
Debuit, hortandi maxima causa fuit.
Pauca tua in nostras venerunt carmina chartas,
Carmina cum lingua, tum sale Cecropio.
Carmina, quae Pylium, seclis accepta futuris,
Carmina, quae Pylium vincere digna senem.
Molliter hic viridi patulae sub tegmine quercus
Moeris pastores et Meliboeus erant;
Dulcia iactantes alterno carmina versu,
Qualia Trinacriae doctus amat iuvenis.
Certatim ornabant omnes Heroïda Divi;
Certatim Divae munere quaeque suo.
Felicem ante alias tanto scriptore puellam!
Altera non fama dixerit esse prior.
Non illa, Hesperidum ni munere capta fuisset,
Quae volucrem cursu vicerat Hippomenem;
Candida cycneo non edita Tyndaris ovo;
Non supero fulgens Cassiopea polo;
Non defensa diu volucrum certamine equorum,
Optabant Graiae quam sibi quaeque manus;
Saepe animam generi pro qua pater impius hausit;
Saepe rubro Eleïs sanguine fluxit humus;

Regia non Semele, non Inachis Acrisione,
Immitti exspectant fulmine, et imbre, Iovem:
Cuius et ob raptum pulsi liquere Penates
Tarquinii patrios, filius atque pater;
Illo, quo primum dominatus Roma superbos
Mutavit placidis tempore Consulibus.
Multa, neque immeritis, donavit praemia alumnis,
Praemia Messalis maxima Poplicolis.
Nam quid ego immensi memorem studia ista laboris?
Horrida quid durae tempora militiae?
Castra foro solitos, urbi praeponere castra,
Tam procul hoc nato, tam procul hac patria?
Immoderata pati nunc frigora, nuncque calores?
Stertere vel dura posse super silice?
Saepe trucem adverso perlabi sidere Pontum?
Saepe mare audendo vincere, saepe hiemem?
Saepe etiam densos immittere corpus in hostes;
Communem belli nec timuisse Deum?
Nunc celeres Afros, perituraque millia gentis,
Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex alia bellando quaerere gentem?
Vincere et Oceani finibus ulterius?
Non nostrum est, inquam, tantas attingere laudes;
Quin ausim hoc etiam dicere, vix hominum est.
Ipsa, haec ipsa ferent rerum monumenta per orbem;
Ipsa sibi egregium facta decus parient.
Nos ea, quae tecum finxerunt carmina Divi,
Cynthius, et Musae, Bacchus, et Aglaie.
Si laudes adspirem, humili sed adire Camena;
Si patrio Graios carmine adire sales
Possumus: optatis plus iam procedimus ipsis.
Hoc satis est, pingui nil mihi cum populo.

XII.

OMPEIVM MAGNVM, VEL IN MITHRIDATEM.

e, quem valido subnixum gloria regno
s et coeli sedibus extulerat,
m hic bello magnum concusserat orbem;
ges Asiae fregerat et populos.
re servitium tibi, iam tibi, Roma, ferebat;
a namque viri cuspide conciderant;
ito in medio rerum certamine praeceps
it, e patria pulsus in exsilium.
ae numen; tali mortalia nutu
x momento temporis hora dedit.

XIII.

AD ANTONIVM MVSAM.

nque ire ferunt variae nos tempora vitae,
ere quas terras, quosque videre homines:
am, si te fuerit mihi carior alter.
enim quis te dulcior esse potest?
us ante alios, Divi, Divûmque sorores,
a, neque indigno, Musa, dedere bona;
quibus gaudet Phoebus, chorus ipseque Phoebi;
or o quis te, Musa, fuisse potest?
e in terris loquitur iucundior uno?
am certe candida non loquitur.
lud satis est, si te permittis amari;
contra ut sit amor mutuus inde mihi.

XIV.

IN OCTAVII MORTEM.

eus, Octavi, te nobis abstulit? an, quae
t, ah, nimio pocula dura mero?

Vobis si culpa est bilis: sua quemque sequuntur
Fata: quod immeriti crimen habent cyathi?
Scripta quidem tua nos multum mirabimur, et te
Raptum et Romanam flebimus historiam.
Sed tu nullus eris. Perversi, dicite, Manes,
Hunc superesse patri quae fuit invidia?

XV.

P. VIRGILII MARONIS

FRAGMENTA EX EPISTOLA, QVAM AD AVGVSTVM CAESAREM SVPER AENEIDI SVA SCRIPSIT.

Ego vero frequentes a te literas accipio. Et infra: De Aenea quidem meo, si, me Hercules, iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tantum inchoata res est: ut paene vitio mentis tantum opus ingressus mihi videar: cum praesertim, ut scis, alia quoque studia ad id opus, multoque potiora, impertiar.

P. VIRGILII MARONIS
C O P A.

Copa Syrisca, caput Graia redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta movere latus,
Ebria fumosa saltat lasciva taberna,
Ad cubitum raucos excutiens calamos.
Quid iuvat aestivo defessum pulvere abesse,
Quam potius bibulo decubuisse toro?
Sunt cupae, calices, cyathi, rosa, tibia, chordae,
Et trichila umbriferis frigida arundinibus.
Est et Maenalio quae garrit dulce sub antro,
Rustica pastoris fistula more sonans.
Est et vappa, cado nuper diffusa picato.
Est strepitans rauco murmure rivus aquae.
Sunt etiam croceo violae de flore corollae;
Sertaque purpurea lutea mixta rosa;
Et quae virgineo libata Achelois ab amne
Lilia vimineis attulit in calathis.
Sunt et caseoli, quos iuncea fiscina siccat.
Sunt autumnali cerea pruna die;
Castaneaeque nuces, et suave rubentia mala.
Est hic munda Ceres; est Amor: est Bromius.
Sunt et mora cruenta, et lentis uva racemis.
Est pendens iunco caeruleus cucumis.

Est tuguri custos armatus falce saligna;
Sed non et vasto est inguine terribilis.
Huc Calybita veni: fessus iam sudat asellus:
Parce illi; vestrum delicium est asinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbusta cicadae.
Nunc etiam in gelida sede lacerta latet.
Si sapis, aestivo recubans te prolue vitro;
Seu vis crystallo ferre novos calices.
Eia age pampinea fessus requiesce sub umbra;
Et gravidum roseo necte caput strophio;
Candida formosae decerpes ora puellae.
Ah! pereat, cui sunt prisca supercilia!
Quid cineri ingrato servas bene olentia serta?
Anne coronato vis lapide ista legi?
Pone merum et talos. Pereant, qui crastina curant!
Mors aurem vellens: vivite, ait, venio.

P. VIRGILII MARONIS
M O R E T V M.

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas,
Excubitorque diem cantu praedixerat ales:
Simulus exigui cultor cum rusticus agri,
Tristia venturae metuens ieiunia lucis,
Membra levat sensim, vili demissa grabato,
Sollicitaque manu tenebras explorat inertes,
Vestigatque focum: laesus quem denique sensit.
Parvulus exusto remanebat stipite fumus,
Et cinis obductae celabat lumina prunae.
Admovet his pronam, submissa fronte, lucernam,
Et producit acu stupas humore carentes,
Excitat et crebris languentem statibus ignem.
Tandem concepto tenebrae fulgore recedunt;
Oppositaque manu lumen defendit ab aura,
Et reserat clausa, quae praevidet, ostia clavi.
Fusus erat terra frumenti pauper acervus:
Hinc sibi depromit, quantum mensura patebat,
Quae bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit, adsistitque molae; parvaque tabella,
Quam fixam paries illos servabat in usus,
Lumina fida locat; geminos tunc veste lacertos
Liberat, et, cinctus villosae tergore caprae,
Praeverrit cauda silices gremiumque molarum.

Advocat inde manus operi, partitus utrinque:
Laeva ministerio, dextra est intenta labori;
Haec rotat assiduis gyris et concitat orbem.
Tunsa Ceres rapido silicum decurrit ab ictu.
Interdum fessae succedit laeva sorori,
Alternatque vices. Modo rustica carmina cantat,
Agrestique suum solatur voce laborem.
Interdum clamat Cybalen: erat unica custos,
Afra genus, tota patriam testante figura,
Torta comam, labroque tumens, et fusca colorem;
Pectore lata, iacens mammis, compressior alvo,
Cruribus exilis, spatiosa prodiga planta;
Continuis rimis calcanea scissa rigebant.
Hanc vocat, atque arsura focis imponere ligna
Imperat, et flamma gelidos adolere liquores.
  Postquam implevit opus iustum versatile finem:
Transfert inde manu fusas in cribra farinas
Et quatit. At remanent summo purgamina dorso;
Subsidit sincera foraminibusque liquatur
Emundata Ceres. Laevi tum protinus illam
Componit tabula, et tepidas super ingerit undas.
Contrahit admixtos nunc fontes atque farinas;
Transversat durata manu, liquidoque coacto
Interdum grumos spargit sale. Iamque subactum
Laevat opus, palmisque suum dilatat in orbem,
Et notat, impressis aequo discrimine quadris.
Infert inde foco: Cybale mundaverat aptum
Ante locum: testisque tegit; super aggerat ignes.
Dumque suas peragit Vulcanus testaque partes,
Simulus interea vacua non cessat in hora;
Verum aliam sibi quaerit opem; neu sola palato
Sit non grata Ceres, quas iungat, comparat escas.
Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
Durati sale terga suis, truncique, vacabant:
Traiectus medium sparto sed caseus orbem,
Et vetus adstricti fascis pendebat anethi.

.liam molitur opem sibi providus heros.
tus erat iunctus casulae, quem vimina pauca
ımo recidiva levi munibat arundo:
ıs spatio, variis sed fertilis herbis.
li deerat, quod pauperis exigit usus.
um locuples a paupere plura petebat.
.mtus erat illud opus. Sed regula curae:
ndo vacuum casula pluviaeve tenebant,
'e lux; si forte labor cessabat aratro;
opus illud erat. Varias deponere plantas
, et occultae committere semina terrae,
sque apte cura submittere rivos.
us, hic late fundentes brachia betae,
dusque rumex, malvaeque, inulaeque vire-
bant;
ser, et capiti nomen debentia porra;
iam nocuum capiti gelidumque papaver,
que nobilium requies lactuca ciborum,
.vis in latum demissa cucurbita ventrem.
ı hic non domini, quis enim contractior illo?
ɔpuli proventus erat: Nonisque diebus
es olerum fasces portabat in urbem:
omum cervice levis, gravis aere, redibat;
nquam urbani comitatus merce macelli.
rubens sectique famem domat area porri,
ue trahunt acri vultus nasturtia morsu,
ıque et Venerem revoc"ns eruca morantem.
n quoque tale aliquid meditans intraverat
hortum.
.mum, leviter digitis tellure refossa,
ıor educit cum spissis allia fibris;
:omas apii graciles, rutamque rigentem,
, et exiguo coriandra trementia filo.
ubi collegit, laetum consedit ad ignem;
.ra famulam poscit mortaria voce.
la tum capitum numeroso cortice nudat,

Et summis spoliat coriis, contemtaque passim
Spargit humi atque abicit. Servatum gramine bulbum
Tingit aqua, lapidisque cavum demittit in orbem.
Hinc salis inspergit micas; sale durus adeso
Caseus adiicitur; dictas super ingerit herbas;
Et laeva vestem setosa sub inguina fulcit.
Dextera pistillo primum fragrantia mollit
Allia; tum pariter mixto terit omnia succo.
It manus in gyrum; paullatim singula vires
Deperdunt proprias; color est e pluribus unus;
Nec totus viridis, quia lactea frusta repugnant,
Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
Saepe viri nares acer iaculatur apertas
Spiritus, et simo damnat sua prandia vultu.
Saepe manu summa lacrimantia lumina tergit;
Immeritoque furens dicit convicia fumo.
Procedebat opus. Non iam salebrosus, ut ante,
Sed gravior lentos ibat pistillus in orbes.
Ergo Palladii guttas instillat olivi,
Exiguique super vires infundit aceti,
Atque iterum commiscet opus, mixtumque retractat.
Tum demum digitis mortaria tota duobus
Circuit, inque globum distantia contrahit unum;
Constet ut effecti species nomenque moreti.
  Eruit interea Cybale quoque sedula panem;
Quem laetus recipit manibus, pulsoque timore
Iam famis, inque diem securus Simulus illam,
Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
Sub iuga parentes cogit lorata iuvencos,
Atque agit in segetes, et terrae condit aratrum

